

Regeringens proposition

1977/78: 97

om åtgärder för att bevara skrifter och ljud- och bildupptagningar;

beslutad den 23 februari 1978.

Regeringen föreslår riksdagen att antaga de förslag som har upptagits i bifogade utdrag av regeringsprotokoll ovannämnda dag.

På regeringens vägnar

PER AHLMARK

JAN-ERIK WIKSTRÖM

Propositionens huvudsakliga innehåll

Till grund för ställningstagandena i propositionen ligger tre olika utredningsförslag om pliktleveranser till bibliotek eller arkiv. Dataarkiveringskommittén har i sitt delbetänkande (SOU 1974: 94) Bevara ljud och bild föreslagit åtgärder för att bevara radio- och TV-program, filmer, fonogram och videogram. Förslag om nya bestämmelser för pliktleveranser av dagstidningar och andra skrifter har lagts fram i tidningsfilmningskommitténs första rapport (Utbildningsdepartementet 1975: 4) Dagspress på mikrofilm och av en särskild utredare i betänkandet (Ds U 1977: 12) Pliktexemplar av skrift.

I propositionen föreslås en särskild lag om pliktexemplar av skrifter och ljud- och bildupptagningar. Härigenom åläggs programföretag med rundradioverksamhet och beställare eller importörer av fonogram och videogram skyldighet att lämna exemplar som skall bevaras för framtiden. Vissa begränsningar i leveransskyldigheten föreslås. I fråga om fonogram och videogram skall sålunda endast svenska och vissa utländska som har svenskt intresse bevaras. Vad gäller film föreslås leveransskyldigheten omfatta såväl svenska som utländska filmer som visas vid biografföreställningar. Filmen föreslås bevaras såsom videogram, varför pliktexemplar av film efter överföring till detta medium kan återställas till den leveransskyldige.

Lagen innehåller också föreskrifter om vidgad leveransskyldighet för skrifter. Normalt skall sju exemplar av varje skrift lämnas. Av dessa skall två bevaras för framtiden. De skall tillfalla kungl. biblioteket och biblioteket vid universitetet i Lund. Övriga fem exemplar skall tillfalla

biblioteken vid universiteten i Stockholm, Uppsala, Linköping, Göteborg och Umeå. Vidare föreslås särskilda leveransbestämmelser för dagstidningar och för kombinationer av skrifter och ljud- och bildupptagningar, t. ex. läromedelspaket. Den nya lagen föreslås träda i kraft den 1 januari 1979.

I propositionen föreslås också vissa ändringar i lagen om upphovsrätt till litterära och konstnärliga verk och i lagen om rätt till fotografisk bild. Dessa ändringar, som bör träda i kraft redan den 1 juli 1978, innebär bl. a. att bevarade ljud- och bildupptagningar får kopieras för forskningsändamål utan att rättighetshavarnas samtycke behöver inhämtas.

Uppgiften att bevara och tillhandahålla ljud- och bildupptagningar som inte ingår i kombinerat material föreslås åvila en ny statlig myndighet, arkivet för ljud och bild. Verksamheten vid den nya myndigheten skall inledas den 1 januari 1979. Den nuvarande verksamheten vid nationalfonoteket hos kungl. biblioteket föreslås inordnas i den nya arkivinstitutionen fr. o. m. den 1 juli 1979.

Personalen vid den nya arkivinstitutionen beräknas omfatta 20 personer.

De statliga insatserna under budgetåret 1978/79 föreslås uppgå till 3,8 milj. kr. för att bevara ljud- och bildupptagningar. Härtill kommer kostnader i anslutning till bevarandet av svenskt tryck.

1 Förslag till

Lag om pliktexemplar av skrifter och ljud- och bildupptagningar

Härigenom föreskrivs följande.

Inledande bestämmelser

1 § I denna lag ges föreskrifter om skyldighet att till bibliotek eller arkiv lämna exemplar av skrifter, ljud- och bildupptagningar samt vissa kombinationer av sådant material (pliktexemplar).

Pliktexemplar skall bevaras och tillhandahållas för forskningsändamål enligt föreskrifter som meddelas av regeringen eller myndighet som regeringen bestämmer.

2 § I denna lag förstås med

skrift tryckt skrift och annan skrift, som avses i 1 kap. 5 § tryckfrihetsförordningen,

dagstidning skrift, som utgör allmän nyhetstidning av dagspresskaraktär och som normalt kommer ut med minst ett nummer varje vecka, samt löpsedel och bilaga,

fonogram anordning, på vilken uteslutande upptagits ljud och vars innehåll kan avlyssnas endast med tekniskt hjälpmedel,

videogram anordning, på vilken finns upptagning avsedd att återges i form av rörliga bilder, med eller utan ljud, genom teknik, som i något skede utnyttjar elektriska signaler.

Pliktexemplar av skrifter

3 § Av skrift, som har framställts här i riket och utgivits här, skall ett pliktexemplar lämnas till vart och ett av kungl. biblioteket och biblioteken vid universiteten i Stockholm, Uppsala, Linköping, Lund, Göteborg och Umeå, om ej annat följer av 6, 7 eller 8 §.

4 § Av periodisk skrift, som har framställts utom riket och för vilken utgivningsbevis finns eller skall finnas, skall ett pliktexemplar lämnas till vart och ett av kungl. biblioteket och biblioteken vid universiteten i Stockholm, Uppsala, Linköping, Lund, Göteborg och Umeå, om ej annat följer av 6, 7 eller 8 §.

5 § Av skrift, som inte är periodisk och som har framställts utom riket, skall ett pliktexemplar lämnas till vart och ett av kungl. biblioteket och biblioteken vid universiteten i Stockholm, Uppsala, Linköping, Lund, Göteborg och Umeå, om

1. skriften har lämnats ut för spridning här i riket,
2. skriften helt eller delvis är avfattad på svenska språket eller, om så inte är fallet, den huvudsakligen är avsedd att spridas inom riket och
3. skriften ej har förts in till riket endast i enstaka exemplar.

Föreskrifterna i första stycket gäller dock ej om annat följer av 6 eller 8 §.

6 § Om skrift som avses i någon av 3—5 §§ har samma innehåll och utförande som tidigare framställd skrift, föreligger endast skyldighet att lämna ett pliktexemplar till kungl. biblioteket och ett pliktexemplar till biblioteket vid universitetet i Lund, under förutsättning att pliktexemplar av den tidigare framställda skriften har lämnats eller lämnas samtidigt.

7 § I fråga om tryckt dagstidning gäller, i stället för vad som följer av 3, 4 och 6 §§, följande.

Av tidningen skall lämnas två pliktexemplar till kungl. biblioteket och ett pliktexemplar till biblioteket vid universitetet i Lund.

Om tidningen ges ut i flera olika editioner, skall pliktexemplar lämnas av den edition som har utgivits först och, om tidningen ges ut i minst tre olika editioner, också av den edition som har utgivits sist.

Har sida eller löpsedel ändrats, skall pliktexemplar lämnas av varje sålunda ändrad sida eller löpsedel. Detta gäller dock ej om den ändrade sidan eller den ändrade löpsedeln ingår i pliktexemplar som lämnas enligt tredje stycket.

8 § Skyldighet att lämna pliktexemplar enligt 3—7 §§ föreligger inte i fråga om

1. visitkort, notifikation, adresskort, etikett, blankett, reklam- och emballagetryck eller därmed jämförlig skrift,
2. protokoll, arbetspromemoria eller liknande skrift, som har framställts hos myndighet,
3. skrift som har framställts i punktskrift,
4. skrift, som skall lämnas såsom tillbehör till pliktexemplar enligt 24 §, eller
5. skrift som ingår eller är avsedd att ingå i kombinerat material enligt 18—23 §§.

9 § Pliktexemplar skall lämnas i fråga om

1. skrift, som har framställts här i riket, av framställaren,
2. periodisk skrift, som har framställts utom riket, av utgivaren här i riket,
3. annan skrift än periodisk skrift, som har framställts utom riket, av förläggaren här i riket eller, om sådan förläggare inte finns, av den som har låtit lämna ut skriften för spridning här i riket.

10 § Pliktexemplar skall lämnas i fråga om

1. dagstidning som avses i 7 §, inom en månad efter utgången av varje period om två kalendermånader under vilken tidningen utgavs,
2. annan skrift, inom en månad efter utgången av det kalenderkvartal under vilket skriften utgavs.

Regeringen bestämmer om periodindelning som avses i första stycket 1.

Pliktexemplar av ljud- och bildupptagningar

Ljudradio- och televisionsprogram

11 § Av upptagning av ljudradio- och televisionsprogram, som har sänts av sådant programföretag som avses i 5 § första stycket radiolagen (1966: 755)¹ skall programföretaget lämna ett pliktexemplar till arkivet för ljud och bild.

Pliktexemplar enligt första stycket skall utgöras av upptagning, som programföretaget enligt särskilda föreskrifter skall göra för att säker-

¹ I dess lydelse enligt prop. 1977/78: 91.

ställa framtida bevisning om innehållet i program. Pliktexemplaret skall lämnas inom en månad från den dag då programföretagets skyldighet att bevara upptagningen enligt dessa föreskrifter upphörde.

Film

12 § Av film, som är 16 eller 35 millimeter bred och som har godkänts av statens biografbyrå för visning vid biografföreställning, skall den, som har påkallat granskningen hos biografbyrån, lämna ett plikt-exemplar till arkivet för ljud och bild.

Pliktexemplar enligt första stycket skall lämnas inom en månad från den dag då filmen första gången visades offentligt här i riket. Den som har lämnat pliktexemplaret skall få tillbaka detta sedan arkivet har haft skälig tid för att framställa en kopia.

Fonogram och videogram

13 § Av fonogram eller videogram, som har mångfaldigats här i riket i minst 50 exemplar och som har gjorts tillgängligt för allmänheten här, skall ett pliktexemplar lämnas till arkivet för ljud och bild, om ej annat följer av 15 §.

Fonogram eller videogram görs tillgängligt för allmänheten, när exemplar därav lämnas ut för spridning eller används för offentligt framförande. Lika med offentligt framförande anses framförande som i förvärvsverksamhet anordnas inför en större sluten krets.

14 § Av fonogram eller videogram, som har mångfaldigats utom riket och har gjorts tillgängligt för allmänheten här i riket, skall ett plikt-exemplar lämnas till arkivet för ljud och bild. Detta gäller dock endast om

1. den som har låtit föra in exemplaren till riket har fört in minst 50 exemplar och

2. fonogrammet eller videogrammet helt eller delvis innehåller verk av svensk upphovsman eller framförande av svensk konstnär eller framförande på svenska språket eller skildring av svenska förhållanden.

Föreskrifterna i första stycket gäller dock ej om annat följer av 15 §.

15 § Skyldighet att lämna pliktexemplar enligt 13 eller 14 § föreligger inte i fråga om sådant fonogram eller videogram

1. som har samma innehåll och utförande som tidigare mångfaldigat fonogram eller videogram, av vilket pliktexemplar har lämnats, eller

2. som ingår eller är avsett att ingå i kombinerat material enligt 18—23 §§.

16 § Pliktexemplar skall lämnas i fråga om

1. fonogram eller videogram, som har mångfaldigats inom riket, av den som har beställt mångfaldigandet eller, om sådan beställare inte finns, av den som har utfört mångfaldigandet,

2. fonogram eller videogram, som har mångfaldigats utom riket, av den som har låtit föra in exemplaren till riket.

17 § Pliktexemplar av fonogram eller videogram skall lämnas inom en månad från den dag då fonogrammet eller videogrammet först gjordes tillgängligt för allmänheten här i riket.

Pliktexemplar av kombinerat material

18 § Med kombinerat material förstås i 19—23 §§, i fråga om material som ej utgör läromedel, material vari tillsammans ingår

1. skrift, fonogram och videogram,
2. skrift och fonogram eller
3. skrift och videogram.

Med kombinerat material förstås i 19—23 §§, i fråga om läromedel, material vari tillsammans ingår

1. skrift och fonogram,
2. skrift, fonogram och sådant bildmaterial, som är avsett att visas med tekniskt hjälpmedel,
3. skrift och sådant bildmaterial, som är avsett att visas med tekniskt hjälpmedel, eller
4. fonogram och sådant bildmaterial, som är avsett att visas med tekniskt hjälpmedel.

I fall som avses i första stycket och andra stycket 1—3 skall skriften utgöras av annan skrift än som anges i 8 § 1—4.

19 § Av kombinerat material, som har mångfaldigats här i riket i minst 50 exemplar och som har lämnats ut för spridning här, skall ett pliktexemplar lämnas till kungl. biblioteket och ett pliktexemplar till biblioteket vid universitetet i Lund, om ej annat följer av 21 § andra stycket.

20 § Av kombinerat material, som helt eller delvis har mångfaldigats utom riket, skall ett pliktexemplar lämnas till kungl. biblioteket och ett pliktexemplar till biblioteket vid universitetet i Lund, om

1. materialet har lämnats ut för spridning här i riket i minst 50 exemplar och
2. materialet innehåller framställning eller framförande på svenska språket eller huvudsakligen är avsett att spridas här i riket.

Föreskrifterna i första stycket gäller ej om annat följer av 21 § andra stycket.

21 § Skyldighet att lämna pliktexemplar av kombinerat material enligt 19 eller 20 § omfattar endast sådana beståndsdelar som särskilt anges i 18 §.

Skyldighet att lämna pliktexemplar enligt 19 eller 20 § föreligger inte i fråga om sådant kombinerat material som har samma innehåll och utförande som tidigare mångfaldigat kombinerat material, av vilket pliktexemplar har lämnats.

22 § Pliktexemplar skall lämnas i fråga om

1. kombinerat material, som har mångfaldigats inom riket, av den som har beställt mångfaldigandet eller, om sådan beställare inte finns, av den som har låtit lämna ut materialet för spridning här i riket,
2. kombinerat material, som helt eller delvis har mångfaldigats utom riket, av förläggaren här i riket eller, om sådan förläggare inte finns, av den som har låtit lämna ut materialet för spridning här i riket.

23 § Pliktexemplar skall lämnas i fråga om kombinerat material, som har lämnats ut i fullständigt skick för spridning här i riket, inom en månad efter utgången av det kalenderkvartal under vilket materialet lämnades ut.

I annat fall än som anges i första stycket skall pliktexemplar av mate-

rial som utgör del av kombinerat material lämnas, i fråga om

1. skrift eller annat bildmaterial än videogram, inom en månad efter utgången av det kalenderkvartal under vilket materialet lämnades ut för spridning,

2. fonogram eller videogram, inom en månad från den dag då fonogrammet eller videogrammet först gjordes tillgängligt för allmänheten här i riket.

Gemensamma föreskrifter

24 § Pliktexemplar, som skall lämnas enligt föreskrifterna i denna lag, skall även omfatta omslag, fodral, folder, broschyr och liknande mindre tillbehör som följer med varje exemplar när detta sprids. Pliktexemplar jämte tillbehör skall vara i samma skick som de exemplar som är avsedda att spridas.

25 § Den som åsidosätter skyldigheten att lämna pliktexemplar enligt denna lag kan av myndighet som regeringen bestämmer föreläggas att vid vite fullgöra sin skyldighet. Vitesföreläggande skall delges.

Talan mot myndighets beslut enligt första stycket förs hos kammarrätten genom besvär.

26 § Regeringen eller myndighet som regeringen bestämmer får för visst fall medge undantag från skyldigheten att lämna pliktexemplar enligt denna lag.

-
1. Denna lag träder i kraft den 1 januari 1979. Den skall tillämpas på
    - a. skrift som har utgivits efter utgången av december 1978,
    - b. upptagning av sådant ljudradio- eller televisionsprogram som har sänts efter utgången av juni 1978,
    - c. film, som har lämnats till statens biografbyrå för granskning efter utgången av december 1978,
    - d. fonogram eller videogram, som har gjorts tillgängligt för allmänheten här i riket efter utgången av december 1978, och
    - e. kombinerat material i fråga om vilket samtliga beståndsdelar har lämnats ut för spridning efter utgången av december 1978.
  2. Genom den nya lagen upphävs lagen (1949: 166) angående skyldighet att avlämna för bibliotek avsedda exemplar av tryckt skrift.
  3. I fråga om tryckt skrift som har utgivits före ikraftträdandet gäller äldre föreskrifter.
  4. Föreskrifterna i 6 § i den nya lagen skall även tillämpas i fråga om skrift, av vilken enligt äldre föreskrifter exemplar har lämnats eller lämnas samtidigt med pliktexemplar av den nya framställningen enligt 6 §.
  5. Pliktexemplar av fonogram enligt 13 och 14 §§ skall under tiden den 1 januari—30 juni 1979 lämnas till nationalfonoteket vid kungl. biblioteket.

2 Förslag till

Lag om ändring i lagen (1960: 729) om upphovsrätt till litterära och konstnärliga verk

Härigenom föreskrivs i fråga om lagen (1960: 729) om upphovsrätt till litterära och konstnärliga verk

dels att i 12 §, 18 § andra stycket, 22, 51 och 62 §§ ordet "Konungen" i olika böjningsformer skall bytas ut mot "regeringen" i motsvarande form,

dels att 45, 46, 48 och 49 §§ skall ha nedan angivna lydelse,

dels att i lagen skall införas tre nya paragrafer, 22 a—22 c §§, av nedan angivna lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

22 a §

Har företag som avses i 22 § första stycket rätt att i utsändning återgiva verk, må företaget för att säkerställa framtida bevisning om innehållet i program upptaga verket på anordning genom vilken det kan återgivas. Har sådan upptagning dokumentariskt värde, må den bevaras i arkiv som avses i lagen (1978: 000) om pliktexemplar av skrifter och ljud- och bildupptagningar.

Upptagning som avses i första stycket får utnyttjas endast för bevisändamål, om ej annat följer av 22 c §.

22 b §

För bevarande i arkiv som sägs i 22 a § må arkivet överföra offentliggjort filmverk på anordning genom vilken det kan återgivas.

22 c §

Har exemplar av offentliggjort verk överlämnats till arkiv som sägs i 22 a §, må arkivet framställa enstaka exemplar av verket, om det är påkallat från beredskaps- eller skyddssynpunkt. Arkivet må även framställa enstaka exemplar för forskningsändamål. Exemplar som framställts med stöd av denna paragraf må ej utnyttjas för annat ändamål.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

45 §¹

En utövande konstnärs framförande av ett litterärt eller konstnärligt verk må icke utan hans samtycke upptagas på grammofonskiva, film eller annan anordning, genom vilken det kan återgivras, och ej heller utsändas i ljudradio eller television eller genom direkt överföring göras tillgängligt för allmänheten.

Ej må framförande, som upptagits på anordning varom i första stycket sägs, utan konstnärens samtycke överföras från en sådan anordning till en annan, förrän tjugufem år förflutit efter det år, då upptagningen ägde rum.

Beträffande upptagning, utsändning och överföring, som avses i denna paragraf, skall vad i 3 och 9 §§, 11 § första stycket, 14 § första stycket, 17, 20 och 21 §§, 22 § första stycket, 24, 24 a, 27, 28, 41 och 42 §§ sägs äga motsvarande tillämpning.

Beträffande upptagning, utsändning och överföring, som avses i denna paragraf, skall vad i 3 och 9 §§, 11 § första stycket, 14 § första stycket, 17, 20 och 21 §§, 22 § första stycket, 22 a—22 c, 24, 24 a, 27, 28, 41 och 42 §§ sägs äga motsvarande tillämpning.

46 §²

Grammofonskiva eller annan anordning, på vilken ljud upptagits, må ej utan framställarens samtycke eftergöras förrän tjugufem år förflutit efter det år, då upptagningen ägde rum. Såsom eftergörande anses även att upptagningen överföres från en sådan anordning till en annan.

Beträffande förfarande, som enligt denna paragraf är beroende av framställarens samtycke, skall vad i 9 §, 11 § första stycket, 14 § första stycket, 17 och 21 §§, 22 § första stycket samt 24 och 24 a §§ sägs äga motsvarande tillämpning.

Beträffande förfarande, som enligt denna paragraf är beroende av framställarens samtycke, skall vad i 9 §, 11 § första stycket, 14 § första stycket, 17 och 21 §§, 22 § första stycket, 22 a—22 c, 24 och 24 a §§ sägs äga motsvarande tillämpning.

48 §³

Ljudradio- eller televisionsutskickning må icke utan radio- eller televisionsföretagets samtycke återutsändas eller upptagas på anordning, genom vilken den kan återgivras. Utan sådant samtycke må ej heller televisionsutskickning återgivras för allmänheten i biograf eller därmed jämförlig lokal.

Ej må utskickning, som upptagits på anordning varom i första stycket sägs, utan radio- eller televisionsföretagets samtycke överföras från en sådan anordning till en annan förrän tjugufem år förflutit efter det år, då utskickningen ägde rum.

Vad i 9 §, 11 § första stycket, 14 § första stycket, 17, 20 och 21 §§, 22 § första stycket samt 24

Vad i 9 §, 11 § första stycket, 14 § första stycket, 17, 20 och 21 §§, 22 § första stycket, 22 a—

¹ Senaste lydelse 1976: 192.

² Senaste lydelse 1973: 363.

³ Senaste lydelse 1973: 363.

Nuvarande lydelse

och 24 a §§ sägs skall äga motsvarande tillämpning i fall som avses i denna paragraf.

Föreslagen lydelse

22 c, 24 och 24 a §§ sägs skall äga motsvarande tillämpning i fall som avses i denna paragraf.

49 §⁴

Katalog, tabell eller annat dylikt arbete, vari sammanställts ett stort antal uppgifter, må ej utan framställarens samtycke eftergöras, förrän tio år förflutit efter det år, då arbetet utgavs.

Vad i 9 §, 11 § första stycket samt 14, 24 och 24 a §§ sägs skall äga motsvarande tillämpning beträffande arbete som avses i denna paragraf. Är sådant arbete eller del därav föremål för upphovsrätt, må den ock göras gällande.

Vad i 9 §, 11 § första stycket, 14, 22 a—22 c, 24 och 24 a §§ sägs skall äga motsvarande tillämpning beträffande arbete som avses i denna paragraf. Är sådant arbete eller del därav föremål för upphovsrätt, må den ock göras gällande.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1978. Den skall tillämpas även på verk som tillkommit före ikraftträdandet. Vad sålunda har föreskrivits om verk skall ha motsvarande tillämpning på framförande, ljudupptagning, ljudradioutsändning och televisionsutsändning som avses i 45, 46 och 48 §§ samt på arbete som avses i 49 §.

3 Förslag till**Lag om ändring i lagen (1960: 730) om rätt till fotografisk bild**

Härigenom föreskrivs i fråga om lagen (1960: 730) om rätt till fotografisk bild

dels att i 6, 9, 11 och 23 §§ ordet "Konungen" i olika böjningsformer skall bytas ut mot "regeringen" i motsvarande form,

dels att 12 § skall ha nedan angivna lydelse.

*Nuvarande lydelse**Föreslagen lydelse***12 §¹**

I rättsvårdens och den allmänna säkerhetens intresse må fotografisk bild fritt utnyttjas.

I fråga om rätten till fotografisk bild skall vad i 9 och 24 §§ lagen (1960: 729) om upphovsrätt till litterära och konstnärliga verk är stadgat äga motsvarande tillämpning, varvid dock vad som där sägs om alster av bildkonst i stället skall gälla fotografisk bild som äger konstnärligt eller vetenskapligt värde.

Allmän handling skall utan hinder av rätt till fotografisk bild tillhandahållas i den ordning 2 kap. tryckfrihetsförordningen stadgar.

⁴ Senaste lydelse 1973: 363.

¹ Senaste lydelse 1973: 362.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

I fråga om rätten till fotografisk bild skall vad i 22 a—22 c §§ lagen (1960: 729) om upphovsrätt till litterära och konstnärliga verk är stadgat äga motsvarande tillämpning.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1978. Den skall tillämpas även på fotografisk bild som har framställts före ikraftträdandet.

UTBILDNINGSDEPARTEMENTET

Utdrag
PROTOKOLL
vid regeringsammanträde
1978-01-26

Närvarande: statsministern Fälldin, ordförande, och statsråden Bohman, Ahlmark, Romanus, Turesson, Gustavsson, Antonsson, Mogård, Olsson, Dahlgren, Asling, Troedsson, Mundebo, Krönmark, Ullsten, Burenstam Linder, Wikström, Johansson, Friggebo

Föredragande: statsrådet Wikström

Lagrådsremiss med förslag till lag om pliktexemplar av skrifter och ljud- och bildupptagningar m. m.

1 Inledning

Under senare år har ett omfattande utredningsarbete utförts rörande frågan om bevarande av skrifter och ljud- och bildupptagningar.

Med stöd av regeringens bemyndigande den 15 december 1976 tillkallades en utredare¹ för att utreda frågan om skyldighet att leverera biblioteksexemplar av tryckt skrift m. m. Utredningen (U 1977: 01) har i augusti 1977 lagt fram betänkandet (Ds U 1977: 12) Pliktexemplar av skrift. De i betänkandet framlagda lagförslagen bör fogas till protokollet i detta ärende som *bilaga 1*.

Efter remiss har yttranden över betänkandet avgivits av justiekanslern (JK), statskontoret, byggnadsstyrelsen, riksarkivet, kungl. biblioteket, universitets- och högskoleämbetet (UHÄ) efter hörande av samtliga universitet, karolinska institutet, Chalmers tekniska högskola och högskolan i Luleå samt samtliga regionstyrelser, samarbetsnämnden för LUP-kommittéerna (LUP-nämnden), forskningsbiblioteksrådet, Sveriges lantbruksuniversitet, Centralorganisationen SACO/SR (SACO/SR), Landsorganisationen i Sverige (LO), Svenska bokförläggareföreningen, Svenska tidningsutgivareföreningen, Svenska tryckeriföreningen och Tjänstemännens centralorganisation (TCO).

Härutöver har en skrivelse inkommit från styrelsen för högskolan i Örebro.

I fråga om läromedelspaket och liknande kombinationer har i beredningsarbetet ingått överläggningar med representanter för bl. a. statens institut för läromedelsinformation och Föreningen Svenska läromedelsproducenter.

¹ Regeringsrådet Bertil Wennergren.

I proposition 1973: 1 (bil. 10 s. 392) förordade föredragande statsrådet att en mikrofilmning av den svenska dagspressen skulle komma till stånd i huvudsak efter de riktlinjer som statskontoret hade föreslagit i rapporten Mikrofilmning av den svenska dagspressen (Stencil 1971). Föredraganden förordade också att vissa detaljundersökningar samt planerings- och samordningsuppgifter vid ett genomförande av statskontorets förslag borde utföras av en speciellt tillkallad organisationskommitté. Riksdagen biföll förslagen (UbU 1973: 8, rskr 1973: 105).

Med stöd av Kungl. Maj:ts bemyndigande den 18 maj 1973 tillkallades en organisationskommitté² bestående av fem ledamöter med uppgift att svara för planeringen m. m. av verksamheten med mikrofilmning av den svenska dagspressen. De sakkunniga som antog namnet tidningsfilmningskommittén (U 1973: 07) (TFK) har kommit med två rapporter (Utbildningsdepartementet 1975: 4 och Ds U 1976: 14) Dagspress på mikrofilm. Den första rapporten behandlar tidningsfilmningens omfattning och organisation m. m. och den andra frågan om filmning, arkivering och läsning av mikrofilm. De förslag som skall behandlas i det följande, nämligen de som avser pliktleveranser av dagstidningar, återfinns i den förstnämnda rapporten. Det i rapporten framlagda lagförslaget bör fogas till protokollet i detta ärende som *bilaga 2*. Jag avser att senare återkomma till TFK:s förslag i övrigt beträffande organisationen m. m. i samband med att förslag föreläggs riksdagen med anledning av biblioteks- och dokumentationssamverkanskommitténs (U 1975: 06) (BIDOK) förslag m. m.

Över den aktuella rapporten har efter remiss yttranden avgivits av JK, riksåklagaren, hovrätten över Skåne och Blekinge, statskontoret, byggnadsstyrelsen, riksrevisionsverket (RRV), riksarkivet, kungl. biblioteket, universitetskanslersämbetet (UKÄ) — som överlämnat yttranden från universiteten i Uppsala, Lund, Göteborg, Stockholm och Umeå — arbetsmarknadsstyrelsen, statens humanistiska forskningsråd, statens råd för samhällsforskning, forskningsbiblioteksrådet, länsstyrelsen i Kalmar län — som överlämnat yttranden bl. a. från länsarbetsnämnden i Kalmar län — organisationskommittén för skyddat arbete, Kalmar läns landsting, Kalmar kommun, Sveriges allmänna biblioteksörening, Pressens samarbetsnämnd (Publicistklubben, Svenska journalistförbundet och Svenska tidningsutgivareföreningen) och firma Rekolid-CEFAB.

Avesta kommun och AB Pressurklipp har inkommit med skrivelser.

Med stöd av Kungl. Maj:ts bemyndigande den 30 juni 1967 tillkallades fyra sakkunniga för att utreda arkivfrågorna för den moderna informationsbehandlings databärare m. m. De sakkunniga antog nam-

² Överdirektören Benkt Konnander, ordförande, förste bibliotekarien Måns Backelin, numera organisationsdirektören Olov Höglund, numera kanslichefen Kerstin Sönerlind och docenten Jarl Torbacke.

net dataarkiveringskommittén (U 1968: 48) (DAK).³ Enligt de ursprungliga direktiven skulle de sakkunniga utreda frågor om bevarande av fonogram, den automatiska databehandlingens databärare och vissa andra medier för lagring av information samt vissa med bevarandet sammanhängande frågor.

Utredningen framlade år 1969 delbetänkandet (Ds U 1969: 8) Förslag till gallringsbestämmelser om utgallring hos statliga myndigheter av information på elektromagnetiska databärare m. m. På grundval av förslaget utfärdades kungörelsen (1974: 648) om utgallring ur upptagning för automatisk databehandling. I utredningens slutbetänkande (SOU 1976: 68) Moderna arkivmedier behandlas frågor som berör beständighet, förvaring och vård samt tillhandahållande. Slutbetänkandet har behandlats i budgetpropositionen 1977/78: 100 bil. 12.

Enligt de ursprungliga direktiven och senare tilläggsdirektiv har de sakkunniga vidare haft i uppdrag att även utreda frågor om bevarande av ljud- och bildupptagningar hos Sveriges Radio samt allmänna arkivproblem sammanhängande med ljud- och bildupptagningar. Förslag avseende dessa frågor redovisar utredningen i betänkandet (SOU 1974: 94) Bevara ljud och bild. De i betänkandet framlagda lagförslagen bör fogas till protokollet i detta ärende som *bilaga 3*.

Efter remiss har yttranden över nyssnämnda betänkande avgetts av hovrätten över Skåne och Blekinge, Stockholms tingsrätt, statskontoret, byggnadsstyrelsen, RRV, statens kulturråd — efter hörande av Kungl. teatern AB, Kungl. dramatiska teatern AB, Svenska riksteatern, nationalmuseet, Stiftelsen Nordiska museet, 1965 års musei- och utställningssakkunniga (E 1966: 52) (MUS 65), Stiftelsen Drottningholms teatermuseum, Dalarnas museum, Stiftelsen Västerbottens museum, Östergötlands och Linköpings stads museum och Kulturhistoriska museet för södra Sverige —, statens biografbyrå, radionämnden, riksarkivet — efter hörande av landsarkiven i Uppsala, Vadstena, Visby och Härnösand samt Stockholms stadsarkiv —, kungl. biblioteket, statens psykologisk-pedagogiska bibliotek, Musikaliska akademins styrelse, skolöverstyrelsen (SÖ), UKÄ — efter hörande av vederbörande vid universiteten i Uppsala, Lund, Göteborg, Umeå och Linköping —, utrustningsnämnden för universitet och högskolor (UUH), forskningsbiblioteksrådet, statens provningsanstalt, offentlighets- och sekretesslagstiftningskommittén (Ju 1970: 49), massmedieutredningen (Ju 1970: 59), radioutredningen (U 1974: 08), Svenska kommunförbundet, Sveriges allmänna biblioteksörening, Svenska museiföreningen, Svenska tonsättares internationella musikbyrå (STIM), Sveriges Radio AB (SR), Stiftelsen Svenska filminstitutet, Föreningen Sveriges filmproducenter, Sveriges

³ Riksarkivarien Åke Kromnow, ordförande, numera driftchefen Gustaf Berglund, organisationsdirektören Torsten Frank och numera hovrättslagmannen Erik Holmberg.

filmthyrareförening, Konstnärliga och litterära yrkesutövares samarbetsnämnd (Klys), TCO, SACO/SR och Pressens samarbetsnämnd.

Härutöver har skrivelser kommit in från Svenskt musikhistoriskt arkiv, Svenska filmkritikerförbundet och institutionen för teater- och filmvetenskap vid Stockholms universitet.

Utredningens förslag har också berörts i radioutredningens betänkande (SOU 1977: 19) Radio och TV 1978—1985. De synpunkter som framförs i betänkandet ansluter till radioutredningens tidigare nämnda remissyttrande.

Massmedieforskningsutredningen (U 1975: 22) har i skrivelse den 22 juni 1976 betonat det angelägna i att få till stånd ett massmediarkiv som eventuellt också, i anslutning till tidningsfilmningskommitténs förslag, skulle kunna innehålla tidningsmikrofilm. Motsvarande synpunkter har även framförts i massmedieforskningsutredningens betänkande (SOU 1977: 11) Forskning om massmedier.

I betänkandet Pliktexemplar av skrift behandlas och kommenteras DAK:s förslag vad gäller ambitionsnivån i bevarandet. Utredaren framlägger vidare ett alternativt förslag till lag om pliktexemplar, vilket omfattar skrifter och vissa ljud- och bildupptagningar.

Vid remissbehandlingen av betänkandet Pliktexemplar av skrift har yttranden över de delar i betänkandet som berör DAK:s förslag avgetts av JK, riksarkivet, UHÄ, forskningsbiblioteksrådet och TCO.

I beredningen av DAK:s betänkande har ingått överläggningar med representanter för bl. a. SR och Stiftelsen Svenska filminstitutet.

2 Utgångspunkter

2.1 Utredningen om pliktexemplar av skrift

Enligt lagen (1949: 166) angående skyldighet att avlämna för bibliotek avsedda exemplar av tryckt skrift är boktryckerierna skyldiga att leverera biblioteksexemplar av tryckta skrifter till kungl. biblioteket och universitetsbiblioteken i Uppsala, Lund och Göteborg. Vidare skall enligt tryckfrihetsförordningen (TF) ett granskningsexemplar lämnas. Sedan 1967 har Umeå universitetsbibliotek — med vissa undantag — den slutliga dispositionsrätten till detta exemplar.

Den 1 januari 1978 har vissa ändringar i TF (1976: 955) trätt i kraft vilka återverkar på pliktleveransordningen. Ändringarna innebär bl. a. att skyldigheten att lämna granskningsexemplar upphör. Vidare stadgas att om skyldighet att bevara exemplar av tryckt skrift för granskning och att avlämna exemplar av skrift till bibliotek eller arkiv föreskrivs i lag. Ändringarna innebär också att TF:s tillämpning vidgas till att under vissa betingelser omfatta inte bara tryckta skrifter utan också

skrifter som mångfaldigats genom stencilering, fotokopiering eller liknande.

Sedan utredningens förslag avlämnades har övergångsvis föreskrivits att även universitetsbiblioteket i Umeå fr. o. m. den 1 januari 1978 skall få pliktleveranser i stället för granskningsexemplaret som samtidigt har fallit bort (prop. 1977/78: 62, KU 1977/78: 20, rskr 1977/78: 78).

2.2 Tidningsfilmningskommittén

2.2.1 Bakgrund

En betydande del av det svenska tryck som är leveranspliktigt enligt nu gällande pliktleveranslag utgörs av dagstidningar. Av samtliga dagstidningar bevarar vart och ett av kungl. biblioteket och universitetsbiblioteken i Uppsala, Lund och Göteborg minst en edition.

Förvaringen av dagstidningsmaterialet ställer stora krav på utrymmen. Uppskattningsvis 25—30 % av totala antalet hyllmeter — motsvarande en yta av nära 8 000 m² — vid nämnda bibliotek utgörs av tidningar. Lokalbehovet för dagstidningar växer med uppskattningsvis 150 m² per år.

Arbetet med att ta emot, förvara och tillhandahålla dagstidningar i original är förenat med betydande kostnader och olägenheter från servicesynpunkt. Tidningarna binds vanligen i tunga och skrymmande lägg. Genom bindningen fördröjs tillgängligheten av tidningarna avsevärt. Till detta kommer den överhängande risken för att det äldre tidningsmaterialet går förlorat för eftervärlden genom att papperet förmultnar eller slits ned.

Såväl skyddssynpunkter som ekonomiska aspekter har drivit fram mikrofilmning av dagspressen. Genom sådan mikrofilmning kan nedslitningen av läggen reduceras och centralt belägna bibliotekslokaler disponeras för andra ändamål. Vidare blir tidningsmaterialet genom mikrofilmning relativt snabbt tillgängligt samt lätt att distribuera och att i enskilda delar överföra till papperskopia.

I Sverige har viss mikrofilmning av tidningar förekommit sedan slutet av 1940-talet. Mikrofilmningen har till övervägande del utförts av privata företag.

2.2.2 Nuvarande tidningshantering och tidningsfilmning

Organisationskommittén beskriver de rutiner som förekommer vid ett av de fyra berörda vetenskapliga biblioteken, nämligen kungl. biblioteket. Tidningstryckerierna levererar tidningsmaterialet ungefär en gång varannan månad. Efter kontroll och registrering transporteras materialet till magasin, i första hand statens biblioteksdepå i Bålsta.

Tidningsfilmning i Sverige omfattar både äldre årgångar, retrospektiv filmning, och löpande årgångar, kontinuerlig filmning. Det totala antalet

utförda exponeringar uppskattas av kommittén till ca 20 miljoner. Tidningslägg som hotas att bli förstörda har genom kommitténs försorg skyddsfilmats.

År 1974 utgavs i Sverige 148 tidningar av dagspresskaraktär. Enligt kommittén filmades 80 (54 %) av dessa kontinuerligt, vilket motsvarar ungefär 60 % av antalet framställda tidningssidor. Företrädesvis är det storstadstidningar och större landsortstidningar som mikrofilmats kontinuerligt.

Mer än hälften av de ca 20 miljoner exponeringar som hittills har utförts har förvärvat av kungl. biblioteket och/eller universiteten i form av en eller flera positiva kopior.

2.2.3 Framförliggande tidningsfilmning

Kommittén föreslår att tidningsfilmningen skall omfatta både kontinuerlig filmning, dvs. löpande mikrofilmning av varje dagstidning som utkommer i Sverige, och retrospektiv filmning, dvs. mikrofilmning av sådana serier av svenska dagstidningar som redan nu finns vid de vetenskapliga biblioteken och som tidigare inte har filmats.

2.3 Dataarkiveringskommittén

2.3.1 Nuläge

Den nuvarande arkiveringsverksamheten vid Sveriges Radio i fråga om inspelningar på ljudband, grammofonskiva, videoband och film tar i första hand sikte på att tillgodose företagets behov av material för programverksamheten. Någon skyldighet för företaget, som är ett aktiebolag, att bevara material som kan vara värdefullt för forskning, undervisning m. m. föreligger inte. I praktiken torde dock inom företaget ha utvecklats bevarandepprinciper som i viss utsträckning tar hänsyn till forskningens krav. Bevarandet av SR:s program är i förhållande till sändningarnas omfattning tämligen litet. Av radiosändningarna bevaras årligen endast ca 5—10 %. Av det videoband- och filmmaterial som används i programverksamheten för TV bevaras nästan ingenting av den främmande produktionen, som upptar ungefär hälften av sändningstiden. Av SR:s egen produktion, som är fördelad ungefär lika mellan videoband- och filminspelningar, bevaras ungefär 60 % av filmen medan däremot videobandmaterialet bevaras i betydligt mindre omfattning.

Förutsättningarna för SR att bevara radio- och TV-program är i stor utsträckning beroende av den internationella och nationella regleringen på upphovsrättens område. Av grundläggande betydelse är Sveriges anslutning till *Bernkonventionen för skydd av litterära och konstnärliga verk*. De svenska reglerna om författares, kompositörers och andra konstnärers rätt till sina verk finns i första hand i *lagen*

(1960: 729) om upphovsrätt till litterära och konstnärliga verk (URL), lagen (1960: 730) om rätt till fotografisk bild (FotoL) samt i kungörelsen (1961: 348) med tillämpningsbestämmelser till URL och FotoL.

Bestämmelser om upptagning av radio- och TV-sändning och om bevarande av sådana upptagningar finns också i *radioansvarighetslagen* (1966: 756) (RAL) och i *kungörelsen* (1967: 226) om tillämpningen av RAL (RAK).

Vid sidan av SR:s TV-arkiv, där också spelfilm och liknande bevaras, har Svenska filminstitutet, som är en stiftelse, ett av de största filmarkiven i landet. Av den årliga svenska långfilmsproduktionen får Filminstitutet genom avtal ca 50—60 %, dvs. ca 10—12 filmer. Av den importerade utländska långfilmen deponeras årligen också ca 50—60 % hos Filminstitutet. Detta motsvarar 130—150 filmer. Bevarandet av smalfilm, 8 och 16 mm, ligger på en lägre nivå. För både den svenska och den utländska filmen gäller, att de kopior som kommer till Filminstitutet ofta är mycket slitna.

Ett flertal offentliga och enskilda ljudarkiv finns i landet. Det största ljudarkivet finns hos SR. Den största offentliga samlingen finns i nationalfonoteket vid kungl. biblioteket. Tillväxten i fonoteket sker dels genom leveranser från producenter och distributörer, dels genom gåvor, köp och byten. Leveranserna grundar sig på en frivillig överenskommelse mellan kungl. biblioteket och de flesta svenska skivproducenter och omfattar ett exemplar av samtliga i Sverige producerade svenska grammofonskivor och ljudband samt vissa utländska av svenskt intresse. De årliga leveranserna uppgår till ca 1 000 fonogram.

Förutom samlingarna vid SR och nationalfonoteket finns ljudarkiv vid forskningsinstitutioner, utbildningsinstitutioner, museer, konsertinstitutioner m. fl.

Möjligheten att för olika ändamål utnyttja de bevarade ljud- och bildupptagningarna är i första hand beroende av den nuvarande lagstiftningen på upphovsrättens område. Därtill kommer att flera av de bevarande institutionerna inte har ställning av myndighet. Någon direkt skyldighet att tillgodose forskningsintresset har dessa institutioner inte.

2.3.2 Tidigare framförda reformförslag

I en skrivelse till Kungl. Maj:t i mars 1972 framhöll vissa forskningsrepresentanter⁴ att Sveriges Radios arkiv intar en nyckelställning för massmedieforskningen i Sverige och att arkivmaterialet tilldrar sig ett allt större intresse från forskningens sida. Man påpekade också att massmediaundervisning hade införts i läroplaner för olika skol-

⁴ Professorn i teatervetenskap vid universitetet i Stockholm Kirsten Gram Holmström, docenten i litteraturvetenskap vid universitetet i Göteborg Gunnar Hallingberg, professorn i litteraturvetenskap vid universitetet i Lund Ingvar Holm samt professorn i filmforskning vid universitetet i Stockholm Rune Waldekrantz.

former. Ett ökat intresse för materialet har emellertid inte ökat tillgängligheten till det. Skrivelsen överlämnades till DAK för att tas under övervägande i kommitténs arbete.

Behovet av att öka bevarandet och tillgängligheten till SR:s material har också betonats av Sveriges författarförbund i en framställning till utbildningsdepartementet i februari 1973. Förbundet framhåller framför allt ljud- och bildupptagningarnas värde för den allmänna debatten och informationen samt allmänhetens intresse av att i efterhand kunna ta del av det som har sänts i radio och TV. Förbundet finner att avsaknaden av ett "riksmedietek" får betraktas som en allvarlig brist i samhällsinformationen. Skrivelsen har överlämnats till DAK för att tas under övervägande i kommitténs arbete.

Konsertbyråutredningen (E 1963: 45) (KBU) förklarade i sitt betänkande (SOU 1971: 73) Fonogrammen i musiklivet att *f o n o g r a m m e n*, utöver att vara en effektiv kanal för att tillfredsställa behov att lyssna till musik och för att sprida kunskap om musik, kan betraktas som historiska dokument som ur strikt musikhistorisk aspekt i första hand är av intresse för musikkforskare, musikstuderande och andra grupper med professionell verksamhet inom musiklivet. KBU konstaterade att det största fonogramarkivet i landet, vilket finns hos SR, inte är tillgängligt för allmänheten, och att övriga fonogramarkiv inte har tillräckligt omfattande samlingar eller i övrigt inte har tillräckligt stora resurser. KBU förordade ett statligt centralarkiv för fonogram.

Filmutredningen (U 1969: 52) uttalade i sitt andra delbetänkande (SOU 1972: 9) Samhället och filmen Del 2 i fråga om bl. a. *f i l m - o c h T V - u n d e r v i s n i n g*, att Filminstitutets filmarkiv arbetar under trängda ekonomiska förhållanden och att dess möjligheter att tillmötesgå den högre utbildningens och forskningens behov är begränsade, inte endast ekonomiskt utan även med hänsyn till upphovsrättsliga förhållanden m. m. Filmutredningen ansåg att man borde överväga möjligheten av lagstiftning om *t v å n g s d e p o n e r i n g a v f i l m e r*. Synpunkter av samma innebörd har framförts av de nordiska filmarkiven.

Sveriges allmänna biblioteksforening har i en skrivelse i december 1970 anhållit att frågan om lagstadgad leverans av *A V - m a t e r i a l* skall utredas. Skrivelsen har överlämnats för kännedom till DAK.

2.3.3 Principställningstagande i DAK:s betänkande

DAK erinrar om att i propositionen (1974: 28) om den statliga kulturpolitiken målen för den statliga kulturpolitiken sammanfattas i åtta punkter. I en av punkterna sägs att kulturpolitiken skall garantera att äldre tiders kultur tas till vara och levandegörs. Vidare framhålls i propositionen att kulturlivet aldrig kan utformas enbart på grundval av de samtida kulturströmningarna. Verksamheten inom flera av de konstnärliga ut-

trycksformerna bygger till avsevärd del på ett arv från tidigare epoker. Inom teater, dans och musik är äldre verk självklara inslag i institutionernas verksamhet. Det framhålls i propositionen vidare att det i arbetet med att bevara och föra kulturtraditioner vidare är viktigt att insatserna gäller hela samhällets historia.

Av en enkät till forskare som DAK har genomfört framgår att forskarna tillmäter ljud- och bildupptagningar stor betydelse för sin verksamhet. Utredningen hänvisar här också till vad riksdagens kulturutskott år 1972 uttalade i sitt betänkande (KrU 1972: 11) med anledning av en motion om anslag till stöd åt forskarservice vid SR. Utskottet framhöll att riksdagens utbildningsutskott året innan hade betonat (UbU 1971: 3, rskr 1971: 84) angelägenheten av att de humanistiska och samhällsvetenskapliga forskningsråden, Riksbankens jubileumsfond och SR söker stimulera forskningen rörande massmedia och i synnerhet radio- och TV-forskning samt underströk vikten av att radio- och TV-forskningen inte försvåras av brist på forskarservice.

DAK anser att omfattningen av det ljud- och bildmaterial som i dag bevaras inte uppfyller de krav och förväntningar som ställs från forskning och allmänhet. Till den bristfälliga situationen i fråga om ljud- och bildupptagningar hör inte endast den låga bevarandenivån utan också svårigheterna att få tillgång till det bevarade materialet och den fara för förstöring som detta material är utsatt för till följd av bristfällig upptagningsteknik och ofullkomliga lagringsförhållanden.

DAK menar att den rådande situationen leder till att mycken information, många meningsyttringar och många kulturyttringar utan motsvarighet i äldre tider går förlorad. Än värre är att det som bevaras i bibliotek och arkiv kommer att ge en mycket mindre fullständig bild av nutidens verksamhet inom kultur, vetenskap, teknik och administration än vad vi nu har av gångna tiders. Särskilt stor betydelse har det att framtida forskning kommer att ha mycket sämre möjligheter att göra sig en bild av information och opinionsbildning i politiska och kulturella frågor än vad vi kan göra oss om motsvarande aktiviteter under gångna tider. DAK erinrar om vilken betydelse radio och TV har som medel för sådan information och opinionsbildning.

DAK:s slutsats är att det är av stor vikt för framtida forskning på skilda områden att information, opinionsbildning, kulturella framställningar osv., som läggs fram inför offentligheten genom radio eller TV eller genom fonogram, film eller liknande modern teknik, verkligen blir bevarade för framtiden. Bevarandet bör enligt DAK ske i en omfattning som någorlunda motsvarar vad som är fallet med tryckta skrifter.

UTREDNINGEN OM PLIKTEXEMPLAR AV SKRIFT

3 Pliktexemplar av skrift

3.1 Kommitténs förslag

3.1.1 Skäl för leveransskyldighet

Utredningen behandlar de skäl som kan anföras för leveransskyldigheten under tre rubriker, nämligen den kulturella funktionen dvs. intresset av att bevara material, att förteckna det i nationalbibliografiska publikationer o. dyl., samt att upprätta nationell statistik, forskningsfunktionen och den administrativa funktionen.

Pliktleveransernas betydelse för forskningen är stor framhåller utredningen, bl. a. därigenom att de svenska samlingarna vid de leveransberättigade biblioteken genom såväl bredd som omfattning ger möjlighet till forskning, som inte skulle kunna tillgodoses genom en annan typ av förvärv. Detta sammanhänger med att leveranserna kommer in genom tryckerierna — och inte förlagen — och därför även innehåller ett stort material, som över huvud taget inte tillhandahålls i den öppna handeln. Intresset för detta ”småtryck” har ökat i samband med utbyggnaden av den nutids- och samhällsorienterade forskningen.

Beträffande den administrativa funktionen nämns särskilt folkrepresentationens och den centrala statsförvaltningens behov av referensbibliotek.

F. n. erhåller riksdagsbiblioteket leveranser från ca 350 statliga verk, myndigheter och institutioner. Leveranserna, som även innehåller material som är mångfaldigat på annat sätt än genom tryck, är mera kompletta än motsvarande material levererat som pliktleveranser till kungl. biblioteket och universitetsbiblioteken.

3.1.2 Utnyttjande av pliktexemplar m. m.

Utredningen har undersökt pliktleveransernas nuvarande omfattning i Sverige.

Härav framgår att det varje år framställs över 200 000 leveranspliktiga trycksaker (1976: ca 218 000 exemplar). Huvudparten av dessa lämnas av landets f. n. ca 1 900 tryckerier medan en mindre del lämnas av förlag eller motsvarande. Av statistiken framgår att det största antalet exemplar återfinns under kategorierna småtryck (ca 95 000), tidningsnummer (ca 60 000) samt tidskriftshäften (ca 43 000). Antalet böcker, broschyrer och fortsättningsverk uppgår till ca 15 000.

Enligt utredningen är utvecklingstendensen en ökning av det leveranspliktiga materialet med ca tre procent per år. Utredningen bedömer att det inte är troligt att TF:s nya bestämmelser rörande stencilerade skrifter m. m. skulle medföra någon nämnvärd ansvällning av pliktleveranserna.

Samlingarna av skrifter vid de leveransberättigade biblioteken utgör synnerligen viktiga och flitigt utnyttjade delar av bibliotekens litteraturbestånd. För kungl. biblioteket uppgår lånen ur de svenska samlingarna till ca 50 % av det totala årliga utlånet. Vid universitetsbiblioteken är den procentuella andelen troligen något mindre, bl. a. beroende på att bibliotekens totala utlån i de flesta fallen är avsevärt större än nationalbibliotekets. För fjärrlån till låntagare på andra orter utgör de stora samlingarna svenskt tryck en viktig tillgång framför allt när det gäller något äldre och därför inte så lättillgängligt tryck. När det gäller småtrycket är utlånet f. n. tämligen begränsat med tanke på samlingarnas och accessionens storlek.

3.1.3 *Pliktleverans eller leverans efter rekvisition*

Enligt direktiven för utredningen skulle utgångspunkten för arbetet vara att leveransplikten borde kvarstå.

En skyldighet att leverera skrifter till arkiv, bibliotek m. m. kan anordnas antingen som en skyldighet att leverera på eget initiativ enligt givna direktiv, s. k. pliktleverans, eller som en skyldighet att leverera efter rekvisition från den leveransberättigade, som då själv gör urvalet. En kombination av de två systemen är också tänkbar med pliktleverans till t. ex. nationalbibliotek och leverans efter rekvisition till vissa andra bibliotek eller med en begränsad pliktleverans som bas kompletterad med en rätt för de leveransberättigade att härutöver rekvirera efter eget urval ur det som inte ingår i basleveransen. Den i dag gällande leveranslagen föreskriver en renodlad pliktleveransordning.

Ett system med rekvisitionsrätt innebär att biblioteken i efterhand utan kostnad skall kunna få till sig levererade den litteratur de själva utväljer. Av praktiska skäl måste en sådan rekvisitionsrätt så gott som undantagslöst inrättas gentemot förlag eller utgivare och inte mot tryckerier. När rekvisition skall göras kan biblioteken nämligen genom bibliografier m. m. i regel endast skaffa sig kännedom om de förra. Rekvisitionsrättssystemet tillämpas bl. a. i Storbritannien, Danmark och Norge.

Rekvisitionsrättssystemets lämplighet har dock under senare tid varit diskuterad bl. a. i Norge.

I svensk debatt har frågan tagits upp bl. a. av forskningsberedningen år 1963 samt av riksdagen i samband med en motion vid riksmötet 1975/76. Konsekvenserna av ett rekvisitionsförfarande har senare studerats av en arbetsgrupp inom forskningsbiblioteksrådet på uppdrag av BIDOK och massmedieutredningen (Ju 1970: 59).

Tanken på att helt eller till vissa delar införa rekvisitionsrätt i stället för nuvarande pliktleveranser avvisas då detta skulle leda till en ordning som skulle bli kostsam och opraktisk för både levererande och beställande part.

3.1.4 Pliktexemplarens antal och mottagare

När det gäller pliktexemplarens antal och karaktär konstaterar utredningen, att kulturella och administrativa skäl är synnerligen starka för att ha ett nationalexemplar och ett reservexemplar till detta. Kungl. biblioteket bör som nationalbibliotek erhålla det förstnämnda. Reservexemplaret bör placeras vid Lunds universitetsbibliotek. För denna placering talar bl. a. att biblioteket sedan 1968 har en med kungl. biblioteket likartad organiserad särskild småtrycksavdelning samt att Svenska akademiens ordboksredaktion är belägen inom biblioteket och ständigt nyttjar dess svenska trycksamling. Såväl nationalexemplaret som reservexemplaret bör vara så fullständigt som möjligt. De bör t. ex. även omfatta oförändrade omtryck och upplagor.

Reservexemplaret föreslås dessutom i viss utsträckning utgöra ett nationellt låneexemplar samt regionexemplar.

I vad avser övriga pliktexemplar har utredningen övervägt olika möjligheter till begränsning i såväl producenternas som de mottagande bibliotekens intresse av leveransskyldigheten alternativt andra former för dennas fullgörande än nuvarande pliktleveransordning. Utredningen har dock funnit att så starka principiella skäl talar för att de sex högskole-regionerna behandlas på ett likvärdigt sätt vad beträffar tillgång för forskningsändamål m. m. av svensk skrift, att det inte är försvarligt att särbehandla någon av regionerna. Samtliga bör därför försörjas med det svenska trycket på samma sätt som redan nu sker till de äldre universitetsbiblioteken. Utredningen föreslår att pliktleverans skall gå till förutom kungl. biblioteket och Lunds universitetsbibliotek samtliga fem övriga högskoleregioner.

Förslaget innebär alltså en utökning av det totala antalet pliktexemplar (nationalexemplaret och reservexemplaret inräknade) från fem till sju. Samtidigt innebär förslaget en principiell begränsning av antalet exemplar för framtiden.

Exemplaren blir att betrakta som regionexemplar, där åtkomsten och tillgängligheten av svenskt tryck kanaliseras via de sex universitetsbiblioteken. Ytterligare pliktleveranser av svenskt tryck till andra högskolebibliotek inom regionerna bör alltså ej komma i fråga.

Pliktleveranserna för regionerna bör naturligen gå till de nuvarande universitetsbiblioteken, dvs. universitetsbiblioteken i Stockholm, Uppsala, Linköping, Lund, Göteborg och Umeå. För universitetsbibliotekets i Lund del avses särskilda regler gälla med hänsyn till exemplarets karaktär av reservexemplar till nationalexemplaret och av nationellt låneexemplar. För övriga exemplar bör gälla att de är avsedda för fritt förfogande inom resp. högskoleregion. Därmed bör även vissa behov av svenskt tryck kunna tillgodoses vid övriga högskoleenheter i regionen. Planeringen av hur exemplaren skall disponeras bör ankomma

på resp. styrelser för de universitet vilkas bibliotek erhåller pliktleveranser efter hörande av resp. regionstyrelser.

Utredningen har särskilt behandlat de regioner som nu inte har tillgång till pliktexemplar (granskningsexemplar). För Stockholms högskole-region har övervägts möjligheten att universitetsbiblioteket även i fortsättningen skulle basera sitt förvärv av svenskt tryck på köp och inte på leverans. Fördelarna med detta skulle vara dels att antalet pliktexemplar kunde minskas, dels att universitetsbiblioteket inte skulle behöva handha hela den mängd av bl. a. okatalogiserat småtryck, som innefattas i ett pliktexemplar. Det starkaste motivet för en sådan ordning är, att de kategorier som inte inköps, och som i viss utsträckning inte heller kan förvärvas genom köp, ändå finns tillgängliga inom regionen i form av nationalexemplaret vid kungl. biblioteket.

De skäl som talar för att pliktleveranser skall kanaliseras till stockholmsregionen via universitetsbiblioteket på samma sätt som i övriga regioner är främst dels att stockholmsregionen rent principiellt inte bör särbehandlas, dels att ytterligare ett exemplar avsett för regionalt bruk skulle minska risken av förlitning av nationalexemplaret.

Beträffande Linköpings högskoleregion nämns att den föreslagna pliktleveransen innebär en avsevärd ökning av materialet i jämförelse med vad som nu erhålls genom köp.

3.1.5 *Leveransskyldighetens omfattning*

Vad gäller frågan om vilka skrifter som skall vara underkastade leveransplikt konstaterar utredningen att man i och med att skyldigheten att lämna granskningsexemplar upphör den 1 januari 1978 inte på samma sätt som förut behöver känna sig bunden av TF:s begreppsbestämningar vid valet av utgångspunkt för bestämmandet av leveranspliktens omfattning. Starka skäl kan tala för att det bör vara materiella och inte formella kriterier — innehållet inte framställningssättet — som bestämmer vad som skall vara leveranspliktigt. Det har dock inte befunnits möjligt att uppställa kriterier som på ett klart sätt utmärker vilka skrifter som i så fall bör vara leveranspliktiga. TF:s begreppsbestämningar framstår därför fortfarande som de lämpligaste i sammanhanget och bör därför fortfarande utnyttjas men då i deras nya utvidgade skick inkluderande visst stencilerat material m. m., som ställts under TF:s skydd genom att det påförts vissa uppgifter. Bestämmelserna om leveransplikt för vissa utrikes tryckta skrifter bör bibehållas i oförändrat skick.

Vissa nya begränsningar av leveransplikten föreslås. Oförändrade omtryck behövs sålunda i fortsättningen endast levereras i två exemplar, nämligen ett nationalexemplar och ett nationellt reservexemplar. Dessamma föreslås för konstmappar med originalkonstverk och läromedelspaket. Tidningar undantas helt från leverans då de förutsätts i stället

falla under en av TFK föreslagen lag. Inte heller skall pliktexemplar levereras av mycket stora affischer eller skrift som har framställts uteslutande för internt bruk hos någon. Övriga undantag är samma som i den tidigare lagen, nämligen: visitkort och notifikationer, adresskort, etiketter, blanketter, reklam- och emballagetryck eller därmed jämförliga alster. Liksom tidigare är ej heller myndighets tryckta handlingar leveranspliktiga "om de ej är tillgängliga för envar" (1 kap. 6 § TF). De anses då ej utgivna. Det påpekas dock att kulturella skäl kan tala för överenskommelser här för att på sikt säkra att materialet blir bevarat för framtiden. Regeringen bör liksom enligt gällande lag äga medge undantag från leveransplikten. För att göra denna möjlighet mera smidig och flexibel föreslås den kunna delegeras till någon biblioteksinstans, exempelvis kungl. biblioteket eller det nationella ledningsorgan som BIDOK kan komma att föreslå.

Utredningen kommer även in på de nya mediaprodukter som delvis ersatt, delvis kompletterat vad som nu är leveranspliktig skrift. Av särskild omfattning är här fonogrammaterialet — grammofonskivor, ljudkassetter etc. — där frivilliga leveranser redan kommit till stånd till nationalfonoteket vid kungl. biblioteket sedan mitten av 1950-talet. Även det nya materialet kan liksom det litterära materialet grovt indelas i två grupper nämligen dels sådant material, vilket i likhet med manuskript och andra typer av arkivalier endast framställs i något eller några enstaka exemplar, dels material, som mångfaldigas och tillhandahålls, ofta i stora upplagor, på i princip samma sätt som tryckprodukter. Vid en framtida lagstiftning bör övervägas, om inte leveransplikt för framför allt grammofonskivor och andra typer av fonogram, ljud- och bildkassetter samt AV-hjälpmiddel av skilda slag bör regleras i samma lag som gäller för leveransplikt för skrift. Om en bok eller en tidskrift framställs på band eller i tryck bör inte göra någon skillnad. Detta har nyligen beaktats i Island och föreslagits i Finland. Även från andra länder kan exempel anföras. Vare sig man väljer en samlad lösning eller följer det förslag om en särskild lag, som år 1974 har framlagts av DAK, är det av vikt att materialet blir omhändertaget och bevarat på ett lämpligt sätt.

3.1.6 Leveransförfarande

Övervägande skäl finns för att nuvarande ordning behålls, nämligen att leveransskyldigheten åvilar tryckerierna. Motsvarande bör gälla för de stencilrade skrifter m. m. som enligt förslaget också skall vara underkastade leveransplikt om de uppfyller de i 1 kap. 5 § TF angivna förutsättningarna. I enlighet med önskemål framställda av bl. a. Svenska bokförläggareföreningen har övervägts om ersättning skall kunna utgå för vissa dyrbarare verk som ofta produceras i mindre upplagor. Det har

funnits rimligt att så skall kunna ske och att ersättning skall utgå med belopp motsvarande den del av förlagsnettopriset för skriften som överstiger 300 kr. per exemplar. För att säkerställa en enhetlig bedömning bör ersättningsfrågorna handläggas centralt.

Leveransen föreslås även i fortsättningen vara decentraliserad. Leveransfrekvensen föreslås bli ändrad från att avse varje halvår med tre månaders respit till att ske kvartalsvis med en månads respit. Krav ställs på leveransförteckning.

Kungl. biblioteket föreslås få rätt att meddela vitesföreläggande vid utebliven leverans. Detta skall alltså inte som nu kunna ske genom medverkan av allmän åklagare och domstol. Sådant vitesföreläggande bör gälla till förmån för samtliga bibliotek. Det bör kunna överklagas till kammarrätt. En väg öppnas härigenom till domstolsprövning av frågor om leveransskyldighet och leveransplikt enligt lagen.

3.1.7 *Frågor om gallring*

Tillväxttakten för de svenska samlingarna beräknas som tidigare nämnts till ca 3 % per år under den närmaste 15-årsperioden. Utredningen framhåller att en gallring är nödvändig och att en rationell sovring av materialet ej får förhindras av några slags moraliska betänkligheter.

Kungl. biblioteket och Lunds universitetsbibliotek skall som framgår av punkten 3.1.4 i princip bevara allt material, medan målsättningen för de fem universitetsbiblioteken som berättigas till regionexemplar i framtiden inte skall vara att i största möjliga utsträckning bevara allt levererat svenskt tryck utan att inom resp. regioner tillgodose behovet av material för utbildning, forskning och utvecklingsarbete i såväl samtid som framtid. Med hänsyn till detta bör såväl gallring som fördelning av material kunna ske på det sätt som bedöms mest ändamålsenligt utan beaktande av arkiveringssynpunkter.

Såväl tryckerier som bibliotek är överens om att gallringen bör ske hos den mottagande parten. Detta förhindrar inte att det även bör finnas vissa centralt utfärdade riktlinjer för gallring, som bl. a. syftar till en ökad samordning mellan biblioteken i dessa avseenden. Dylika riktlinjer — kompletterade av lokala bestämmelser — kan lämpligen utarbetas av forskningsbiblioteksrådet eller av det organ som enligt BIDOK:s förslag kan komma att ersätta detta.

Utgallring av skrifter innebär, att skrifterna skall förstöras. Någon försäljning av det utgallrade bör inte få förekomma. Vad som är pliktlevererat kan inte få konkurrera med de exemplar som finns i handeln. Några motsvarande skäl talar däremot inte mot att utgallrade pliktexemplar skänks till utländska bibliotek eller används som bytesobjekt gentemot dem.

3.1.8 Resursfrågor

De sammanlagda framställningskostnaderna i Sverige för tryckta böcker, häften, broschyrer m. m. uppgick enligt industristatistiken för år 1974 till ca 346 milj. kr. Motsvarande kostnader för tidskrifter av skilda slag uppgick till ca 840 milj. kr. Hela framställningskostnaden för 1974 års tryckproduktion uppgick till 4 917 milj. kr. varav 2 088 milj. kr. för dagstidningstryck och 1 378 milj. kr. för litooffset (exkl. tidningar).

Utredningen har kommit fram till att, även om nuvarande pliktleveranser medför kostnader för de leveransskyldiga, belastningen i flertalet fall måste bedömas som mycket marginell från kostnadssynpunkt. Samma sak gäller vid en utvidgning från nuvarande fem till föreslagna sju exemplar. Undantag kan dock gälla för dyrbara bokverk i små upplagor.

När det gäller bibliotekens kostnader kan man konstatera att dessa torde ställa sig högre vid såväl köp som vid förvärv genom rekvisition än vid nuvarande system. För kungl. biblioteket har förslag framförts om en viss utökad service. Dessa förslag har inte kostnadsberäknats av utredningen med hänsyn till att kungl. bibliotekets organisation även i andra avseenden befinner sig under översyn och att avvägningarna bör göras i ett gemensamt sammanhang. För Lunds universitetsbibliotek tillkommer vissa ökade uppgifter när det gäller utlån av i första hand sådant material som kan komma att saknas i framtiden vid de andra universitetsbiblioteken (exempelvis visst småtryck, oförändrade omtryck etc.). Denna uppgift är dock under den närmaste framtiden tämligen begränsad och merkostnaderna bör därför redovisas i de årliga anslagsframställningarna sedan ytterligare erfarenhet vunnits. För universitetsbiblioteken i Uppsala, Göteborg och Umeå har räknats med oförändrade hanteringskostnader medan en viss kostnadsökning för de två tillkommande regionala biblioteken — universitetsbiblioteken i Stockholm och Linköping — måste uppstå.

Merkostnaden i Stockholm och Linköping beräknas till ca 250 000 kr. per bibliotek varav 195 000 kr. utgör kostnader för ett utökat personalbehov, 50 000 kr. kostnader för bindning samt ca 5 000 kr. för magasinstryck utrymmen. Vid beräkningen har nuvarande inköpsresurser för svenskt tryck om ca 105 000 kr. per bibliotek avräknats.

För att nå samma grad av litteraturförsörjning på annat sätt skulle staten enligt utredningen få göra avsevärt större resursinsatser.

3.2 Remissyttrandena

3.2.1 Allmänna synpunkter

Flertalet instanser framhåller att utredningens förslag är väl genomtänkta och motiverade.

I huvudsak positiva till utredningens förslag är bl. a. *JK, riksarkivet, kungl. biblioteket, UHÄ, forskningsbiblioteksrådet, SACO/SR, LO, Svenska tidningsutgivareföreningen, Svenska tryckeriföreningen och TCO.*

Statskontoret är negativt till förslaget om antalet pliktexemplar samt till vissa delar av den föreslagna leveransskyldighetens omfattning. Även andra remissinstanser har framfört kritiska synpunkter på den sistnämnda frågan.

3.2.2 *Pliktleverans eller leverans efter rekvisition*

Frågan om leveransplikt eller rekvisitionsrätt har bedömts av ett fåtal remissinstanser. *Statskontoret* delar utredningens uppfattning att ett rekvisitionsförfarande inte ger garantier för fullständiga leveranser. *Statskontoret* finner emellertid utredningens krav på fullständighet i tryckleveranserna vara alltför höga. *Kungl. biblioteket* och *Svenska bokförläggareföreningen* är positiva till bibehållandet av nuvarande leveransplikt. Denna uppfattning delas av *Svenska tryckeriföreningen* som framhåller att tryckerierna föredrar en utökning av antalet pliktexemplar till sju, även om detta medför ökade kostnader mot det ifrågasatta rekvisitionsförfarandet.

Lantbruksuniversitetet kan inte finna att utredningen lett i bevis att ett rekvisitionsförfarande vore mindre lämpligt än den föreslagna leveransplikten.

3.2.3 *Pliktexemplarens antal och mottagare*

Remissopinionen är övervägande positiv till förslaget att utöka antalet pliktexemplar till sju.

Förslaget om nationalexemplar resp. nationellt reservexemplar biträds av samtliga remissinstanser som yttrat sig i denna fråga med undantag av *statskontoret*. De kulturella och administrativa funktionerna kan enligt *statskontorets* mening tillgodoses genom att under betryggande former bevara ett exemplar av varje mångfaldigad skrift för framtiden samt — liksom hittills — tillämpa en viss restriktivitet i utlånen. *Statskontoret* avstyrker därför förslaget om särbestämmelser i lag eller förordning avseende ett nationellt reservexemplar i Lund.

I vad avser övriga fem pliktexemplar tillstyrks utredningens förslag av i stort sett alla remissinstanser. Flera framhåller vikten av att de olika högskoloregionerna behandlas på ett likvärdigt sätt.

Regionstyrelsen i Stockholm, rektorsämbetet och biblioteket vid universitetet i Stockholm, överbibliotekarien i Uppsala samt bibliotekscollegiet vid universitetet i Göteborg anser det väsentligt att universitetsbiblioteket i Stockholm erhåller ett regionexemplar.

Planeringsnämnden för filosofisk utbildning i Linköping finner utredningsförslaget om pliktexemplar till Linköping utmärkt. För den före-

slagna temaorienterade forskningsorganisationen som skall byggas upp skulle svåra problem på bibliotekssidan lösas om utredningens förslag genomfördes.

Statskontoret delar i princip ståndpunkten om högskoleregionernas likvärdiga behandling. Statskontoret ifrågasätter emellertid om en sådan principiell syn nödvändigtvis måste leda till slutsatsen att även universitetsbiblioteken i Stockholm och Linköping skall omfattas av bestämmelserna om pliktexemplar av skrift.

Vad gäller universitetsbiblioteket i Stockholm talar enligt statskontorets mening den geografiska närheten till kungl. biblioteket mot en dubblering av antalet pliktexemplar inom denna region. För universitetet i Linköping med dess speciella inriktning på temaorienterad forskning saknas enligt statskontoret ännu tillräckligt underlag för att bedöma vilket behov av mångfaldigat svenskt tryck som kan finnas vid universitetsbiblioteket. Enligt statskontorets mening motiverar den nyorientering som planeras i Linköping snarare andra och mer okonventionella former av biblioteksservice än vid de övriga universitetsbiblioteken.

Lantbruksuniversitetet invänder mot att utredningen enbart behandlar problemkomplexet om pliktexemplar ur högskoleregionernas synpunkt. Därigenom ställs ett antal stora vetenskapliga bibliotek såsom lantbruksuniversitetets utanför resonemanget. Lantbruksuniversitetets riksomfattande biblioteksorganisation är inte inordnad under någon regionstyrelse och kan på så vis inte komma till tals när det gäller en eventuell fördelning av till en region levererade pliktexemplar.

Användningen av regionexemplaren har berörts av bl. a. UHÄ som anser — liksom regionstyrelsen i Uppsala högskoleregion — att resp. regionstyrelse bör utfärda riktlinjer för fördelningen av materialet mellan berörda högskoleenheter.

3.2.4 Leveranspliktens omfattning

Flertalet remissinstanser tillstyrker i huvudsak utredningsförslaget om pliktleveransernas omfattning. Vissa instanser pekar emellertid på oklarheter i lagtexten.

Statskontoret anser att konsekvenserna av en eventuell utvidgning av leveransplikten till att gälla alla typer av mångfaldigad skrift med skydd enligt TF bör klarläggas ytterligare, innan riktlinjer härom fastställs i lag. Härvid bör också nuvarande gränsdragning mellan arkivväsendet och de vetenskapliga biblioteken belysas mer ingående än som skett i betänkandet. *Svenska bokförläggareföreningen* föreslår att utredningen fördjupas i vad avser pliktleveranser av läromedelspaket. *Kungl. biblioteket* och *TCO* anser att utredningen är oklar beträffande vad som är skrift framställd för internt bruk.

Statskontoret tillstyrker utredningens förslag vad gäller leveransplikt

av tryckt skrift som skall lämnas till kungl. biblioteket såsom national-exemplar.

Omfattningen av leveranspliktigt material till universitetsbiblioteken bör däremot enligt statskontorets mening begränsas mer än vad utredningen föreslagit. Fullständiga leveranser av böcker, broschyrer och seriepublikationer (exkl. tidningar) får anses rimliga inom ramen för ett system med pliktexemplar. Ett liknande resonemang kan enligt statskontoret möjligen försvaras även i fråga om det s. k. småtrycket som knappast kan förvärfvas på annat sätt än genom leveransplikt av materialet. Däremot finner statskontoret en begränsad leveransplikt möjlig i fråga om vissa andra kategorier av tryckt skrift. Detta gäller bl. a. punktskriftstryck (blindskrift), musikalier, kartor, vykort och planscher.

Utredningens förslag till nya begränsningar av leveransplikten har berörts av flera remissinstanser. *Svenska tryckeriföreningen* framhåller att undantagsbestämmelserna bör formuleras så att tryckerierna slipper ta ställning till om tryckfrihetsmissbruk kan anses föreligga.

I vad gäller frågan om oförändrade omtryck anser *statskontoret* att sådant skall levereras endast till kungl. biblioteket. *SACO/SR* ifrågasätter det lämpliga i en differentiering av leveransplikten som för tryckerierna snarast torde medföra en ökad arbetsbelastning. *Regionstyrelsen i Uppsala högskoleregion* anser det vara olämpligt att undanta de oförändrade upplagorna från leveransplikt. *Svenska bokförläggareföreningen* och *Svenska tryckeriföreningen* däremot motsätter sig pliktleverans av oförändrade upplagor.

Forskningsbiblioteksrådet anför, att i fråga om oförändrade omtryck bör entydiga bestämmelser utfärdas, så att det varken för förlag eller tryckeri bör råda tvivel om i vilka fall samtliga sju pliktexemplar skall avlämnas.

Kungl. biblioteket och *TCO* ifrågasätter förslaget om att mycket stora affischer skulle undantas från leveransplikt. Till denna kategori hör exempelvis många politiska affischer som anses vara av intresse för framtiden. Båda instanserna anser att åtminstone ett nationalexemplar bör vara leveranspliktigt.

3.2.5 Leveransförfarande

Riksarkivet, kungl. biblioteket, TCO och *rektorsämbetet vid universitetet i Stockholm* har yttrat sig över utredningens förslag om ökad leveransfrekvens samt nya regler angående vitesföreläggande för tredskande tryckare. Samtliga anser utredningens förslag i detta avseende vara en förbättring.

3.2.6 Gallring

Frågan har berörts av UHÄ och *forskningsbiblioteksrådet* som är positiva till utredningsförslaget om gallring av regionexemplar. UHÄ anser dock att ansvaret för gallring och registrering liksom för fördelningen av pliktexemplaren inom regionen bör ankomma på regionstyrelsen.

3.2.7 Resursfrågor

Några remissinstanser har tagit upp frågan om personalbehov. *Kungl. biblioteket* framhåller att en förutsättning för att biblioteket skall kunna fullfölja sin uppgift som nationalbibliotek enligt den föreslagna nya lagens betingelser är att genomströmningstakten vid behandlingen av det inkommande trycket kan ökas. Personalbristen vid hanteringen av leveranstrycket är redan i dag besvärande. Om ett tillskott av personal vid bibliotekets svenska tryckavdelning uteblir, kommer de föreslagna nya åliggandena dessvärre inte att kunna fullgöras på ett tillfredsställande sätt.

TF:s nya bestämmelser rörande skrifter m. m. kan enligt *forskningsbiblioteksrådet* innebära att man med ledning av från år 1978 vunna erfarenheter måste företa översyn av lokal- och personalbehov vid de sju biblioteken.

SACO/SR anser personalkostnaderna vara för lågt beräknade medan UHÄ finner dem rimliga. UHÄ erinrar om att universitetsbiblioteket i Umeå inte har erhållit några särskilda personalförstärkningar för den ökade leveransvolym som granskningsexemplaret har utgjort.

Statskontoret — som ej berör personalbehovet — framhåller att utredningens angivna belopp för magasin och bokhyllor endast motsvarar första årets merkostnad.

Svenska bokförläggareföreningen tar upp frågan om ersättning för pliktexemplaren. Föreningen är angelägen att framhålla att förlagens kostnader för dessa sammanlagt sju pliktexemplar inte kan avvisas såsom marginella. Vid föreningens underhandskontakter med Sveriges författarförbund har framkommit att förbundet delar denna uppfattning. Pliktexemplaren tas från den upplaga förlaget beställt hos tryckeriet och kostnaden kommer alltså att belasta förlaget. För bokförlagsbranschen som helhet kan den årliga kostnaden för pliktexemplaren i 1977 års penningvärde uppskattas till drygt 1 milj. kr.

Föreningen är starkt kritisk till utformningen av ersättningsvillkoren för förlagen. Föreningen anser att det bör övervägas att ersätta kostnaden i sin helhet. I annat fall bör gränsen för den statliga ersättningen sättas betydligt lägre, förslagsvis högst vid förlagsnettopriset 100 kr.

Byggnadsstyrelsen och *LUP-nämnden* har begränsat sina yttranden till att avse eventuella konsekvenser ur lokal synpunkt.

LUP-nämnden framhåller att utredningens förslag avseende national-exemplaret vid kungl. biblioteket inte innebär någon förändring av magasinshöjden vid biblioteket. Vidare erinras om att det inom LUP-kommittén för Stockholm pågår utredningsarbete avseende aktuella lokalbehov vid kungl. biblioteket. Behovet av magasinlokaler för biblioteket på kort och lång sikt behandlas i detta utredningsarbete.

För universitetsbibliotekets i Lund del får utredningens förslag lokal-konsekvenser enligt nämnden. Förslaget innebär en utökad skyldighet för biblioteket att fungera som ett interurbanlånebibliotek för svensk litteratur samt skyldighet för biblioteket att för all framtid bevara det erhållna svenska trycket. Nämnden har f. n. inte underlag för att bedöma omfattningen av det tillkommande lokalbehovet, men vill anmäla att frågan f. n. behandlas inom LUP-kommittén för Lund.

För övriga universitetsbiblioteks del torde, enligt nämndens uppfattning, utredningens förslag innebära, att endast marginella förändringar behöver göras i bedömningarna av de aktuella magasinshöjden vid biblioteken. Behovet av magasinstrymmen för universitetsbiblioteket vid Stockholms universitet beräknas öka. Byggnadsstyrelsen upprättar f. n. bygghandlingar för en nybyggnad för universitetsbiblioteket i Frescati. Det utökade behovet av magasinlokaler kommer att kunna tillgodoses i nämnda nybyggnad. På sikt kommer utökade magasinlokaler att fordras bl. a. vid biblioteken i Linköping och Göteborg. Nämnden önskar i detta sammanhang särskilt fästa uppmärksamheten på utredningsmannens förslag om möjlighet att gallra bland pliktexemplaren samt att sprida dessa till andra bibliotek inom regionen. Även den framtida utbyggnaden av statens biblioteksdepå i Bålsta påverkar det långsiktiga behovet av magasinlokaler vid de enskilda universitetsbiblioteken.

Byggnadsstyrelsen anser att utredningens förslag inte på något avgörande sätt kan komma att påverka planeringen för utbyggnaden av förvarningsresurserna för universitetsbiblioteken. Detta under förutsättning att planeringen för att på sikt tillgodose kungl. bibliotekets lokalbehov fullföljs, projekteringen och utbyggnaden av universitetsbiblioteket i Göteborg sker i normal takt samt att byggnadsarbeten för universitetsbiblioteken i Linköping och Stockholm kan påbörjas i enlighet med de i verkets anslagsframställning för budgetåret 1978/79 redovisade tidsplanerna.

UTREDNINGEN OM DAGSPRESS PÅ MIKROFILM

4 Utredningens förslag

4.1 Organisatoriska och rättsliga frågor

4.1.1 Organisatoriska frågor

Bevarandet av svensk dagspress åvilar av tradition vissa vetenskapliga bibliotek. TFK finner det därför naturligt, att den med tidningsfilmningen förenade verksamheten knyts till det statliga biblioteksväsendet. Kommittén anser att starka skäl talar för att en särskild organisatorisk enhet för denna verksamhet inrättas vid kungl. biblioteket. Tidningstryckerierna bör sända in materialet till denna enhet, som kontrollerar det innan det skickas vidare till filmning. Det bör enligt kommittén ankomma på kungl. biblioteket att för utlåning förvara en fullständig omgång positiva kopior av svensk tidningsfilm. Själva filmningen av tidningsmaterialet bör, enligt kommitténs mening, förläggas externt, dvs. hos företag (motsvarande) som redan bedriver likartad verksamhet. Enligt kommitténs uppfattning bör bibliotekstekniska, produktionstekniska och ekonomiska faktorer bilda utgångspunkt för överväganden om lokalisering av filmarbetet.

4.1.2 Rättsliga frågor

Kommittén redogör i kapitel 3 av rapporten för de rättsliga frågor som uppkommer i samband med mikrofilmning av svensk dagspress.

De rättigheter som är knutna till tidningsfilm är av två slag, dels äganderätt, dels upphovsrätt till de alster som är upptagna på filmen. Beträffande upphovsrätten finns bestämmelser härom i URL. Till denna lag ansluter sig FotoL som handlar om fotografens rätt till sina bilder.

Upphovsmännens principiella ensamrätt är inskränkt i vissa hänseenden av hänsyn till privata och allmänna intressen (11—26 §§ URL). De viktigaste av de inskränkningar som kan vara aktuella i detta sammanhang är följande. För det första får enstaka exemplar framställas för enskilt bruk. Dessa exemplar får inte användas för annat ändamål (11 § URL). För det andra får arkiv och bibliotek med regeringens tillstånd och på de villkor, som anges däri, för sin verksamhet framställa exemplar av verk genom fotografi (12 § URL). De närmare bestämmelserna härom finns i kungörelsen (1961: 348) med tillämpningsbestämmelser till URL och FotoL.

Kommittén framhåller, att de upphovsrättsliga förhållandena kring material som publiceras i tidningarna ofta är svåra att utreda, bl. a. därför att de är grundade på oklara avtal. I många fall har dock upphovsrätten övergått på tidningsföretaget, vilket särskilt gäller material som de anställda framställer i sin tjänst. Detta innebär alltså att tidningen, såvitt det är av intresse i samband med mikrofilmning, i prin-

cip har "all rätt" till materialet. Det bör emellertid enligt kommittén tilläggas, att åtskilligt material som publiceras i tidningar inte har skydd, eftersom det utgörs av meddelanden m. m. av enklare karaktär som inte uppnår tillräcklig grad av självständighet.

Kommittén har funnit att nuvarande lagstiftning inte behöver ändras för att mikrofilmningen av dagspress skall bli möjlig. Kommittén anser vidare att nuvarande bestämmelser om möjligheten att utnyttja upphovsrättsligt skyddat material är tillräckliga även för det mikrofilmade tidsningsmaterialet.

Kommittén har kommit fram till att upptagning på mikrofilm är att anse som handling i TF:s mening och att alltså offentlighetsprincipen skall tillämpas i den mån mikrofilmen har upprättats av eller getts in till myndighet. Från TF:s regler om allmänna handlingars offentlighet görs emellertid undantag för bl. a. material som har överlämnats till arkiv eller bibliotek. Kommittén finner det uppenbart att filmningsexemplaren bör behandlas lika med biblioteksexemplaren och således inte omfattas av bestämmelserna om allmänna handlingars offentlighet. Härigenom kan enligt kommittén utlämnandet av nationalexemplar och mikrofilmade exemplar styras av administrativa föreskrifter.

4.2 Leveransskyldighet

4.2.1 Allmänna synpunkter på författningsregleringen

Bestämmelser om skyldighet att leverera bl. a. tidningar för vissa ändamål finns redan i lagen (1949:166, ändrad 1961:25) angående skyldighet att avlämna för bibliotek avsedda exemplar av tryckt skrift. Enligt 1 § i denna lag skall boktryckare av varje tryckt skrift — som har framställts här i riket och här utgivits — utan ersättning avlämna ett exemplar av upplagan till kungl. biblioteket och ett till vart och ett av universitetsbiblioteken i Uppsala, Lund och Göteborg. Dessa exemplar kallas biblioteksexemplar.

Lagen om skyldighet att avlämna biblioteksexemplar ger den rättsliga grund som erfordras för leverans av sådana tidningar som skall filmas enligt kommitténs förslag. Biblioteksexemplaret till kungl. biblioteket bör enligt kommittén bilda underlag för filmningen och därefter utgöra nationalexemplaret.

I vissa speciella frågor uppkommer emellertid svårigheter, när det gäller tillämpningen av den nämnda lagen på filmningsexemplar av tidningar. Ett sådant problem gäller föreskriften i 2 § om att leveransskyldighet inte föreligger i fråga om reklam- och emballagetryck och därmed jämförliga alster. Med hänsyn till denna bestämmelse kan det i vart fall ifrågasättas om skyldighet föreligger att leverera löpsedlar, vilken skyldighet enligt utredningen är av stor betydelse för tidsningsfilmningens del.

Ett annat problem ligger i att tidpunkterna för avlämnande av biblioteksexemplar inte är anpassade till den situationen att levererade exemplar skall filmas kontinuerligt. Biblioteksexemplar avlämnas f. n. för varje halvt kalenderår inom tre månader från halvårets utgång. För att tidningsfilmningen skall kunna organiseras på ett rationellt sätt måste leveranser ske betydligt oftare. Riktpunkten bör vara att avlämnande skall ske för tvåmånadersperioder framhåller kommittén.

Nuvarande skyldighet att avlämna biblioteksexemplar gäller i förhållande till fyra olika bibliotek. Kommitténs förslag innebär att tidningsmaterial behöver levereras endast till kungl. biblioteket. För de tidningar, av vilka exemplar skall levereras till kungl. biblioteket för filmning, bör följaktligen befintliga föreskrifter om skyldighet att avlämna fyra biblioteksexemplar upphävas.

Då, enligt kommitténs förslag, leveransskyldigheten för tidningar som skall filmas avser bara ett enda exemplar, är det viktigt att detta exemplar är i fullgott skick och att det inte förkommer eller förstörs eller att omständigheter eljest inte inträffar som gör att filmning av exemplaret och bevarandet av det som nationalexemplar inte kan ske på avsett sätt. Om något av detta skulle inträffa, måste möjligheter finnas att erhålla ett nytt exemplar för filmning och bevarande. Den leveransskyldige i fråga om tidning som här avses bör alltså åläggas att under viss tid bevara och på begäran avlämna ytterligare ett exemplar av tidningen i fråga. Om avlämnade exemplar inte är i det föreskrivna skicket bör möjlighet finnas att ingripa med sanktioner, bl. a. att vid vite förelägga den försumlige att leverera ett exemplar i föreskrivet skick. Denna möjlighet gäller emellertid inte brister som kan ha uppkommit efter leveransen och därför bör enligt kommitténs mening föreskrifter finnas som ger möjlighet att kräva in nytt exemplar i de situationer som avses här.

Kommittén föreslår att de grundläggande bestämmelserna om skyldighet att avlämna exemplar av tidning för filmning ges i form av en särskild lag med tillhörande förordning om tillämpningsföreskrifter.

4.2.2 Den föreslagna lagen

Kommittén föreslår att av varje tidning som utgör tryckt skrift och som har framställts och utgivits i Sverige skall den som trycker tidningen lämna ett exemplar (filmningsexemplar) till kungl. biblioteket. Detta exemplar skall bilda underlag för filmning och därefter utgöra nationalexemplar. Kommittén föreslår att lagen bör byggas upp i huvudsaklig systematisk överensstämmelse med lagen om skyldighet att avlämna biblioteksexemplar.

Leveransskyldighet bör åläggas bara beträffande ett exemplar. Det

bör emellertid föreligga en skyldighet för tryckeriet att under viss tid bevara och på begäran avlämna ett reservexemplar.

Uttrycket "varje" tidning omfattar formellt varje edition av tidningsnummer eller varje annat utförande av numret som skiljer sig från annat sådant utförande. I vad mån leverans faktiskt skall ske av sådana särskilda utföranden, framför allt när det gäller de ändrade sidorna, bör bestämmas i tillämpningsföreskrifterna.

Utredningen föreslår att filmningsexemplar skall avlämnas utan ersättning. Detta innebär att den leveransskyldige har att bära hanteringskostnader av olika slag. Själva insändandet av filmningsexemplaren bör däremot liksom för biblioteksexemplar ske portofritt.

Lagförslaget innehåller också bestämmelser om när filmningsexemplar skall avlämnas. Detta bör ske betydligt oftare än som gäller för biblioteksexemplar. Filmningsexemplar bör sålunda för varje period om två månader avlämnas inom loppet av den månad som följer efter periodens utgång.

Särskilda regler bör införas som föreskriver i vilket skick filmningsexemplaren skall befinna sig vid avlämnandet, dvs. så länge den leveransskyldige har inflytande över hanteringen av dem. Den föreslagna bestämmelsen överensstämmer i sak med vad som gäller för biblioteksexemplar. Om bestämmelsen inte efterlevs, bör sanktioner inträda och vidare bör finnas möjlighet att begära in ett nytt exemplar.

Leveransskyldighet bör också gälla vissa tidningar som har tryckts utom riket. Förutsättning är att de har utlämnats för spridning här i landet och att utgivningsbevis skall finnas eller ändå har utfärdats. Bestämmelsen bör utformas så att den överensstämmer med vad som gäller för biblioteksexemplar av periodisk skrift. Leveransskyldigheten bör i likhet med vad som i motsvarande fall gäller för biblioteksexemplar ligga på utgivaren.

Kommittén föreslår även bestämmelser om skyldighet att bevara och på särskild begäran av kungl. biblioteket avlämna ett reservexemplar av sådant exemplar, för vilket leveransskyldighet föreligger. Bestämmelsen är, som har antytts i den allmänna motiveringen, föranledd av behovet av att säkra att ett tjänligt exemplar under alla förhållanden skall finnas tillgängligt för filmning och för att bilda nationalexemplar.

Skyldigheten att hålla reservexemplar bör föreligga under sex månader från leveransfristens utgång, dvs. från utgången av månaden efter den tvåmånadersperiod då ifrågavarande tidningsexemplar har framställts. Det bör anmärkas att exemplaret får disponeras fritt efter fristens utgång.

Reservexemplaret bör också avlämnas utan ersättning och i samma skick som nationalexemplaret.

Utredningen föreslår även vissa fullmaktsbestämmelser enligt vilka regeringen bör ges rätt att bestämma vilka tidningar som skall omfattas av leveransskyldighet enligt den föreslagna lagen.

Regeringen eller myndighet som regeringen bestämmer bör också ges rätt att medge undantag från föreskrifterna i den föreslagna lagen när särskilda skäl föranleder härtill.

Lagförslaget innehåller även sanktionsbestämmelser för underlåtenhet att fullgöra leveransskyldighet. Liksom när det gäller skyldighet att avlämna biblioteksexemplar bör sanktionerna omfatta böter och möjligheter till vitesföreläggande. Med hänsyn till önskvärdheten av parallellitet med vad som gäller för biblioteksexemplar är det lämpligt att ha samma form av straff som gäller där, nämligen penningböter. Straffskalan föreslås emellertid något justerad.

Sanktionerna föreslås liksom för biblioteksexemplar vara knutna till avlämnandet. Detta innebär i fråga om reservexemplar att sanktionen inte avser bevarandet som sådant av exemplaret utan inträder om sådant exemplar inte kan avlämnas.

Eftersom tillämpningen av lagen på olika tidningar ankommer på regeringens bestämmande, torde några särskilda övergångsbestämmelser enligt utredningen inte vara påkallade i den föreslagna lagen.

4.2.3 Förslag till förordning med tillämpningsföreskrifter till den föreslagna lagen om skyldighet att avlämna exemplar av tidningar m. m. för mikrofilmning

Utredningen föreslår här bl. a. föreskrifter rörande vilka tidningar som skall omfattas av bestämmelserna i den föreslagna lagen om skyldighet att avlämna exemplar av tidning m. m. för mikrofilmning.

I föreskrifterna bör anges att lagens bestämmelser skall tillämpas på de tidningar som är upptagna i en bilaga till förordningen. Detta förfarande föreslås för att regeringen med hänsyn till svårigheter att helt klart definiera och avgränsa begreppet tidning, på ett smidigt sätt skall kunna direkt ange vilka tidningar som skall omfattas av bestämmelserna samt göra ändringar i förteckningen.

I den föreslagna förordningen bör även finnas en bestämmelse, enligt vilken skyldigheten att avlämna biblioteksexemplar upphävs beträffande exemplar av tidning eller löpsedel som avlämnas enligt den här avsedda lagen.

Utredningen föreslår vidare närmare bestämmelser om leveransskyldigheten beträffande tidningsnummer som kommer ut i en enda edition eller i editioner som inte är särskiljbara till det yttre.

Förslaget om förordning med tillämpningsföreskrifter innehåller också närmare föreskrifter om avlämningskyldigheten beträffande tidningsnummer som kommer ut i två eller flera från varandra till innehållet skilda editioner, som trycks på samma tryckeri. Regler föreslås även om avlämningskyldighet beträffande tidningsnummer som utkommer i olika editioner som trycks på olika tryckerier.

Utredningen finner det lämpligt att i detta sammanhang föreslå en

särbestämmelse rörande bilagor, t. ex. söndagsbilagor, som i oförändrat skick medföljer olika editioner av samma tidningsnummer. För dessa fall föreslås att bara ett exemplar behöver avlämnas av bilagan. Denna bestämmelse grundas på fullmaktbestämmelsen i den föreslagna lagen.

Utredningen vill i den föreslagna förordningen om tillämpningsföreskrifter ge fullmakt för kungl. biblioteket att under vissa förutsättningar medge mindre undantag från vissa bestämmelser i den föreslagna lagen om skyldighet att avlämna filmningsexemplar.

Slutligen vill utredningen även att fullmakt ges kungl. biblioteket att meddela närmare föreskrifter för tillämpningen av den föreslagna förordningen. Som exempel på vissa fall där närmare föreskrifter kan erfordras nämner utredningen angivelser av ändrade sidor, sättet att ordna tidningsnummer och löpsedlar eller fastställande i vissa fall av vilket tryckeri avlämningskyldigheten skall åvila.

4.3 Remissyttrandena

Kommitténs förslag har fått ett positivt mottagande i remissyttrandena. Man konstaterar med tillfredsställelse att mikrofilmning av hela den svenska dagspressen synes förestående. Flertalet remissinstanser biträder kommitténs förslag att den kontinuerliga filmningen ges prioritet. *Statskontoret*, *RRV* och *Pressens samarbetsnämnd* finner det ändamålsenligt att resp. tidningsstryckeri skall handha den dagliga utsorteringen av det material som skall filmas. Denna uppfattning framförs även av *riksarkivet*, som dock anser att kontrollmöjligheten inte är helt tillfredsställande från forskningssynpunkt. *Forskningsbiblioteksrådet* anser att garantier saknas för att tidningsfilmningen kommer att omfatta samtliga unika sidor. Flera remissinstanser understryker vikten av att yttersta omsorg ägnas åt problemet med framtagning av tidningssidor.

Den av kommittén föreslagna omfattningen av den kontinuerliga filmningen — samtliga unika sidor jämte första editionen av storstadspress — tillstyrks av dem som yttrat sig i denna fråga, bl. a. *RRV* och *forskningsbiblioteksrådet*. *Statskontoret* tillstyrker en filmning av nämnd omfattning under förutsättning att tidningsföretagen svarar för framtagning av de unika sidorna.

Med hänsyn till det äldre tidningsmaterialets sprödhet och starka förlitning framhålls bl. a. från *riksarkivet*, *forskningsbiblioteksrådet* samt *universitetsbiblioteken i Uppsala* och *Lund* att den retrospektiva filmningen bör fullföljas så snabbt som resurserna medger.

Kommitténs förslag att en särskild enhet för mikrofilmning av tidningar inrättas vid kungl. biblioteket tillstyrks av *statskontoret*, *RRV*, *riksarkivet*, *kungl. biblioteket*, *Sveriges allmänna biblioteksörening* och *Pressens samarbetsnämnd*. Förslaget avstyrks av *forskningsbiblioteksrådet* och *universitetsbiblioteket i Lund*, vilka anser att det administra-

tiva och organisatoriska ansvaret för tidningsfilmningen bör tillkomma det planerade centrala ledningsorganet för de vetenskapliga biblioteken bl. a. med hänsyn till att tidningsfilmningen är en fråga som berör samtliga vetenskapliga bibliotek.

Flera remissinstanser tar upp frågan om fortsatt förvaring av tidningar i original. Enligt direktiven till kommittén bör normalt ett exemplar av varje tidning bevaras. *Forskningsbiblioteksrådet* framhåller, att om endast ett exemplar bevaras i original för framtiden måste detta förvaras under så betryggande omständigheter, att det endast i undantagsfall blir åtkomligt för forskningen. Rådet förordar därför att två kompletta sviter originaltidningar bevaras, varav den ena under högt ställda arkiveringskrav. Den andra sviten bör ställas till forskningens förfogande i de fall då mikrofilm ej är tillräcklig för uppgiftens genomförande. I sak likartade synpunkter förs fram av *statens humanistiska forskningsråd, universitetsbiblioteken i Uppsala, Lund, Göteborg och Umeå, historisk-filosofiska sektionen vid universitetet i Lund* samt *Sveriges allmänna biblioteks förening*.

Statskontoret tillstyrker kommitténs förslag att förlägga själva filmningen externt. Därvid bör, enligt statskontoret, filmningen beställas hos företag (motsvarande) som redan bedriver likartad verksamhet och som kan förutsättas ha erfarenhetsmässig bakgrund för denna verksamhet. *Riksarkivet, forskningsbiblioteksrådet* och *universitetsbiblioteket i Lund* anser att kommittén redovisat övertygande skäl för en förläggning av filmningsverksamheten till storstockholmsområdet. *Organisationskommittén för skyddat arbete* framhåller i sitt yttrande att oavsett till vilken ort filmningsarbetet lokaliseras bör i första hand arbetsvården tillfrågas om sin möjligheter att åtaga sig filmningsarbetet. *RRV* anser att hänsyn bör tas till transportkostnader vid prövning av anbud.

Med hänsyn till att Kalmarregionen under senare tid fått vidkännas vissa sysselsättningsproblem förordar *länsstyrelsen* och *länsarbetsnämnden i Kalmar län, Kalmar läns landsting* samt *Kalmar kommun* att hela den med tidningsfilmningen förenade verksamheten — administration, filmning, arkivering, m. m. — förläggs till Kalmar. Själva filmningen bör därvid, framhålls det, bedrivas i landstingets regi i anslutning till dess arbetsvårdande verksamhet. *Arbetsmarknadsstyrelsen* anser att objektet lokaliseringsmässigt kan bli av största värde för regionen och förordar därför en förläggning till Kalmar.

DATAARKIVERINGSKOMMITTÉN

5 Lagringsambitioner

5.1 Utredningsförslag

5.1.1 DAK

Ljud- och bildupptagningar som läggs fram inför offentligheten bör bevaras i en utsträckning som någorlunda motsvarar vad som är fallet med tryckta skrifter. Ett *totalt* bevarande bör således eftersträvas.

DAK utesluter dock inte vissa *gallringsmöjligheter*. Även bortsett från dubletter, repressändningar i radio och TV och liknande kan det av bl. a. ekonomiska skäl visa sig nödvändigt att gallra ut mindre väsentliga framställningar genom att i vissa hänseenden begränsa bevarandet till ett statistiskt urval eller dylikt. Ett skäl att i varje fall till en början bevara alla framställningar eller en mycket stor del av dem är, att grunderna för en utgallring kan vara lättare att bestämma efter något eller ett par decenniers förlopp, sedan man har fått perspektiv på vad som kan vara av intresse för framtida forskning.

Vad gäller TV-sändningarna förordar DAK, med hänsyn till kostnaderna för föreslagen teknik för inspelningen, viss gallring redan från början. Utredningens förslag och remissyttrandena i detta avseende behandlas under avsnitt 7 Gallring av radio- och TV-sändningar.

DAK föreslår vidare vissa inskränkningar i *leveransskyldigheten* i det förslag till lag om skyldighet att avlämna arkivexemplar av ljudupptagning och upptagning av rörliga bilder som utredningen framlägger. Inskränkningarna avser ljudupptagningar med mindre upplaga. Dessa frågor behandlas närmare under avsnitt 8 Rättsliga frågor.

En begränsning i bevarandet ligger också i förslaget att endast det som har offentliggjorts skall bevaras. Utredningen menar att radio- och TV-program skall anses offentliggjorda när de har sänts. Fonogram skall anses offentliggjorda när de utlämnats till salu eller för spridning på annat sätt. Vad gäller filmer och andra bildupptagningar anser utredningen att dessa bör betraktas som offentliggjorda när de har utlämnats för spridning eller gjorts tillgängliga för allmänheten på annat sätt.

I den mån offentlighetsrekvisitet är tillämpligt på AV-material, dvs. kombinationer av auditivt och visuellt material som används vid undervisning och annan informationsförmedling, som består av fonogram, film eller videogram, menar utredningen att sådant material skall bevaras på samma sätt som ljud- och bildupptagningar i övrigt. AV-material som består av tredimensionella föremål och modeller bör enligt utredningens uppfattning bevaras genom museiväsendets försorg. Är det fråga om trycksaker bör AV-materialet levereras till kungl. biblioteket och till universitetsbiblioteken.

5.1.2 Betänkandet *Pliktexemplar av skrift*

I betänkandet kommenteras i första hand DAK:s förslag i de delar det berör bevarandet av fonogram och bildupptagningar, som inte hänför sig till radio- och TV-program eller film, samt AV-hjälpmiddel. Utredningen konstaterar att DAK:s målsättning är mycket ambitiös men ifrågasätter några av de utgångspunkter som har legat till grund för DAK:s principiella överväganden.

Sälunda finner utredningen att förslaget att koppla frågan om bevarandet av fonogram och vissa ljud- och bildupptagningar till leveranslagstiftningen om skrift inte har genomförts helt analogt. DAK:s förslag att bevarandet skall spegla utbudet på den svenska marknaden antingen materialet är publicerat i eller har importerats till landet innebär enligt utredningens uppfattning att DAK har gått längre än vad som är fallet beträffande de nu gällande bestämmelserna om biblioteksleveranser av tryckta skrifter. Utredningen erinrar om att nationalbiblioteket ingalunda ger någon samlad bild av bokutbudet på den svenska marknaden vad beträffar utländsk importerad litteratur. Ett av motiven för pliktleveranser av tryck är just att varje land i överensstämmelse med Unescos rekommendationer skall svara för sin egen produktion, dess bevarande och förtecknande, inom ramen för ett större internationellt nätverk. Utredningen konstaterar, att pliktleveranser av mer omfattande slag saknar stöd i de internationella förpliktelser Sverige har åtagit sig. Den finner det därför rimligt att man när det gäller ambitionsnivån i fråga om fonogram och vissa bildupptagningar utgår från samma målsättning som när det gäller tryckta skrifter. Man bör ej eftersträva att även innefatta till Sverige importerade utländska alster.

5.2 Remissyttrandena

5.2.1 Remissyttrandena över DAK:s förslag

Med några få undantag tillstyrker remissinstanserna den av utredningen föreslagna *a m b i t i o n s n i v å n*. Flera önskar dessutom att bevarandet på vissa punkter skall gå utöver vad utredningen föreslår.

Undantagen utgörs av *Föreningen Sveriges filmproducenter* och *Sveriges filmuthyrareförening*, som anser att filmbevarandet redan tillgodoses genom det existerande systemet med deposition av film hos Svenska filminstitutet. Organisationerna motsätter sig bestämt en tvångsdeponering av filmer i videogramform och finner det inte angeläget att mot denna bakgrund skapa en ny arkivinstitution.

Även *Stockholms tingsrätt*, *statskontoret* och *landsarkivet i Härnösand* ställer sig något tvetsam inför ambitionsnivån. *Stockholms tingsrätt* menar att bevarandet måste ske med viss måtta med hänsyn till den väldiga omfattningen av den samlade accessionen. *Statskontoret* fram-

håller att angelägenheten av att bevara materialet måste jämföras med andra kulturpolitiska åtgärder i syfte att bevara och levandegöra äldre tiders kultur. *Landsarkivet i Härnösand* anser att bevarandet i första hand bör avse svenskt material. En fördelning bör ske mellan olika länder vad gäller ansvaret. *Svenska filmkritikerförbundet* ifrågasätter om ett generellt bevarande av film som distribueras utanför TV är möjligt och önskvärt. Önskemål om ett bevarande delvis utöver vad utredningen föreslår framförs av bl. a. *statens kulturråd*, *Kungl. dramatiska teatern*, *humanistiska fakulteten vid Uppsala universitet* och *Musikaliska akademien*, som anser att även föreställningar och publika evenemang, såsom teater-, musikteater- och musikverksamhet, som inte bevakas av massmedia, bör dokumenteras och bevaras för framtiden.

Statens kulturråd, *MUS 65* och *Sveriges allmänna biblioteks förening* pekar på angelägenheten av en hög ambitionsnivå även när det gäller bevarandet av stillbilder.

Några remissinstanser såsom *Nordiska museet* och *filosofiska fakulteten och samhällsvetenskapliga institutionen vid Linköpings högskola* understryker betydelsen av att det *k r i n g m a t e r i a l* som uppstår i anslutning till varje produktion av bild och ljud i möjligaste mån bevaras och förvaras i samband med själva upptagningarna. *Statens kulturråd* fäster uppmärksamheten på frågan om bevarandet av film som ej har offentliggjorts.

Göteborgs museinämnd, *Svenska museiföreningen* och *Svenskt musikhistoriskt arkiv* anser att en eventuell central arkivinstitution för ljud- och bildupptagningar bör ha ekonomiska resurser att kunna ta emot enskilda inspelningar och upptagningar av olika slag från museiinstitutioner m. fl.

SÖ, *kungl. biblioteket*, *forskningsbiblioteksrådet* och *statens psykologisk-pedagogiska bibliotek* pekar på angelägenheten av att AV-material bevaras, förvaras och registreras centralt.

5.2.2 Remissyttrandena över betänkandet *Pliktexemplar av skrift*

Riksarkivet, som inte delar utredningens uppfattning i fråga om *a m b i t i o n s n i v å*, menar att hela ljud- och bildutbudet påverkar opinionen och utgör en väsentlig del av kulturutbudet i Sverige på ett annat sätt än vad som är fallet med utländska tryckta skrifter. Med hänvisning till forskningens behov och till svårigheterna att från andra länder få fram det ljud- och bildmaterial som forskarna önskar förespråkar riksarkivet ett bibehållande av DAK:s lagringsambition.

TCO tillstyrker förslaget att bevarandet av fonogram bör avse det nationellt producerade materialet.

6 Databärare och inspelningsteknik

6.1 DAK

6.1.1 Allmänt

DAK anser att ljudupptagningar bör bevaras på grammo-fonskivor eller magnetband. Dessa databärare är acceptabla som arkiv-medier under förutsättning att de, och det gäller särskilt magnetbandet, framställs, förvaras och vårdas under särskilda betingelser.

Vad gäller bildupptagningar anser DAK att bästa bestän-dighetsgaranti ges vid bevarande i videogramform. Svart/vit film torde visserligen ha en acceptabel beständighet under förutsättning att den för-varas och hanteras enligt vissa normer men färgfilmens beständighet förutsätter bl. a. extremt kallt förvaringsklimat. Det bästa sättet att be-vara färgfilm på filmbas för framtiden är att separera färgbildens tre huvudfärger i svart/vitt. Separationsmetoden är emellertid kostsam och har nackdelar.

6.1.2 Radiosändningarna

DAK föreslår att radios tre riksprogram samt merparten av utlandsprogrammen spelas in parallellt på fyra olika spår på samma magnetband, väsentligen enligt samma princip som nu tillämpas för de upptagningar som programföretaget har skyldighet att spela in i syfte att säkerställa framtida bevisning om innehållet i program (refe-rensupptagningar), men med bättre kvalitet på upptagningarna. Sålunda föreslås att ¼-tumsband skall användas och att bandhastigheten skall ökas från 2,4 cm/sek till 4,75 cm/sek. Av kostnadsskäl bör dock inspelningarna även i fortsättningen enbart ske i mono. DAK föreslår en inspel-ningsutrustning med långt driven automatisering, vilket medför att be-hovet av personal för inspelningsverksamheten blir litet trots att verk-samheten kommer att pågå så gott som dygnet runt. Upptagningarna bör fungera både som referensupptagningar och arkivinspelningar. In-spelningarna bör ske hos sändningsföretaget. Regionala och lokal radiosändningar bör spelas in lokalt inom resp. distrikt. Kvaliteten på inspelningsutrustningen bör dock förbättras och samma typ av magnetband och samma bandhastighet som förordas för riksprogrammen bör användas. Också dessa inspelningar bör ha den dubbla funktionen av referensupptagningar och arkivinspelningar.

6.1.3 TV-sändningarna

DAK föreslår att samtliga TV-sändningar spelas in på videoband för arkivändamål, riksprogrammen centralt i Stockholm samt regionala sändningar inom resp. distrikt. Inspelningen bör ombesörjas av sändningsföretaget. Inspelningarna skall, liksom för ra-

dions del, också fylla funktionen som referensupptagningar. För inspelning av riksprogrammen föreslås dock en särskild inspelningsutrustning som ges väsentligt bättre kvalitet på upptagningarna än vad som är fallet med de nuvarande referensupptagningarna. Den föreslagna inspelningsutrustningen innebär bl. a. en övergång från 1/2-tumsband till 1-tumsband och medger upptagning av bilden i färg. Den av utredningen föreslagna gallringen i TV-materialet (behandlas närmare under avsnitt 7) skall ske när inspelningarna inte längre behövs som referensupptagningar, i regel sex månader efter sändningstillfället. Det material som skall bevaras överförs då till särskilda arkivband, varefter originalbanden avmagnetiseras och används på nytt för originalinspelning.

6.1.4 Fonogrammen

Grammofonskivor bereder i regel inte några speciella problem med hänsyn till arkivbeständigheten. Upptagningar på magnetband kan i vissa fall bevaras i original, i andra fall kan upptagningen behöva överföras på magnetband som är bättre lämpade för långtidsförvaring.

6.1.5 Filmen

DAK föreslår, mot bakgrund av filmmaterialets bristande beständighet, att upptagningar på film, som skall bevaras, via särskild scannerutrustning överförs till och bevaras på videoband.

6.1.6 Videokassetter, bildskivor m. m.

Utredningen anser, att videokassetter och bildskivor ännu befinner sig i ett utvecklingsskede och att det är för tidigt att ta ställning till deras arkivbeständighet. Det föreslås därför att upptagningar på dessa nya databärare, liksom filmupptagningarna, tills vidare överförs på särskilda videoband.

6.2 Remissyttrandena

6.2.1 Allmänt

Flertalet remissinstanser biträder i allt väsentligt de bedömningar och överväganden som utredningen har gjort i fråga om databärare och beständighet. Föreningen Sveriges filmproducenter uttrycker tvivelsmål om videobandets beständighet, medan statskontoret och statens kulturråd betonar att utvecklingen i fråga om tekniska databärare går fort och att lösningarna därför inte bör betraktas som slutgiltiga.

6.2.2 Radiosändningarna

Några remissinstanser är inte nöjda med de förslag till tekniska lösningar som utredningen lägger fram. Framför allt gäller det den

föreslagna bandhastigheten vid arkivinspelningen som utredningen ansett vara tillräcklig vid 4,75 cm/sek. *Musikaliska akademien* och *humanistiska fakulteten vid Uppsala universitet* anser att bandhastigheten med hänsyn till ljudkvaliteten vid musikåtergivning bör vara minst 9,5 cm/sek. *Musikaliska akademien*, som föreslår att inspelningen av vissa omistliga musiksändningar borde ske med 38 eller åtminstone 19 cm/sek, ställer sig dessutom mycket tveksam till utredningens förslag att inspelningar inte skall ske i stereo. Även *Svenskt musikhistoriskt arkiv* framhåller riskerna för musikåtergivningen vid alltför låga ljudtekniska kvalitetskrav.

6.2.3 TV-sändningarna

SR anför att det system som utredningen rekommenderar för inspelning av TV-sändningar har prövats i ett utvecklingsprojekt som numera lagts ned. Något system för högkvalitativ inspelning utöver 2-tumsförfarandet finns enligt SR f. n. inte. Detta innebär att utredningens kostnadsberäkningar inte längre är hållbara.

Vad gäller de regionala sändningarna anser SR att det på längre sikt bör löna sig att använda en mer påkostad utrustning än den utredningen föreslår.

Radioutredningen understryker DAK:s uppfattning att syftet med bevarandet av TV- och radiosändningarna kan uppnås endast om upptagningarna blir i väsentligt bättre skick än de nuvarande referensupptagningarna.

6.2.4 Fonogrammen

Remissinstanserna har, i den mån de berört frågan, intet att erinra mot utredningens synpunkter.

6.2.5 Filmen

Frågan om filmbevarandet i videogramform berörs av ett antal remissinstanser. *Svenska filminstitutet*, *UUH*, *humanistiska fakulteten vid Uppsala universitet*, *Svenska museiföreningen*, *institutionen för teater- och filmvetenskap vid Stockholms universitet* och *Svenska filmkritikerförbundet* anser att metoden bör kompletteras så att konstnärligt viktiga filmer, även färgfilm, också bevaras i sin ursprungliga filmform. Bl. a. anförs att videobandet endast ger möjlighet att ta del av filmen via en TV-skärm och att ingen biograffilm hittills har producerats för denna typ av visning. Det hävdas, att TV-skärmen som bäst kan ge viss information om hur filmen ursprungligen har sett ut och vad den handlade om. *UUH* påminner i sammanhanget om att direktiven till TFK utgår från att den svenska dagspressen skall bevaras i form av såväl ett pappersexemplar som en mikrofilmupptagning. *Sve-*

riges allmänna biblioteksforening anser att en konsekvens av förslaget att överföra film till videoband är att såväl forskningsbiblioteken som folkbiblioteken måste förses med utrustning för videouppspelnning.

6.2.6 Videokassetter, bildskivor m. m.

Statens kulturråd och *Sveriges allmänna biblioteksforening* anser att frågan om bevarande av videokassetter, bildskivor m. m. bör utredas vidare.

7 Gallring av radio- och TV-sändningar

7.1 DAK

DAK anser att ett totalt bevarande av radiosändningarna knappast blir dyrare än ett partiellt, grundat på urval. Snarare kan det vara så, att de totala kostnaderna för arkivverksamheten skulle bli högre vid gallring. Med hänsyn härtill föreslår DAK att radiosändningarna bevaras ogallrade.

Ett totalt bevarande av TV-sändningarna skulle däremot, med hänsyn till den inspelningskvalitet som föreslås, ställa sig mycket kostsamt, varför utredningen föreslår en gallring av materialet till 40 %. Gallringen bör i första hand gå ut över reprissändningarna, som utgör ca 20 % av den totala sändningstiden. Även vissa förstagångssändningar bör kunna utgallras. Härigenom skulle man kunna göra besparingar motsvarande ytterligare ca 20 % av den totala sändningstiden. För varje programtyp lämnar utredningen förslag till tänkbar gallring av förstagångssändningar.

Utgallringen bör ske när inspelningarna inte längre behövs som referensupptagningar, i regel sex månader efter sändningstillfället. Det material som skall bevaras bör då överföras till särskilda arkivband, varefter originalbanden avmagnetiseras och används på nytt för originalinspelning.

7.2 Remissyttrandena

Flertalet remissinstanser tillstyrker eller avstår från att kommentera förslaget om totalbevarande av radiosändningar och 40 % gallring av TV-sändningarna.

Några remissinstanser anser att utgallringen kan göras mer omfattande. *Riksarkivet* menar att det bör kunna bli fråga om en ganska omfattande utgallring av radiosändningarna i samband med att programbanden skall spelas över på nya band. *SR* erinrar om att repriserna utgör ca 16 % av den totala sändningstiden för radion. *Landsarkivet i Härnösand* anser att målsättningen bör vara en 70 %-ig utgallring av ljud- och

bildupptagningar, dvs. en nivå som motsvarar gallringen inom det statliga arkivväsendet.

Ett antal remissinstanser anser dock att principen om totalbevarande i största möjliga utsträckning bör eftersträvas. Uttalanden i denna riktning kommer från *forskningsbiblioteksrådet*, *SR* och framför allt från *UKÄ* med underremissinstanser. Med hänvisning till en enig forskaropinion ifrågasätter *UKÄ* en generell 40 %-ig gallring av TV-sändningarna. I de flesta underremisser till *UKÄ*:s yttrande stöds förslaget att i princip allt som saluförs i Sverige på det aktuella området eller utsänds av *SR* skall bevaras i sin helhet på något sätt. I flera underremisser vidgas bevarandekravet till att omfatta också regimanus, inspelningsdata, ekonomiska kalkyler, korrespondens m. m. En stark opinion tar avstånd från förslaget om en 40 %-ig gallring av TV-sändningarna. Endast TV-repriser och annan dubbelregistrering bör undantas vilket skulle innebära en gallring med ca 20 %. Endast två av underremisserna — *samhällsvetenskapliga fakulteten vid Göteborgs universitet* och *rektorsämbetet vid Umeå universitet* — stöder utredningens gallringsförslag.

Riksarkivet och *landsarkivet i Vadstena* anser att *DAK* valt den dyraste gallringsrutinen och förordar i stället en rutin som innebär att gallringen bestäms på förhand. Detta skulle innebära att upptagningarna inte behöver föras över på särskilda arkivband varigenom såväl kostnadsmässiga som kvalitetsmässiga fördelar skulle uppnås.

Stockholms stadsarkiv och *Svenska museiföreningen* tar upp frågan om formerna för gallringsbeslut. Stadsarkivet understryker önskvärdheten av att gallringsbeslut av vidare innebörd än enskilda program fattas centralt, dvs. på en nivå ovanför en eventuell central arkivinstitution för ljud- och bildbevarandet. Svenska museiföreningen anser att museerna bör ges någon form av inflytande över bevarandefrågor.

8 Rättsliga frågor

8.1 Rättsliga utgångspunkter för ett vidgat bevarande

DAK

DAK erinrar om att r a d i o - o c h T V - s ä n d n i n g, i vilken upphovsrättsligt skyddat verk förekommer, enligt gällande lagstiftning i princip inte utan upphovsmannens tillstånd får tas upp på anordning genom vilken den kan återges. Vidare får som regel radio- eller TV-sändning inte utan programföretagets samtycke tas upp på anordning genom vilken den kan återges. Förbudet gäller oavsett om sändningen innehåller upphovsrättsligt skyddat verk eller ej. Radio- och TV-företag, som har rätt att i utsändning återge verk, får på villkor som regeringen bestämmer för bruk vid egna utsändningar uppta verket på anordning

genom vilken den kan återges. Om rätten att göra det upptagna verket tillgängligt för allmänheten gäller vad eljest är stadgat. Detta innebär bl. a. att en upptagning inte får sändas i repris utan upphovsmannens samtycke. För att den föreslagna arkivverksamheten skall kunna bedrivas inom ramen för gällande lagstiftning krävs därför avtal med berörda upphovsmän, sändningsföretag och andra rättighetshavare både om rätten att göra inspelning och om utnyttjandet av arkivmaterialet.

Vad gäller *f o n o g r a m* konstaterar DAK, att sedan litterärt eller musikaliskt verk har utgivits, får exemplar, som omfattas av utgivningen, spridas vidare och visas offentligt. Det föreligger alltså inte något rättsligt hinder för ett generellt bevarande av fonogram för forskningsändamål eller annat studium under förutsättning att det rör sig om fonogram som har utgivits genom att med upphovsmannens samtycke föras i handeln eller på annat sätt spridas till allmänheten.

I fråga om möjligheterna till bevarande av *f i l m* konstaterar DAK följande. I allmänhet överlåter den som har de fullständiga rättigheterna till filmen — filmproducenten, filmägaren — en begränsad rätt åt distributören (filmuthyraren) att göra ett eller flera exemplar av filmen (visningskopior) tillgängliga för allmänheten genom visning i biograf eller annan liknande lokal under viss tid (visningsrätt). När visningsrätten har upphört återgår i allmänhet visningskopiorna till filmägaren, om de alltså är användbara för visning. I annat fall förstörs kopiorna. Det är sällsynt att visningskopior överlåts med mera vidsträckta rättigheter att utnyttja dem. Ett generellt bevarande av filmer som visas offentligt på annat sätt än genom TV kräver därför principiellt att avtal träffas med berörda rättighetshavare både om leverans av filmexemplar till arkiv och om utnyttjande av arkivmaterialet.

8.2 Leveransplikt m. m.

8.2.1 Allmänt

8.2.1.1 DAK

DAK anser att ett utvidgat, mera generellt bevarande för forskning och andra ändamål av framställningar genom radio, TV och film teoretiskt sett skulle kunna ske inom ramen för gällande lagstiftning. Ett sådant bevarande skulle dock förutsätta avtal med berörda rättighetshavare. Utredningen finner det emellertid osäkert, om det skulle vara möjligt att i praktiken genomföra ett generellt bevarande på avtalsbasis, bl. a. med tanke på att det ofta är så många kategorier av rättighetshavare som berörs.

DAK föreslår därför att vissa grundläggande bestämmelser införs som syftar till att oberoende av avtal säkerställa leveranser till arkivet av vad som sänds i radio och TV och av film som visas offentligt. Utform-

ningen av dessa bestämmelser blir beroende av vilket av de olika medierna det är fråga om.

8.2.1.2 Remissyttrandena

Bortsett från *Föreningen Sveriges filmproducenter* och *Sveriges filmuthyrareförening*, som helt avstyrker utredningens förslag om systematiskt bevarande av bl. a. bildupptagningar, sluter en bred remissopinion upp bakom synpunkten att leveranser till arkivet och visst utnyttjande av materialet där bör säkerställas genom lagstiftningsåtgärder och inte göras beroende av rättighetshavarnas samtycke i varje särskilt fall.

8.2.2 Radio- och TV-sändningar

8.2.2.1 DAK

DAK föreslår att i URL införs ett stadgande som medger att verk, som förekommer i radio- eller TV-sändning, som äger rum i Sverige, får spelas in och bevaras i officiellt arkiv utan särskilt samtycke av rättighetshavarna. Denna inspelningsrätt föreslås gälla även i fråga om prestationer av utövande konstnärer, fonogramframställare, sändningsföretag samt katalog- och tabellframställare, dvs. de s. k. närstående rättigheterna.

DAK ser det närmast som en praktisk fråga om inspelningarna skall ombesörjas av arkivets personal eller av programföretaget. Detta kan eventuellt lösas genom avtal med programföretaget. Inspelningarna bör dock göras med särskild teknisk utrustning och inte med utrustning anskaffad för programverksamheten. För detta talar såväl praktiska som rättsliga skäl. Det får nämligen anses värdefullt från Bernkonventionens synpunkt att en klar gräns dras mellan inspelning för programverksamheten och inspelning för det bevarandeändamål som utredningen föreslår. På grund av bestämmelse om inspelningsrätt skall inspelningarna i n t e kunna användas för programföretagets egen verksamhet. Vid tillståndsgivningen bör bestämmas vilket arkiv som skall bevara inspelningen.

8.2.2.2 Remissyttrandena

Förslaget att säkerställa ett framtida bevarande av radio- och TV-sändningar genom ändring av URL kommenteras och tillstyrks av bl. a. *statens kulturråd* och *Pressens samarbetsnämnd*. *Hovrätten över Skåne och Blekinge* och *Stockholms tingsrätt* framför vissa lagtekniska synpunkter på utredningens förslag.

SR, som inte motsätter sig de föreslagna lagändringarna, efterlyser dock klarare besked när det gäller SR:s möjligheter att utnyttja det bevarade materialet för programverksamheten. SR framhåller att om materialet — på rättsliga, tekniska eller praktiska grunder — inte kan användas i företagets programverksamhet innebär det att förslaget får

ytterst ringa konsekvenser för SR:s interna arkivfrågor. Företaget anser vidare, att det måste klargöras bättre inom vilken tid SR skall avlämna sina upptagningar till arkivinstitutionen.

8.2.3 Fonogram, film och vissa bildupptagningar

8.2.3.1 Utredningsförslag

8.2.3.1.1 DAK

DAK föreslår att en ny lag införs med bestämmelser av den innebörden att i princip ett exemplar av varje offentliggjord ljudupptagning skall avlämnas till särskilt arkiv.

Arkivexemplaret skall lämnas utan ersättning. Leveransskyldigheten bör bestämmas i första hand med hänsyn till om de exemplar som är avsedda för spridning har framställts i eller utom landet. Leveransskyldigheten bör läggas på den som har låtit framställa exemplaren såvida detta har skett här i landet. Om exemplar har framställts endast utomlands, bör leveransskyldigheten vila på den som för in exemplaret i landet, importören.

DAK föreslår att arkivexemplaret skall avlämnas inom tre veckor från den dag då exemplar av upptagningen först gjordes tillgängligt för allmänheten. Vissa inskränkningar föreslås i leveransskyldigheten. Upptagningar som vid ett och samma tillfälle framställs eller importeras i upplaga understigande 20 exemplar bör helt undantas från leveransskyldighet. I fråga om fonogramenheter med upplagor som ligger över minimigränsen 20 men under 100 exemplar bör leveransskyldigheten ersättas med en skyldighet för framställaren eller importören att göra anmälan till arkivet som då har att ta ställning till om leverans bör ske.

Den föreslagna lagen innehåller straff- och vitesbestämmelser för den som inte fullgör leverans- eller anmälningskyldighet.

DAK föreslår att lagen att avlämna arkivexemplar även skall avse genom film och annan liknande teknik offentliggjorda upptagningar av rörliga bilder.

Av bl. a. tekniska och ekonomiska skäl bör arkivexemplaret av upptagningen återlämnas efter kopiering, dvs. sedan överföring av exempelvis film har skett till videoband i arkivet. Den leveransskyldige skall själv stå för kostnaderna för tillhandahållandet av ett arkivexemplar för kopiering.

Arkivexemplar av bildupptagningar skall ha samma utformning som de exemplar som görs tillgängliga för allmänheten. Den som har låtit framställa exemplar här i landet skall vara skyldig att avlämna arkivexemplar. Har exemplaren framställts utomlands skall avlämningskyldigheten vila på importören.

Arkivexemplar skall avlämnas inom tre veckor från den dag då exemplar av upptagningen först gjordes tillgängligt för allmänheten. I vissa fall bör beslut kunna fattas om längre tidsfrist. Bildupptagningar

som är avsedda för vissa speciella ändamål, t. ex. rörlig fondbild i teaterföreställning, bör undantas från leveransplikt. Vad gäller straff- och vitesbestämmelser föreslås samma regler som för ljudupptagningar.

DAK föreslår att i URL införs bestämmelse om att filmverk, som görs tillgängligt för allmänheten på annat sätt än genom att återges i TV-sändning, utan särskilt samtycke från rättighetshavarna får kopieras för att bevaras i officiellt arkiv. Den föreslagna kopieringsrätten bör även avse prestationer av utövande konstnärer, fonogram-, katalog- och tabellframställare.

8.2.3.1.2 *Betänkandet Pliktexemplar av skrift*

Utredningen framhåller, att skälen för pliktleveranser av svenskt tryck — kulturella skäl och forskningens behov — i stort är desamma som för förslaget om pliktleveranser av material inom området för ljud och bild. Med hänsyn härtill bör därför övervägas om inte leveransplikten för framför allt grammofoonskivor och andra typer av fonogram, ljud- och bildkassetter samt AV-hjälpmedel av skilda slag bör regleras i samma lag som gäller för pliktexemplar av skrift i stället för i särskild lag av det slag som DAK har föreslagit. Vid en sådan gemensam lagstiftning bör enligt utredningen frågan om ambitionsnivån noga övervägas. Synpunkterna på detta har behandlats under avsnitt 5 Lagringsambitioner.

Till betänkandet Pliktexemplar av skrift har bilagts ett alternativt förslag till utformning av en pliktleveranslag.

8.2.3.2 *Remissyttrandena*

8.2.3.2.1 *Remissyttrandena över DAK:s förslag*

Remissinstanserna är genomgående positiva såväl till en leveransplikt beträffande ljud- och bildupptagningar till en särskild arkivinstitution som till den ändring som föreslås i URL. Två instanser, *Föreningen Sveriges filmproducenter* och *Sveriges filmuthyreförening*, riktar invändningar mot förslagen. Den förstnämnda organisationen framför vissa synpunkter på förslaget till lagutformning.

Leveranspliktens omfattning tas upp av en rad remissinstanser. *Landsarkivet i Härnösand* och *TCO* anser det generellt vara tveksamt om leveransplikten bör ha den omfattning som har föreslagits. I fråga om fonogram och film anser landsarkivet att internationella överenskommelser bör träffas med innebörd att varje land svarar för att dess skiv- och filmproduktion bevaras för framtiden.

Några remissinstanser vill utöka undantagen från leveransplikt. *Svenska kommunförbundet* påpekar att en relativt omfattande produktion sker i lokala TV-studior inom skolväsendet och menar att sådana produktioner inte bör falla under leveransplikt. *Medicinska fakulteten vid Linköpings högskola* vill undanta bildupptagningar som används i den

medicinska undervisningen. *Klys* pekar på enstaka bildupptagningar som enskild framställer för att användas i hans egen verksamhet. *Föreningen Sveriges filmproducenter* anser att pornografiska filmer inte bör omfattas av leveransplikt.

Samtidigt framförs synpunkter om att leveransplikten bör ha en vidare omfattning än den utredningen har föreslagit. *Sålunda* anser *SR* att undantagen för fonogram är för omfattande och föreslår, att undantaget för upplagor om mindre än 20 exemplar bör utgå ur lagtexten. *Svenska filminstitutet* och *Svenska filmkritikerförbundet* pekar på vägar att tillgodose behovet av bevarande av film även i filmform.

Statens kulturråd föreslår beträffande leverans av videogram att det bör övervägas om det inte är ekonomiskt mer fördelaktigt att köpa videogrammen i stället för att kopiera dem. *Hovrätten över Skåne och Blekinge* anför vissa synpunkter på text- eller ljudband som ingår i bildupptagning.

Utredningens förslag till bestämmelser om vem som bör vara leveransskyldig kommenteras av *Klys* och *Stockholms tingsrätt*, som framför vissa förslag till förtydliganden.

Flera remissinstanser såsom *Stockholms tingsrätt*, *statens biografbyrå* och *Föreningen Sveriges filmproducenter* anser att den föreslagna leveransfristen på tre veckor är för kort. Tingsrätten föreslår att man bör överväga samma frist för ljud- och bildupptagningar som för biblioteksexemplar, dvs. kalenderkvartal. *Hovrätten över Skåne och Blekinge* och *Klys* anser att straff- och vitesbestämmelserna i lagförslaget har fått en mindre lämplig utformning. *Föreningen Sveriges filmproducenter*, som finner påföljdsreglerna alltför hårda, pekar också på att regler behövs för ersättning för leveransexemplar av film som skadas genom arkivinstitutionernas hantering.

8.2.3.2.2 Remissyttrandena över betänkandet *Pliktexemplar av skrift*

Av de remissinstanser som berör frågan om en gemensam lag för pliktleveranser av skrifter och ljud- och bildupptagningar tillstyrker *JK*, *överbibliotekarien vid Uppsala universitetsbibliotek*, *bibliotekskollegiet vid Göteborgs universitet* och *forskningsbiblioteksrådet* utredningens förslag. *Riksarkivet* anser att lagförslaget inte tar hänsyn till de inskränkningar i och undantag från leveransplikt som *DAK* angivit i sitt lagförslag. Inte heller har de särskilda skäl för kort leveransfrist som bör gälla för ljud- och bildupptagningar beaktats. *Riksarkivet* avvisar därför förslaget om en gemensam lag.

8.3 Utnyttjanderätt

8.3.1 DAK

8.3.1.1 Allmänt

DAK påpekar att, om bestämmelser införs som medger ett utvidgat bevarande av radio- och TV-sändningar samt film, innebär redan detta principiellt sett en inskränkning i upphovsmännens och andra rättighetshavares ensamrätt att förfoga över sina prestationer. Från rättighetshavarnas synpunkt torde emellertid det största intresset vara på vilket sätt det bevarade materialet skall få utnyttjas. Syftet med det föreslagna bevarandet är att tillgodose forskares och andras intresse att ta del av materialet. Varje sådant tillhandahållande måste dock ses som ett utnyttjande som i princip kräver rättighetshavarnas samtycke.

Rätten att utnyttja arkivmaterialet för olika ändamål bör i stor omfattning också regleras genom överenskommelser med rättighetshavarna. DAK anser dock att vissa grundläggande bestämmelser bör införas som medger utnyttjande av arkivmaterialet utan att rättighetshavarnas samtycke behöver inhämtas.

8.3.1.2 Tryckfrihetsförordningens tillämpning på arkivmaterialet

DAK föreslår, att arkivverksamheten bör handhas av en ny statlig arkivinstitution. Om SR:s referensupptagningar, som utredningen föreslår, skall bevaras i officiellt arkiv som är statlig myndighet, är det enligt DAK tveksamt om upptagningarna kommer att omfattas av de undantag om allmänna handlingars offentlighet som anges i TF.

DAK föreslår, att TF ändras så, att undantagen från begreppet allmän handling kommer att omfatta upptagning av rundradio-sändning som har verkställts för att säkerställa framtida bevisning, upptagningar, som anskaffats eller överlämnats till allmänt arkiv uteslutande för förvaring och vård eller forsknings- och studieändamål samt upptagningar av rundradiosändningar som förvaras i allmänt arkiv uteslutande för forsknings- och studieändamål.

8.3.1.3 Rätt att framställa kopior för arkivets verksamhet

Med hänsyn till den varierande arkivbeständigheten hos olika upptagningar samt önskemålet att inte tillhandahålla original exemplar bör det finnas möjlighet för arkivinstitutionen att överföra upptagningarna på nya databärare. DAK föreslår därför, att bestämmelser införs i URL och FotoL som innebär att arkivinstitutionen får framställa kopior för sin verksamhet.

8.3.1.4 Rätt till forskning och visst studium

DAK föreslår att i URL tas in en bestämmelse av innebörd att arkiv-

institutionen inte får tillhandahålla exemplar av verk som inte har offentliggjorts.

Vad gäller ljud- och bildupptagningar som har offentliggjorts, föreslår DAK att dessa får användas för forskning utan rättighetshavarnas samtycke och utan att ersättning utgår till dessa. Forskare bör ha möjlighet att ta del av bevarade upptagningar såväl i arkivinstititionen som genom att få kopior för bruk utom arkivet. Är ändamålet annat studium bör kopia få lämnas ut för bruk utanför institutionen endast om det är uppenbart att utlämnandet inte utgör intrång i rättighetshavarnas normala utnyttjande av prestationen. I övrigt bör tillhandahållande av arkivmaterial i princip förutsätta överenskommelse med rättighetshavarna. Utredningen anser att bestämmelser om utnyttjandet och begränsningar i detta bör tas in i tillämpningsbestämmelserna till URL och FotoL. Som motiv för det föreslagna utnyttjandet anför utredningen, att forskningen får anses vara ett samhällligt intresse av sådan betydelse att möjligheterna för forskare att få tillgång till arkivmaterialet inte bör vara beroende av avtal. DAK anser vidare, att användandet av arkivmaterialet för forskning i allmänhet inte anses utgöra intrång av sådan art i rättighetshavarnas normala utnyttjande av sina prestationer att ersättning bör utgå.

Utredningen framhåller att begreppet forskning inte är enydigt. Den institutionellt bedrivna forskningen bör föras hit men också andra typer av studium som kan anses ha karaktären av forskning. För att forskning skall föreligga bör dock i allmänhet krävas att forskaren, utöver att fördjupa sina egna kunskaper på ett visst område, har en avsikt att tillföra allmänheten kunskap och nya fakta på området. Som exempel anför utredningen att, om en journalist vill ta del av ett antal radio- och TV-program för att sammanställa uppgifter från programmen och redovisa förändringar i programmets karaktär eller attityd samt publicera produkten i form av artiklar eller artikelsier i dags- eller veckopressen, bör detta hänföras till forskning.

När kopior lämnas ut utanför arkivinstititionen bör enligt DAK mottagaren avkrävas en skriftlig förbindelse med villkor för utnyttjandet. Arkivinstititionen bör vidare ha möjlighet att skärpa kraven och tillämpa en mera restriktiv praxis för utlämnande av kopior, om tendenser till överträdelse framkommer.

Allmänhetens önskemål att få del av bevarade ljud- och bildupptagningar bör enligt utredningens uppfattning tillgodoses i största möjliga utsträckning även i andra fall än då det gäller forskning. Sådant tillhandahållande bör dock förutsätta överenskommelse med rättighetshavarna. Avtalssystemet skulle kunna byggas ut med lagbestämmelse om avtalslicens, dvs. regler om att avtal kan träffas med verkan även för rättighetshavare som inte är medlem i avtalslutande organisation.

Annat studium än forskning bör tillåtas endast inom arkivinstitutio-

nen. Rent nöjes- och underhållningsbetonat utnyttjande bör som regel inte tillåtas.

8.3.1.5 Rätt till annat utnyttjande

DAK finner det ytterst angeläget att arkivinstitutionen verkar för vidsträckt utnyttjande av arkivmaterialet för allmänna bildnings- och studieintressen. Sådant utnyttjande bör i princip förutsätta avtal med berörda rättighetshavare. De ekonomiska konsekvenserna av sådana avtal bör inte drabba arkivinstitutionen utan de bildnings- och studieintressen som är i fråga.

Utredningen bedömer att generella avtal om rätten att utnyttja bevarade ljud- och bildupptagningar kan träffas. Generella avtal mellan arkivinstitutionen och organisationer, som företräder rättighetshavare, angående rätt att utnyttja ljud- och bildupptagningar annat än för forskning och vissa former av studium, bör enligt utredningen kompletteras med s. k. avtalslicens.

Utredningen föreslår att i URL införs bestämmelser om bl. a. avtalslicens.

8.3.2 Remissyttrandena

8.3.2.1 Allmänt

Remissopinionen är genomgående positiv till förslaget att införa generella bestämmelser som medger att visst utnyttjande får ske utan att rättighetshavarnas samtycke behöver inhämtas. Ett flertal synpunkter framförs dock på frågan om begränsningar av detta utnyttjande.

8.3.2.2 Tryckfrihetsförordningens tillämpning på arkivmaterialet

Medan *Lunds universitetsbibliotek* och *Nordiska museet* tillstyrker förslaget till ändring i TF, ifrågasätter *Hovrätten över Skåne och Blekinge* om inte i arkivinstitutionen förvarade ljud- och bildupptagningar i princip skall vara allmänna handlingar. Hovrätten framhåller vidare att även om man följer utredningens förslag i detta stycke är det inte behövligt eller lämpligt att göra så omfattande ändringar i TF som föreslås. Vidare påpekar hovrätten att förslaget att utnyttja referensupptagningar kan komma att behöva medföra ändringar i RAL och RAK.

Radionämnden har inte något att invända mot att den föreslagna ändringen kommer att medföra att de kopior av referensupptagningarna som förvaras på nämndens kansli undantas från reglerna om allmänna handlingars offentlighet.

8.3.2.3 Rätt att framställa kopior för arkivets verksamhet

Av de instanser som har yttrat sig i frågan har ingen något att invända mot utredningens förslag. *Juridiska fakulteten vid Lunds universitet* framhåller dock att flera exemplar än som motsvarar det som

är tillåtet enligt 1961 års kungörelse (1961: 348) rörande fotografering för arkiv- och biblioteksändamål inte bör kunna framställas av de arkiv-exemplar det här är fråga om.

8.3.2.4 Rätt till forskning och visst studium

Forsknings- och studiebegreppen tas upp av ett antal remissinstanser med delvis olikartad syn på hur dessa begrepp bör tolkas. *UKÄ* samt *filosofiska fakulteten och samhällsvetenskapliga institutionen vid Linköpings högskola* framhåller att begreppen bör ges en vid definition. *Stockholms tingsrätt, STIM* och *Klys* förordar en mer restriktiv tolkning. *TCO* och *Klys* betonar att nöjes- och underhållningsbetonat utnyttjande av materialet aldrig får förekomma. Rätten att ta del av materialet utanför institutionen ifrågasätts av *TCO* och *Pressens samarbetsnämnd*, som hävdar att stor restriktivitet därvid måste tillämpas. *Samarbetsnämnden* anser att sådant utnyttjande i princip bör ske endast på grundval av avtal med rättighetshavarna.

Några remissinstanser, såsom *MUS 65* och *Svenska filminstitutet*, anser att utredningen alltför mycket begränsat allmänhetens möjligheter att ta del av materialet. Liknande synpunkter framförs av *Pressens samarbetsnämnd*, som dock förutsätter att ett sådant tillhandahållande skall begränsas till arkivinstitutionens lokaler.

Förslaget att arkivinstitutionen skall få tillhandahålla endast sådant material som har offentliggjorts kommenteras av *SR* och *statens biografbyrå*, som anser att även icke offentliggjort material kan ha stort värde för forskningen och därför bör bevaras och tillhandahållas.

Stockholms tingsrätt anser att föreskrift om utnyttjande av materialet bör medtas i lagtexten.

8.3.2.5 Rätt till annat utnyttjande

Svenska kommunförbundet och *statens kulturråd* understryker angelägenheten av att ljud- och bildupptagningar får användas för undervisnings- och allmänna bildningsändamål. *Klys* däremot hävdar att det inte kan anses höra till arkivinstitutionens verksamhet att tillhandahålla kopior för undervisningsverksamhet.

Utredningens förslag om införande av avtalslicens möts med tveksamhet från en rad remissorgan. *Klys* uttalar sig direkt emot en sådan lagreglering medan *hovrätten över Skåne och Blekinge*, *statens kulturråd*, *Pressens samarbetsnämnd* och *juridiska fakulteten vid Lunds universitet* uttalar stark tveksamhet inför systemet. *Hovrätten* och *Pressens samarbetsnämnd* anser att den föreslagna avtalslicensen under alla förhållanden bör förses med vissa begränsningar.

9 Organisatoriska frågor

9.1 DAK

9.1.1 En eller flera arkivinstitutioner

DAK redovisar olika möjligheter att i framtiden organisera bevarandet av ljud- och bildupptagningar. Arkivverksamheten vid nationalfonoteket, SR och Filminstitutet kan enligt det första alternativet byggas ut inom dessa institutioner. Enligt det andra alternativet byggs arkivverksamheten vid nationalfonoteket och Filminstitutet ut inom dessa institutioner. Nationalfonoteket bevarar ljudupptagningar, Filminstitutet bildupptagningar. Radiosändningar bevaras vid nationalfonoteket och TV-sändningar vid Filminstitutet. SR bevarar inte något för forsknings- och studieändamål. Bevarandet av ljud- och bildupptagningar kan också sammanföras till en central institution, antingen till någon nu bestående institution eller till en nybildad.

DAK anser att det sistnämnda alternativet är att föredra om man ser till behovet av lokaler, teknisk utrustning och personal. En huvuduppgift för arkivinstitutionen bör vara att tillgodose forskningens intresse. Med hänsyn härtill föreslås att institutionen bör vara statlig myndighet. Frågan om huvudmannaskap för arkivinstitutionen bör tas upp till behandling inom ramen för det planeringsarbete som pågår eller förestår vad gäller den framtida organisationen av den offentliga biblioteksverksamheten och styrelsefunktionen inom det offentliga arkivväsendet. Frågan om huvudmannaskap bör också bli föremål för fortsatta överväganden inom utbildningsdepartementet och en särskild organisationskommitté.

9.1.2 Arkivinstitutionens arbetsuppgifter

Institutionens arbetsuppgifter bör enligt DAK omfatta nedanstående moment.

Insamling av material: Institutionen skall från programföretaget motta inspelningar av radio- och TV-sändningar. Radiosändningarna skall överlämnas till institutionen i omedelbar anslutning till inspelningstillfället. TV-sändningarna skall vid arkivinstitutionen överföras till arkivband, varvid viss gallring företas. I frågor rörande leveranser från SR förutsätts avtal mellan staten och programföretaget.

Institutionen skall också svara för att föreskrivna leveranser av fonogram, film och andra bildupptagningar fullgörs enligt den föreslagna leveranspliktlagen. Arkivet skall i samband därmed också ta initiativ till förvärv av ljudupptagningar, som är undantagna från leveransplikt.

Arkivinstitutionen bör få möjlighet att med samlingarna införliva ljud- och bildupptagningar som nu förvaras vid andra institutioner, bl. a. hos SR, nationalfonoteket och Filminstitutet (se vidare avsnitt 9.1.3 Övertagande av arkivmaterial från andra institutioner).

Institutionen bör också ha möjligheter att bedriva viss egen inspelningsverksamhet på både ljud- och bildområdet.

Katalogisering: Katalogiseringen av arkivinstitutionens material bör enligt utredningens uppfattning bli omfattande för att underlätta för forskningen och begränsa behovet av insatser från arkivpersonalens sida. Arkivinstitutionen bör abonnera på SR:s kataloger för radio- och TV-materialet. För material som inte omfattas av dessa kataloger skall arkivinstitutionen ombesörja katalogisering, inkl. systematisering och utskrift för maskinell läsning. En integrerad katalog, omfattande allt arkivmaterial hos institutionen bör därefter tas fram hos SR två gånger om året dels på papper, dels på mikrofiche.

Gallring: En viktig uppgift för arkivinstitutionen bör vara att verkställa den gallring som bedöms nödvändig och önskvärd. Arkivinstitutionen bör själv fatta gallringsbesluten, eventuellt på grundval av mer generellt hållna riktlinjer och efter samråd med riksarkivet m. fl.

Tillhandahållande av arkivmaterial: Arkivexemplaren av ljud- och bildupptagningar bör som regel inte användas för institutionens löpande verksamhet med service åt allmänheten. Kopior i form av ljud- och videokassetter framställs då besökande önskar ta del av en upptagning.

Det bevarade materialet skall tillhandahållas för bl. a. forskning och visst annat studium. Radio- och TV-upptagningarna skall dessutom fungera som referensupptagningar. De uppgifter som f. n. åligger SR i fråga om referensupptagningarna föreslås av DAK i stället fullgöras av arkivinstitutionen.

DAK anser att tillhandahållandet av ljud- och bildupptagningar i princip skall ske mot avgift. Denna avgift bör grunda sig på institutionens rörliga kostnader för kopiorna, dvs. bandkostnad och eventuell ersättning till rättighetshavare. Avgiften bör fastställas av arkivinstitutionen i samråd med RRV.

Kopieringsverksamhet: Materialet skall kopieras i samband med tillhandahållande, vid överföring av referensinspelningar av TV-sändningar till arkivband och när upptagningarna av beständighets-skäl måste överföras på nya databärare.

Publiceringsverksamhet: Arkivinstitutionen bör bedriva viss publiceringsverksamhet. Bl.a. bör institutionen ha möjlighet att årligen ge ut kataloger över material som har kommit in till arkivet.

Bevakning av den tekniska utvecklingen: Arkivinstitutionen bör medverka i den bevakning av den tekniska utvecklingen inom området som sköts främst av riksarkivet.

9.1.3 Övertagande av arkivmaterial från andra institutioner

Vad gäller äldre arkivmaterial, både upptagningar och s. k. kringmaterial, i SR:s arkiv anser DAK att frågan torde få lösas avtalsvä-

gen, antingen så att originalmaterial överlämnas till arkivinstitutionen eller att institutionen får möjlighet att framställa kopior.

När det gäller materialet i Filminstitutets filmarkiv förutsätter utredningen att arkivinstitutionen i många fall genom avtal med berörda rättighetshavare kan få rätt att framställa kopior.

Det material som finns hos nationalfonoteket bör i princip kunna överföras till arkivinstitutionen utan särskilda avtal med rättighetshavarna.

Utredningen anser vidare att arkivinstitutionen bör ha möjlighet att ta emot material från bl. a. teatrar och konsertföreningar.

9.1.4 Personalbehov

DAK beräknar att personalorganisationen efter full utbyggnad skall bestå av 33 tjänster. Verksamheten föreslås dock uppbyggd under en tvåårsperiod, varvid 24 tjänster skulle tillkomma under första verksamhetsåret och 9 tjänster under nästföljande år.

DAK förutsätter att en organisationskommitté utför visst organisations- och instruktionsarbete innan institutionen som sådan börjar sin verksamhet.

9.1.5 Lokalbehov

DAK presenterar beräkningar av arkivinstitutionens lokalbehov för administration, expedition och magasin. DAK framhåller vidare att klimatet i magasinstrymmena måste anpassas till arkivmaterialet.

9.2 Remissyttrandena

9.2.1 En eller flera arkivinstitutioner

Av de remissinstanser som tar upp förslaget om en central arkivinstitution med ställning av statlig myndighet ansluter sig en klar majoritet till utredningens uppfattning. Flera remissinstanser presenterar tänkbara alternativa lösningar. Endast två remissinstanser förordar helt annan organisation än utredningen.

Till de remissinstanser som tillstyrker hör bl. a. statskontoret, RRV, riksarkivet, forskningsbiblioteksrådet, SÖ, UKÄ, universitetsinstitutioner, STIM, SR, Klys och TCO. SR anför i sitt yttrande bl. a. att företagets huvuduppgift är att producera program varför arkivverksamheten måste bli ett sekundärt intresse. Ett forskningsinriktat arkiv kan på ett helt annat sätt koncentrera sina krafter på service åt forskare. SR konstaterar emellertid att företagets framtida service åt forskare ingalunda blir överflödigt genom arkivinstitutionens tillkomst.

Ett tiotal remissinstanser, däribland SÖ, UKÄ och universitetsinstitutioner i underremisser till UKÄ:s yttrande betonar behovet av regional och lokal närservice så att utbildningsinstitutionerna ges möjlighet till

nära tillgång till det centralt bevarade materialet. Man pekar främst på AV-centralerna som lämpliga institutioner i ett distributionsnät. *Riksarkivet* menar att arkivinstitutionens utlåningsmöjligheter bör kunna överbrygga de hinder som institutionens lokalisering till Stockholm innebär.

Landsarkivet i Uppsala, Svenska filminstitutet och *STIM* framhåller önskvärdheten av att verksamheten i en central arkivinstitution kan bedrivas inom sammanhängande lokalutrymmen.

I fråga om huvudmannaskapet för den nya institutionen anser *RRV, forskningsbiblioteksrådet, Göteborgs universitetsbibliotek* och *Svenska filminstitutet* att en anknytning till det offentliga biblioteksväsendet ter sig mest naturlig. *Filminstitutet* påpekar också att fördelarna med en central institution för ljud- och bildupptagningar blir uppenbara om den även omfattar tryckta skrifter, varvid kungl. biblioteket skulle bli en självklar huvudman. *Landsarkivet i Härnösand* pekar bl. a. på gallringsfrågornas betydelse och förordar en anknytning till riksarkivet. *Statskontoret* erinrar om vad verket i annat sammanhang framfört rörande möjligheterna till samordning av Musikaliska akademins bibliotek och ett centralt fonogramarkiv.

Värdet av ett regionalt bevarande av ljud- och bildupptagningar framhålls bl. a. av *landsarkivet i Uppsala, Sveriges allmänna biblioteks-förening, filosofiska fakulteten vid Linköpings högskola* och *Östergötlands och Linköpings stads museum*, som pekar på möjligheterna att knyta bevarandet till landsarkiven, AV-centralerna, läns museerna eller regionala fonotek. *MUS 65* anser att det bör finnas möjligheter att kombinera en central arkivinstitution med partiell decentralisering av vissa funktioner till regionala organ. Liknande synpunkter framförs av *biblioteksnämnden vid Linköpings högskola*.

Svenska filminstitutet, som avvisar alternativet med en utbyggnad av arkivverksamheten vid nationalfonoteket, *SR* och *Filminstitutet* samt med vissa förbehåll accepterar inrättandet av ett centralt organ, förklarar sig villigt att pröva möjligheten för institutet att ta på sig de vidgade uppgifter som skulle följa av en organisation där *Filminstitutet* bevarar bildupptagningar och nationalfonoteket ljudupptagningar. Institutet pekar dock på att dess egenskap av fristående stiftelse kan vålla problem i sammanhanget.

Föreningen Sveriges filmproducenter och *Musikaliska akademien* förordar andra lösningar än *DAK*. Vad förstnämnda organisation beträffar har dess inställning till frågan om filmbevarandet presenterats under avsnitten om lagringsambitioner och rättsliga frågor.

Musikaliska akademien anser att arkivverksamheten bör delas upp i de två huvudområdena ljud och bild. Akademien framhåller att ännu för lång tid framåt kommer de två materialtyperna att ha olika nyttjare. En enda arkivinstitution skulle få en sådan omfattning att den blev orimligt utrymmeskrävande. Säkerhetsriskerna skulle också öka. Aka-

demin menar att den samordning som möjliggörs genom musikhistoriska museets, Svenskt musikhistoriskt arkivs och nationalfonotekets inflyttning i det s. k. Kronobageriet är av stor betydelse för musikalisk forskning, dokumentation och service åt allmänheten.

9.2.2 Arkivinstitutionens uppgifter

Vad gäller katalogiseringsverksamheten anmäler SR att utredningens beskrivning av läget i fråga om programkataloger hos SR på några punkter är missvisande. Detta gäller såväl katalogerna över ljudradions äldre material som den nuvarande centrala programkatalogen. Företaget anser vidare att DAK inte tydligt nog har betonat de kvantitativa och kvalitativa behoven av katalogpersonal. Förslaget om samkörning av SR:s och arkivinstitutionens katalogsystem måste enligt företaget studeras närmare. SR påpekar att varje form av samkörning föranleder tilläggsrutiner i nuvarande systemrutiner som medför ökad arbetsbelastning vid SR:s statistikkontor. Bl. a. mot bakgrund härav anser SR att DAK:s bedömning av kostnaderna för katalogarbete och samkörningar är tilltagna i underkant. Företaget anser också att man i planeringen för mediaarkivets utrustning bör räkna med terminalsystemens utveckling. På längre sikt är det troligt att institutionen kommer att behöva sådana apparater.

Andra remissinstanser som behandlar katalogiseringsfrågan betonar bl. a. behovet av att arkivinstitutionen samordnar sin katalogisering med andra registrerande och bevarande organs. SÖ pekar därvid på statens institut för läromedelsinformation medan *biblioteksnämnden vid Linköpings högskola* vill rikta uppmärksamheten på LIBRIS-projektets möjligheter. Ett speciellt katalogiseringsobjekt tas upp av *radioutredningen*, som menar att det med hänsyn till svårigheterna att få veta vem eller vilka som är rättighetshavare vore av stort värde om arkivinstitutionen också förvarade aktuella uppgifter över sådana.

Flera remissinstanser anlägger synpunkter på utredningens förslag om avgifter i samband med *tillhandahållande av arkivmaterial*. *Riksarkivet*, *Svenska kommunförbundet* och *Göteborgs museinämnd* betonar angelägenheten av att avgiften inte blir så stor att den kommer att verka hämmande på tillgängligheten av materialet. Bl. a. framförs att en gång framställda kopior bör kunna användas vid flera tillfällen. Även RRV, som tillstyrker förslaget till avgiftsbeläggning, framhåller att uttaget måste vägas mot syftet att forskare och andra grupper skall utnyttja materialet. Full kostnadstäckning kan mot denna bakgrund te sig orealistisk. RRV föreslår att arkivinstitutionen åläggs att komma in till regeringen med förslag i avgiftsfrågan när förutsättningarna för avgiftsuttag är klarlagda.

UUH och SÖ framhåller vikten av att arkivinstitutionen kan tillhandahålla kopior som passar utbildningsinstitutionernas utrustning. Medan

UUH anser att institutionen därför bör förfoga över kopieringsutrustning anser SÖ att sådan endast i begränsad utsträckning bör finnas där. SR påpekar i detta sammanhang att den föreslagna typen av smalbandsmaskiner, dvs. ½-tum, för arkivets interna verksamhet utvecklas snabbt, vilket kan medföra utrustningsproblem.

B e v a k n i n g s f u n k t i o n e n understryks av SÖ.

Statens kulturråd och *Svenska museiföreningen* anser att arkivinstitutionen även bör åläggas uppgifter utöver dem som utredningen föreslår. Kulturrådet pekar på ett omfattande servicebehov när det gäller rörliga bilder. En särskild serviceenhet för detta ändamål bör därför övervägas. Denna enhet skulle på uppdragsbasis kunna fungera som ett serviceorgan gentemot regionala och lokala museer, teater- och musikinstitutioner m. fl.

Museiföreningen anser att det bör ankomma på arkivinstitutionen att inventera de film-, videogram- och fonogramsamlingar som finns i landet. Liknande synpunkter framförs också av *MUS 65*.

9.2.3 Övertagande av arkivmaterial från andra institutioner

SR finner det inte vara en lämplig utväg att annat än i undantagsfall överlämna befintligt, äldre originalmaterial till den nya institutionen. Däremot kommer SR att medge att institutionen skaffar sig kopior av programmen. Kopieringen får ske punktvis och beröra det material som begärs av forskare. I de fall originalmaterial kan tänkas bli överfört till arkivinstitutionen anser SR att ersättning bör utgå till programföretaget, beräknat med hänsyn till SR:s anskaffningskostnader. Sådant material bör SR dessutom få rätt att utnyttja i framtida programverksamhet. *Svenska filminstitutet* anmärker att den föreslagna lagstiftningen inte är tillräcklig för att garantera arkivinstitutionen tillgång till *Filminstitutets* arkiv.

9.2.4 Personalbehov

Statskontoret har inget att invända mot utredningens beräkning av personalbehov men förutsätter att frågan kommer att behandlas av organisationskommittén. Flera remissinstanser såsom *MUS 65*, *landsarkivet i Uppsala*, SR, *Sveriges allmänna biblioteksförening* och *SACO/SR* anser att den föreslagna personalstyrkan är underdimensionerad.

9.2.5 Lokalbehov

Statskontoret har inget att invända mot utredningens beräkningar av lokalbehov men förutsätter att frågan kommer att behandlas av organisationskommittén.

Riksarkivet och *landsarkivet i Vadstena* understryker att arkivloka-

lerna måste vara i särskild grad brandskyddade då magnetband är mycket känsliga för högre temperaturer. Lämpligast vore därför lokaler i bergum med särskild luftkonditionering.

10 Kostnader

10.1 DAK

DAK beräknar att investeringskostnaderna för den föreslagna arkivinstitutionen, exkl. lokalkostnader, i 1973 års prisnivå kommer att uppgå till ca 7,9 milj. kr.

De årliga driftkostnaderna, exkl. lokalkostnader men inkl. den personalförstärkning som föreslås under andra verksamhetsåret, i 1973 års prisnivå beräknas till ca 5,3 milj. kr.

10.2 Remissyttrandena

DAK:s bedömning att SR:s kostnader för bevarande av radio- och TV-program torde kunna nedbringas genom arkivinstitutionens tillkomst ifrågasätts av SR, som menar att avlastningen endast kommer att bli marginell.

SR konstaterar vidare att ett omfattande, värdefullt och i betydande utsträckning unikt material finns samlat i företagets arkivenheter vid sidan av det direkta programmaterialet. SR förklarar sig berett att ställa detta material — som av olika anledningar bör förbli i företagets förvar — till forskningens förfogande men understryker de ökade krav på SR:s verksamhet som en sådan service medför. Sådana ökade uppgifter faller utanför företagets avtalsmässiga åligganden och har inte med programverksamheten att göra. SR anser det ofrånkomligt att uppgifterna kräver ökade personalresurser och finner det inte självklart att detta bekostas med programmedel.

11 Föredraganden

11.1 Inledning

I den skapande litterära eller konstnärliga verksamheten har människan genom årtusenden använt sig av tecken och bilder. Detta gäller skönlitteraturen, dramatiken, musiken och bildkonsten men också vetenskapliga och tekniska framställningar av skilda slag. I många fall har verken publicerats just i form av text eller bild, t. ex. som böcker, tidningar, planschverk eller musikalier i notform. I andra fall har verken offentliggjorts även på annat sätt: genom en konsert, en dans- eller teaterföreläsning eller en vetenskaplig föreläsning. Om inte verket offent-

liggjorts omedelbart har man ofta bevarat det med hjälp av tecken eller bilder för att underlätta framtida spridning.

Det finns i vårt land stora allmänna och privata samlingar av publicerade verk. Av särskild betydelse är de offentliga samlingarna av böcker, tidningar, tidskrifter, broschyrer och annat publicerat tryck som har kunnat byggas upp på grund av särskilda bestämmelser om bevarandet av landets tryckta produktion. Dessa bestämmelser infördes i sin första form på 1600-talet, då kungl. biblioteket och universitetsbiblioteken fick pliktexemplar. Sveriges första tryckfrihetsförordning av år 1766 innehöll bestämmelser om sammanlagt sex pliktexemplar. Hos de svenska allmänna biblioteken och i privata bibliotek finns också stora mängder av utländskt tryck, som har förvärvats för att begagnas i forskning, i utbildning, för underhållning eller för andra ändamål.

Även det opublicerade materialet bevaras i stor utsträckning. Myn-digheternas arkiv är en given källa för studier av skilda slag. Det statliga arkivväsendet, som normalt står för den långsiktiga förvaringen av myn-dighetsarkiv och andra arkiv, har till uppgift bl. a. att säkerställa offent-lighetsprincipen inom statsförvaltningen och att trygga förvaltningens och forskningens behov av dokumentation. Den kulturvårdande uppgif-ten i bevarandet av arkivmaterial delar det statliga arkivväsendet med enskilda arkiv, vissa bibliotek och muscer m. fl.

Det kulturpolitiska målet att garantera att äldre tiders kultur tas till vara och levandegörs har, när det gäller sådant som har publicerats i form av text, i stor utsträckning uppnåtts, bl. a. genom lagstiftningsåtgärder. Den information, underhållning och opinionsbildning som — delvis som ersättning för den tryckta skriften — förekommer i radio eller TV och på film har emellertid inte alls i samma utsträckning tagits till vara. Detsamma kan i viss mån sägas gälla också i fråga om gram-mofonskivor och andra fonogram, som ju kompletterar och delvis ersät-ter notskriften som medel att bevara musik och andra akustiska fram-ställningar. De framställningar på ljud- och bildområdet som bevaras, förvaras i stor utsträckning inom enskilda institutioner som varken har förutsättningar eller ambitioner att tillhandahålla materialet för forsk-ning eller annat offentligt utnyttjande.

Frågan om pliktleveranser till bibliotek eller arkiv har behandlats av tre olika utredningar. Dataarkiveringskommittén (U 1968: 48) (DAK) har i sitt delbetänkande (SOU 1974: 94) Bevara ljud och bild föreslagit åtgärder för att bevara sådana ljud- och bildupptagningar som läggs fram inför offentligheten genom radio och TV eller genom fonogram, film eller liknande modern teknik. Förslag om nya bestämmelser för pliktleveranser av dagstidningar och andra skrifter har lagts fram i tid-ningsfilmningskommitténs (U 1973: 07) första rapport (Utbildningsde-partementet 1975: 4) Dagspress på mikrofilm och av en särskild utred-ningsman (U 1977: 01) i betänkandet (Ds U 1977: 12) Pliktexemplar av

skrift. Jag har i det föregående redovisat utredningsförslagen och remissyttrandena över dem.

I likhet med DAK och remissopinionen med anledning av DAK:s förslag anser jag att det är av stor vikt att information, opinionsbildning, kulturella framställningar osv. som offentliggörs genom radio eller TV eller genom fonogram, videogram och film blir bevarade i en utsträckning som någorlunda svarar mot vad som gäller för skrifter. Bevarandenivån — kvantitativt såväl som kvalitativt — måste självfallet vägas mot angelägenheten av andra kulturpolitiska åtgärder i syfte att bevara och levandegöra äldre tiders kultur. Jag återkommer senare till frågan om vad som skall bevaras och i vilka organisatoriska former detta bör ske.

Vad gäller de förslag som har lagts fram i betänkandet Pliktexemplar av skrift är jag liksom remissopinionen positiv till förslagen i stort. Jag delar uppfattningen att pliktexemplarens antal bör utökas till sju, varav ett skall utgöra nationalexemplar och ett nationellt reservexemplar. Enligt min mening är det med hänsyn till riksdagens beslut år 1975 och år 1977 (prop. 1975: 9, UbU 1975: 17, rskr 1975: 179 och prop. 1976/77: 59, UbU 1976/77: 20, rskr 1976/77: 246) om den nya högskolan naturligt att samtliga sex högskoleregioner skall få pliktexemplar av skrift och att dessa lämnas till biblioteken vid de sex universiteten. Vad gäller leveransskyldighetens omfattning kommer jag att förorda vissa avvikelser från utredningsförslaget, bl. a. i fråga om pliktexemplar av kombinerat material, dvs. kombinationer av skrifter och ljud- och bildupptagningar.

Tidningsfilmningskommitténs förslag om mikrofilmning av dagspress avser jag att återkomma till senare i vår i samband med mina ställningstaganden till biblioteks- och dokumentationssamverkanskommitténs (U 1975: 06) (BIDOK) förslag m. m. Jag kommer dock redan nu att ta ställning till de förslag som kommittén har lagt fram vad gäller antalet, omfattningen och tidpunkten för avlämnande av dagstidningar för mikrofilmning till bibliotek.

Enligt DAK:s mening bör vissa grundläggande bestämmelser införas i syfte att säkerställa att leveranser av det material, som skall bevaras, sker oberoende av avtal. DAK lägger därför fram ett förslag till lag om arkivexemplar av vissa ljud- och bildupptagningar. Tidningsfilmningskommittén finner för sin del att regler behövs om skyldighet för tidningsföretag att lämna tidningsexemplar för mikrofilmning och föreslår en särskild lag i ämnet.

Utredningen om pliktexemplar av skrift framhåller i sitt betänkande att det vid en framtida lagstiftning bör övervägas om inte leveransskyldigheten i fråga om framför allt grammofonskivor och andra typer av fonogram, ljud- och bildkassetter samt AV-hjälpmiddel av olika slag bör regleras i samma lag som gäller för pliktexemplar av skrift i stället för i

en särskild lag av det slag DAK föreslår. Utredningen lägger därför fram dels ett förslag till lag om pliktexemplar av skrift, dels ett förslag till lag om pliktexemplar av skrifter samt vissa ljud- och bildupptagningar. Den sist nämnda lagen föreslås omfatta dels skrift, på vilken tryckfrihetsförordningen (TF) är tillämplig, dels ljudupptagning och upptagning av rörliga bilder, som har lämnats ut för spridning inom landet bland allmänheten.

Av remissinstanserna anser justitiekanslern att på sikt en gemensam lag bör eftersträvas för tryckt skrift och på annat sätt mångfaldigt material samt fonogram och liknande material. Det bör enligt hans mening övervägas att till samma lag föra även bestämmelser som kan komma att meddelas om mikrofilmning av tidningar. Motsvarande uppfattning framförs av överbibliotekarien vid universitetet i Uppsala och av bibliotekskollegiet vid universitetet i Göteborg. Riksarkivet vänder sig emot att det förslag till gemensam lag som utredningen om pliktexemplar av skrift har lagt fram bl. a. inte tar hänsyn till de väsentliga inskränkningar i och undantag från leveransskyldigheten som DAK angav i sitt förslag.

Jag delar DAK:s och tidningsfilmingskommitténs uppfattningar att lagregler behövs för att säkerställa leveranser av ljud- och bildupptagningar och dagstidningar. I fråga om tryckta skrifter finns redan i dag en lagstadgad leveransskyldighet. Enligt min mening bör de tre olika förslag som nu föreligger bilda underlag för en gemensam lag om pliktexemplar av skrifter och ljud- och bildupptagningar. Genom en sådan lag kan de möjligheter tas tillvara som finns att lagtekniskt förena de bestämmelser som är likartade för de olika medierna. Ett annat viktigt skäl för att samordna alla bestämmelser i en lag är att det annars kommer att vara svårt att på ett överskådligt sätt reglera olika kombinationer av skrifter och ljud- och bildupptagningar som bör bevaras. En samlad lagstiftning underlättar också för allmänheten att göra sig informerad om vad som gäller på hela det nu aktuella området. Jag återkommer senare till det förslag till lag om pliktexemplar av skrifter och ljud- och bildupptagningar som jag lägger fram.

11.2 Material som skall bevaras

11.2.1 Pliktexemplar av skrift

Jag kommer här att ta upp huvudsakligen två frågor, nämligen frågan om hur många pliktexemplar som skall bevaras och frågan om begränsningar i leveranspliktens omfattning.

Utredningen om pliktexemplar av skrift konstaterar att det finns synnerligen starka kulturella och administrativa skäl för att bevara ett nationalexemplar och ett reservexemplar till detta. Med

nationalexemplar avser utredningen ett pliktexemplar som skall bevaras för framtiden i så komplett skick som möjligt. Det är alltså inte i första hand ett bruksexemplar. Reservexemplaret, som också det skall vara fullständigt, motiveras av säkerhetsskäl.

Förslaget har biträttats av samtliga instanser som har yttrat sig i frågan utom statskontoret. Statskontoret, som motsätter sig att ett reservexemplar bevaras, menar att det inte finns någon anledning att behandla arkivexemplaret av skrift annorlunda än t. ex. arkivalier som vårdas inom arkivväsendet. Jag vill här för egen del erinra om att bevarandet av handlingar, särskilt från den statliga verksamheten, delvis bygger på andra förutsättningar än dem som gäller för skriftbevarandet. Sålunda ankommer det på myndighet att tillse, att de handlingar, som uppstår med anledning av myndighetens verksamhet och som skall ingå i myndighetens arkiv, framställs i enlighet med de regler om skrivmateriel som finns i skrivmaterielkungörelsen (1964: 504) och statens provningsanstalts kungörelse angående skrivmateriel och reproduktionsmetoder som är godkända för vissa slag av handlingar. Härigenom ges en garanti för att handlingarna har en beständighet som gör dem lämpade för att utnyttjas och bevaras för lång tid. Någon dubblering av informationen blir mot denna bakgrund inte behövlig. Framställningen av skrift däremot ger normalt inte några garantier för att skriften blir beständig och tål nötning.

Med hänsyn till vad jag har anfört tillstyrker jag utredningens förslag om dels ett nationalexemplar, dels ett nationellt reservexemplar. Nationalexemplaret bör, som jag återkommer till under avsnittet organisatoriska frågor (11.6.1), förvaras i kungl. biblioteket och reservexemplaret i biblioteket vid universitetet i Lund.

I likhet med utredningen och flertalet remissinstanser anser jag att ytterligare fem pliktexemplar är motiverade från bl. a. forskningssynpunkt. Dessa exemplar är avsedda som bruksexemplar och det bör därför inte föreligga någon skyldighet att bevara dem för framtiden. Jag återkommer under avsnittet om organisatoriska frågor till frågorna om var de bör placeras och hur de bör få utnyttjas.

Jag övergår nu till frågan om begränsningar av leveranspliktens omfattning. Jag vill först beröra en principiell fråga. Utredningen anser att TF:s begreppsbestämningar är de lämpligaste för bestämmande av vilka skrifter som skall vara underkastade leveransplikt. De bör därför enligt utredningen utnyttjas även framdeles men bör i sitt nya utvidgade skick omfatta också stencilerat material m. m., som har ställts under TF:s skydd genom att det har påförts vissa uppgifter. Jag delar denna uppfattning. Jag avser att kommentera denna fråga mer utförligt under avsnittet om rättsliga frågor (11.5.1.2).

Utredningen har föreslagit vissa begränsningar av leveranspliktens omfattning. Statskontoret har föreslagit ytterligare sådana medan kungl.

biblioteket och Tjänstemännens centralorganisation (TCO) önskar att leveransplikten vidgas.

Jag vill här först ta upp frågan om leveransplikt i vad avser oförändrat omtryck av skrift. Det är enligt min mening viktigt att skriftproduktionen bevaras i så fullständigt skick som möjligt för att tillgodose forskningens behov av bl. a. bibliografering och statistisk redovisning. I fråga om oförändrat omtryck av skrift är det därför enligt min mening motiverat att ett nationalexemplar och ett reservexemplar lämnas. Däremot anser jag liksom utredningen, att det inte bör föreligga någon skyldighet att i övrigt leverera exemplar av oförändrat omtryck.

Bestämmelserna om leveransskyldighetens omfattning bör vara så tydliga att det varken för förlag eller för tryckeri råder tvivel om i vilka fall samtliga sju pliktexemplar skall avlämnas. Jag vill i sammanhanget erinra om det sedan år 1971 gemensamma nummersystemet för i Sverige utgivna böcker, det s. k. ISBN-systemet (International Standard Book Numbering). Systemet innebär bl. a., att till varje bok hör ett nummer, som aldrig kan ändras. Vidare gäller beträffande böcker som kommer ut i nya utgivningar, att oförändrad tryckning får samma ISBN som föregående utgivning. Enbart rättelse av tryckfel och nytt tryckår ändrar ej karaktäriseringen av den nya utgivningen som oförändrad. Ny utgivning som innebär verklig ändring kräver nytt ISBN. Enligt min mening bör ISBN-systemet — under förutsättning att det tillämpas på det sätt jag har angivit — kunna ligga till grund för att avgöra om leveransskyldighet föreligger enligt bestämmelserna om oförändrat omtryck i den nya lagen.

Statskontoret uppmärksammar i sitt remissyttrande pliktleverans av punktskriftsböcker. Verket är tveksamt till om sådan är nödvändig.

Punktskriftsböcker framställs i huvudsak vid Synskadades riksförbunds punktskriftstryckeri. Förbundet har även ett bibliotek som fungerar som centralbibliotek för punktskriftsböcker. Antalet titlar var år 1975 ca 4 000. Förbundets studielitteratursektion svarar för produktionen av studiemateriel för i huvudsak högskolestuderande. Sektionen har ett bokbestånd på drygt 300 titlar i punktskrift. Litteraturframställningen bekostas i huvudsak av arbetsmarknadsstyrelsen. Rikscentralen för pedagogiska hjälpmedel för synskadade ombesörjer framställning av läromedel.

Punktskriftsböcker mångfaldigas i dag ofta genom s. k. stereotypering (dubbelsidig tryckplåt) med upplagor i storleksordningen tio exemplar och uppåt eller genom plastkopiering i högst 20 exemplar av ett manuellt framställt exemplar. Flertalet punktskriftsböcker skrivs dock helt manuellt av en kopist i upplagor om ett exemplar per produktionstillfälle.

De punktskriftsböcker som mångfaldigas genom stereotypering utgör skrift som avses i 1 kap. 5 § TF och faller därför inom tillämpningsom-

rådet för den nya lagen. De bör dock enligt min mening undantas från skyldigheten att lämna pliktexemplar. Detsamma bör gälla i fråga om andra slag av punktskriftsböcker som kan utgöra skrift enligt TF. I den mån behov föreligger att bevara punktskriftsböcker, bör detta ske med stöd av andra regler än dem som nu är aktuella.

Vad gäller kartor, vykort, planscher och musikalier vill jag framhålla att dessa utgör leveranspliktigt material f. n. Jag är inte beredd att undanta dessa från leveransplikt.

Kungl. biblioteket och TCO har ifrågasatt utredningens förslag om att mycket stora affischer skulle vara undantagna från leveransplikt. Till denna kategori hör exempelvis många politiska affischer som kan ha stort intresse för framtiden. Jag delar uppfattningen att sådant material bör bevaras. Det bör vara möjligt att mikrofilma t. ex. affischer för att underlätta förvaring av materialet och öka dess tillgänglighet för forskning.

Statens invandrarverk (SIV) har i yttrande till justitiedepartementet över massmedicutredningens (Ju 1970: 59) betänkande (Ds Ju 1976: 18) Förslag till lag om tillämpning av vissa bestämmelser i tryckfrihetsförordningen tagit upp frågan om skyldighet att lämna arkivexemplar av skrift på annat språk än svenska. SIV påpekar att invandrarna i Sverige har fört med sig sin kultur, sin debatt och sitt språk hit, vilket bl. a. speglas i en ökande utgivning i landet av skrifter som helt är avfattade på annat språk än svenska. Förlag som ägs av invandrargrupper väljer emellertid ofta att trycka sina skrifter i hemländerna.

Enligt min mening är det väsentligt att bevara även skrifter på annat språk än svenska om dessa huvudsakligen är avsedda för svenskt bruk. Jag förordar därför att sådana skrifter skall vara leveranspliktiga. Jag återkommer till denna punkt under avsnittet om rättsliga frågor (11.5.1.2).

Utredningen anser att konstmappar med konstverk i original skall vara leveranspliktiga och föreslår att pliktexemplar av dem skall lämnas till de bibliotek som förvarar nationalexemplaret och det nationella reservexemplaret av skrift. Vad som avses är främst litografier som saluförs i särskilda samlingspärmar, ofta av stort format och betingande höga priser. Pärmarna brukar enligt utredningen vara försedda med tryck och innehåller dessutom inte sällan något blad med biografiska uppgifter, en illustrerad dikt eller liknande.

Såsom jag senare närmare kommer att utveckla (avsnitt 11.5.1.4) bör pliktexemplar av skrift även omfatta mindre tillbehör som följer med varje skriftexemplar när detta sprids. När konstmapp innehåller konstverk, som inte faller under TF:s regler, ligger tyngdpunkten på material, som i sig inte är leveranspliktigt, och inte på den skrift som förekommer tillsammans med detta. Sådana konstmappar bör därför inte i sin helhet anses leveranspliktiga. Om däremot en konstmapp innehåller

konstverk som utgör skrift i TF:s mening, bör enligt min mening samma skyldighet att lämna pliktexemplar gälla såsom för skrift i allmänhet.

Det förekommer numera att skrifter och ljud- och bildupptagningar ges ut som kombinerat material. Hittills är läromedelspaketen de vanligast förekommande. Som jag tidigare har antytt (avsnitt 11.1) bör den nya lagen även avse kombinerat material. Det material som bör vara leveranspliktigt är t. ex. material vari ingår skrift och fonogram. Jag kommer senare att behandla frågan om kombinerat material närmare (11.5.1.4).

11.2.2 Pliktexemplar av dagstidningar

Av dagstidningar skall f. n., i likhet med övrig tryckt skrift, pliktexemplar lämnas till kungl. biblioteket samt universitetsbiblioteken i Uppsala, Lund, Göteborg och Umeå. I statsverkspropositionen 1973 (prop. 1973: 1 bil. 10, UbU 1973: 8, rskr 1973: 105) gjordes ett principuttalande om att en mikrofilmning av den svenska dagspressen skulle komma till stånd efter det att vissa detaljundersökningar hade genomförts. Ett ställningstagande till frågan om skyldighet att lämna pliktexemplar av dagstidningar ger underlag för den tidningsfilmning som jag avser att återkomma till senare i vår i samband med mina ställningstaganden till BIDOK:s förslag m. m.

Tidningsfilmningskommittén föreslår i sin utredning att endast ett pliktexemplar skall lämnas till kungl. biblioteket för att först mikrofilmis och sedan bevaras av kungl. biblioteket som nationalexemplar. Flera remissinstanser såsom forskningsbiblioteksrådet och dåvarande statens humanistiska forskningsråd samt biblioteken vid universiteten i Uppsala, Lund, Göteborg och Umeå påpekar att, om endast ett exemplar bevaras i original för framtiden, så måste detta exemplar förvaras på ett sådant sätt att det endast i undantagsfall kan bli åtkomligt för forskningen. Dessa remissinstanser förordar därför att två kompletta sviter originaltidningar bevaras, varav den ena under högt ställda arkivkrav. Den andra sviten bör enligt deras uppfattning ställas till forskningens förfogande i de fall då tillgång till endast mikrofilm inte är tillräckligt för att genomföra forskningsuppgiften.

Jag finner med hänsyn till vad remissinstanserna har anfört, att kungl. biblioteket bör tilldelas ett originalexemplar för tidningsfilmning och att dessutom två kompletta sviter originaltidningar bevaras — en vid kungl. biblioteket samt en vid biblioteket vid universitetet i Lund. Att en svit skall förvaras vid universitetsbiblioteket i Lund är en konsekvens av att, som jag senare återkommer till, det nationella reservexemplar av tryckt skrift som jag föreslår, bör förvaras där. Kungl. biblioteket bör få två pliktexemplar av det skälet att exemplar som skall mikrofilmis måste skäras upp i samband med filmningen, varför det

knappast kan komma till användning som nationalexemplar. National-exemplaren, som skall bevaras för framtiden, bör slitas så litet som möjligt. På så sätt kommer tidningsläggens livslängd, som har visat sig vara begränsad, att ökas väsentligt. Mina förslag innebär att antalet plikt-exemplar av dagstidning minskar från f. n. fem till tre.

Tidningsfilmningskommittén föreslår i sin utredning — med utgångspunkt i att endast ett pliktexemplar skulle lämnas till kungl. biblioteket — att föreskrifter skall finnas som ger möjlighet att av den leveransskyldige kräva in nytt exemplar i vissa fall. Så skulle kunna ske när pliktleveransen inte är i fullgott skick eller har förkommit eller förstörts eller när andra omständigheter har inträffat så att arkivering av det första exemplaret som nationalexemplar inte kan ske på avsett sätt. Genom att jag nu förordar att leveransskyldigheten skall omfatta tre pliktexemplar behöver dock enligt min mening inte framställaren åläggas att under viss tid hålla ett reservexemplar tillgängligt. Givetvis bör kungl. biblioteket vid behov kunna göra efterrekvisitioner, t. ex. av felande/icke levererade nummer eller av nummer där de levererade exemplaren är tekniskt felaktiga.

Begreppet dagstidning kan ges olika innebörd. Enligt min mening bör med dagstidning i den nya lagen förstås skrift som utgör allmän nyhetstidning av dagspresskaraktär och som normalt kommer ut med minst ett nummer varje vecka. Denna definition sammanfaller delvis med den definition som ges i förordningen (1976: 336) om statligt stöd till dagstidningar. I fråga om dagstidning, som inte omfattas av den definition som jag nu föreslår, gäller att pliktexemplar skall lämnas enligt de vanliga reglerna för skrift.

Beträffande tidningsfilmningens omfattning har kommittén övervägt en rad alternativ. Den ena ytterligheten avser filmning av enbart huvudeditionen jämte löpsedlar, medan den andra ytterligheten innebär att samtliga editioner jämte löpsedlar filmas rakt igenom. En medelväg skulle innebära att huvudeditionen kompletterades med de ändrade sidorna tillika med eventuellt ändrade löpsedlar.

Kommittén har låtit undersöka förutsättningarna för att unika sidor m. m. skall kunna sorteras ut på resp. tidningstryckeri.

Ett nittiotal tidningar har förklarat sig införstådda med att leverera huvudeditionen och — för de större storstadstidningarna — dagens första edition samt för samtliga tidningar de ändrade sidorna jämte alla de löpsedlar som hör till det aktuella tidningsnumret.

De nittio tidningarna representerar ca 80 % av antalet sidor per år. Flertalet av de återstående ca 60 tidningarna utkommer med endast en edition.

Under förutsättning att de unika tidningssidorna — jämte första editionen av storstadspress och löpsedlar — kan tas fram för filmning utan andra merkostnader för statsverket än dem som hänger samman med

exponeringarna bör enligt kommitténs uppfattning den kontinuerliga tidningsfilmningen omfatta detta material.

Jag delar i huvudsak kommitténs uppfattning härvidlag och förordar att leveransskyldigheten i princip kommer att omfatta varje edition av tidningsnummer eller varje annat utförande av numret som skiljer sig från annat sådant utförande. Jag återkommer till denna fråga i specialmotiveringen till den nya lagen (avsnitt 11.10.1).

11.2.3 Pliktexemplar av ljud- och bildupptagningar

Liksom DAK och flertalet remissinstanser anser jag det angeläget att ljud- och bildupptagningar, som läggs fram inför offentligheten, bevaras i en utsträckning som i stora drag motsvarar vad som gäller för tryckta skrifter. Det är uppenbart, vilket också understryks av de remissinstanser som företräder forskningen, att bevarandet av detta material i dag inte är vare sig så omfattande eller så systematiskt som forskningen kan kräva. Bristen gör sig märkbar framför allt i fråga om radio- och TV-materialet, där också bl. a. organisatoriska faktorer försvårar tillgängligheten till det bevarade materialet. Detsamma gäller i viss utsträckning även forskningens tillgång till den bevarade filmen.

Sedan DAK lade fram sitt förslag har viktiga förändringar ägt rum av rundradioverksamheten i landet. Sveriges Lokalradio AB har tillkommit som ett dotterföretag till Sveriges Radio AB (SR), med uppgift att svara för lokalradiosändningar inom vart och ett av de 24 länen. Lokalradios sändningar, som f. n. omfattar totalt ca 16 000 timmar per år, bör med hänsyn till forskningen och de kulturpolitiska målsättningarna bevaras i samma utsträckning som riksradiosändningarna. Volymen av det material som bör komma i fråga för systematiskt bevarande har därigenom ökat betydligt i förhållande till vad DAK räknade med.

I detta sammanhang vill jag också nämna riksdagens beslut om bildande av Sveriges Utbildningsradio AB. Företaget, som har kommit till genom en sammanslagning av enheten för utbildningsprogram inom SR och verksamheten inom den s. k. TRU-kommittén, startade sin verksamhet den 1 januari 1978. Utbildningsradios program sänds av SR och lokalradion. Då bevarandet av dessa sändningar bör ske genom att man utnyttjar referensupptagningarna, kan bevarandefrågorna lösas i ett sammanhang.

DAK har föreslagit att alla radiosändningar skall bevaras medan TV-sändningarna endast bör bevaras till 60 %. Utredningen konstaterade att det blev dyrare att gallra i radiomaterialet i anslutning till inspelningstillfället än att bevara alla inspelningar. När det gäller TV-sändningarna fann utredningen dock ekonomiska motiv för en viss gallring. Utredningens förslag beträffande TV-materialet bör ses mot bakgrund av de tekniska lösningar i fråga om inspelningsteknik som

utredningen förordar. Som jag senare kommer att närmare redogöra för bör det finnas möjligheter att acceptera en lägre ambitionsnivå i fråga om inspelningskvalitet än utredningen har föreslagit. Därigenom kan bandkostnaden per bevarad sändningstimme reduceras betydligt. De ekonomiska motiven för gallring blir därmed inte så starka. Från ekonomiska utgångspunkter skulle således principen om totalbevarande av såväl radio- som TV-materialet kunna accepteras. Jag återkommer till ambitionsnivån i bevarandet i anslutning till behandlingen av gallringsfrågan i avsnitt 11.4.

I likhet med vad utredningen om pliktexemplar av skrift har framfört finner jag DAK:s förslag om ett totalbevarande av fonogram och kommersiellt saluförda videogram alltför omfattande. Vi bör i fråga om det material som produceras utanför landet kunna lita till de internationella överenskommelser som har träffats på området. Av DAK:s undersökning framgår också att officiella ljudarkiv numera finns i ett stort antal länder. För en lägre ambitionsnivå i fonogrambevarandet talar också det förhållandet att en relativt omfattande del av musikutbudet kommer att bevaras i upptagningarna av SR:s och lokalradios program. Jag anser därför att bevarandet av fonogram och upptagningar av rörliga bilder (videogram) bör begränsas till huvudsakligen sådant material som har framställts inom landet. I utlandet framställda upptagningar av här nämnt slag bör bevaras systematiskt endast i den utsträckning som upptagningen återger verk av svensk upphovsman eller framförande av svensk konstnär eller framförande på svenska språket eller skildring av svenska förhållanden. Jag anser vidare att vissa inskränkningar i bevarandenivån bör ske när det är fråga om upptagningar som sprids i små upplagor. Jag återkommer senare till dessa frågor (avsnitten 11.5.1.3 och 11.10.1).

Det systematiska bevarandet av fonogram och videogram till följd av den föreslagna pliktleveranslagen bör således begränsas på det sätt som här har angivits. Detta innebär naturligtvis inget hinder för att i annan ordning komplettera samlingarna med sådant material som faller utanför de lagstadgade leveranserna. Kompletteringen kan exempelvis ske genom köp av utländska upptagningar eller upptagningar med små upplagor. Ambitionsnivån får på detta sätt bestämmas av tillgången på resurser för detta ändamål.

Det finns motiv för att bevarandet av film bör begränsas på samma sätt som fonogrambevarandet. De utländska filmerna bevaras delvis i centrala, ofta offentliga, filmarkiv i produktionsländerna. Ett 40-tal filmarkiv, representerande alla världsdelar, är numera medlemmar i FIAF (Fédération Internationale des Archives du Film). Jag anser dock att skäl kan anföras för högre lagringsambitioner i fråga om filmen. Det måste anses vara av stort värde för den framtida forskningen att kunna skaffa sig en helhetsbild av biografrepertoaren, inte minst med tanke på

den starka påverkan på attityder och värderingar som filmen kan anses ha. Även praktiska skäl kan anföras för ett mycket ambitiöst bevarande. Den film som skall bevaras bör på grund av filmmaterialets bristande beständighet överföras till videogram via särskild utrustning, s. k. scannerutrustning. Den arkivinstitution som skall svara för bevarandet bör förfoga över en egen sådan utrustning. Vid en begränsning till enbart svensk film skulle utrustningen komma att ha en betydande överkapacitet. Denna överkapacitet kan enkelt utnyttjas för den högre lagringsambition som jag förordar. De nya långfilmerna på de svenska biograferna omfattar årligen ca 400 speltimmar och smalfilmen (16 mm) ca 150 timmar. Bandkostnaderna för bevarandet av dessa filmer i videogramform kommer att uppgå till ca 75 000 kr. årligen med den inspelningsteknik som jag har förutsatt.

Jag anser emellertid att vissa inskränkningar är befogade även i bevarandet av film. Sålunda anser jag att bevarandet bör begränsas till sådan film på vilken förordningen (1959: 348) med särskilda bestämmelser om biografforeställningar m. m. (biografförordningen) är tillämplig. Anknytningen till biografförordningen gör bl. a. att filmen under vissa förutsättningar kan kopieras på videoband i samband med att filmen granskas av statens biografbyrå. Jag anser vidare att det systematiska bevarandet endast bör omfatta film i formaten 35 och 16 mm.

Ett bevarande utöver det som följer av den nya pliktleveranslagen bör naturligtvis kunna ske inom ramen för de resurser som arkivinstitutionen tilldelas.

Jag vill betona att det förslag till systematiskt bevarande av bl. a. långfilmer som här läggs fram inte bör ses som en ersättning för det filmbevarande på filmbas som i dag sker hos Svenska filminstitutet och grundar sig på avtal mellan Filminstitutet och filmbolagen. Jag finner det angeläget att Filminstitutet även i fortsättningen genom avtal kan ta emot och förvara film på filmbas. De framlagda förslagen kan delvis ses som komplement till Filminstitutets filmsamlingar med särskild tonvikt på bevarandenaspekten och vidgade möjligheter till utnyttjande för forskningen.

De begränsningar i bevarandet av film som jag föreslår innebär bl. a. att film, som är avsedd att visas endast för slutna grupper av personer, inte kommer att omfattas av det på lagstiftningen grundade bevarandet. Förutom möjligheterna till förvärv genom inköp av sådant material bör också påpekas att visst bevarande kan komma i fråga på annan grund. Således är t. ex. allmänna arkivstadgan (1961: 590) tillämplig på statliga myndigheters filmer.

Vad gäller bevarandet av kombinerat material, som kan omfatta såväl skrifter och ljud- och bildupptagningar som föremål och annat, återkommer jag i anslutning till behandlingen av de rättsliga frågorna.

Ett antal remissinstanser har föreslagit att visst kompletterande beva-

rande bör ske i omedelbar anslutning till bevarandet av radio- och TV-sändningarna, fonogrammen, videogrammen och filmen. Flera remissinstanser understryker exempelvis betydelsen av att bevara s. k. kringmaterial som har använts i arbetet med en ljud- och bildproduktion. Jag delar denna uppfattning och anser att arkivinstitutionen bör sträva efter att i möjligaste mån få in sådant material. Inom ramen för tilldelade resurser bör institutionen också kunna ta emot enskilda inspelningar och upptagningar av olika slag från museiinstitutioner m. fl.

Några remissinstanser har pekat på behovet av att bevara stillbilder. Enligt min mening bör bevarandet av fotografiska bilder liksom hittills vara en uppgift för museiväsendet i den utsträckning det inte är fråga om bilder som utgör arkivhandlingar hos statliga myndigheter. I sistnämnda fallet utgör materialet en del av det offentliga arkivväsendets verksamhetsfält. Dessutom kan diabilder och liknande bildmaterial som är avsett att visas med tekniskt hjälpmedel ingå i kombinerat läromedel (avsnitt 11.5.1.4).

11.3 Tekniska frågor rörande ljud- och bildupptagningar

Allmänt

Jag finner inte anledning att ifrågasätta de bedömningar och överväganden som DAK har gjort i fråga om bärare av information (databärare) och beständighet. Flertalet remissinstanser biträder också utredningens uppfattning. Eftersom utvecklingen på dessa områden går snabbt är det angeläget att utvecklingen av nya databärare och tekniker bevakas kontinuerligt. Jag vill i anslutning härtill erinra om vad jag har anfört i budgetpropositionen 1978 (prop. 1977/78: 100 bil. 12, s. 97 f.) med anledning av behandlingen av DAK:s slutbetänkande (SOU 1976: 68) Moderna arkivmedier. Det tekniska utvecklingsarbete beträffande nya databärare som bedrivs vid statens provningsanstalt torde ge resultat som kan vara av stor betydelse även för de frågor som diskuteras här. Jag avser att föreslå regeringen att uppdra åt riksarkivet att kontinuerligt följa den tekniska utvecklingen på informationsbehandlingens område, särskilt där arkivfrågorna direkt berörs. Därmed skapas underlag för eventuella framtida omprövningar av de tekniska lösningar som här förordas.

Jag berör i det följande även de kostnadsmässiga konsekvenserna av förslagen till inspelningsteknik.

Radiosändningar

Förslaget att bevara SR:s och lokalradions sändningar har som jag tidigare har framhållit till utgångspunkt radioföretagens skyldighet att själva göra referensupptagningar av sina sändningar för att säkerställa framtida bevisning om innehållet i program.

DAK anser att referensupptagningarna av riksradios sändningar f. n. är av alltför låg kvalitet för att kunna ligga till grund för arkivbevarande. Utredningens uppfattning delas av ett antal remissinstanser. Med hänsyn härtill finner jag det befogat att inspelningstekniken vad gäller SR:s referensupptagningar förbättras i enlighet med DAK:s förslag så att upptagningarna också kan utnyttjas för forskningsändamål.

Jag biträder således förslaget att utrustning för automatiserad inspelning av riksradios sändningar behövs och att denna utrustning bör bekostas av staten. Med hänsyn till att upptagningarna skall sparas för framtiden i ett offentligt statligt arkiv bör även bandkostnaden finansieras över statsbudgeten. Jag anser det emellertid rimligt att viss kostnadsfördelning i övrigt kommer till stånd mellan staten och programföretaget. Upprustningen av företagets referensinspelningsapparat kan i viss mening sägas innebära att staten tar på sig kostnader som är föranledda av skyldigheten för företaget att göra inspelningar för bevisningsändamål. Jag anser därför att SR även i fortsättningen bör bära de personalkostnader som uppstår i anslutning till inspelningsverksamheten. Jag finner det vidare lämpligt att programföretaget står för avskrivningen av apparaturen och svarar för såväl underhåll som ersättningsanskaffning. Dessa frågor bör regleras genom avtal mellan staten och SR.

Lokalradion har tillkommit efter det att utredningen lade fram sitt förslag. Som jag tidigare har påpekat anser jag att lokalradios sändningar såväl från forskningssynpunkt som av kulturpolitiska skäl bör bevaras i samma utsträckning som riksradiosändningarna.

I beredningsarbetet har ingått kontakter med företrädare för lokalradion. Därvid har framkommit att den apparatur och den teknik som används för referensupptagning vid lokalradios sändarenheter är av sådan kvalitet att upptagningarna kan läggas till grund för arkivbevarande. Databärarnas kvalitet från beständighetssynpunkt och det begränsade utnyttjande av varje referensbands totala lagringskapacitet som varje sändarenhet tillämpar gör dock att upptagningarna bör överföras till särskilda arkivband. Systemet bör lämpligen utformas så, att referensbanden, sedan de har förvarats i sex månader hos sändarenheterna, med bestämda intervall skickas in till arkivinstitutionen. Från samhällsekonomisk synpunkt är det att föredra om bevarandet kan grunda sig på referensbanden. Beständighetsaspekter och tillämpad referensinspelningsteknik försvårar i dag en sådan lösning. Jag finner det angeläget att den nya arkivinstitutionen verkar för att lokalradios referensupptagningar på sikt ändras i dessa avseenden.

Med den föreslagna inspelningstekniken kommer arkivinstitutionens kostnader för bevarande av lokalradios sändningar att omfatta bandkostnaden och kostnader för personal och utrustning för åtgärder i syfte att säkerställa arkivbeständigheten.

TV-sändningar

SR har i sitt remissyttrande konstaterat att det system som utredningen rekommenderar för inspelning av TV-sändningar har passerats av den tekniska utvecklingen varför utredningens kostnadsberäkningar för den föreslagna inspelningstekniken därmed inte är aktuella. Vid kontakter med SR under beredningsarbetet har framkommit att investeringskostnaden för en utrustning med prestanda motsvarande utredningens önskemål skulle komma att uppgå till närmare 9 milj. kr. Den årliga driftkostnaden för bevarandet av TV-sändningarna skulle uppgå till mellan 1,2 milj. kr. och 2 milj. kr. beroende på gallringsnivån. Därtill kommer vissa personalkostnader om man enligt utredningens förslag skall överföra upptagningarna till särskilda arkivband och därvid vidta de föreslagna utgallringarna.

Med hänsyn till de höga kostnader som blir en följd av utredningens förslag och de förändrade tekniska förutsättningarna har jag ansett det angeläget att pröva möjligheterna av andra tekniska lösningar.

Utgångspunkten för utredningens ställningstagande i TV-frågan var att SR:s nuvarande referensupptagningar inte har en sådan kvalitet att de bör användas för arkivändamål. Utredningen pekar bl. a. på att upptagningarna i dag endast görs i svart/vitt.

SR har emellertid upplyst om att företaget avser att lägga om sin referensupptagningsteknik så att kvaliteten på dessa upptagningar höjs. Därvid skulle bl. a. inspelning i färg medges.

Dessa upptagningar är inte av den kvalitet som utredningen har förutsett. Materialet torde sålunda inte i någon större utsträckning kunna användas för framtida programändamål. Motiven för att jag ändock är beredd att förorda att dessa upptagningar läggs till grund för det långsiktiga bevarandet är följande. Målet för ett systematiskt bevarande av ljud- och bildupptagningar är i första hand att tillgodose forskningens behov. Det kan anses att upptagningarna kvalitetsmässigt tillgodoser dessa behov. Ett långsiktigt bevarande av upptagningar i videocogramform förutsätter kopieringsmöjligheter då det kan antas att videobanden åldras och risk för informationsbortfall därmed uppkommer om inte upptagningarna efter hand överförs till ny databärare. Beständighetsproblemet behandlas delvis i DAK:s slutbetänkande Moderna arkivmedier och avses bli uppmärksammat i det tekniska utvecklingsarbete som bedrivs vid statens provningsanstalt. Enligt utredningen tyder dock hittills gjorda erfarenheter på att upptagningar på videoband kan bevaras lång tid utan nämnvärd kvalitetsförsämring. Mot bakgrund härav torde den begränsade möjligheten till s. k. generationskopiering, dvs. framställning av kopia av kopia, av dessa upptagningar jämfört med upptagningar av högre grundkvalitet utgöra en mindre olägenhet. Det är ett rimligt antagande att den tekniska utvecklingen kommer att frambringa databärare och utrustning med betydligt bättre egenskaper än dagens. Framtida

möjligheter att med videoteknik eller annan teknik överföra information till sådana databärare kan också rädda de upptagningar som har sparats från tidigare skeden.

Med förslaget att låta SR:s planerade referensupptagningar också fungera som arkivupptagningar följer en i jämförelse med DAK:s förslag avsevärd kostnadsreducering för den samhälleliga arkivverksamheten. Statens kostnader för utrustning hos SR bortfaller således helt. Dessamma gäller de personalkostnader som förutsatts uppstå i samband med överföringen till särskilda arkivband. Samtidigt reduceras bandkostnaderna med drygt 60 % eftersom en annan bandtyp kommer till användning. Liksom i fråga om radiosändningarna anser jag att ersättning motsvarande bandkostnaderna vid utnyttjande av den enklare inspelningstekniken skall utgå till programföretaget. Den förordade inspelningstekniken innebär också, vilket jag tidigare har påpekat, att de ekonomiska skälen mot ett totalbevarande av TV-sändningarna får mindre tyngd.

Bevarandet av de regionala TV-sändningarna bör ske med samma teknik som förordats gälla för riksprogrammen. Enligt vad jag har erfarit har SR för avsikt att successivt utrusta distrikten med samma typ av apparater för referensupptagning som beslutats för riksprogrammen. Bandkostnaderna och förekommande transportkostnader bör belasta statsbudgeten.

Vad som här har anförts om inspelningsteknik och kvalitet i fråga om bevarandet av TV-sändningarna bör inte ses som slutgiltiga tekniska lösningar. En omläggning av referensinspelningstekniken från SR:s sida kan t. ex. aktualisera frågan om kvaliteten på de band som skall bevaras. I sådana fall bör det ankomma på arkivinstitutionen att överlägga med SR om formerna för ersättning av bandkostnader m. m.

Fonogram

Jag har intet att erinra mot utredningens uppfattning att fonogram normalt kan bevaras i original.

Film

Som jag har påpekat i anslutning till frågan om lagringsambitioner ansluter jag mig till utredningens uppfattning att film som skall bevaras, mot bakgrund av filmmaterialets bristande beständighet, bör överföras och bevaras i form av videogram. Ett antal remissinstanser har betonat angelägenheten av att konstnärligt viktiga filmer också bevaras i sin ursprungliga filmform. Jag får i denna del hänvisa till vad jag har anförut om Filminstitutets verksamhet i anslutning till frågan om lagringsambitioner.

Mitt ställningstagande för att man bör bevara TV-sändningarna genom att utnyttja de referensupptagningar som SR avser att producera bör enligt min mening få konsekvenser också för inspelningstekniken

vad gäller filmen. Jag finner inte anledning att förorda annan bandtyp eller inspelningsutrustning för filmen än vad jag har föreslagit för etermediet. Detta innebär att bandkostnaderna kan reduceras med drygt 60 % i förhållande till utredningens förslag.

För överföringen av film till videoband behövs en scannerutrustning. Då denna utrustning är tämligen dyrbar — ca 1,2 milj. kr. för två scanners, en för varje filmformat — har jag övervägt möjligheten att låta hyra tjänster för ändamålet. Det har då framkommit att en sådan lösning, om den innebär att kostnaderna för överföringen kan reduceras, normalt förutsätter långa väntetider innan överföringsuppdraget kan utföras.

Väntetiden måste här bedömas vara en väsentlig faktor. För att möjliggöra att bevarandet i videogramform grundar sig på så goda filmkopior som möjligt är det önskvärt att överföringen sker innan filmen kommer ut på biograferna, t. ex. i direkt anslutning till att statens biografbyrå har granskat filmen. Skyldigheten att lämna film för att föras över till videoband kan inte åläggas någon innan filmen har gjorts tillgänglig för allmänheten. Sådan överföring kan dock ske om rättighetshavaren ger sitt samtycke härtill. Möjligheten för sådana medgivanden torde öka betydligt om överföringen sker snabbt.

Jag anser det således önskvärt att den nya arkivinstitutionen förfogar över egen scannerutrustning för filmöverföring. Den överkapacitet som utrustningen torde komma att få kan eventuellt utnyttjas för att på sikt överföra äldre filmmaterial, bl. a. ur Filminstitutets samlingar, till videoband.

Videokassetter, bildskivor m. m.

Utredningen föreslår att upptagningar på videokassetter, bildskivor m. m. tills vidare överförs och bevaras på särskilda videoband. Med hänsyn till att beständighetsfrågorna inte är fullständigt klarlagda för vare sig videobanden eller de databärare som här aktualiseras är sådan överföring enligt min mening f. n. inte tillräckligt motiverad. Bevarandet av kommersiellt saluförda videokassetter och bildskivor rymmer också utrustningsproblem. Oberoende av i vilken form de bevaras behövs särskild utrustning för att de skall kunna tillhandahållas. Bristande standardisering kan leda till att man behöver ett flertal olika avspelningsmaskiner. Jag vill erinra om att utbudet av videokassetter och bildskivor ännu så länge är ytterst begränsat.

11.4 Gallring m. m.

Gallring av skrifter

Jag har tidigare anfört att kungl. biblioteket och Lunds universitetsbibliotek i princip skall bevara allt material, medan de övriga leveransbe-

rättigade biblioteken skall ha frihet att gallra material. Jag vill här betona att syftet med regionexemplaren är att främja bl. a. forskningen nu och i framtiden. Det är enligt min mening nödvändigt att oväsentligt och mindre viktigt material gallras. Därigenom underlättas hanteringen och minskas magasineringskostnaderna. Gallringen bör liksom nu ske hos den mottagande parten.

Under avsnittet 11.6.1 Organisatoriska frågor tar jag upp frågan om vem som bör ansvara för gallringen och utnyttjandet av regionexemplaren.

Vad gäller dagstidningar följer av mina förslag i det föregående att ett nationalexemplar och ett nationellt reservexemplar skall bevaras för framtiden. Jag förutsätter däremot att det exemplar som används för mikrofilmning utgallras efter filmningen.

Gallring av ljud- och bildupptagningar m. m.

Mot bakgrund av det förslag beträffande inspelningsteknik för såväl radio- som TV-sändningar som jag tidigare har förordat synes de ekonomiska motiven för en mer omfattande gallring inte böra tillmätas någon avgörande betydelse, åtminstone inte vad gäller bandkostnader och kostnader för in- och avspelningsutrustning. Det finns dock andra skäl som talar för att gallring i materialet bör ske och i vissa avseenden måste anses ofrånkomlig.

Vissa av de ljud- och bildupptagningar som enligt förslaget kommer att omfattas av pliktleverans utgörs av material som inte är bärare av unik information. Jag tänker därvid främst på reprissändningarna i radio och TV men också på den informationsdubbling som uppstår då exempelvis filmer och fonogram bevaras dels till följd av leveransplikt för dessa upptagningsformer, dels genom att sådana filmer och fonogram även utnyttjas i rundradioverksamheten.

En relativt hård utgallring av reprissändningar bör kunna göras. Utredningen har i fråga om TV-materialet pekat på att ca 20 % av den totala sändningstiden utgörs av repris. SR och riksarkivet har i sina remissyttranden berört gallringsmöjligheterna vad gäller radiosändningarna. Det erinras bl. a. om att repriserna utgör ca 16 % av den totala sändningstiden för radion.

Även filmer, fonogram och videogram som förekommer dubblade i olika upptagningsformer bör kunna bli föremål för viss gallring. Man får då pröva i vilken form informationen lämpligen bör bevaras.

Det sagda innebär inte att all dubblad information skall eller bör utgallras. Man måste enligt min mening ta hänsyn till att en viss information kan ha olika funktioner, beroende på i vilka sammanhang den förekommer. De praktiska svårigheterna kan också vara så stora att en gallring bör undvikas.

Jag anser att viss gallring bör kunna företas även i material av unik

karaktär. Det är rimligt att anta att vissa upptagningar kommer att vara av mycket litet intresse för framtida forskning och även i övrigt sakna dokumentariskt värde. Sådana upptagningar bör kunna gallras ut så att de inte tar upp plats i dyrbara förvaringsutrymmen. Som jag skall återkomma till senare medför dessutom Sveriges internationella åtaganden på det upphovsrättsliga området att sådant material i viss utsträckning inte får bevaras.

För all gallring av här ifrågakommande upptagningar bör gälla att den bör ske under sådana former att de praktiska och ekonomiska olägenheterna reduceras till ett minimum. Eftersom vi här har att göra med databärare som, åtminstone f. n., inte kan jämföras med arkivpapper från beständighetssynpunkt torde det bli ofrånkomligt att upptagningarna efter hand måste överföras på nya databärare. Verkställigheten av fattade gallringsbeslut bör i viss utsträckning kunna kopplas till denna kopieringsverksamhet.

En fråga som kan behandlas i detta sammanhang är vem som bör fatta beslut om utgallring av ifrågavarande material. Jag vill här erinra om att gallringen av arkivhandlingar på det statliga området är reglerad så, att regeringen har utfärdat bestämmelser om utgallring av vissa handlingar som är vanliga hos myndigheterna och har bedömts ha mindre betydelse för förvaltningsarbetet, rättssäkerheten och den framtida forskningen. Rätten att fatta beslut om gallring i övrigt har dock i betydande utsträckning delegerats till riksarkivet. För viss typ av information, nämligen uppgifter i personregister för ADB, har dock gallringsrätten delegerats till datainspektionen. Jag ansluter mig till utredningens uppfattning att det bör överlätas åt den nya arkivinstitutionen att själv fatta gallringsbesluten. En förutsättning härför är att arkivinstitutionen är statlig myndighet. Jag behandlar detta spörsmål närmare i anslutning till organisationsfrågorna. Där diskuterar jag också arkivinstitutionens anknytning till det statliga arkivväsendet och den enligt min mening lämpliga kopplingen till statens arkivstyrelse. Gallringsbeslut av mer principiell innebörd bör fattas av denna styrelse. Jag anser vidare att beslut av sådan karaktär bör fattas först efter hörande av SR resp. Filminstitutet.

11.5 Rättsliga frågor

11.5.1 Leveransskyldigheten

11.5.1.1 Allmänt

Som jag tidigare har förordat (avsnitt 11.1) bör samtliga föreskrifter om skyldighet att lämna pliktexemplar av skrifter och ljud- och bildupptagningar tas in i en lag. Denna lag bör kallas Lag om pliktexemplar av skrifter och ljud- och bildupptagningar. Lagen bör således innehålla föreskrifter om dagstidningar och andra skrifter, radio- och TV-pro-

gram, film, fonogram, videogram och vissa kombinationer av skrifter och ljud- och bildupptagningar.

Skyldigheten att lämna exemplar av tryckt skrift till bibliotek regleras f. n. i lagen (1949: 166, ändrad 1977: 1022) om skyldighet att avlämna för bibliotek avsedda exemplar av tryckt skrift (1949 års leveranslag). För andra skrifter än tryckta skrifter och för ljud- och bildmaterial finns som jag tidigare har nämnt inte några motsvarande bestämmelser. Jag vill i det sammanhanget erinra om att vi på ljud- och bildområdet befinner oss i ett intensivt utvecklingsskede. De produkter som i dag är de dominerande på marknaden kan på kort tid bli ersatta av andra tekniska anordningar. Den nu föreslagna lagstiftningen kan därför snabbt bli föråldrad och behöva ses över. Det sagda kan antas gälla särskilt i fråga om kombinationer av skrifter och ljud- och bildupptagningar, där den tekniska utvecklingen lätt kan medföra en stark ökning av antalet olika varianter.

Jag kommer i fortsättningen att i tur och ordning ta upp pliktexemplar av skrifter, pliktexemplar av ljud- och bildupptagningar och pliktexemplar av kombinerat material. Samma disposition återfinns i lagförslaget.

11.5.1.2 Pliktexemplar av skrifter

TF omfattar fr. o. m. den 1 januari 1978, förutom tryckt skrift, under vissa förutsättningar även skrift som har mångfaldigats genom stencilering, kopiering eller liknande tekniskt förfarande. Enligt 1 kap. 5 § TF äger TF tillämpning på sådan skrift om antingen utgivningsbevis finns för skriften eller skriften är försedd med beteckning som visar att den har mångfaldigats samt i anslutning därtill tydliga uppgifter om vem som har mångfaldigat den och om ort och år för mångfaldigandet. I båda fallen förutsätts dessutom liksom för tryckt skrift att skriften är utgiven. Enligt 1 kap. 6 § TF är skriften utgiven när den har blivit utlämnad till salu eller för spridning på annat sätt. Undantag görs dock för sådana handlingar hos myndigheter som inte är tillgängliga för envar, dvs. hemliga.

Ändringarna i TF vid årsskiftet 1977/78 innebar också att skyldigheten att lämna granskningsexemplar av tryckt skrift upphörde att gälla vid nämnda tidpunkt. I stället gäller nu skyldighet att bevara och på anmodan av justitiekanslern för granskning tillhandahålla ett exemplar av skrift, som TF är tillämplig på. Bestämmelserna om granskningsexemplaren finns i 4 och 5 §§ lagen (1977: 1016) med vissa bestämmelser på tryckfrihetsförordningens område.

I betänkandet Pliktexemplar av skrift konstaterar utredningen att skyldigheten att tillhandahålla granskningsexemplar och skyldigheten att lämna exemplar av skrift till bibliotek inte står i samband med varandra på det sätt som den tidigare skyldigheten att lämna gransknings-

exemplar och skyldigheten att leverera biblioteksexemplar har gjort. Man behöver enligt utredningens mening därför inte känna sig bunden av TF:s begreppsbestämning på samma sätt som förut. Utredningen finner emellertid att de tryckta skrifterna även i fortsättningen kommer att inta en central position i sammanhanget. De bör därför med vissa begränsningar i främsta rummet omfattas av skyldigheten att lämna exemplar till bibliotek.

Liksom f. n. bör enligt utredningen denna skyldighet inträda när den tryckta skriften har utgivits. Utredningen finner därför att det i 1 kap. 5 och 6 §§ TF bestämda begreppet tryckt skrift bör läggas till grund också för en ny lag om skyldighet att lämna pliktexemplar till bibliotek.

Utredningen har övervägt om stencilerad, fotokopierad eller genom liknande tekniskt förfarande mångfaldigad skrift bör underkastas leveransplikt när dess innehåll är sådant att den, oavsett vad som gäller enligt TF, sakligt sett borde införlivas med boksamlingarna. Utredningen finner det dock svårt att ställa upp några kriterier som på ett otvetydigt sätt utmärker vilka skrifter som bör vara leveranspliktiga enligt en sådan ordning. Den föreslår därför, att leveransskyldigheten i fråga om sådan mångfaldigad skrift som nu avses också bör grunda sig på de förutsättningar som anges i 1 kap. 5 och 6 §§ TF.

Statskontoret anser att de från TF lånade kriterierna, som skiljer ut leveranspliktigt material från icke leveranspliktigt, inte särskilt väl sammanfaller med olika skrifers eventuella värde från forskningssynpunkt.

Riksarkivet framhåller för sin del att den lösning som utredningen har valt ger formella kriterier för att bestämma om en skrift är leveranspliktig eller ej. Gränsdragningen är enligt arkivets mening klar och entydig. Nackdelen med den föreslagna lösningen är att det finns en allt rikare flora av stencilerade eller på annat liknande sätt mångfaldigade skrifter som inte kommer in under TF men som innehåller information av stort värde för forskare. Den gränsdragning som utredningen har gjort innebär att en väsentlig del av denna information inte fångas in. Riksarkivet erinrar i sammanhanget om att det inom det statliga arkivväsendet bevakas att stencilerade rapporter, promemorior, cirkulär och andra skrifter med värdefull information arkiveras hos de statliga myndigheter som producerar eller mottager dem. Även motsvarande skrifter hos kommuner bör finnas arkiverade i kommunernas arkiv. Sådana förutsättningar saknas däremot när det gäller liknande skrifter utgivna av företag, organisationer, föreningar och enskilda. Uppgiften att se till att också sådana skrifter införlivas med biblioteken kommer enligt riksarkivets mening att kräva stora insatser. Trots det sagda är riksarkivet emellertid berett att tillstyrka det föreslagna tillämpningsområdet för leveransskyldighet för skrift.

Jag vill erinra om att TF sedan lång tid tillbaka har varit utgångspunkt för leveransskyldigheten i fråga om tryckt skrift. Även efter den utvidgning av TF:s tillämpningsområde som har skett den 1 januari

1978 kan man lätt konstatera om en skrift faller under förordningens skydd eller inte. Som statskontoret och riksarkivet påpekar kan tillämpningen av de nya reglerna i TF emellertid innebära att en del skrifter med leveransvärdigt innehåll kommer att falla utanför skyldigheten att lämna pliktexemplar. De kriterier som skulle behöva ställas upp för att göra den nya lagen heltäckande måste, som utredningen har konstaterat, bli allmänt utformade. De skulle därigenom lätt kunna ge upphov till besvärliga gränsdragningsproblem i praktiken. Biblioteken bör i stället liksom f. n. få förvärva de berörda skrifterna på annat sätt än genom pliktleverans i den mån skrifterna bör införlivas med bibliotekens samlingar. Jag delar således utredningens uppfattning att TF:s bestämning av begreppet skrift bör kunna läggas till grund för leveransskyldighet enligt den nya lagen.

I det lagförslag om pliktexemplar av skrift som utredningen lägger fram föreskrivs att lagen gäller skrift på vilken TF är tillämplig. TF bygger på förutsättningen att utgivningen av skriften har skett här i landet. Mot denna bakgrund är det, såsom utredningen också utgått ifrån, i och för sig inte nödvändigt att i de olika bestämmelserna om leveransskyldighet ställa upp kravet att skriften skall vara utgiven här. Enligt min mening bör emellertid denna viktiga förutsättning liksom i 1949 års leveranslag framgå direkt av lagtexten. Jag förordar därför, att den nya lagtexten utformas i enlighet med vad jag nu har angett.

Kravet att skriften skall vara utgiven sätter enligt utredningen en gräns mellan för rent privat bruk framställda skrifter, som inte kan anses utlämnade för spridning och därmed inte blir leveranspliktiga, och skrifter som sprids till utomstående, vilka blir leveranspliktiga. Utredningen anser att den gränsdragnings som hittills har skett vid tillämpningen av TF emellertid inte har utmärkts av någon större skärpa. Den föreslår därför, att skrifter som har framställts uteslutande för internt bruk hos någon skall undantas från leveransplikt.

TCO och kungl. biblioteket anser att det i utredningen inte lämnas något klart besked om vad som skall anses vara skrift framställd uteslutande för internt bruk hos någon. Beteckningen internt bruk bör enligt kungl. bibliotekets mening utgå. I stället bör, i anslutning till beslut av Kungl. Maj:t den 2 mars 1973 angående leveransskyldigheten för departementens offsetcentraler, väljas en formulering som innebär att tryck som framställts med kontorsoffset men är av arkivalisk karaktär, såsom protokoll, arbetspromemorior och dylikt, skall undantas. Vad beträffar övrigt material som produceras med kontorsoffset anser kungl. biblioteket att det bör lämnas åt biblioteken att verka för att redan utbildad praxis för vad som skall lämnas även fortsättningsvis tillämpas.

Enligt min mening är det olämpligt att ta in sådana bestämmelser i den nya lagen som kan uppfattas som tolkningar av de grundläggande reglerna i TF. Dessutom kan den bestämmelse som utredningen har

föreslagit leda till tveksamhet i tillämpningen. Jag har därför uteslutit den i mitt lagförslag. Emellertid behövs, såsom kungl. biblioteket påpekar, bl. a. för den offentliga sektorn regler som inskränker den leveransskyldighet som föreskrivs i den nya lagen. Av 4 kap. 4 § TF följer att undantag från skyldigheten att lämna pliktexemplar måste föreskrivas i lag. Jag har därför i leveranslagen undantagit vissa skrifter som har framställts hos myndighet. Undantagen avser protokoll, arbetspromemorior och liknande skrifter. Vad gäller andra skrifter, som har framställts hos myndighet, torde kravet på utgivning utgöra en tillräcklig begränsning av leveransskyldigheten.

Jag har tidigare i detta sammanhang (avsnitt 11.2) ställt mig positiv till ett förslag från SIV om en utvidgad skyldighet att lämna pliktexemplar av skrift på annat språk än svenska. Enligt 1949 års leveranslag görs ingen åtskillnad mellan skrifter på svenska språket och skrifter på utländska språk, om de har framställts här i landet. När framställningen har skett utomlands ges vissa inskränkande regler. I fråga om periodisk skrift föreligger leveransskyldighet endast om utgivningsbevis skall finnas för skriften eller ändå har utfärdats. Utgivningsbevis skall enligt 13 kap. 2 § TF finnas för utländsk periodisk skrift som huvudsakligen är avsedd att spridas inom riket. I fråga om skrift som inte är periodisk skall exemplar lämnas endast om skriften helt eller delvis är avfattad på svenska språket och inte förs in endast i enstaka exemplar.

Invandrarverkets förslag bygger på att förlag, som ägs av invandrargrupper, ofta låter trycka sina skrifter i hemländerna. Enligt min mening bör de önskemål som verket har framfört tillgodoses på det sättet att skrift, som inte är periodisk och som har framställts utomlands, blir leveranspliktig om den huvudsakligen är avsedd att spridas här i landet och inte förs in hit endast i enstaka exemplar. En sådan regel innebär att periodiska och icke periodiska skrifter som har framställts utomlands i stort sett jämföras i fråga om pliktleveranser.

I 1949 års leveranslag föreskrivs att biblioteksexemplar skall vara fullständigt och felfritt samt i övrigt i samma skick som de för spridning avsedda exemplaren. Utredningen föreslår en likadan bestämmelse. Enligt utredningens mening bör i den läggas in t. ex. att i fråga om ett läromedelspaket eller en språkkurs inte bara de skrifter som ingår i dessa, utan också de ljud- och bildupptagningar m. m. som ingår skall lämnas. Annars kan pliktexemplaret inte anses fullständigt. Utredningen, som påpekar att det nu sagda innebär skärpning av praxis, anser att det vid den nya lagens tillämpning bör vara höjt över varje tvivel att lagens krav på fullständighet också täcker delar av en produkt som inte utgörs av skrift.

Såsom jag tidigare har nämnt (avsnitt 11.2.1) bör leveransskyldigheten enligt den nya lagen även omfatta vissa läromedel och vissa andra kombinationer, vari bl. a. ingår skrift, fonogram eller videogram. Den

regel som f. n. gäller om det skick i vilket ett exemplar skall lämnas till bibliotek ger enligt min mening inte utrymme för den vida tolkning som utredningen i detta avseende anser bör läggas in i den. Jag föreslår därför att helt nya föreskrifter förs in i lagen i fråga om skyldighet att lämna pliktexemplar av läromedelspaket och annat kombinerat material. Jag återkommer senare till dessa föreskrifter (avsnitt 11.5.1.4).

11.5.1.3 Pliktexemplar av ljud- och bildupptagningar

Enligt DAK:s förslag till lag om arkivexemplar av vissa ljud- och bildupptagningar skall till arkiv som regeringen bestämmer lämnas ett exemplar av varje ljudupptagning och upptagning av rörliga bilder, varav exemplar utlämnas för spridning eller görs tillgängliga för allmänheten på annat sätt. Detta skall dock inte gälla bl. a. i fråga om dels ljudupptagning med en upplaga av mindre än 20 exemplar, dels ljudupptagning med en upplaga av lägst 20 men mindre än 100 exemplar, om särskild anmälan med vissa uppgifter görs till arkivet inom viss tid, och dels ljud- eller bildupptagning, av vilken exemplar skall användas endast i radio- eller televisionssändning.

Av vad jag tidigare har sagt (avsnitt 11.2.3) framgår att jag anser att DAK:s förslag inte bör följas på vissa punkter. Till skillnad mot DAK föreslår jag vissa begränsningar när det gäller skyldigheten att lämna pliktexemplar av ljud- och bildupptagningar som har mångfaldigats utomlands och gjorts tillgängliga för allmänheten här i landet. I fråga om filmer medför mitt förslag att i huvudsak endast sådana filmer skall lämnas som visas vid biografföreställningar. Dessutom föreslår jag att SR:s och Sveriges Lokalradios skyldighet att lämna pliktexemplar skall fullgöras genom att företagen lämnar sina referensupptagningar till arkivinstitutionen. Detta bör ske efter det att deras skyldighet att bevara upptagningarna för att säkerställa bevisningen av innehållet i program utgått. Även skyldigheten att lämna pliktexemplar av upptagning av radio- och TV-program bör enligt min mening regleras i den nya gemensamma lagen för skrifter och ljud- och bildupptagningar.

Mot bakgrund av vad jag nu har anfört finner jag att lagens bestämmelser om ljud- och bildupptagningar lämpligen bör behandla de olika medierna var för sig. En sådan ordning är enklare för den leveransskyldige att ta del av än om reglerna ges den generella utformning som DAK föreslår. I lagförslaget tar jag i tur och ordning upp leveransskyldigheten i fråga om radio- och TV-program, film, fonogram och videogram. Jag har redan tidigare (avsnitt 11.2.3) angett vilken ambitionsnivå som bör gälla för bevarande av dessa olika material. I specialmotivering till lagen kommer jag att utförligt kommentera den föreslagna leveransskyldigheten. Jag uppehåller mig här endast vid ett par punkter.

Leveransskyldighet för ljud- och bildupptagningar bör uppkomma när upptagningen har gjorts tillgänglig för allmänheten här i landet. Enligt

min mening bör upptagningar av radio- och TV-program således bli leveranspliktiga när programmen har förekommit i rundradiosändning. Fonogram och videogram har gjorts tillgängliga för allmänheten när de här i landet har framförts offentligt, utbudits till försäljning, uthyrning eller utlåning eller har spritts på annat sätt. När det gäller film föreslår jag att leveransskyldigheten skall uppkomma i och med att filmen visas offentligt här i landet. För leveranserna av fonogram, videogram och film bör föreskrivas en frist på en månad. Upptagningarna av radio- och TV-program bör lämnas inom en månad från den dag, då programföretagets skyldighet att bevara dem som referensupptagningar har upphört dvs. sex månader efter programmets sändning.

Frågan om pliktexemplar av mindre upplagor av fonogram har tagits upp av bl. a. SR. Företaget anför att skivimportörerna mycket sällan tar in större upplagor av mera exklusiva inspelningar, t. ex. opera, nutida seriös musik, experimentell jazz- eller popmusik. De vanligaste kvantiteterna för dessa kategorier är ett paket som rymmer 18—20 LP-skivor. SR anser därför att pliktexemplar skall lämnas även av sådana program. Det av DAK föreslagna undantaget för upplagor om 20 exemplar bör därför enligt SR inte gälla.

Jag delar, till skillnad mot SR, DAK:s uppfattning att mindre upplagor bör undantas från skyldigheten att lämna pliktexemplar. Inte heller för upptagningar som importeras i ett litet antal bör leveransskyldighet gälla. Däremot anser jag att den ordning med anmälningsskyldighet, kopplad till en skyldighet att under viss tid bevara och tillhandahålla arkivexemplar, som DAK föreslår, är tungrodd och omständlig. Den passar således inte i ett enkelt system för pliktleveranser. Jag har tidigare avvisat (avsnitt 11.2.2) tidningsfilmningskommitténs förslag om ett motsvarande arrangemang i fråga om dagstidningar. Mitt lagförslag upptar således inte någon föreskrift om anmälningsskyldighet för ljudupptagningar som har framställts i ett visst mindre antal exemplar. Vad gäller de synpunkter som SR har framfört vill jag erinra om att en hel del av de inspelningar som SR har nämnt bör kunna återfinnas bland de upptagningar av radio- och TV-program som skall lämnas till arkivinstitutionen. Skyldigheten att lämna pliktexemplar av fonogram bör enligt min mening gälla för upplagor som uppgår till 50 exemplar eller mer. De upptagningar som inte når upp till denna gräns och som inte återfinns bland pliktexemplaren av upptagningarna av radio- och TV-program kan arkivinstitutionen förvärva inom ramen för tillgängliga resurser. Jag anser att samma minimigräns bör gälla även för videogram och kombinerat material.

11.5.1.4 Pliktexemplar av kombinerat material

Utredningen om pliktexemplar av skrift anser det väsentligt att man bibehåller nuvarande huvudregel att pliktexemplar av skrifter skall läm-

nas i samma skick som de exemplar som är avsedda för spridning. Denna regel bör enligt utredningen också täcka de delar av en produkt som inte är skrift. I fråga om t. ex. ett läromedelspaket eller en språkkurs bör, anser utredningen, leveransskyldigheten således inte bara omfatta skrifter som ingår i dessa utan även ljud- och bildupptagningar.

Som jag nyss har anfört delar jag inte utredningens uppfattning om vad som kan läggas in i den regel som i dag gäller om pliktexemplarens innehåll och utförande. Enligt min mening kan denna regel gälla enbart i fråga om sådant material som kan betraktas som mindre tillbehör till pliktexemplar. Jag avser då t. ex. omslag, fodral, innehållsförteckning och utskrift av innehållet i ett fonogram. Att så bör vara fallet bör komma till uttryck i lagen. Jag föreslår därför att denna förses med en regel om tillbehör till pliktexemplar. Vad därefter gäller kombinationer av olika material bör, såsom jag tidigare har framhållit, i den nya lagen föras in särskilda föreskrifter om vissa kombinationer av skrifter och ljud- och bildupptagningar.

Svenska bokförläggareföreningen anför efter samråd med Föreningen Svenska läromedelsproducenter att frågan om pliktleveranser av läromedelspaket är betydligt mera komplicerad än vad som framgår av utredningens betänkande. Ett problem är att läromedelspaket sällan släpps ut på marknaden som färdigt paket. I allmänhet byggs paketet upp successivt under 2—3 år eller mer. Utredningens förslag synes enligt Bokförläggareföreningens uppfattning inte beakta detta förhållande. Föreningen anser att flera frågor har lämnats obesvarade. En av dessa frågor är om tryckerierna skall lämna det tryckta materialet och förlaget AV-produkterna. En annan är hur mottagarna skall kunna hålla reda på vilka enheter som hör till visst paket. En tredje är om avsikten är att leverans inte skall ske förrän hela paketet är färdigt eller om de ingående delarna skall lämnas i den takt som de publiceras. En fjärde är hur man skall förfara då del av paket byts ut.

Under beredningen av utredningsförslagen om leveransskyldighet i fråga om läromedelspaket har samråd skett med bl. a. representanter för Föreningen Svenska läromedelsproducenter och statens institut för läromedelsinformation.

Mot bakgrund bl. a. av de synpunkter, som jag på detta sätt har inhämtat, förordar jag att följande skall gälla om skyldigheten att lämna pliktexemplar av kombinerat material. Beträffande kombinerat material som inte utgör läromedel bör leveransskyldigheten avse material som består av skrift, fonogram och videogram eller material som består av skrift och fonogram eller videogram. Vad gäller filmer, som visas offentligt t. ex. vid biograf föreställning, och radio- och TV-program, som förekommer i rundradiosändning, görs dessa tillgängliga för allmänheten på sådant sätt att det inte är naturligt att konstruera en leveransskyldighet för en kombination av dessa medier och skrift som har

samband med dem. Annorlunda förhåller det sig om film eller radio- och TV-program förs över på videogram och distribueras i denna form. I sådant fall föreligger skyldighet att lämna pliktexemplar enligt den regel om kombinationer som jag nyss har nämnt. Frågan om leveransskyldighet för film aktualiseras emellertid också när det gäller läromedel.

I fråga om kombinerat material som utgör läromedel bör leveransskyldigheten avse material som består av skrift och fonogram. Den bör också gälla material som utgörs av skrift, fonogram och sådant bildmaterial som är avsett att visas med tekniskt hjälpmedel. En tredje leveranspliktig kombination bör bestå av skrift eller fonogram och sådant bildmaterial som jag nyss har nämnt. Det bildmaterial som främst avses är bildband, mikrofilm, diabilder, film och videogram.

Jag förordar vidare att skyldigheten att lämna pliktexemplar av kombinerat material bör åvila den som har beställt mångfaldigandet. I andra hand bör denna skyldighet avse den som har lämnat ut kombinationen för spridning här i landet. Liksom beträffande fonogram och videogram bör gälla en minimigräns på 50 exemplar. I övrigt bör reglerna för skrift kunna tillämpas på motsvarande sätt. Leverans bör således ske till bibliotek. Av bl. a. kostnadsskäl förordar jag att två pliktexemplar skall lämnas, ett till kungl. biblioteket och ett till biblioteket vid universitetet i Lund. Om någon av komponenterna byts ut eller ändras, bör i princip den nya kombinationen lämnas enligt samma regler som gäller den förra kombinationen.

Kombinerat material kan ges ut i sin helhet vid ett och samma tillfälle. I sådant fall bör pliktexemplar av materialet lämnas inom viss tid därefter och i ett sammanhang. Kombinerat material kan också ges ut i etapper. Mellan utgivningen eller spridningen av de olika delarna kan i sådana fall förflyta ganska långa tidsperioder. Det är därför lämpligt att skyldigheten att lämna pliktexemplar av de olika delarna inträder inom viss tid efter det att delen i fråga har getts ut eller har lämnats ut för spridning. När den leveransskyldige lämnar en sådan del till kungl. biblioteket och universitetsbiblioteket i Lund måste han alltid upplysa mottagaren om att materialet är avsett att ingå i kombinerat material. Detta är nödvändigt dels för att kungl. biblioteket skall inse att endast två pliktexemplar, och inte t. ex. sju, skall lämnas, dels för att det skall stå klart för kungl. biblioteket att man är rätt mottagare av ett fonogram eller ett videogram. Om avsikten att i etapper ge ut visst kombinerat material undantagsvis inte skulle fullföljas, bör kungl. biblioteket lämpligen självt avgöra hur man bör förfara med det material som dessförinnan har lämnats. Några särskilda föreskrifter därom bör inte tas in i lagen.

11.5.2 Tryckfrihetsförordningens tillämpning på arkivmaterialet

DAK framhåller i sitt betänkande att faran för skada för upphovsmäns och andra rättighetshavares legitima intressen ökar om upphovsrättsligt skyddat material blir allmän handling när det lämnas till arkiv-

institutionen. Kommittén erinrar om innehållet i 24 a § lagen (1960: 729) om upphovsrätt till litterära och konstnärliga verk. I denna paragraf föreskrivs att allmän handling utan hinder av upphovsrätt skall tillhandahållas i den ordning 2 kap. tryckfrihetsförordningen (TF) stadgar. Detta innebär att envar har rätt att ta del av materialet på platsen och att få utskriften eller kopior.

Enligt DAK innebär TF i den lydelse förordningen hade när kommittén överlämnade sitt betänkande, att inte bara gransknings- och biblioteksexemplar av tryckt skrift, utan även tryckta skrifter, som statligt eller kommunalt bibliotek i övrigt anskaffar för forsknings- och studieändamål, föll utanför reglerna om allmänna handlingars offentlighet. Motsvarande gällde i fråga om fonogram, film och videogram. De ljud- och bildupptagningar, som skulle lämnas till arkivinstitutionen enligt den av kommittén föreslagna leveranslagen, skulle således inte vara allmänna handlingar. Däremot skulle upptagningarna av ljudradio- och TV-program, vilka skulle lämnas till arkivinstitutionen på grund av avtal med programföretagen, bli allmänna handlingar. Upptagningarna avsågs enligt DAK:s förslag fungera dels som arkivupptagningar för forsknings- och studieändamål, dels som referensupptagningar enligt bestämmelser i radioansvarighetslagen (1966: 756) och kungörelsen (1967: 226) om tillämpningen av radioansvarighetslagen. Enligt kommittén borde även dessa upptagningar undantas från bestämmelserna om allmänna handlingar och den föreslog därför vissa förtydliganden av dåvarande 2 kap. 7 § TF.

TF har sedan DAK lade fram sitt betänkande ändrats i de avscenden som är aktuella i detta sammanhang. Innan jag går in på dessa ändringar, vill jag peka på att mitt förslag innebär att upptagningarna av radio- och TV-program i motsats till vad kommittén föreslår dels skall regleras i den nya lagen, dels skall lämnas först sedan programföretagens skyldighet att bevara dem som referensupptagningar har upphört. Bestämmelserna om referensupptagningar i radioansvarighetslagen och kungörelsen om tillämpningen av samma lag berörs således inte av reformen.

Genom ändringar i TF, vilka trädde i kraft den 1 januari 1978 (1976: 954), har 2 kap. fått ny lydelse. Motsvarigheten till 7 § återfinns i 11 §. De föreskrifter som aktualiseras av leveranslagens bestämmelser ges i punkterna 3 och 4 till denna paragraf. Som allmän handling anses enligt punkt 3 inte tryckt skrift, ljud- eller bildupptagning eller annan handling, som ingår i bibliotek eller som från enskild har tillförts allmänt arkiv uteslutande för förvaring och vård eller forsknings- och studieändamål. Samma gäller enligt punkt 4 för upptagning av innehållet i handling som avses i punkt 3, om upptagningen förvaras hos myndighet där den ursprungliga handlingen inte skulle vara att anse som allmän. Det bör påpekas att vad som sägs om tryckt skrift i denna paragraf också gäller annan skrift, på vilken TF enligt 1 kap. 5 § är tillämplig.

I motiven till ändringarna i TF (prop. 1975/76: 160 s. 179) uttalade föredraganden att gällande rätt torde innebära att tryckta skrifter, ljudupptagningar och andra handlingar, som ingår i statliga och kommunala bibliotek, inte är allmänna handlingar. Enligt hans mening borde detta emellertid uttryckligen framgå av TF och han föreslog därför den bestämmelse som jag nyss har återgett. Med handlingar som ingår i bibliotek borde, ansåg föredraganden, jämsättas t. ex. tryckta skrifter, fonogram och bildupptagningar som allmänt arkiv förvärvar från utgivare eller återförsäljare eller som sådant arkiv på annat sätt erhåller från enskild och som tillförs arkivet uteslutande för förvaring och vård eller forsknings- och studieändamål. Däremot skulle enligt föredraganden allmänna handlingar som en myndighet överlämnar till en arkivinstitution inte därigenom förändra karaktär.

Föredraganden påpekade i propositionen att den föreslagna bestämmelsen i punkt 3 också skulle bli tillämplig på sådana arkivexemplar av ljud- och bildupptagningar som enligt den av DAK föreslagna lagen i ämnet skulle överlämnas till särskild arkivinstitution. Han ansåg det vidare vara självklart att upptagningar av innehållet i icke allmänt material som görs hos en arkivinstitution som led i dennas arkivvårdande verksamhet, t. ex. en överföring av film på videoband eller avkopiering av magnetband för att bevara den ursprungliga upptagningens tekniska kvalitet, inte heller skulle vara allmänna handlingar. Enligt hans mening följer detta av bestämmelsen i punkt 4.

Av vad jag nu har anfört framgår, att de skrifter och det kombinerade material som enligt mitt förslag till ny leveranslag skall lämnas till bibliotek för att ingå i deras samlingar kommer att vara undantagna från bestämmelserna om allmänna handlingar. Detsamma kommer att gälla i fråga om film, fonogram och videogram som från enskild har tillförts arkivinstitutionen enligt denna lag. Vad angår upptagningarna av radio- och TV-program har de förutsättningar utifrån vilka DAK gjorde sina överväganden ändrats genom de nya bestämmelserna i 2 kap. 11 § TF. De programföretag som föreslås vara skyldiga att lämna sina upptagningar till arkivinstitutionen driver sin verksamhet såsom aktiebolag och täcks därför av begreppet enskild i denna paragraf. Till detta kommer att upptagningarna enligt mitt förslag inte skall utgöra referensupptagningar när de förvaras i arkivet. Även upptagningarna av radio- och TV-program blir alltså undantagna från TF:s bestämmelser om allmänna handlingar.

Vad jag nu har sagt gäller på grund av 2 kap. 11 § punkt 4 TF också de kopior som tas av sådant material som jag nyss har nämnt. En förutsättning är dock att kopiorna förvaras hos biblioteket eller arkivet.

Det kan av olika anledningar inträffa att biblioteken eller arkivinstitutionen måste förvärva skrift, upptagning eller kombinerat material från enskild på annat sätt än med stöd av den nya leveranslagen. Av 2 kap.

11 § punkt 3 TF följer att inte heller sådant material blir allmän handling.

Pliktexemplar, som inte är allmänna handlingar, bör enligt min mening endast tillhandahållas för forskningsändamål. Det bör ankomma på regeringen eller myndighet som regeringen bestämmer att meddela närmare föreskrifter om detta. Jag återkommer i specialmotiveringen (avsnitt 11.10.1) till denna fråga.

11.5.3 Upphovsrättsliga frågor

11.5.3.1 Det upphovsrättsliga regelsystemet

Med upphovsrätt menas den rätt som författare, kompositörer och bildkonstnärer m. fl. har till sina alster.

Detta rättsområde regleras genom lagen (1960: 729) om upphovsrätt till litterära och konstnärliga verk (URL). Till denna ansluter lagen (1960: 730) om rätt till fotografisk bild (FotoL). Lagstiftningen har tillkommit i nordiskt samarbete och de nordiska lagarna har i huvudsak samma innehåll.

Den upphovsrättsliga lagstiftningen bygger på principen att den som har skapat ett litterärt eller konstnärligt verk har ensamrätt till verket. Uttrycket "litterärt eller konstnärligt verk" har en mycket vidsträckt betydelse. Det omfattar inte bara skönlitterära verk, musik, filmverk och bildkonst utan också t. ex. vetenskapliga arbeten, reseskildringar, handböcker, sceniska verk, verk av byggnadskonst samt konsthantverks- och konstindustriprodukter. För att ett verk skall anses föreligga krävs emellertid att alstret uppfyller ett visst mått av självständighet och originalitet.

Den upphovsrättsliga ensamrätten omfattar först och främst rätten att förfoga över verket genom att framställa exemplar av detta. Oavsett vilken teknik som har använts vid framställningen anses varje föremål i vilket verket är nedlagt eller fixerat som ett exemplar av detta. Ett litterärt eller musikaliskt verk kan föreligga t. ex. i form av manuskript, tryck, kopia eller avbildning. Också grammofonskivor, film, ljudband och andra anordningar genom vilka verk kan återges anses som exemplar av verket (2 § URL).

Upphovsmannen har vidare ensamrätt att förfoga över verket genom att göra det tillgängligt för allmänheten främst genom att låta framföra det offentligt (framföranden i radio eller TV eller på scen, konserter osv.). Detta gäller oavsett om verket görs tillgängligt i ursprungligt eller ändrat skick, i översättning eller bearbetning, i annan litteratur- eller konststart eller i annan teknik (2 § URL).

Förutom de nämnda, ekonomiskt betydelsefulla rättigheterna har upphovsmannen också vissa ideella rättigheter. När exemplar av ett verk framställs eller verket görs tillgängligt för allmänheten skall dess upphovsman anges i enlighet med vad god sed kräver. Ett verk får inte

heller ändras eller göras tillgängligt för allmänheten på ett sätt som kränker upphovsmannens litterära eller konstnärliga anseende eller hans egenart (3 § URL).

Som upphovsman anses inte bara den som har skapat ett originalverk. Också den som har översatt eller bearbetat ett verk eller överfört det till någon annan litteratur- eller konststart, såsom då en roman läggs till grund för ett filmmanuskript, är att betrakta som upphovsman. Han har då upphovsrätt till verket i det översatta eller bearbetade skicket men får inte förfoga över det i strid mot upphovsrätten till originalverket. Om flera personer tillsammans har skapat ett verk, t. ex. ett filmverk, och deras bidrag inte utgör självständiga verk, tillkommer upphovsrätten dem gemensamt.

Upphovsrätten varar som huvudregel under upphovsmannens livstid och 50 år efter hans död (43 § URL).

URL innehåller också regler om vissa rättigheter som är besläktade med upphovsrätten, s. k. närstående rättigheter. Enligt dessa regler krävs tillstånd av sångare, musiker, skådespelare och andra utövande konstnärer för att deras prestationer skall kunna spelas in på t. ex. grammofonskiva, film eller ljudband. Detsamma gäller om inspelade prestationer skall återges i radio eller TV eller eljest genom överföring göras tillgängliga för allmänheten. Vidare finns ett visst skydd mot obehörig kopiering av gjorda inspelningar (45 § URL). Sådant kopieringskydd har även tillverkare av grammofonskivor och andra ljudupptagningar (46 § URL). Radioföretag skyddas mot att deras radio- och TV-sändningar återutsänds eller inspelas eller att TV-sändning visas för allmänheten på biograf eller liknande (48 § URL). Slutligen ges också visst skydd mot eftergörande av kataloger, tabeller och liknande sammanställningar (49 § URL).

Rätten till fotografier regleras av FotoL. Den har utformats efter mönster av URL och innebär att fotografier i väsentliga avseenden åtnjuter samma skydd som verk vilka skyddas av URL. Skyddstiden är emellertid i normalfallet endast 25 år från det år då bilden framställdes (15 § FotoL).

Den principiella ensamrätt som tillkommer uphovsmän, utövande konstnärer m. fl. har inte kunnat upprätthållas oinskränkt. Både URL och FotoL innehåller regler som gör det möjligt att för olika, närmare angivna ändamål utnyttja uphovsrättsligt skyddade verk eller prestationer utan rättighetshavarens samtycke. Reglerna har utformats olika beroende på i vilken grad uphovsmannens intressen ansetts böra vika för andra motstående intressen. Som exempel kan nämnas att det är tillåtet att för enskilt bruk framställa enstaka exemplar av offentliggjort verk eller av fotografi och att arkiv och bibliotek har rätt att för sin verksamhet framställa exemplar genom fotografi. Vidare kan i detta sammanhang nämnas rätten att göra citat och rätten för radioföretag att i viss

utsträckning spela in verk för sina sändningar. En del former av offentliga framföranden är fria (20 § URL) och en viss rätt finns att ta med verk i reportage och liknande (21 § URL).

Det upphovsrättsliga området har en stark internationell prägel. Av grundläggande betydelse för den egentliga upphovsrätten är den år 1886 tillkomna Bernkonventionen för skydd av litterära och konstnärliga verk. Sverige är liksom ett sextiotal andra stater anslutet till denna konvention. Detta har den praktiska konsekvensen att Sverige ger skydd enligt sin upphovsrättsliga lagstiftning även åt verk med ursprung i annat land som är anslutet till konventionen. Sverige är även anslutet till Världskonventionen om upphovsrätt. De s. k. närstående rättigheterna har i viss utsträckning ett liknande internationellt skydd.

Mot bakgrund av vad som nu har sagts om det upphovsrättsliga regelsystemet måste man närmare undersöka förhållandet mellan å ena sidan detta regelsystem och å andra sidan den inspelnings- och kopieringsverksamhet som erfordras för det föreslagna bevarandet av radio- och TV-sändningar, spelfilmer m. m.

11.5.3.2 Förhållandet till upphovsrätten såvitt gäller litterära och konstnärliga verk

Rätten att spela in och bevara radio- och TV-sändningar

Art. 11bis 1 i Bernkonventionen tillerkänner upphovsmannen bl. a. uteslutande rätt att låta utsända sitt verk i radio eller TV. I art. 11bis 3 sägs att, där annat inte har avtalats, tillstånd som har getts enligt bestämmelserna i 11bis 1 inte innefattar tillstånd att överföra radioutsändning av verket på anordning för upptagning av ljud eller bilder, dvs. att spela in utsändningen. Som undantag gäller att unionsländernas lagstiftning får ge regler om s. k. efemära inspelningar, som görs av radioföretag med dess egna hjälpmedel och för dess egna utsändningar. Genom sådan lagstiftning får man också medge att upptagningar som äger ovanlig dokumentarisk karaktär får bevaras i officiella arkiv.

I överensstämmelse med vad jag nu har sagt föreskrivs i 22 § första stycket URL att radio- eller televisionsföretag, som har rätt att i utsändning återge verk, under villkor som regeringen bestämmer, får spela in verket för bruk vid egna utsändningar. Om rätten att göra verk som har spelats in med stöd av denna bestämmelse tillgängligt för allmänheten gäller vad som i allmänhet föreskrivs därom.

Villkoren för sådan inspelning som avses i 22 § URL har fastställts av regeringen i 11—15 §§ förordningen (1961: 348) med tillämpningsbestämmelser till URL och FotoL. I enlighet med art. 11bis 1 i Bernkonventionen föreskrivs bl. a. att inspelningen skall åstadkommas med företagets egna tekniska utrustning. I tillämpningsförordningen finns också bestämmelser som begränsar radio- och televisionsföretags rätt att använda inspelningar för utsändning och ålägger företaget att förstöra in-

spelningarna efter viss tid om inte annat avtalats med upphovsmannen eller fotografen. Skyldigheten att förstöra inspelningar gäller dock inte upptagning som har dokumentariskt värde och som överlämnats till arkiv hos programföretag som avses i 5 § första eller andra stycket radiolagen (1966: 755). Sådan inspelning får, om den har dokumentariskt värde, enligt 12 § andra stycket tillämpningsförfordningen bevaras även efter utgången av den tid inom vilken den eljest skulle ha förstörts.

Som framgår av vad jag tidigare har anfört fordrar den föreslagna arkivverksamheten att radio- och TV-program spelas in i större utsträckning än vad som i fråga om skyddade verk eller prestationer är möjligt enligt 22 § URL. DAK har som en följd härav föreslagit en ny bestämmelse i URL av innehåll att verk som återges i sådan utsändning, vilken äger rum i Sverige, med regeringens tillstånd och på däri angivna villkor skall få överföras på anordning, genom vilken det kan återges, för att bevaras i officiellt arkiv. Utredningens förslag att rätten till inspelning utan rättighetsinnehavarnas samtycke skall utvidgas att omfatta också inspelning för arkivändamål har inte föranlett någon invändning i sak från remissinstanserna.

DAK:s förslag utgår från att inspelningarna skall göras med särskild utrustning. De begränsningar i rätten att spela in och arkivera utsändningar som Bernkonventionen nödvändiggör skulle uppnås genom de föreskrifter som regeringen enligt förslaget skall utfärda.

Som framgår av vad jag tidigare har anfört (avsnitt 11.5.1.3) bör emellertid radio- och TV-program bevaras genom att de s. k. referensupptagningar, som programföretagen gör med stöd av radioansvarighetslagen, överlämnas till arkivet. Bl. a. som en följd härav bör den rättsliga regleringen av rätten att göra inspelningar för arkivändamål utformas annorlunda än enligt utredningens förslag.

Enligt 10 § andra stycket radioansvarighetslagen meddelar regeringen bestämmelser om skyldighet för programföretaget att vidta åtgärder för att säkerställa framtida bevisning om innehållet i radioprogram och fastställer villkoren för att enskild skall få ta del av sådan bevisning. Närmare föreskrifter om dessa s. k. referensupptagningar ges i tillämpningsförfordningen till radioansvarighetslagen. Skyldigheten att göra referensupptagningar omfattar alla program som sänds, såvida inte regeringen meddelat undantag för vissa typer av program. Justitiekanslern och enskild, som anser att yttrandefrihetsbrott begåtts mot honom eller att han har lidit skada på grund av sådant brott, har rätt att ta del av inspelningarna och att få utskrift av vad som yttrats i ett program.

Referensupptagningarna får när det gäller skyddade verk och prestationer anses vara ett slags efemära upptagningar i den mening som avses i art. 11bis i Bernkonventionen. Frågan om referensupptagningarnas ställning i upphovsrättsligt hänseende får dock f. n. anses vara utan praktisk betydelse eftersom upptagningarna bara får användas för be-

visningsändamål i enlighet med bestämmelserna i tillämpningsföreskrifterna till radioansvarighetslagen. Om referensupptagningarna skall användas även för arkivändamål, bör emellertid enligt min mening i URL tas in särskilda bestämmelser som reglerar såväl rätten att göra sådana upptagningar som användningen av det inspelade materialet. I enlighet härmed bör i URL till en början föreskrivas att radio- eller televisionsföretag som har rätt att återge verk i utsändning får spela in verket för att säkerställa framtida bevisning om innehållet i program. Den inspelningsrätt som nu förordas har ett nära samband med den rätt att göra s. k. efemära upptagningar som radioföretag har enligt 22 § första stycket URL. Lämpligen bör den nya regeln därför placeras i anslutning till denna paragraf som en ny 22 a §. Vidare bör föreskrivas att sådan upptagning inte får användas för annat än bevisningsändamål och att den får bevaras i arkivinstitutionen i enlighet med vad som föreskrivs i URL. I anslutning härtill bör i URL tas in en bestämmelse om bevarande av referensinspelningar, motsvarande den nuvarande bestämmelsen i 12 § andra stycket tillämpningsförordningen till URL och FotoL som rör rätten att bevara efemära inspelningar i SR:s arkiv. I den nya bestämmelsen i URL bör, liksom i den nuvarande bestämmelsen i tillämpningsförordningen, föreskrivas att bevarande får ske i arkiv av inspelningar som har dokumentariskt värde. Bestämmelsen bör lämpligen ingå i en ny 22 b §.

Vad jag nu har anfört väcker frågan om den arkivverksamhet, som jag har föreslagit i det föregående, är förenlig med Bernkonventionen. Bestämmelsen i art. 11bis 3 i Bernkonventionen är avsedd att vara en tolkningsregel i fråga om avtalet mellan upphovsmannen och radioföretaget. Regeln är avsedd att garantera att radioföretaget inte på grund av avtalet om radio- eller TV-utsändning kränker upphovsrätten genom att utan särskild överenskommelse göra inspelningar annat än i de fall som anges i konventionen. Med hänsyn härtill måste Bernkonventionen anses ge utrymme för en inte obetydlig inspelnings- och arkivverksamhet så länge man tillgodoser bestämmelsens huvudsyfte, nämligen att hindra en inspelnings- och arkivverksamhet som kan innebära risker för upphovsmännens rätt att bestämma över sina verk. Som jag kommer att utveckla vidare i det följande, anser jag att rätten att ta del av och i övrigt utnyttja det bevarade materialet bör inskränkas i förhållande till vad utredningen har föreslagit. Enligt min mening bör den omständigheten att upphovsrättsligt skyddat material förvaras i ett centralt arkiv av officiell karaktär i princip inte medföra någon försvagning av upphovsmännens rätt att bestämma över materialets utnyttjande.

Enligt generalrapporten från den revisionskonferens där bestämmelsen antogs synes uttrycket "officiellt arkiv" täcka varje officiellt arkiv vare sig det är upprättat inom eller utom ifrågavarande radioföretag. Ett villkor är dock att arkivet har en officiell prägel. Om det nya centrala

arkivet, som jag föreslår, blir en statlig myndighet, kommer detta villkor att vara uppfyllt i fråga om arkivet.

På grund av vad jag nu har sagt kan en inspelnings- och arkivverksamhet av den art och omfattning som jag förordar inte anses strida mot Bernkonventionen.

Rätten att göra kopior av film för arkivändamål

Som jag tidigare har anfört (avsnitt 11.3) bör bevarandet av biografifilm, såsom utredningen förordat, ske genom att arkivet gör en kopia på videoband av pliktexemplaret, som därefter återlämnas till den leveransskyldige.

Utredningen har föreslagit att i en ny 22 a § i URL förs in en bestämmelse om att filmverk, som görs tillgängligt för allmänheten på annat sätt än genom att återges i TV-sändning, får kopieras för att bevaras i officiellt arkiv. Förslaget har i allt väsentligt godtagits av remissinstanserna och för egen del kan jag också ansluta mig till förslaget i sak.

Vissa remissinstanser har haft synpunkter på bestämmelsens redaktionella utformning och bl. a. föreslagit att den inarbetas i 12 § URL, som handlar om arkivs och biblioteks rätt att för sin verksamhet framställa exemplar av verk genom fotografi. För egen del är jag inte beredd att ansluta mig till denna åsikt. Bestämmelsen bör i stället t. v. tas in som ett andra stycke i den nya 22 b §. Frågan om hur den slutligen skall införlivas med URL bör i stället prövas av utredningen (Ju 1976: 02) om upphovsrätt i samband med utredningens översyn av lagen.

Skyldigheten att avlämna pliktexemplar av biografifilm som har godkänts för visning bör omfatta även filmer som har visats i TV och som därför kan komma att bevaras i form av referensinspelning av det utsända programmet. Arkivet bör ha rätt att göra kopia av sådan film för arkivering. Rätten till sådan kopiering bör därför inte, som utredningen har föreslagits, begränsas till filmverk som har gjorts tillgängligt för allmänheten på annat sätt än genom att återges i TV-sändning.

Även i redaktionellt hänseende bör bestämmelsen utformas något anorlunda än vad utredningen har föreslagit.

Rätten att göra kopior av arkivmaterialet

Utredningen har föreslagit dels en regel om rätt att framställa kopior av bevarat material enligt de närmare föreskrifter som regeringen meddelar, dels en s. k. avtalslicensbestämmelse för andra former av utnyttjande. Av motiveringen till den förstnämnda bestämmelsen framgår att föreskrifterna skall avse tillhandahållande bl. a. för forskning och studium. Avtalslicensbestämmelsen innebär att avtal som arkivet kan ha träffat med en för upphovsmännen representativ organisation om utnyttjande av arkiverat material ges verkan också för upphovsmän utanför organisationen.

Avtalslicensbestämmelsen har avstyrkts av vissa remissinstanser, däribland Konstnärliga och litterära yrkesutövares samarbetsnämnd (Klys). Som jag tidigare har anfört bör den omständigheten att upphovsrättsligt skyddat material förvaras i ett centralt arkiv av officiell karaktär i princip inte medföra någon försvagning av upphovsmännens rätt att bestämma över materialets utnyttjande. Bl. a. mot bakgrund härav är jag inte beredd att förorda en avtalslicensbestämmelse. Den som önskar utnyttja materialet i de fall som den föreslagna bestämmelsen avser att täcka bör vara hänvisad till att liksom i dag sluta avtal härom direkt med rättsinnehavarna. Jag vill för övrigt peka på att frågorna om tillhandahållande bl. a. av visst sådant material berörs av det arbete som pågår inom den nyligen tillsatta videogramutredningen (U 1977: 05) och utredningen om upphovsrätt.

Den föreslagna bestämmelsen om kopiering enligt regeringens närmare bestämmande har i allmänhet godtagits av remissinstanserna. Jag vill för min del ansluta mig till tanken på att införa en bestämmelse av det huvudsakliga innehåll som utredningen har föreslagit i denna del. Bestämmelsen bör endast gälla för det arkiv som anges i lagen om pliktexemplar av skrifter och ljud- och bildupptagningar och alltså inte för t. ex. SR:s arkiv.

Den av utredningen föreslagna lagtexten måste emellertid justeras i vissa delar. Den föreslagna regeln om rätt att framställa exemplar av bevarat material för vissa ändamål påverkar de enskilda upphovsmännens rätt till mångfaldigande av deras verk. Det kan därför inte, såsom utredningen föreslagit, överlämnas åt regeringen att utfärda närmare föreskrifter i detta hänseende. I lagen måste fastslås åtminstone huvudlinjerna för denna rätt att framställa kopior. För min del vill jag föreslå att detta görs genom att man i lagtexten — i likhet med vad som i dag gäller för arkivs och biblioteks rätt att kopiera enligt 2 § tillämpningsförfordningen till URL och FotoL — anger att mångfaldigande får ske för tillgodoseende av beredskaps- och skyddssynpunkter. Kopiering bör vidare få ske för forskningsändamål. Framställningen bör endast avse enskilda exemplar. Genom en sådan bestämmelse tillgodoses arkivinstituti- onens och forskningens behov av att fritt kunna göra eller erhålla kopior samtidigt som upphovsmännens intressen skyddas.

Med anledning bl. a. av vissa remissinstansers påpekanden bör en del redaktionella ändringar göras i utredningens förslag till lagtext.

Av i huvudsak samma skäl som har anförts beträffande rätten att verkställa själva inspelningarna bör även bestämmelsen om tillhandahållande av kopior m. m. bilda en särskild paragraf, 22 c §, i anslutning till de förut nämnda 22 a och 22 b §§.

Klys har framhållit det angelägna i att man på ett effektivt sätt garanterar att tillhandahållna arkivkopior inte kopieras vidare. I detta syfte föreslår Klys att man i 11 § URL för in ett förbud mot vidarekopiering

för enskilt bruk av sådana kopior. I andra hand föreslår man att arkivet, när material utlämnas, skall föreskriva förbehåll i detta hänseende och att överträdelse av förbehållet skall medföra straffpåföljd. Sådana förbehåll bör enligt förslaget föreskriva förbud mot all kopiering och mot allt annat utnyttjande än för enskilt studium.

Som jag tidigare anfört bör bevarat material vara tillgängligt bara för forskningsändamål. Som en följd härav bör rätten att göra kopior för utlämning till annan begränsas till kopior för sådant ändamål. Någon framställning av kopior för enskilt studium såsom utredningen föreslagit bör därför inte komma i fråga. Arkivet bör också i enlighet med vad utredningen föreslagit åläggas att kontrollera att den som får ut kopior för forskningsändamål verkligen bedriver forskning. Det är vidare viktigt att materialet tillhandahålls endast under sådana former att risken för missbruk i görligaste mån begränsas. För att förebygga missbruk bör i den nya 22 c § tas in en bestämmelse om att exemplar som har framställts med stöd av bestämmelsen inte får utnyttjas för annat ändamål. Något behov av regler av det slag som Klys har föreslagit föreligger då inte.

Det kan självfallet vara lämpligt att arkivet vid utlämnande av exemplar skriftligen påminner om de begränsningar i användningen som URL på detta sätt föreskriver. I övrigt bör man genom lämpliga tillämpningsföreskrifter sörja för att det bevarade materialet eller kopior därav inte missbrukas.

I sammanhanget vill jag slutligen erinra om att det ankommer på utredningen om upphovsrätt att se över hela den upphovsrättsliga lagstiftningen. Det kan då givetvis komma i fråga att göra förnyade överväganden även på de punkter som här har behandlats.

11.5.3.3 S. k. närstående rättigheter och rätten till fotografi

Såsom utredningen föreslagit bör de nya bestämmelsernas innehåll göras tillämpligt även på utövande konstnärers, fonogramframställares och radioföretags prestationer samt på det s. k. katalogskyddet. Hänvisningar till 22 a—22 c §§ bör därför införas i 45, 46, 48 och 49 §§ URL.

De föreslagna reglerna bör också göras tillämpliga på rätten till fotografisk bild. Utredningen har i detta hänseende hänvisat till regeln i 6 § FotoL, vilken ger arkiv och bibliotek rätt att med regeringens tillstånd och på de villkor som anges däri för sin verksamhet framställa exemplar av fotografisk bild. Bestämmelsen tar emellertid liksom motsvarande regel i 12 § URL i huvudsak sikte på kopiering av sådant som redan finns i arkivets eller bibliotekets samlingar. Både det bevarande av inspelningar för arkivändamål och den kopieringsrätt som nu föreslås torde kräva direkt stöd i lagen på samma sätt som har föreslagits i fråga om URL. Detta bör ske genom att en hänvisning till bestämmelserna i URL görs i FotoL, lämpligen i ett särskilt stycke i 12 § i lagen. Jag vill emel-

lertid i detta sammanhang påpeka att hela frågan om utformningen av FotoL och om dess eventuella inarbetande i URL f. n. övervägs av utredningen om upphovsrätt.

11.6 Organisatoriska frågor

11.6.1 Skrifter m. m.

Som jag tidigare har framhållit, skall ett av pliktexemplaren vara nationalexemplar och ett vara nationellt reservexemplar. Dessa exemplar, som bör vara så fullständiga som möjligt, skall bevaras för framtiden. I likhet med utredningen och remissinstanserna anser jag att kungl. biblioteket såsom nationalbibliotek bör få nationalexemplaret. Det nationella reservexemplaret bör förvaras på betryggande avstånd från Stockholm. Med tanke på den särskilda småtrycksavdelning som finns vid universitetsbiblioteket i Lund och på att Svenska akademiens ordboksredaktion är belägen inom biblioteket föreslår utredningen att reservexemplaret bör placeras vid detta universitetsbibliotek. Jag biträder utredningens förslag. Det kombinerade materialet bör som jag har nämnt levereras endast till dessa två bibliotek. Jag återkommer härtill i det följande.

När det gäller utnyttjande och tillhandahållande av nationalexemplaret förutsätter jag en del begränsningar. Det är nödvändigt med tanke på den föreslagna konstruktionen med endast ett komplett nationalexemplar och ett reservexemplar i Lund. Reservexemplaret bör såsom utredningen har föreslagit även vara regionexemplar för Lund/Malmö högskoleregion. Det bör även kunna utnyttjas för t. ex. internationell läneverksamhet och sådana fjärrlån inom landet för vilka material saknas vid andra bibliotek. Närmare regler om utnyttjande bör utarbetas inom universitetsbiblioteket och fastställas av styrelsen för universitetet i samråd med kungl. biblioteket och forskningsbiblioteksrådet eller det organ som kan komma att ersätta detta.

Universitetsbiblioteken i Uppsala och Lund har fått pliktexemplar av skrift i snart 300 år. Genom 1949 års riksdagsbeslut fick även Göteborg ett pliktexemplar. I motiveringen för utvidgningen anfördes att Göteborgs stadsbibliotek (numera universitetsbibliotek) i motsats till andra svenska bibliotek hade kommit att intaga en ställning som vetenskapligt bibliotek jämförbart med kungl. biblioteket och de båda nyssnämnda universitetsbiblioteken. Frågan om förläggning till Umeå av högre utbildning och forskning aktualiserades under senare delen av 1940-talet. Genom beslut år 1951 fick Umeå stadsbibliotek (numera universitetsbibliotek) rätt att med vissa inskränkningar disponera det s. k. granskningsexemplaret av skrift.

Utredningen skulle enligt sina direktiv överväga i vilken utsträckning nuvarande universitetsbibliotek skulle kunna utnyttja pliktexemplaren när det gäller försörjning av svenskt tryck. Utredningen har särskilt

övervägt olika möjligheter att begränsa antalet pliktexemplar. Den anser att så starka principiella skäl talar för att de olika högskoleregionerna behandlas på ett likvärdigt sätt vad beträffar tillgång till svensk skrift för forskningsändamål m. m. att det inte vore försvarligt att särbehandla någon av regionerna. Samtliga remissinstanser som har yttrat sig i denna fråga instämmer vad gäller de principiella skälen.

Den av riksdagen åren 1975 och 1977 beslutade högskolereformen (prop. 1975: 9, UbU 1975: 17, rskr 1975: 179 och prop. 1976/77: 59, UbU 1976/77: 20, rskr 1976/77: 246) trädde i kraft den 1 juli 1977. Genom riksdagens beslut har landet delats in i sex högskoleregioner. Tillskapandet av högskoleregionerna innebär bl. a. att en i viss mån sammanhållen forsknings- och utbildningsorganisation byggs upp inom varje region. Universitetsbiblioteken kommer därmed i praktiken att fungera som vetenskapliga centralbibliotek i resp. region. Samtliga universitetsbibliotek finns på orter som har en väl utbyggd forskningsverksamhet.

Jag anser det riktigt, av både principiella och praktiska skäl, att behandla alla högskoleregioner lika i fråga om försörjning med det svenska trycket. Jag förordar därför att pliktexemplar levereras till universitetsbiblioteken i samtliga högskoleregioner i enlighet med utredningens förslag. Jag vill i detta sammanhang erinra om att pliktleveranserna omfattar ett stort antal skrifter och småtryck som inte kan köpas på vanligt vis.

Utredningen har föreslagit att beslut om gallring av pliktexemplar bör fattas lokalt, dvs. hos de mottagande biblioteken. Vidare föreslås att beslut om utnyttjande av pliktexemplar bör ankomma på styrelserna för de universitet, vilkas bibliotek får pliktexemplar, efter hörande av resp. regionstyrelser. Universitets- och högskoleämbetet och regionstyrelsen i Uppsala högskoleregion anser däremot att resp. regionstyrelse bör utfärda riktlinjer för fördelning av materialet mellan berörda högskoleenheter.

Jag anser för egen del att det är naturligt att universitetsbiblioteken i den nya högskoleorganisationen har en uppgift också gentemot andra högskoleenheter i regionen än den till vilken resp. bibliotek hör. Denna serviceuppgift gör det motiverat att, som utredningen gör, tala om regionexemplar av det svenska trycket.

För att universitetsbiblioteken skall kunna fullgöra denna serviceuppgift på ett tillfredsställande sätt fordras enligt min mening att de har det fulla ansvaret för sin verksamhet. Vid dessa bibliotek finns också, bl. a. genom de särskilda krav som ställs på bibliotekspersonalen, sakkunskap på detta område. Jag anser därför att beslut om hur pliktexemplar skall utnyttjas inom regionen skall fattas, efter förslag av ledningen för resp. bibliotek, av styrelsen för den högskoleenhet som får pliktexemplaren. Styrelsen bör därvid givetvis ta hänsyn till hur forskningen

och utbildningen är organiserad i regionen. Detta kan leda till att plikt-exemplar placeras vid annan högskoleenhet i regionen.

I samband med att jag senare återkommer med förslag i anledning av BIDOK:s betänkande (SOU 1977: 71) Vetenskaplig och teknisk informationsförsörjning avser jag också att ta upp tidningsfilmningens organisation.

11.6.2 Ljud- och bildupptagningar

En ny arkivinstitution

Jag delar den uppfattning som kommit till uttryck hos DAK och hos flertalet remissinstanser att ljud- och bildupptagningar bör bevaras hos en central institution. Som jag tidigare har förordat bör emellertid sådana upptagningar som ingår i kombinerat material bevaras i bibliotek.

Genom de föreslagna åtgärderna kan de tekniska och personella resurserna utnyttjas på ett effektivt sätt. Bevarandet av fonogram bör därvid knyta an till den verksamhet som nu bedrivs vid nationalfonoteket (avsnitt 2.3.1). Fonoteket bör organisatoriskt anslutas till den centrala arkivinstitutionen. Härigenom kan en teknisk samordning komma till stånd. Dessutom möjliggörs en mer övergripande behandling av de gallringsfrågor som kan bli aktuella.

Den nya arkivinstitutionen bör som jag tidigare har föreslagit få ställning av statlig myndighet. Med den verksamhetsformen får den de bästa förutsättningarna att tillgodose forskningens intressen, vilket blir en av huvuduppgifterna. De gallringsuppgifter som institutionen kommer att få utförs också lättast inom ramen för en statlig myndighet. Verksamheten vid den nya institutionen kommer i väsentliga avseenden att anknyta till de förutsättningar och arbetsformer som gäller inom det offentliga arkivväsendet. I stor utsträckning kommer sålunda materialet hos institutionen att vara av unik karaktär. Registrerings- och gallringsuppgifter kommer att utgöra betydelsefulla delar av verksamheten. Liksom för arkivväsendet innebär utnyttjandet av nya databärare att de tekniska frågorna och beständighetsaspekterna kommer i blickpunkten. De uppgifter som kommer att knytas till riksarkivet vad gäller bevakningen av den tekniska utvecklingen på informationsbehandlingsområdet skapar en naturlig förbindelselänk till den nya arkivinstitutionen. Arkivinstitutionen kommer å andra sidan att ansvara för en materialtyp som är tämligen specifik. Materialleveranserna och utnyttjandet av materialet kommer att grunda sig på en lagstiftning som avviker från vad som gäller för arkivväsendet i övrigt. Detta talar för att den nya arkivinstitutionen bör vara en självständig myndighet, lämpligen benämnd arkivet för ljud och bild (ALB).

Samtidigt anser jag det viktigt att verksamheten inom de olika arkivinstitutionernas ansvarsområden samordnas. Ett uttryck härför är den styrelsefunktion på arkivområdet som inrättades den 1 juli 1977. Riksar-

kivet leds numera av en lekmannastyrelse, benämnd statens arkivstyrelse, i vilken ingår bl. a. företrädare för statlig och kommunal förvaltning samt organisationslivet och forskningen. Statens arkivstyrelse är styrelse även för de självständiga myndigheterna dialekt- och ortnamnsarkiven samt svenskt visarkiv (DOVA) resp. svenskt biografiskt lexikon (SBL). Särskilda nämnder, med ledamöter utsedda av regeringen, svarar för planering och samordning av verksamheten inom dessa myndigheter. Genom delegation har nämnderna också fått vissa beslutsfunktioner.

När frågan om särskild styrelsefunktion på arkivområdet togs upp i 1977 års budgetproposition (prop. 1976/77: 100 bil. 12, s. 102 f.) betonade jag att den föreslagna lösningen skulle göra det möjligt att i framtiden låta statens arkivstyrelse leda flera institutioner om detta bedömdes lämpligt.

Mot bakgrund härav bör enligt min mening statens arkivstyrelse även vara styrelse för myndigheten arkivet för ljud och bild. En särskild nämnd bör utses med uppgifter motsvarande dem som åligger nämnderna för DOVA resp. SBL. Det bör ankomma på regeringen att besluta om nämndens storlek och sammansättning.

Det planerings- och förberedelsearbete, bl. a. rörande de närmare anvisningarna för verksamheten, som erfordras inför inrättandet av den nya arkivinstitutionen, bör lämpligen fullgöras av en organisationskommitté. Jag avser att i annat sammanhang återkomma till regeringen i denna fråga.

Arkivinstitutionens uppgifter

I det föregående har jag förordat att leveranserna till institutionen av såväl radio- och TV-material som fonogram, videogram och film bör regleras i lag. En huvuduppgift för institutionen blir att svara för att föreskrivna leveranser fullgörs. Institutionen bör också inom ramen för tilldelade medel ta initiativ till förvärv av sådana upptagningar som är undantagna från leveransplikt och som bedöms lämpliga att införliva med samlingarna. Jag återkommer senare till frågan om övertagande av äldre arkivmaterial från andra institutioner. Jag är inte beredd att ta ställning till förslagen om att arkivinstitutionen bör ha resurser att bedriva viss egen inspelningsverksamhet på såväl ljud- som bildområdet. Frågan får prövas i anslutning till institutionens årliga anslagsframställningar. Jag förutsätter dock att den inspelningsverksamhet som nu bedrivs hos nationalfonoteket kommer att fortsättas även efter det att nationalfonoteket fått annan huvudman.

Jag är medveten om att en arkivinstitution med forskarservice kräver en noggrann och mångfacetterad katalogisering av materialet för att det skall bli så tillgängligt som möjligt. Utredningens höga ambitionsnivå i detta avseende skulle medföra betydande kostnader. SR har i sitt remisstyrande påpekat att utredningens bedömning av kostnaderna för kata-

logarbete och samkörningar ändå är tilltagen i underkant. Företaget anser att frågan om samkörning av SR:s och arkivinstitutionens katalogsystem måste studeras närmare. Mot bakgrund härav finns det anledning att tills vidare sikta på något enklare registreringsformer. Detta skulle innebära att varje medium katalogiseras för sig, varvid institutionen direkt kan utnyttja programföretagens kataloger och nationalfonotekets registreringsrutiner. Vad gäller filmen torde erfarenheter stå att vinna från Filminstitutet. Det bör vara en uppgift för arkivinstitutionen att efter hand pröva om uppläggnings- och katalogiseringsverksamheten någorlunda svarar mot de krav som utnyttjarna ställer. Behovet av mer kostnadskrävande registersystem får sedan prövas i de årliga budgetprövningarna. Det bör också ankomma på institutionen att undersöka förutsättningarna för och angelägenheten av en samordning av katalogiseringen med andra registrerande och bevarande organ. Förslaget om särskild registrering av rättighetshavare, som framfördes i radioutredningens remissyttrande, bör likaså prövas av den nya arkivinstitutionen mot bakgrund av en bedömning av behovet av en sådan registrering.

Gallringsbeslut av mer övergripande karaktär bör fattas av statens arkivstyrelse efter hörande av SR resp. Filminstitutet. I annat fall bör den särskilda nämnden eller chefen för institutionen få fatta beslut om gallring.

Som framgår av vad jag förut har sagt skall materialet utan tillstånd av rättsinnehavarna tillhandahållas för forskningsändamål. I övrigt krävs i princip att avtal med rättsinnehavarna träffas t. ex. när det gäller kopiering för andra ändamål.

Med hänsyn till de kopieringskostnader m. m. som kommer att uppstå i samband med att materialet tillhandahålls finner jag utredningens förslag om avgiftsbeläggning rimligt. Som flera remissinstanser har påpekat är det emellertid angeläget att avgiften inte blir så hög att den förhindrar ett utnyttjande av materialet. Det bör ankomma på arkivinstitutionen att efter samråd med riksrevisionsverket (RRV) komma in till regeringen med förslag i avgiftsfrågan när förutsättningarna för avgiftsuttaget är klarlagda. Jag förutsätter att de inkomster som kan komma att uppstå till följd av avgiftsbeläggning skall tillföras institutionen och disponeras i den löpande verksamheten. Institutionen bör själv förfoga över sådan kopieringsutrustning som behövs för att man skall kunna tillhandahålla upptagningar inom arkivets lokaler. Den publiceringsverksamhet som nu bedrivs vid nationalfonoteket bör fortsätta. Behovet av ytterligare publiceringsverksamhet får prövas med anledning av de årliga anslagsframställningarna.

Jag har tidigare framhållit att jag avser att föreslå regeringen att uppdra åt riksarkivet att bevaka den tekniska utvecklingen på informationsbehandlingens område, främst där arkivfrågorna direkt berörs. Genom den föreslagna arkivinstitutionens anknytning till det offentliga

arkivväsendet och inordningen under statens arkivstyrelse får bevakningsfrågan enligt min uppfattning en tillfredsställande lösning.

Några remissinstanser har föreslagit att arkivinstitutionen skall åläggas uppgifter utöver dem jag här har behandlat. Man har bl. a. pekat på behovet av inventering av befintliga ljud- och bildupptagningar i landet och vissa serviceinsatser i samband därmed. Jag vill i detta sammanhang åter erinra om riksarkivets uppgifter vad avser bevakning av den tekniska utvecklingen. Riksarkivet har dessutom en i instruktion reglerad skyldighet att tillhandagå även statsägda bolag, kommunala myndigheter och enskilda med de råd och anvisningar i arkivfrågor som verket kan lämna. Servicebehovet vad gäller ljud- och bildupptagningar torde sålunda i viss utsträckning kunna täckas inom ramen för existerande resurser. Erfarenheterna från den nya institutionens verksamhet torde också på ett naturligt sätt, till följd av den organisatoriska samhörigheten, kunna tillföras riksarkivets servicefunktion. Vad gäller förslaget om inventeringsverksamhet kan anföras, att riksarkivet för närvarande bygger upp ett s. k. nationalregister över enskilda arkiv. Detta register, som avses få olika sökmöjligheter, torde i viss utsträckning också ge vissa upplysningar om ljud och bildmaterial. I den mån inventeringar utöver detta anses erforderliga bör de ske inom ramen för de resurser som den nya institutionen tilldelas.

Övertagande av arkivmaterial från andra institutioner

Det bör betonas att den nya arkivinstitutionen — åtminstone till en början — huvudsakligen kommer att bevara sådant material som avlämnas till följd av den föreslagna pliktleveranslagen. Detta betyder att materialet i princip är tillkommet efter den 1 januari 1979. För radio- och TV-upptagningarna förordar jag dock vissa övergångsbestämmelser i pliktleveranslagen med innebörd att leveranserna skall omfatta program som har sänts efter utgången av juni 1978 (avsnitt 11.10.1).

Av förslaget att knyta det framtida bevarandet av fonogram till den verksamhet som nu bedrivs vid nationalfonoteket bör enligt min mening följa att det äldre material som finns vid denna institution också organisatoriskt förs över till den nya arkivinstitutionen. Jag återkommer senare till de lokalmässiga aspekterna på denna fråga.

Vad gäller äldre arkivmaterial (upptagningar och s. k. kringmaterial) i SR:s arkiv har utredningen pekat på två möjligheter, antingen överlämnas originalmaterial till arkivinstitutionen eller så får institutionen möjlighet att framställa kopior. SR har i sitt remissyttrande framhållit att företaget inte anser det lämpligt annat än i undantagsfall att äldre material överlämnas till arkivinstitutionen. SR kommer dock att medge att materialet kopieras punktvis efter hand som forskare önskar ta del av det.

Jag vill i sammanhanget erinra om att de förslag till tekniska lös-

ningar i fråga om TV-inspelningar som här förordas också medför praktiska hinder för en överföring av äldre TV-upptagningar som används för programändamål. Den kopierings- och avspelningutrustning som i detta sammanhang är beräknad för arkivinstitutionen är således inte tekniskt anpassad för detta material.

Med hänsyn till det anförda finner jag att kompletteringen av arkivinstitutionens samlingar med äldre material från SR tills vidare torde få lösas genom kopiering. Omfattningen av kopieringsverksamheten får styras av arkivinstitutionens ekonomiska resurser. Jag har för budgetåret 1978/79 beräknat vissa medel för detta ändamål.

Filminstitutets äldre material kan av en rad skäl, bl. a. tekniska, knappast komma i fråga för överföring till arkivinstitutionen. Detta har även utredningen påpekat. Kopior i form av videogram torde kunna utgöra en lösning. Jag har i det föregående förordat att arkivinstitutionen skall förfoga över utrustning för överföring av filmupptagning till videogram. Härmed skapas också goda tekniska förutsättningar för överföring av äldre filmmaterial. Arkivinstitutionen bör ha rätt att som gåva eller deposition ta emot äldre ljud- och bildupptagningar från enskild inom ramen för nu beräknade resurser.

11.7 Resursfrågor

11.7.1 Skrifter m. m.

Kostnaderna för det leveranspliktiga materialet fördelas dels på kostnader för den leveransskyldiga parten, dvs. framställnings-, hanterings- och lagringskostnader, dels kostnader hos de mottagande biblioteken. Därtill kommer vissa portokostnader som f. n. betalas av staten om tryckeriet är beläget på annan ort än det leveransberättigade biblioteket.

Jag vill här först beröra kostnaderna för den leveransskyldiga parten. Utredningen visar att hela framställningskostnaden för 1974 års tryckproduktion uppgick till ca 4,9 milj. kr. varav ca 2,1 milj. kr. för dagstidningstryck. Med hänsyn till genomsnittlig upplagestorlek, beräknade friexemplar och det faktum att upplagorna i regel lämnar ett visst antal överexemplar, som inte kan säljas till fullt pris, konstaterar utredningen att kostnaderna för pliktexemplar endast är att se som en marginalkostnad för producenten. Dyrbara bokverk i små upplagor kan dock utgöra undantag. Utredningen föreslår därför att ersättning skall utgå i sådana fall där förlagsnettopriset överstiger 300 kr.

Svenska bokförläggareföreningen avvisar resonemanget om att kostnaderna kan anses vara marginella för producenten. Enligt föreningens mening bör staten helt eller delvis ersätta kostnaderna för pliktleverans.

Lagbestämmelser om skyldighet för boktryckare eller utgivare att avlämna exemplar av sin produktion till ett eller flera bibliotek förekommer i de flesta länder. I Sverige har som jag tidigare har nämnt pliktlev-

veranssystemet funnits i drygt tre hundra år. Vid pliktleverans i dag utgår ingen ersättning till producenten.

För egen del anser jag, i likhet med utredningen, att kostnaderna för pliktexemplar av skrifter kan anses marginella. Med hänsyn till att ytterst få pliktexemplar, år 1975 endast sex verk, överstiger beloppet 300 kr. (förlagsnettopris) anser jag att ersättning inte skall utgå för pliktexemplar av skrift.

Vad gäller kombinerat material har jag tidigare förordat, att skyldighet att lämna pliktexemplar bör gälla endast för upplagor som uppgår till 50 exemplar eller mer. Vidare har jag förordat, att bl. a. av kostnadsskäl endast två pliktexemplar skall lämnas, ett till kungl. biblioteket och ett till universitetsbiblioteket i Lund. Med anledning av nyssnämnda begränsningar i leveransskyldigheten kommer enligt min mening producenternas kostnader för det leveranspliktiga materialet att bli av mindre omfattning. Sålunda förordar jag att ersättning inte skall utgå.

Vad gäller kostnaderna för de mottagande biblioteken konstaterar utredningen att dessa torde bli högre såväl vid köp som vid förvärv genom rekvisition än vid nuvarande system.

För kungl. biblioteket har förslag lagts fram i annat sammanhang om utökad service. Jag avser att ta upp detta i samband med den proposition som jag senare kommer att föreslå regeringen att lägga fram med anledning av BIDOK:s förslag. För Lunds universitetsbibliotek tillkommer vissa uppgifter när det gäller utlån av i första hand sådant material som i framtiden saknas vid andra universitetsbibliotek. Dessa uppgifter är enligt utredningen begränsade varför de kan klaras inom ramen för nuvarande resurser. Jag delar denna uppfattning.

I enlighet med utredningen räknar jag med oförändrade hanteringskostnader för universitetsbiblioteken i Uppsala, Göteborg och Umeå.

För universitetsbiblioteken i Stockholm och Linköping, som i dag inte får pliktleveranser, har jag under avsnittet om anslagsberäkningar för budgetåret 1978/79 tagit upp medel i enlighet med utredningsförslaget.

I fråga om lokaler vill jag anföra följande.

Av utredningen och remissvaren framgår att utredningens förslag avseende nationalexemplar vid kungl. biblioteket inte innebär någon förändring av magasinsbehovet vid biblioteket.

F. n. pågår inom lokal- och utrustningsprogramkommittén för Lund en utredning av lokalbehovet för universitetsbiblioteket där. I avvaktan på att utredningen slutförs saknas underlag för bedömning om ytterligare lokaler behövs. Lunds universitetsbibliotek får redan nu pliktexemplar. Enligt min mening medför inte tillkomsten av ett nationellt reservexemplar i Lund i sig något ökat lokalbehov.

För övriga berörda orter gäller, att projekteringen är slutförd för en nybyggnad för universitetsbiblioteket i Linköping medan projektering pågår för ett nytt universitetsbibliotek i Stockholm och projekterings-

uppdrag har lämnats åt byggnadsstyrelsen för en tillbyggnad till universitetsbiblioteket i Göteborg. De lokalmässiga konsekvenserna av pliktleveranser till dessa bibliotek kan först på lång sikt komma att medföra behov av mindre lokaltillskott utöver nu planerade lokaler i Linköping och Göteborg.

11.7.2 Ljud- och bildupptagningar

Personalbehov

Jag räknar med att omfattningen av de uppgifter som åläggs den nya arkivinstitutionen kan begränsas i förhållande till det utredningsförslag som har lagts fram. Detta sammanhänger bl. a. med att rutinerna i samband med mottagandet av referensupptagningarna av TV-materialet förutsätts bli förenklade och att ambitionsnivån i fråga om katalogiseringen bör läggas på en något lägre nivå. Jag beräknar således att för verksamheten vid arkivinstitutionen behövs en personal av 20 personer, varav 8 med handläggande uppgifter. Härtill kommer att, som jag har berört i ett tidigare sammanhang, verksamheten vid nationalfonoteket som kungl. biblioteket svarar för bör knytas till arkivinstitutionen. Därmed överförs två biblioteksassistenttjänster på arkivinstitutionens stat. Jag har tidigare förordat att det förberedelsearbete som erfordras inför inrättandet av den nya arkivinstitutionen skall fullgöras av en organisationskommitté.

Lokalbehov

Jag delar i princip den uppfattning som kommit till uttryck hos flera remissinstanser att verksamheten i en central arkivinstitution bör bedrivas inom sammanhängande lokalutrymmen. Därmed skulle man skapa möjligheter för en total samordning av institutionens resurser.

Det finns enligt min mening dock vägande skäl som talar för att man i viss mån frångår denna princip. Jag tänker därvid främst på den verksamhet som nu bedrivs vid nationalfonoteket. Jag har tidigare förordat att denna verksamhet organisatoriskt bör knytas till den nya arkivinstitutionen för att på så sätt få till stånd en viss teknisk samordning och möjliggöra en mer övergripande behandling av de gallringsfrågor som kan bli aktuella.

Enligt en långt driven projektering skall vissa musikinstitutioner inom en nära framtid beredas plats i det ombyggda s. k. Kronobageriet. Dessa institutioner är, förutom nationalfonoteket, Musikhistoriska museet och Svenskt musikhistoriskt arkiv. Som styrelsen för Musikaliska akademien framhåller i sitt remissyttrande torde den lokalmässiga samordningen av dessa institutioner vara av stor betydelse för musikhistorisk forskning, dokumentation och service åt allmänheten. Jag finner med hänsyn härtill ingen anledning att förorda annan lokallösning för nationalfonotekets del.

Kronobageriet har inte kapacitet att inrymma även den övriga verksamheten vid den nya arkivinstitutionen. Jag förutsätter därför att arkivinstitutionens övriga behov av administrations- och expeditiionslokaler samt magasinstrymmen t. ev. får tillgodoses genom förhyrning. Med hänsyn till att arkivmaterialet ställer vissa krav på förvaringsmiljön är en lokalmässig samordning med riksarkivet att föredra. Lokalfrågan avses bli en uppgift för den tidigare omnämnda organisationskommittén.

11.8 Anslagsberäkningar för budgetåret 1978/79

Vissa bibliotekskostnader inom högskolan

Den ökning av antalet pliktexemplar som jag nyss har förordat innebär en viss merkostnad för universitetsbiblioteken i Stockholm och Linköping. I enlighet med utredningsförslaget beräknar jag kostnaden för budgetåret 1978/79 till 250 000 kr. per bibliotek varav 195 000 kr. utgör kostnader för ett utökat personalbehov, 50 000 kr. kostnader för bindning samt 5 000 kr. för magasinskostnader. Vid beräkningen har nuvarande inköpsresurser för svenskt tryck om 105 000 kr. per bibliotek avräknats.

Medlen bör för nästa budgetår anvisas under ett särskilt reservationsanslag benämnt Vissa bibliotekskostnader inom högskolan. För därpå följande budgetår bör motsvarande medel, efter förslag av resp. universitet, beräknas under berörda anslag för grundläggande högskoleutbildning resp. forskning och forskarutbildning på samma sätt som jag i budgetpropositionen 1978 (prop. 1977/78: 100 bil. 12) har förordat för övriga bibliotekskostnader inom högskolan.

Arkivet för ljud och bild

Jag har i det tidigare förordat vissa lösningar i fråga om bl. a. inspelningsteknik och personaldimensionering som avviker från DAK:s förslag. Med hänsyn härtill beräknar jag de totala kostnaderna för genomförande av de åtgärder som här har föreslagits till 5 600 000 kr. för helt budgetår, varav 1 800 000 kr. utgör engångsutgift.

Med hänsyn till det planerings- och förberedelsarbete som erfordras inför inrättandet av den nya arkivinstitutionen räknar jag med att arkivverksamheten kan börja först den 1 januari 1979. Kostnaderna för budgetåret 1978/79 skulle därigenom komma att omfatta hela utrustningskostnaden och driftkostnaden för halvt budgetår.

Med utgångspunkt i detta beräknar jag medelsbehovet för arkivet för ljud och bild under sex månader av budgetåret 1978/79 till 3 800 000 kr. Vid beräkningen har jag utgått från den fördelning på utgiftsslag m. m. som framgår av tabell.

Av bl. a. praktiska skäl bör verksamheten vid nationalfonoteket överföras till den nya arkivinstitutionen först den 1 juli 1979. För budgetåret

Lönekostnader	940 000
Sjukvård	1 000
Resesättningar	13 000
Lokalkostnader	163 000
Expenser	1 954 000
därav engångsutgifter	(1 800 000)
Bandkostnader m. m.	647 000
Materielunderhåll	82 000
Anslagsbehov	3 800 000

1978/79 har jag beräknat medel för denna verksamhet under anslagen D 24. Vetenskapliga bibliotek: Avlöningar och D 25. Vetenskapliga bibliotek: Bokinköp m. m. Under anslaget för arkivet för ljud och bild har även beräknats vissa medel för personalförstärkningar vid nationalfonoteket för budgetåret 1978/79 för att tillgodose det ökade arbetskraftsbehovet i anslutning till ikraftträdandet av pliktleveranslagen. Det ankommer på regeringen att närmare reglera dispositionen av dessa medel.

11.9 Upprättade lagförslag

I enlighet med det anförda har inom utbildningsdepartementet upprättats förslag till

1. lag om pliktexemplar av skrifter och ljud- och bildupptagningar,
2. lag om ändring i lagen (1960: 729) om upphovsrätt till litterära och konstnärliga verk,
3. lag om ändring i lagen (1960: 730) om rätt till fotografisk bild.

Förslagen under 2 och 3 har upprättats i samråd med chefen för justitiedepartementet.

De upprättade lagförslagen bör fogas till regeringsprotokollet i detta ärende som *bilaga 4*.

11.10 Specialmotivering till upprättade lagförslag

11.10.1 Förslaget till lag om pliktexemplar av skrifter och ljud- och bildupptagningar

Inledande bestämmelser (1—2 §§)

1 §

I 1 § har tagits in en allmän beskrivning av lagens tillämpningsområde och ändamål.

Första stycket i 1 § knyter an till ordalagen i 4 kap. 4 § och 13 kap. 4 § TF. I dessa paragrafer i TF sägs bl. a. att om skyldigheten att lämna exemplar av skrift till bibliotek eller arkiv föreskrivs i lag.

Pliktexemplar kan utgöras av exemplar av skrift (3—10 §§), upptagning av ljudradio- eller televisionsprogram (11 §), film (12 §), fonogram eller videogram (13—17 §§). Det kan vidare bestå av exemplar av kombinationer av skrifter och vissa ljud- och bildupptagningar (18—23 §§).

De pliktexemplar som lämnas till bibliotek ingår därefter i bibliotekets samlingar. Pliktexemplar av ljud- och bildupptagningar skall lämnas till ALB och ingår därefter i arkivets samlingar. Detta gäller dock inte i fråga om pliktexemplar av film. I 12 § andra stycket föreskrivs nämligen att den som har lämnat pliktexemplar av film skall få detta tillbaka sedan ALB har haft skäligen tid för att framställa en kopia av filmen. De kopior som ALB gör av filmer skall i arkivet jämföras med de pliktexemplar som bevaras i original. Sådana kopior kallas därför också för enkelhetens skull pliktexemplar.

Skyldighet att bevara pliktexemplar för framtiden gäller, som har framgått av den allmänna motiveringen (avsnitt 11.2 och 11.6), endast i fråga om exemplar som lämnas till kungl. biblioteket, biblioteket vid universitetet i Lund och till ALB. Dessa exemplar skall utgöra s. k. nationalexemplar. När det gäller de pliktexemplar av skrift som skall lämnas till biblioteken vid universitetet i Stockholm, Uppsala, Linköping, Göteborg och Umeå bör högskolestyrelsen besluta om hur dessa pliktexemplar skall bevaras och fördelas. Pliktexemplar av skrift som bevaras hos kungl. biblioteket bör inte få tillhandahållas utanför läsesal. Pliktexemplar av skrift som bevaras hos biblioteket vid universitetet i Lund bör däremot få tillhandahållas även utanför läsesal. Vad gäller de pliktexemplar som skall lämnas till ALB talar säkerhetsskäl för att dessa tillhandahålls i kopia. Så bör vara fallet oavsett om tillhandahållandet sker i ALB:s lokaler eller genom att exemplaren lånas ut utanför dessa lokaler. I fråga om kombinerat material enligt 18—23 §§ bör detta material i regel inte tillhandahållas utanför läsesal. I den mån kombinerat material innehåller fonogram eller bildupptagning bör dessa endast tillhandahållas i kopia.

När pliktexemplar är allmän handling gäller om tillhandahållandet vad som föreskrivs därom i TF. Att så är fallet behöver inte särskilt anges i andra stycket. Syftet med föreskrifterna i andra stycket är inte att ange i vilka fall och under vilka villkor tillhandahållandet får ske utan att för den leveransskyldige ange motiven för lagstiftningen. Det ankommer på regeringen eller myndighet som regeringen bestämmer att meddela de föreskrifter som behövs i fråga om under vilka förutsättningar skrifter, ljud- och bildupptagningar samt kombinerat material, som inte utgör allmän handling, skall tillhandahållas.

2 §

Denna paragraf innehåller definitioner av några av de benämningar som förekommer i den nya lagen.

Med *skrift* förstås tryckt skrift och annan skrift, som avses i 1 kap. 5 § TF.

Enligt 1 kap. 5 § TF äger förordningen tillämpning på skrift, som har framställts i tryckpress. I 1 kap. 6 § TF föreskrivs att tryckt skrift för att

anses som sådan skall vara utgiven. Detta är fallet när skriften har blivit utlämnad till salu eller för spridning på annat sätt. Undantag görs dock för myndighets handlingar, som är hemliga.

Fr. o. m. den 1 januari 1978 gäller TF enligt 1 kap. 5 § även skrift som har mångfaldigats genom stencilering, fotokopiering eller liknande tekniskt förfarande. Enligt motiven (prop. 1975/76: 204) till denna grundlagsändring (SFS 1976: 955) är från TF:s tillämpning uteslutna bl. a. skrifter som har mångfaldigats genom maskinskrift, upprepade utskrifter av samma text på dators radskrivare och utskrift hos flera mottagare av innehållet i trådsändning. Det förutsätts i 1 kap. 5 § TF också att utgivningsbevis gäller för skriften eller att denna är försedd med beteckning, som visar att den är mångfaldigad, samt i anslutning därtill tydliga uppgifter om vem som har mångfaldigat skriften och om ort och år för mångfaldigandet. Bestämmelserna i 1 kap. 6 § TF gäller också för sådana skrifter som nu har nämnts.

Definitionen av dagstidning härrör från förordningen (1976: 336) om statligt stöd till dagstidningar. Enligt 4 § i denna förordning avses med dagstidning allmän nyhetstidning av dagspresskaraktär, som normalt kommer ut med minst ett nummer varje vecka, vars text i huvudsak är skriven på svenska och som i huvudsak distribueras inom landet. Kraven i fråga om språk och distribution har uteslutits här.

Under begreppet fonogram faller f. n. främst grammofonskivor och ljudkassetter. För att skilja fonogrammen från upptagningar av både ljud och bild, t. ex. videogram och film, föreskrivs att upptagningen uteslutande skall innehålla ljud.

Videogram har ännu inte definierats i lagstiftningen. Frågor rörande videogram utreds f. n. av bl. a. videogramutredningen. Den beskrivning av videogrambegreppet som har tagits in i denna paragraf härrör från den tekniska nomenklaturcentralen. Den täcker in upptagningar på videoband, videokassett och videoskiva, vilka är avsedda att återges med videoteknik. Upptagningens innehåll måste i något skede förlegga i form av elektriska signaler. På så sätt utesluts upptagning som återges med fotografisk teknik dvs. vad som i dagligt tal kallas film.

Pliktexemplar av skrifter (3—10 §§)

3 §

I 3 §, som har sin motsvarighet i 1 § i 1949 års leveranslag, finns huvudregeln för pliktleveranser av skrifter som har framställts här i landet. I 6—8 §§ föreskrivs vissa undantag från denna regel.

Innebörden av begreppet skrift har berörts i specialmotiveringen till 2 §.

En skrift har framställts här i landet, om den här i landet har mång-

faldigats genom tryckning eller genom stencilering, fotokopiering eller liknande tekniskt förfarande.

Liksom enligt 1949 års leveranslag uppkommer skyldighet att lämna en skrift när skriften har givits ut här i landet. Av 1 kap. 6 § TF följer att detta är fallet när skriften har lämnats ut till salu eller lämnats ut för att spridas på annat sätt. För pliktexemplar av skrift, som skall lämnas enligt 3 §, gäller att leverans till bibliotek skall ske inom en månad från utgången av det kvartal under vilket skriften har getts ut (10 § 2).

Genom kravet på att skriften skall vara utgiven sätts också en gräns mellan skrifter som har framställts uteslutande för rent privat bruk och skrifter som sprids till utomstående. Det är endast de sist nämnda skrifterna som är leveranspliktiga. Gränsdragning mellan dessa olika slag av skrifter bestäms av TF. Som har framhållits i den allmänna motiveringen (avsnitt 11.5.1.2) har därför inte någon särskild regel tagits in i den nya lagen om att skrift som har framställts uteslutande för internt bruk skall undantas från leveransskyldighet.

Skyldig att lämna pliktexemplar av skrift är enligt 9 § den som har framställt skriften. Begreppet framställare täcker både den som mångfaldigar en skrift genom tryckning, dvs. boktryckaren enligt 1949 års leveranslag, och den som mångfaldigar en skrift genom stencilering, fotokopiering eller liknande tekniskt förfarande. Begreppet framställare används också i bl. a. 46 § URL för att beteckna den som framställer fonogram. Stöd för detta begrepp finns också i internationella rekommendationer. Däremot förekommer beteckningen inte i TF.

Föreskrifterna i 1949 års leveranslag har ändrats med verkan fr. o. m. den 1 januari 1978 (SFS 1977: 1022). Bl. a. upphävdes därigenom 3 § i denna lag. I denna paragraf föreskrevs att boktryckare, vilken i fall som avsågs i 4 kap. 5 § TF, hade låtit sätta ut uppgift om sitt boktryckeri på skriften, ehuru den helt eller delvis hade framställts på annat tryckeri, skulle vara skyldig att leverera skriften. I motiven till den senaste ändringen av 4 kap. 5 § TF (prop. 1975/76: 204 s. 135), varigenom den nyss nämnda regeln upphävdes fr. o. m. den 1 januari 1978, anförde föredraganden bl. a. att en viss valfrihet bör råda när det gäller att sätta ut vem som har mångfaldigat en skrift. Sätts författarens eller förlagets namn ut på skriften såsom den som har mångfaldigat den, kan man enligt föredraganden utgå från att detta är förhållandet. För tillämpningen av den nya lagen om pliktleveranser innebär det sagda att den som utåt framträder som framställare också är den som är skyldig att lämna pliktexemplar av skriften.

4 och 5 §§

I dessa paragrafer, som motsvarar 5 § i 1949 års leveranslag, regleras skyldigheten att lämna pliktexemplar av skrifter som har framställts utomlands.

Bestämmelserna i 4 § avser periodisk skrift för vilken utgivningsbevis finns eller skall finnas här i landet. Med periodisk skrift förstås enligt 1 kap. 7 § TF tidning, tidskrift eller annan skrift som enligt utgivningsplanen är avsedd att under bestämd titel utges med minst fyra nummer, som skall utkomma på särskilda tider, eller fyra särskilda häften, som skall utkomma på särskilda tider, varje år. Till periodisk skrift enligt 1 kap. 7 § TF räknas också till skriften hörande löpsedlar och bilagor. Sedan utgivningsbevis för skriften har meddelats skall denna, till dess beviset återkallas, anses som periodisk. Bestämmelse om utgivningsbevis finns i 13 kap. 2 § TF. Sådant bevis skall finnas för periodisk skrift, som är tryckt utomlands men som huvudsakligen är avsedd att spridas inom landet. För utgivning av annan periodisk skrift, som har framställts utomlands, behövs inte utgivningsbevis men sådant kan ändå utfärdas för skriften.

För de periodiska skrifter som avses i 4 § gäller samma leveransskyldighet som för svenska skrifter (3 §) eller, om det i stället är fråga om dagstidning enligt 7 §, samma regler som för svenska dagstidningar.

I 5 § ges föreskrifter om utländska skrifter som inte är periodiska. Sådana skrifter är leveranspliktiga om de har lämnats ut för spridning här och om följande två villkor är uppfyllda. De skall för det första helt eller delvis vara skrivna på svenska språket eller huvudsakligen vara avsedda att spridas inom landet. För det andra skall de ha förts in i landet inte endast i enstaka exemplar. Detta innebär den nyheten i förhållande till 1949 års leveranslag att pliktexemplar i vissa fall skall lämnas av icke periodisk skrift trots att skriften i sin helhet har framställts utomlands och skrivits på främmande språk. Såsom har anförts i den allmänna motiveringen (avsnitt 11.5.1.2) är syftet att den invandrarlitteratur som framställs utomlands skall lämnas till biblioteken enligt den nya lagen.

Vid tillämpning av föreskrifterna om leveransfrister i 10 § 2 skall utgångspunkten vara det kalenderkvartal under vilket det sammanlagda antalet införda exemplar kan sägas uppgå till fler än enstaka exemplar. Någon särskild bestämmelse härom behövs inte.

6 §

Enligt bestämmelserna i 6 § behöver skrift som trycks om i oförändrat skick i regel endast lämnas i ett exemplar till kungl. biblioteket och i ett exemplar till biblioteket vid universitetet i Lund. Någon motsvarighet härtill finns inte i 1949 års leveranslag. Enligt denna lag skall nämligen lika många exemplar lämnas vid omtryck som när skriften ursprungligen trycktes.

En första förutsättning för att endast två pliktexemplar skall behöva lämnas är att pliktexemplar har lämnats av den tidigare upplagan eller

tryckningen. Det kan hända att pliktexemplar av den ursprungliga framställningen ännu inte har lämnats därför att tidsfristen för leverans enligt 10 § 1 inte har löpt ut. I sådant fall synes det naturligt att den som skall lämna pliktexemplaren av den tidigare framställningen samtidigt också lämnar de två pliktexemplar som den senare framställningen avser. I sammanhanget kan erinras om att avsikten är att pliktexemplar skall åtföljas av en förteckning vari skall anges vilka pliktexemplar som lämnas vid samma tillfälle.

Föreskrifterna i 6 § gäller oberoende av om upplagans beteckning ändras eller inte. Det avgörande är om innehåll och utförande ändras. Har det skett, skall pliktexemplar lämnas enligt 3—5 §§ till samtliga sju bibliotek. Utförandet får anses ha ändrats om förändringar har skett i typografin eller i textbehandlingen i övrigt eller i illustrationsmaterialet. Däremot saknar det betydelse för skyldigheten att lämna pliktexemplar enligt 6 § om papperssort eller bandtyp har ändrats. Enligt vad som har uttalats i den allmänna motiveringen (avsnitt 11.2.1) bör det s. k. ISBN-systemet kunna läggas till grund för att avgöra om leveransskyldighet enligt 6 § föreligger.

7 §

Som har angetts i den allmänna motiveringen (avsnitt 11.2.2) skall dagstidningar lämnas in i färre antal exemplar än vad som gäller för skrifter i övrigt enligt 3—5 §§.

Bestämmelserna i 7 § bygger delvis på det förslag som tidningsfilmningskommittén lade fram i sin rapport Dagspress på mikrofilm. Att tidningar skall lämnas in i färre antal exemplar är en nyhet i förhållande till vad som gäller enligt 1949 års lag. Denna innehåller inte någon motsvarande särskild föreskrift om tidningar. Som framgår av den allmänna motiveringen (avsnitt 11.2.2) skall ett av de pliktexemplar som lämnas till kungl. biblioteket bilda underlag för framställning av exemplar genom mikrofilmning eller liknande förfarande. Övriga två exemplar skall bevaras i original såsom nationalexemplar i likhet med andra nationalexemplar. Ett exemplar skall således finnas vid kungl. biblioteket och ett vid biblioteket vid universitetet i Lund.

Särregleringen i 7 § gäller endast om tidningen är tryckt. Om tidning har mångfaldigats genom annat tekniskt förfarande, som avses i 1 kap. 5 § TF, skall pliktexemplar av denna lämnas enligt föreskrifterna i 3 § och vid oförändrat omtryck enligt föreskrifterna i 6 §.

Om tryckt dagstidning kommer ut i två olika editioner, skall pliktexemplar lämnas av den edition som har kommit ut först.

Kommer tidningen ut i fler än två editioner, skall även exemplar av den sista editionen lämnas. Med edition avses en del av tidnings upp-

laga, som till någon del har annat innehåll än övriga upplagedelar av samma tidningsnummer. Ändras sida i tidningsnummer, skall sådan sida lämnas, om inte ändringen avser den sista editionen och exemplar av denna skall lämnas i sin helhet. Sida ändras när byte av sida sker i tidningsnummer eller när numret ökas ut med ny sida.

8 §

Visitkort, notifikation, adresskort, etikett, blankett, reklam- och emballagestryck och därmed jämförlig skrift är enligt 8 § punkt 1 helt undantagna från leveransskyldighet enligt 3—7 §§. Dessa skrifter tillhör kategorin tillfällighetstryck. De är också undantagna i 1949 års leveranslag. Med notifikation förstås inbjudnings- och tackkort och liknande. I den mån några av de nu angivna skrifterna utgör tillbehör till pliktexemplar enligt 24 § skall de dock lämnas tillsammans med plikt-exemplaret.

Enligt beslut den 2 mars 1973 skall skyldigheten för statsdepartementens offsetcentraler att lämna biblioteksexemplar endast omfatta betänkanden och därmed jämförliga promemorior, informations- och läromedelstryck samt personaltidningar och liknande färdiga produkter som inte är avsedda uteslutande för myndighetens eget bruk och som inte heller i annan ordning tillställs vederbörande bibliotek. Av 4 kap. 4 § TF i dess lydelse fr. o. m. den 1 januari 1978 följer att undantag från skyldigheten att lämna pliktexemplar måste föreskrivas i lag. I stället för nyss nämnda beslut av Kungl. Maj:t har därför tagits in undantaget i punkt 2 i 8 §. Detta avser emellertid såväl statlig som kommunal myndighet. Kungl. biblioteket bör kunna lämna råd och anvisningar i fråga om vilka skrifter som kan anses vara jämställda med protokoll och arbetspromemorior.

Undantaget i fråga om skrifter som har framställts i punktskrift har behandlats i den allmänna motiveringen (avsnitt 11.2.1).

Skrift kan utgöra mindre tillbehör till pliktexemplar enligt denna lag. Den skall då lämnas tillsammans med pliktexemplaret enligt 24 § (se specialmotiveringen till denna paragraf). Den som skall lämna plikt-exemplaret bör i förekommande fall underrätta framställaren av skriften om att han inte behöver lämna denna enligt 3—7 §§.

I den mån skrift ingår som en del av en kombination som avses i 18—23 §§, skall den ingå i pliktexemplaret av kombinationen. Sådan skrift som således ingår i kombination skall inte lämnas enligt bestämmelserna i 3—5 §§.

9 §

I denna paragraf ges bestämmelser om vem som skall lämna plikt-

exemplar. I fråga om skrift som har framställts här i riket skall detta lämnas av framställaren. Begreppet framställare, som ersätter boktryckaren i 1949 års leveranslag, har behandlats i specialmotiveringen till 3 §.

I fråga om periodisk skrift som har framställts utomlands skall plikt-exemplaret lämnas av utgivaren här i landet. I fråga om annan skrift som har framställts utomlands skall pliktexemplaret lämnas av förläggaren här i landet. Saknas sådan förläggare skall den som har låtit lämna ut skriften för spridning här i landet lämna pliktexemplaret. Vad nu har angetts utgör ingen ändring i förhållande till vad som gäller enligt 1949 års leveranslag.

10 §

I 10 § ges föreskrifter om leveransfrister för olika slag av skrifter.

Enligt 4 § i 1949 års leveranslag skall pliktexemplar lämnas för varje halvt kalenderår inom tre månader från halvårets utgång. Detta innebär t. ex. att skrifter som har tryckts under första halvåret skall vara inlämnade senast den 30 september samma år. I 10 § i den nya lagen har leveransfristerna kortats ned väsentligt. I andra punkten i paragrafen, som gäller skrifter i allmänhet, föreskrivs att pliktexemplar, som har utgivits under ett kalenderkvartal, skall lämnas inom en månad efter utgången av kvartalet. Den längsta tid som enligt 10 § kan förflyta från utgivning till leverans minskas på så sätt till högst fyra månader. För dagstidningar som avses i 7 § förkortas leveransfristerna ännu mer. Dessa skall enligt första punkten i 10 § lämnas inom en månad från utgången av varje period om två månader under vilken tidningen har utgivits. Det bör ankomma på regeringen eller myndighet som regeringen bestämmer att föreskriva vad som skall avses med varje period om två månader.

Förutsättningarna för att en skrift skall anses vara utgiven har behandlats i samband med specialmotiveringen till 3 §.

För paket och brev som innehåller pliktexemplar bör liksom nu gälla fri postbefordran i de fall då tryckeri och bibliotek är belägna på olika orter. F. n. finns en sådan bestämmelse intagen i allmänna poststadgan. Det ankommer på regeringen eller myndighet som regeringen bestämmer att besluta i frågor som gäller fri postbefordran.

Pliktexemplar av ljud- och bildupptagningar (11—17 §§)

I detta avsnitt behandlas i tur och ordning under särskilda underrubriker ljudradio- och televisionsprogram (11 §), film (12 §) och fonogram och videogram (13—17 §§).

*Ljudradio- och televisionsprogram**11 §*

Med programföretag avses i 11 § f. n. SR och Sveriges Lokalradio. Skyldigheten att lämna pliktexemplar har behandlats i den allmänna motiveringen (avsnitt 11.2.3). Den avser f. n. upptagningar av samtliga program som dessa företag och Sveriges Utbildningsradio producerar och som förekommer i radiosändning från sändare här i landet. Detta innebär att även upptagningarna av SR:s utlandssändningar skall lämnas till ALB.

Senare under våren 1978 kommer jag att föreslå regeringen att för riksdagen lägga fram en särskild proposition om rundradion. Jag kommer där att föreslå vissa ändringar av radiolagen. Lydelsen av 11 § första stycket får vid behov senare anpassas därtill.

Enligt 11 § andra stycket i den nya lagen skall referensupptagning utgöra pliktexemplar efter utgången av den 6-månadersperiod under vilken programföretaget måste bevara den. Upptagningarna återger program i samma skick som de har sänts, dvs. med på- och avannonser och med översättningstexter i förekommande fall. Om referensupptagning av någon anledning har misslyckats, kan programföretaget lämna en annan efemär upptagning av programmet (avsnitt 11.5.3.2) om sådan finns.

*Film**12 §*

Som framgår av den allmänna motiveringen (avsnitt 11.2) skall pliktexemplar av film lämnas i fråga om film som är 16 eller 35 mm bred och som har godkänts av statens biografbyrå för visning vid biograf föreställning med stöd av förordningen (1959: 348) med särskilda bestämmelser om biograf föreställningar m. m.

För att leveransskyldighet skall föreligga förutsätts således att filmen är avsedd att visas vid offentlig föreställning här i landet, t. ex. på biograf eller i föreningar eller klubbar vartill allmänheten har tillträde. Det är främst filmer på biografrepertoaren som bör lämnas. F. n. dominerar filmformatet 35 mm i fråga om de filmer som visas på de svenska biograferna. Utvecklingen pekar dock mot att 16 mm-film kan komma att bli vanlig. F. n. skall skyldigheten att lämna pliktexemplar av film därför endast omfatta 16 och 35 mm-film. I den mån utvecklingen på filmområdet medför att andra filmformat blir aktuella bör fråga om skyldighet att leverera sådana format tas upp.

Såväl svensk som utländsk film som visas här i landet är leveranspliktig. Vidare gäller leveransskyldigheten både spelfilmer och andra slag av biograf filmer, t. ex. reklamfilm. Pliktexemplar skall lämnas av den som

har påkallat granskning av filmen hos statens biografbyrå. I regel är denne identisk med den som sedermera distribuerar filmen här i landet.

Av att filmen skall ha godkänts av statens biografbyrå följer att filmen under en kort period skall finnas hos biografbyrån för granskning. Praktiska och ekonomiska skäl talar för att ALB får ta över filmen omedelbart efter biografbyråns granskning utan att filmen går omvägen via den som är leveransskyldig. Vid tidpunkten för granskningen har filmen dock ännu inte visats offentligt här i landet. Den kan därför inte kopieras över till videogram utan rättighetshavarens samtycke (avsnitt 11.5.3.2). Den nyss antydda ordningen med leverans direkt från biografbyrån till ALB kan därför inte göras obligatorisk. Anledning finns dock att anta att den som är leveransskyldig i regel medverkar till att filmen lämnas över från biografbyrån direkt till ALB och att samtycke till kopiering inhämtas.

Om en film inte har lämnats över direkt från biografbyrån till ALB, skall den lämnas till ALB inom en månad från den dag, då filmen första gången har visats offentligt här i landet. Föreskrifter härom finns i 12 § andra stycket.

Fonogram och videogram (13—17 §§)

13 §

Föreskrifter om fonogram och videogram, som har mångfaldigats här i landet och som har gjorts tillgängliga för allmänheten här, finns i 13 §. Vad som avses med fonogram och videogram enligt lagen har närmare angetts i specialmotiveringen till 2 §.

Uttrycket "har gjorts tillgängligt för allmänheten" skall ha samma innebörd som motsvarande uttryck i 2 § tredje stycket URL. I 13 § andra stycket hänvisas därför till detta lagrum i URL. Enligt lagrummet görs verk tillgängligt för allmänheten då det framförs offentligt, då exemplar därav utjudits till försäljning, uthyrning eller utlåning eller då exemplar på annat sätt sprids till allmänheten eller visas offentligt. Lika med offentligt framförande anses framförande som i förvärvsverksamhet anordnas inför en större sluten krets.

Innebörden av nyss nämnda bestämmelse i URL är i korthet följande. Med att ett framförande är offentligt menas att vem som helst skall äga tillträde. Med offentligt framförande jämställs framförande vid tillställningar till vilket tillträde beror på medlemskap eller inbjudan men där det i verkligheten är så, att vem som helst får tillträde. Framförande av fonogram eller videogram i teatertrupp, konsertförening, diskotek eller föreläsningsförening kan således också medföra leveransskyldighet. Upptagning kan också göras tillgänglig för allmänheten genom att bjudas ut till försäljning i butiker eller varuhus eller postorderföretags katalog eller annat liknande sätt. Detsamma gäller uthyrning och utlåning som sker under motsvarande former.

För att skyldighet att lämna pliktexemplar skall uppstå krävs att upplagan omfattar minst 50 exemplar. Skälet härtill har redovisats i allmänna motiveringen (avsnitt 11.5.1.3).

Skyldighet att lämna pliktexemplar inträder i princip redan när ett exemplar av en upplaga görs tillgängligt för allmänheten, förutsatt att upplagan består av minst 50 exemplar. Upptagning kan göras tillgänglig genom offentligt framförande trots att inte ett enda exemplar sprids till allmänheten. I sådant fall kan leveransskyldigheten uppfattas som en tvångsutgivning av exemplar. Dispens från skyldigheten att lämna pliktexemplar bör då kunna beviljas med stöd av 26 §.

Upptagning kan ha gjorts tillgänglig för allmänheten utan att rättsinnehavaren samtyckt därtill. I sådant fall föreligger också skyldighet att lämna pliktexemplar. Verket anses emellertid inte offentliggjort i URL:s mening och pliktexemplar av sådant verk får inte kopieras utan rättsinnehavarens samtycke. Eftersom ALB enligt vad jag tidigare har uttalat inte bör tillhandahålla originalexemplar, kan verket därför i praktiken inte tillhandahållas av ALB under den tid som det åtnjuter upphovsrättsligt skydd (avsnitt 11.5.3.2), om inte rättsinnehavaren medger kopiering.

Genom hänvisningen i första stycket till 15 § undantas från leveransskyldighet bl. a. sådana fonogram eller videogram som ingår eller är avsedda att ingå i kombinerat material.

14 §

Pliktexemplar skall enligt 14 § lämnas av utländska fonogram och videogram som har gjorts tillgängliga för allmänheten här i landet. Detta gäller om fonogrammet eller videogrammet har vad man kan kalla svenskt intresse. Därmed menas att upptagningen åtminstone delvis innehåller verk av svensk upphovsman, framförande av svensk konstnär eller på svenska språket eller skildring av svenska förhållanden. Den del som har "svenskt intresse" får självfallet inte vara av obetydlig omfattning, t. ex. ett mindre avsnitt av ett verk eller några enstaka ord. Leveransskyldighet föreligger inte heller t. ex. när i en stor orkester endast en eller två musiker är svenska medborgare, om dessa musiker inte har någon särskilt framträdande roll. Med verk avses i 14 § 2 detsamma som då begreppet används i URL. Förutsättningen att det skall vara fråga om ett verk, dvs. ett innehåll med viss individuell prägel, innebär därför i praktiken knappast någon begränsning. Beteckningarna svensk upphovsman och svensk konstnär betyder att den som har skapat verket eller framfört det skall vara svensk medborgare. Med framförande avses såväl sångtexter som anföranden av olika slag.

Liksom i fråga om fonogram och videogram, som har mångfaldigats här i landet, gäller att skyldighet att lämna pliktexemplar uppkommer först när fråga är om minst 50 exemplar. Enligt 14 § gäller nämligen le-

veransplikt för fonogram eller videogram först när dessa har förts in hit till landet i minst 50 exemplar av en och samma importör. Om två importörer var för sig för in ett antal exemplar av samma upptagning betraktas detta som import av två olika upplagor. Om ingen av dem tar in minst 50 exemplar, uppstår ingen leveransplikt även om antalet importerade exemplar tillsammans når upp till 50 exemplar. Det är emellertid naturligt att ALB i sådana fall överväger att förvärva ett exemplar av upptagningen. Därvid bör ALB dock först undersöka om upptagningen inte redan har tillförts arkivet i form av upptagning av ljudradioprogram eller som annat pliktexemplar.

Aven för utländska fonogram och videogram gäller att leveransskyldighet inte föreligger i fråga om upptagning som ingår eller är avsedd att ingå i kombinationer enligt 18—23 §§.

15 §

Föreskriften i 15 § punkt 1 motsvarar vad som gäller för skrifter enligt 6 §. En förutsättning för befrielse från leveransskyldighet enligt 15 § är att exemplar i den nya upplagan, bortsett från ändrad beteckning i upplagan, är helt lika med pliktexemplar som tidigare har lämnats. Undantag från leveransskyldighet gäller därför inte t. ex. när en upptagning sprids både som grammofonskiva och ljudkassett eller om ett antal inspelningar först presenteras som skilda delar av ett fonogram och därefter förs samman som flera nummer på ett nytt fonogram. Av 24 § följer att fodral också hör till pliktexemplar. Andras fodralet till en grammofonskiva, föreligger därför skyldighet att lämna ett nytt pliktexemplar trots att själva grammofonskivan är densamma.

Undantaget i punkt 2 har berörts i samband med specialmotiveringarna till 13 och 14 §§.

16 §

I 16 § ges bestämmelser om vem som skall lämna pliktexemplar av fonogram eller videogram.

17 §

Enligt 17 § skall pliktexemplar av fonogram eller videogram lämnas inom en månad från den dag, när upptagningen först gjordes tillgänglig för allmänheten här i landet. Frågan om när ett verk görs tillgängligt för allmänheten har behandlats i specialmotiveringen till 13 §.

Pliktexemplar av kombinerat material (18—23 §§)

18 §

I 18 § definieras begreppet kombinerat material. Första stycket behandlar kombinerat material som inte är läromedel och andra stycket kombinerat material som utgör läromedel. För andra kombinationer än

de som anges i paragrafen gäller i fråga om skyldighet att lämna pliktexemplar vad som föreskrivs enligt de särskilda bestämmelserna i lagen om skrifter, fonogram resp. videogram. Om en kombination består av enbart fonogram och videogram gäller således bestämmelserna i 13—17 §§.

För att leveransskyldighet enligt 19 och 20 §§ skall föreligga krävs att materialet ges ut som en kombinerad produkt. Något annat samband mellan komponenterna förutsätts inte i fråga om kombinerat material som inte utgör läromedel. Det krävs för sådant kombinerat material således t. ex. inte att de olika delarna är avsedda att komplettera varandra vid nyttjandet.

Med läromedel avses material som är avsett att användas i undervisning eller för självstudier. Det kan således vara fråga om t. ex. språkkurs, som består av bok eller häfte och fonogram som är avsett att läsas eller avlyssnas utan handledning av lärare eller annan person. Till skillnad mot vad som gäller i fråga om kombinerade material som ej utgör läromedel måste de olika komponenterna som ingår i läromedel förutsättas komplettera varandra så att de tillsammans bildar ett eget läromedel.

Det bildmaterial som kan ingå i kombinerat läromedel utgörs av t. ex. bildband, mikrofilm, diabilder, film och videogram. De hjälpmedel som är avsedda att användas för att visa sådant material kan bestå av t. ex. läsapparater för mikrofilm, epidiaskop för diabilder, projektorer för film och videobandspelare för videogram.

I flertalet fall krävs för att det skall vara fråga om kombinerat material enligt 18 § att skrift ingår i materialet. Denna skrift måste då vara av visst slag. Skriften får, som följer av 18 § tredje stycket, inte vara undantagen från leveransskyldighet enligt 8 § punkt 1—4. Ingår i det material som det i sådant fall i övrigt är fråga om t. ex. fonogram skall pliktexemplar av detta i förekommande fall lämnas enligt 13—17 §§. Skriften får naturligtvis inte heller utgöras av sådant tillbehör som avses i 24 §. Detta är fallet t. ex. med fodralet till en grammofonskiva eller med en folder som innehåller utskrift av de sånger som framförs på skivan. I dessa fall gäller i stället de särskilda föreskrifterna i 13—17 §§ om fonogram.

Avgörande för om kombinerat material i fall som avses i 19 § har mångfaldigats i 50 exemplar är om alla komponenter som ingår i materialet har mångfaldigats i detta antal exemplar. Visst kombinerat material kan ges ut i olika etapper. Frågan om gränsen om 50 exemplar har uppnåtts måste då avgöras särskilt för varje del. Skulle det därvid visa sig att viss senare del inte ges ut eller sprids i minst 50 exemplar är det inte längre fråga om kombinerat material som är leveranspliktigt enligt bestämmelserna om sådant material. Det bör i sådant fall få ankomma på kungl. biblioteket att avgöra hur man skall göra med det material

som redan har lämnats. Är det fråga om fonogram eller videogram kan det vara lämpligt att materialet lämnas över till ALB. Några särskilda föreskrifter för att reglera dessa fall bör emellertid enligt min mening inte ges. Om det material som inte utges i 50 exemplar består av en i Sverige utgiven skrift kommer bestämmelserna om pliktexemplar av skrift i 3—10 §§ att gälla i stället för föreskrifterna om kombinerat material.

19 §

I 19 § behandlas kombinerat material som har mångfaldigats här i landet i minst 50 exemplar. Med kombinerat material avses i denna paragraf liksom i de följande paragraferna såväl läromedel som andra kombinationer enligt 18 §.

En kombination har mångfaldigats här i landet endast om alla leveranspliktiga delar verkligen har mångfaldigats här. Ingen sådan del får ha mångfaldigats utomlands. Skulle detta vara fallet gäller i stället föreskrifterna i 20 §.

Skyldigheten att lämna pliktexemplar uppkommer först när det kombinerade materialet ges ut här i landet. De olika komponenterna kan ha mångfaldigats vid olika tillfällen på olika håll inom landet. Det betyder att den som avser att ge ut ett kombinerat material och som enligt 22 § är skyldig att lämna pliktexemplar bör upplysa t. ex. framställaren av en skrift, som skall ingå i materialet, om ändamålet med mångfaldigandet av skriften. Om det inte sker kommer framställaren normalt att anse sig vara skyldig att lämna ett separat pliktexemplar av skriften enligt föreskrifterna i 3—10 §§.

20 §

I 20 § behandlas leveranspliktigt kombinerat material som helt eller delvis har mångfaldigats utomlands. Pliktexemplar av sådant material skall lämnas om materialet på en gång har lämnats ut för spridning här i landet i minst 50 exemplar.

Vidare krävs enligt 20 § för leveransskyldighet att materialet innehåller framställning eller framförande på svenska språket eller, om så inte är fallet, att det huvudsakligen är avsett att spridas här i landet. Beträffande kravet "huvudsakligen är avsett att spridas här i landet" hänvisas till specialmotiveringen i 5 §.

21 §

Det är inte ovanligt, t. ex. i läromedelspaket, att andra komponenter, såsom musikinstrument, redskap, ritmaterial, modeller, laborativt material, hör till det kombinerade materialet. Någon skyldighet att lämna dessa till biblioteken finns inte. Att så är fallet följer av 21 § första stycket. Däremot bör det vara möjligt för den som skall lämna pliktexem-

plaret att även lämna sådant annat material. Det ankommer på regeringen eller myndighet som regeringen bestämmer att meddela de bestämmelser härom som kan behövas.

I fråga om andra stycket i 21 § får hänvisas till vad som anförts i specialmotiveringen till 6 §. Frågan om identitet föreligger i fråga om innehåll och utförande måste avse alla leveranspliktiga komponenter i en kombination. Däremot saknar det helt betydelse om annan komponent, t. ex. modell eller redskap, ändras. I fall då ändringarna i de nya exemplaren är mycket små bör dispens från skyldigheten att lämna pliktexemplar kunna lämnas. Detta bör t. ex. gälla om upplagan är liten och en skyldighet att lämna pliktexemplar skulle bli ytterst kännbar från ekonomisk synpunkt.

22 §

Liksom beträffande fonogram eller videogram skall pliktexemplar i första hand lämnas av den som har beställt mångfaldigandet. Om sådan beställare inte finns, skall pliktexemplar i stället lämnas av den som låtit lämna ut det kombinerade materialet för spridning här i landet. I fråga om kombinerat material som har mångfaldigats helt eller delvis utomlands, skall pliktexemplar i första hand lämnas av förläggaren här i landet. Finns inte någon förläggare skall materialet i stället lämnas av den som har lämnat ut det för spridning här i landet.

23 §

Det får antas att kombinerat material som ges ut i sin helhet vid ett och samma tillfälle i regel kommer att bestå av bl. a. skriftligt material. Mot den bakgrunden är det lämpligt att samma leveranstider gäller för sådant kombinerat material som för skrifter i allmänhet. Av 10 § punkt 2 följer att dessa skrifter skall lämnas inom en månad efter utgången av det kalenderkvartal under vilket skriften har getts ut. Motsvarande föreskrift har tagits in i 23 § första stycket för kombinerat material av det slag som jag nu har angett.

För kombinerat material som ges ut i etapper gäller att varje del skall lämnas enligt samma regler som skulle ha gällt om delen i fråga inte hade ingått i kombinerat material. Föreskrift härom återfinns i 23 § andra stycket. För annat bildmaterial än videogram gäller samma leveranstid som för skrift.

Gemensamma föreskrifter (24—26 §§)

24 §

Föreskrifterna i 24 § motsvaras av 4 § andra stycket i 1949 års leveranslag. Enligt den sist angivna bestämmelsen skall pliktexemplar vara fullständigt och felfritt samt i övrigt i samma skick som de för spridning avsedda exemplaren. Skyldighet att lämna pliktexemplar i samma skick

som de för spridning avsedda exemplaren kan, som har anförts i den allmänna motiveringen (avsnitt 11.5.1.4), inte anses sträcka sig längre än till vad som utgör tillbehör till pliktexemplar. Detta bör klart komma till uttryck i 24 §. Denna paragraf har därför fått en något annorlunda utformning än 4 § andra stycket i 1949 års leveranslag.

Med mindre tillbehör avses material som är av mycket begränsad omfattning. Som exempel på sådana tillbehör anges omslag, fodral, folder och broschyr. Det kan således vara fråga om både material som omger exemplarct, dvs. ett omslag eller ett fodral, och material som har stoppats in i exemplaret när detta sprids bland allmänheten, t. ex. en broschyr. Sådant tillbehör får inte ha så stor omfattning att det blir fråga om t. ex. en självständig skrift enligt 3—10 §§ och således i kombination med t. ex. ett fonogram, en kombination som avses i 18—23 §§. När denna gräns överskrids kan inte sägas generellt. Normalt bör en broschyr inte omfatta mer än 10—15 sidor för att anses som ett tillbehör. En folder eller ett mindre häfte med utskrift av en grammofonskivas eller ljudkassetts innehåll får också anses som tillbehör enligt 24 §. Att bilaga till dagstidning ingår i pliktexemplar följer av definitionen i 2 §.

Att pliktexemplaret jämte tillbehör skall vara i samma skick som de exemplar som är avsedda att spridas innebär att exemplaret skall vara representativt för den upplaga som har framställts eller som har förts in hit i landet. Föreligger ett tryckfel, inspelningsfel e. d. genomgående i upplagan, skall pliktexemplaret med dess tillbehör också innehålla detta fel.

Om utländsk film lämnas till biografbyrån med svenskt tal eller svensk text skall, om filmen sedan visas med sådant tal eller sådan text, pliktexemplaret också vara försett därmed.

Av ljudradio- och TV-program skall enligt 11 § lämnas referensupptagning. Föreskrifterna i 24 § medför inte att programföretaget är skyldigt att tillsammans med referensupptagningen lämna exemplar av programhäften och annat material, som är avsett att användas av den publik till vilken programmet riktar sig. Däremot kan sådant annat material falla under bestämmelserna i t. ex. 3—10 §§ om skrifter. I sådant fall skall pliktexemplar av skriften lämnas. Ett programföretag eller annan kan emellertid även distribuera ett radioprogram i form av ett fonogram. I sådant fall är företaget eller distributören skyldig att lämna pliktexemplar enligt föreskrifterna i 13—17 §§ eller, om skrift ingår, 18—23 §§.

Liksom enligt 1949 års leveranslag får den som är skyldig att lämna pliktexemplar själv avgöra i vilket av flera utföranden ett pliktexemplar av en skrift skall lämnas. Så är fallet t. ex. när en skrift ges ut häftad, bunden i enkelt band och bunden i kalvskinnband.

Regeringen eller myndighet som regeringen bestämmer får föreskriva att pliktexemplar skall följas av en förteckning. I denna förteckning

skall då anges vilka pliktexemplar som lämnas vid samma tillfälle. F. n. gäller enligt kungl. bibliotekets anvisningar för pliktleveranser att varje sändning lämpligen bör följas av ett reversal (trycklista) med en förteckning över innehållet i sändningen. Detta reversal kan efter det att materialet har packats upp sändas tillbaka i kvitterad form till den leveransskyldige. En sådan ordning har visat sig vara i hög grad arbetsbesparande för biblioteket.

25 §

En uppmaning eller påminnelse bör i allmänhet vara tillräcklig för att den som har försummat sin leveransskyldighet skall fullgöra den. För de undantagsfall då rättelse inte sker har i 25 §, liksom i 1949 års leveranslag, tagits in en möjlighet till vitesföreläggande. För att tillgodose ett befogat krav på snabbhet bör sådant föreläggande kunna utfärdas av kungl. biblioteket och av ALB. Vitesförelägandet kan överklagas genom besvär till kammarrätten och därifrån till regeringsrätten. Fråga om utdömmande av vite prövas av allmän domstol.

26 §

Undantag med stöd av 26 § får endast avse material i visst fall. Regeringen eller annan myndighet har däremot inte rätt att medge generella undantag. Av regeringsformen och 4 kap. 4 § TF följer nämligen att sådana generella undantag skall meddelas i lagens form.

Övergångsbestämmelserna

Äldre bestämmelser gäller för tryckta skrifter som har getts ut före utgången av december 1978. De första pliktleveranserna av skrifter enligt den nya lagen skall ske i april 1979. Detsamma gäller för kombinerat material enligt 18—23 §§. Dagstidningar enligt 7 § skall däremot lämnas redan tidigare under 1979 (jfr specialmotiveringen till 10 § punkt 1).

I fråga om upptagningar av ljudradio- och TV-program skulle det, om föreskriften i 11 § andra stycket tillämpas först fr. o. m. den 1 januari 1979, dröja ända till juli 1979 innan pliktleveranserna kan börja. Detta vore otillfredsställande. För att upptagningar skall kunna lämnas till ALB redan när arkivet startar sin verksamhet, föreskrivs i punkt 1 b i övergångsbestämmelserna att den nya lagen skall tillämpas på upptagning av sådant radio- eller TV-program som har sänts efter utgången av juni 1978. En sådan ordning innebär inte några praktiska problem för programföretagen, eftersom dessa upptagningar ändå finns bevarade hos företagen vid årsskiftet 1978/79.

Pliktexemplar av fonogram skall under en övergångsperiod, som omfattar första halvåret 1979, lämnas till nationalfonoteket i stället för till ALB (se avsnitt 11.8). Fonogram som ingår i kombinerat material be-
rörs inte av detta.

11.10.2 Förslaget till lag om ändring i lagen om upphovsrätt till litterära och konstnärliga verk

22 a §

Paragrafen innehåller en bestämmelse om rätt att utan hinder av vad som föreskrivs i URL om upphovsrätt till litterära och konstnärliga verk göra referensinspelningar av sända program. Bestämmelsen gäller till förmån för företag som sägs i 22 § första stycket URL, dvs. radio- och TV-företag som har rätt att i utsändning återge verk. En förutsättning för inspelningsrätten är således att företaget genom avtal eller på annat sätt har förvärvat sändningsrätt till verket i fråga.

Föreligger sådan sändningsrätt har företaget enligt den föreslagna bestämmelsen också rätt att spela in verket på anordning från vilken det kan återgivas för att därigenom säkerställa framtida bevisning om innehållet i programmet, dvs. att göra sådan upptagning som föreskrivs i 6 § tillämpningsförrordningen till radioansvarighetslagen.

I enlighet med vad som uttalats i den allmänna motiveringen föreslås också en bestämmelse som begränsar rätten att använda referensupptagningarna. Enligt denna får sådan upptagning, utöver vad som följer av 22 b §, inte utnyttjas för annat än bevisändamål, dvs. sådant utnyttjande som avses i tillämpningsförrordningen till radioansvarighetslagen. Hänvisningen till 22 b § innebär att upptagningarna dessutom får bevaras för all framtid i ALB under förutsättning att de har dokumentariskt värde.

Bestämmelsen gäller bara i fråga om verk. Program som inte utgör verk, t. ex. många nyhetssändningar, har inte något upphovsrättsligt skydd i det hänseende som avses med bestämmelsen och får följaktligen spelas in fritt.

22 b §

Paragrafen innehåller bestämmelser om rätten att bevara referensupptagningar och om rätten att kopiera filmverk för arkivändamål.

I *första stycket* anges förutsättningarna för att upptagningar av verk som skett med stöd av 22 a § skall få bevaras.

Bestämmelsen är tillämplig endast på sådana upptagningar som har verkställts enligt 22 a §, dvs. som har skett för vissa bevisändamål. Regler om arkivering av egentliga efemära upptagningar, dvs. sådana som sker enligt 22 § första stycket URL, finns liksom hittills i tillämpningsförrordningen (1961: 348) till URL och FotoL. Dessa bestämmelser ger rätt

att i SR:s arkiv bevara sådana upptagningar som har dokumentariskt värde.

Rätt att bevara upptagning enligt bestämmelsen tillkommer endast arkiv som avses i lagen om pliktexemplar av skrifter och ljud- och bildupptagningar. Detta uttryck har valts framför det av utredningen använda uttrycket "officiellt arkiv", eftersom sistnämnda uttryck täcker alla former av arkiv som handhas av det allmänna.

Innebörden av bestämmelsen är att upptagningen får bevaras om den har ett dokumentariskt värde. Bedömningen av om en upptagning har dokumentariskt värde skall ta sikte inte på möjligheten till återutsändning utan på det värde som upptagningen kan ha för framtida forskning. I arkiveringsögonblicket är det ofta svårt att bedöma upptagningens värde i detta hänseende och vid ovisshet kan det ofta vara skäl att antaga att dokumentariskt värde kan komma att med tiden tillmätas upptagningen. Vid bedömningen måste stor hänsyn tas till intresset av att för framtiden bevara dagens kulturyttringar. Som har anförts i den allmänna motiveringen måste Bernkonventionen anses ge utrymme för en inte obetydlig inspelnings- och arkiveringsverksamhet så länge man tillgodoser bestämmelsens huvudsyfte, nämligen att hindra en inspelnings- och arkiveringsverksamhet som kan innebära risker för upphovsmännens rätt att bestämma över sina verk. Det bör emellertid understrykas att ett urval måste ske och att det i åtskilliga fall, t. ex. när det gäller repriser och många lättare underhållnings- och serieprogram, inte finns något dokumentariskt värde som kan motivera en arkivering.

I paragrafens *andra stycke* har införts en regel om att offentliggjort filmverk får överföras på anordning genom vilken det kan återges för att bevaras i ALB.

Bestämmelsen avser alla filmverk. Även sådana verk som sänds i TV omfattas av den föreslagna inspelningsmöjligheten. Som anförts i den allmänna motiveringen har det inte funnits påkallat att i bestämmelsen göra något undantag för TV-filmer.

Bestämmelsen är tillämplig på filmverk som är offentliggjort. Härmed avses enligt 8 § första stycket URL att verket lovligen har gjorts tillgängligt för allmänheten. Detta kan ske genom att exemplar av verket utbjuds till försäljning eller uthyrning eller genom att verket visas offentligt.

Bestämmelsen är tillämplig endast på alster som är att anse som verk. "Filmer" som inte utgör verk, exempelvis en del pornografiska filmer, vissa journalfilmer etc. får från de synpunkter som avses med bestämmelsen kopieras fritt. Förhållandet till fotografirätten berörs i samband med förslaget till ändringar i FotoL.

Med stöd av bestämmelsen får filmverk överföras på anordning genom vilken det kan återges, t. ex. spelas över på en annan filmremsa eller på videogram. Överföringen skall ske för ändamål som sägs i första

stycket, dvs. för att bevaras i arkiv som där anges. Överföring för annat ändamål är inte tillåten enligt bestämmelsen.

Rätten enligt bestämmelsen tillkommer endast arkivet och innebär inte att t. ex. SR med stöd av denna bestämmelse får göra kopior av filmer som sänds i TV. Bestämmelsen innebär att arkivet kan uppdra åt annan att verkställa kopieringsåtgärden men denna sker i så fall på arkivets ansvar.

22 c §

I paragrafen finns regler om framställning av kopior av material som har tagits om hand i det arkiv som nämns i 22 b §.

Paragrafen har tillämpning på exemplar av verk som har överlämnats till arkivet, dvs. som ingår i dess bestånd och samlingar. Detta innebär att bestämmelsen inte får användas som grund för kopiering av material som ännu inte har överlämnats utan förvaras hos t. ex. SR.

Bestämmelsen är tillämplig endast på offentliggjort verk. Detta innebär, som anförts i anslutning till 22 b § andra stycket, enligt definitionen i 8 § URL att verket lovligen har gjorts tillgängligt för allmänheten. Med "lovligen" menas att upphovsmannen samtyckt till offentliggörandet eller att det föreligger vissa i lagen angivna specialfall då offentliggörande kan ske utan sådant samtycke. Härigenom utesluts från möjligheter till kopiering dels — i enlighet med kommitténs förslag — alla fall då verket i fråga inte har gjorts tillgängligt för allmänheten, dels de fall då så har skett ehuru inte "lovligen". Har ett verk alltså utan upphovsmannens samtycke av misstag eller liknande sänts i radio eller TV och har referensinspelning av utsändningen överlämnats till arkivet är det likväl inte att anse som offentliggjort och det inspelade exemplaret får inte kopieras enligt förevarande paragraf.

Är den inspelade prestationen över huvud taget inte att anse som ett verk — t. ex. då det är fråga om nyhetsmeddelanden, vissa filmer etc. — får kopiering ske fritt såvitt angår den egentliga upphovsrätten. I fråga om fotografirätten hänvisas till specialmotiveringen till förslaget till ändringar i FotoL.

Kopiering enligt den nu föreslagna bestämmelsen får ske endast för vissa bestämda ändamål. Såsom kommittén anfört bör sålunda kopiering vara tillåten för att underlätta en ändamålsenligt bedriven arkiveringsverksamhet. Detta har i bestämmelsen uttryckts så att exemplar får framställas "om det är påkallat från beredskaps- eller skyddssynpunkt". Härigenom möjliggörs sådan kopiering som behövs för att säkerställa arkivmaterialets beständighet eller för att säkra att inte allt arkivmaterial kan förstöras t. ex. i en krigssituation. Bestämmelsen ger också stöd för sådan kopiering som behövs för gallring, vid s. k. konvertering etc.

Utöver vad som nu har sagts får kopiering ske för forskningsändamål.

Forskningen behöver inte vara vetenskaplig. Även annan forskning kan godtas i sammanhanget.

Kopiering för forskning får ske oavsett om sökande har framställt begäran därom eller ej. Bakgrunden härtill är främst att det av säkerhetsskäl inte är lämpligt att arkivet tillhandahåller eller utlämnar originalupptagningar utan man bör för dessa ändamål använda särskilda brukskopior. Sådana kan i viss omfattning framställas med stöd av regeln om kopiering för tillgodoseende av skyddssynpunkter men det har av skäl som nyss nämnts dock ansetts lämpligt att ge bestämmelsen den angivna utformningen. Det får emellertid förutsättas att arkivet inte med stöd av bestämmelsen framställer kopior i andra fall än som är påkallat av hänsyn till forskarnas behov.

Den kopiering som får ske enligt förevarande bestämmelse får endast avse enstaka exemplar. Detta uttryck har samma innebörd som i 11 § första stycket URL.

I enlighet med vad som har anförts i den allmänna motiveringen har i förevarande paragraf tagits in en regel av innebörd att exemplar som har framställts med stöd av bestämmelsen inte får utnyttjas för annat ändamål. Som framhålls i den allmänna motiveringen innebär detta att de framställda kopiorna får användas för det ändamål som sägs i paragrafen men inte i annat syfte. Så får t. ex. utlämnade kopior inte användas i undervisningsverksamhet, som underlag för offentligt framförande etc. utan enbart för forskning.

Som även framhålls i den allmänna motiveringen kan det vara lämpligt att arkivet vid utlämnande av exemplar skriftligen påminner om de begränsningar i användningen som URL föreskriver. Eftersom utlämnande av kopior från arkivet sker utan att rättighetshavarna har kunskap om eller inflytande häröver är det viktigt att arkivet lägger ner stor omsorg på att upplysa dem som erhåller kopior om gällande regler och om konsekvenserna av t. ex. obehörig vidarekopiering. Arkivet bör dessutom på lämpligt sätt kontrollera att den som får ut kopior med stöd av förevarande paragraf verkligen bedriver forskning.

Närmare föreskrifter om tillhandahållandet av kopior och om de upplysningar som arkivet skall lämna vid tillhandahållandet m. m. bör meddelas i tillämpningsförfattning.

Det bör slutligen framhållas att de här föreslagna reglerna endast avser framställning av kopior. Visning och framförande av kopierat material följer helt vanliga regler, vilket i princip innebär att rättsinnehavarens tillstånd behövs för offentligt framförande etc. av offentliggjort material.

Bestämmelserna i 26 § URL om vissa ideellt betonade rättigheter blir automatiskt tillämpliga på sådan kopiering och inspelning som sker enligt 22 a—22 c §§. Störst betydelse får bestämmelsen dock i fråga om förevarande paragraf. Detta innebär att reglerna i 3 § om angivande av

upphovsmannens namn och om förbud mot vissa kränkande ändringar etc. är tillämpliga. Vidare följer av 26 § andra stycket att källan skall nämnas och att verket inte får ändras i vidare mån än som krävs för den medgivna inspelningen resp. kopieringen.

45 §

Paragrafen innehåller regler om det skydd som s. k. utövande konstnärer, dvs. artister, sångare, musiker m. fl., har för sina framföranden av litterära eller konstnärliga verk.

Som huvudprincip gäller enligt paragrafens första stycke att sådant framförande inte utan den utövande konstnärens samtycke får upptagas på grammofonskiva, film eller annan anordning genom vilken det kan återges. Inte heller får framförandet utan sådant samtycke t. ex. sändas i ljudradio eller TV. Har framförandet spelats in på sätt som nu har sagts får det enligt paragrafens andra stycke inte utan konstnärens samtycke överföras från en sådan anordning till en annan förrän 25 år har flutit från det år när upptagningen ägde rum.

I den utövande konstnärens ensamrätt att bestämma över vissa utnyttjanden av hans prestationer gäller enligt paragrafens tredje stycke i princip samma inskränkningar som i den egentliga upphovsrätten i motsvarande fall. Sålunda skall följande bestämmelser äga motsvarande tillämpning, nämligen 9 och 24 §§ (visst fritt utnyttjande av myndigheters handlingar m. m.), 11 § första stycket (framställning av exemplar för enskilt bruk), 14 § första stycket (citaträtt), 17 § (ljudupptagningar inom undervisningsverksamhet), 20 § (vissa slag av offentliga framföranden), 21 § (rätt att ta med verk i vissa reportage m. m.), 22 § första stycket (rätt för radioföretag att framställa s. k. efemära upptagningar) och 24 a § (tillhandahållande av allmän handling utan hinder av upphovsrätt). Vidare skall reglerna i 3 § URL om vissa ideella rättigheter äga motsvarande tillämpning.

I paragrafens tredje stycke har tagits in en hänvisning till de nu föreslagna 22 a—22 c §§.

Hänvisningen till 22 a § innebär att bestämmelserna i 45 § om utövande konstnärers rättigheter vid inspelning av deras prestationer inte utgör hinder mot att upptagning etc. sker på sätt och för ändamål som sägs i 22 a §.

Det bör anmärkas att 45 § endast är tillämplig i sådana fall då den utövande konstnären framför ett verk i upphovsrättslig mening, vare sig det är skyddat eller inte. Avser framförandet inte ett verk (trollerikonstnärer, cirkusartister m. fl.) föreligger inget skydd för konstnären enligt 45 §.

Hänvisningen till 22 b § medför att bevarande av inspelning och framställning av exemplar som där sägs får ske utan hinder av bestämmelserna om utövande konstnärers rättigheter.

Hänvisningen till 22 c § slutligen innebär att kopiering som där sägs får ske utan hinder av den utövande konstnärens rättigheter.

Kopieringsskyddet enligt 45 § andra stycket gäller som nämnts under 25 år från inspelningsåret. Efter utgången av denna tid får sålunda, såvitt angår den utövande konstnärens rättigheter, kopiering ske fritt.

Vid inspelning och kopiering enligt vad som nu har sagts skall reglerna om den ideella rätten enligt 3 § URL äga motsvarande tillämpning.

46 §

Paragrafen innehåller bestämmelser om de rättigheter som tillkommer den som har framställt grammofonskiva eller annan anordning på vilken ljud har upptagits.

Sådan upptagning får enligt paragrafens första stycke inte utan framställarens samtycke eftergöras förrän 25 år har förflutit efter det år då upptagningen ägde rum. Med eftergörande avses även att upptagningen överförs från en sådan anordning till en annan.

I fonogramframställares rätt finns enligt paragrafens andra stycke vissa inskränkningar, delvis motsvarande dem som för motsvarande fall gäller i utövande konstnärers rättigheter. Sålunda skall följande bestämmelser ha motsvarande tillämpning på fonogramframställares rätt, nämligen 9 och 24 §§ (visst fritt utnyttjande av myndigheters handlingar m. m.), 11 § första stycket (framställning av exemplar för enskilt bruk), 14 § första stycket (citaträtt), 17 § (ljudupptagningar inom undervisningsverksamhet), 21 § (rätt att ta med verk i vissa reportage m. m.), 22 § första stycket (rätt för radioföretag att framställa s. k. efemära upptagningar) och 24 a § (tillhandahållande av allmän handling utan hinder av upphovsrätt).

I fråga om paragrafens tillämpningsområde kan f. ö. anmärkas att skyddet gäller oavsett om fonogrammet innehåller musik, fågelsång, trafikbuller eller andra ljud.

I paragrafens andra stycke har tagits in en hänvisning till de nu föreslagna 22 a—22 c §§.

Hänvisningen till 22 a § innebär att fonogramframställares kopieringsskydd inte utgör hinder mot att radio- och TV-utsändningar spelas in med stöd av 22 a §.

Hänvisningen till 22 b och 22 c §§ innebär på motsvarande sätt att bevarande av upptagning resp. kopiering på sätt och för ändamål som där anges får ske utan hinder av fonogramframställares rätt.

Något skydd av ideell karaktär finns inte enligt förevarande paragraf.

48 §

Paragrafen innehåller regler om den rätt som ljudradio- och TV-företag har till sina sändningar.

Enligt paragrafens första stycke får sådan sändning inte utan sändarföretagets samtycke återutsändas eller upptagas på anordning genom vilken den kan återges. Inte heller får TV-sändning utan sådant samtycke återges för allmänheten i biograf eller därmed jämförlig lokal.

Utsändning som har upptagits på anordning enligt första stycket får enligt paragrafens andra stycke inte utan sändarföretagets samtycke överföras från en sådan anordning till en annan förrän 25 år har förflutit från det år när utsändningen ägde rum.

I radio- eller TV-företagets rätt enligt första och andra styckena görs enligt paragrafens tredje stycke vissa inskränkningar vilka delvis motsvarar dem som gäller i rättigheterna enligt 45 och 46 §§. Sålunda skall följande bestämmelser äga motsvarande tillämpning, nämligen 9 och 24 §§ (visst fritt utnyttjande av myndigheters handlingar m. m.), 11 § första stycket (framställning av exemplar för enskilt bruk), 14 § första stycket (citaträtt), 17 § (ljudupptagningar inom undervisningsverksamhet), 20 § (vissa slag av offentliga framföranden), 21 § (rätt att ta med verk i vissa reportage m. m.), 22 § första stycket (rätt för radioföretag att framställa s. k. cfemära upptagningar) och 24 a § (tillhandahållande av allmän handling utan hinder av upphovsrätt).

I fråga om skyddet enligt paragrafen bör anmärkas att det avser själva utsändningen som tekniskt medium och alltså är oberoende av om denna innehåller ett upphovsrättsligt skyddat verk eller inte. Skyddet avser sålunda även t. ex. nyhetssändningar, sportevenemang, reportage etc.

I paragrafens tredje stycke har tagits in en hänvisning till 22 a—22 c §§.

Hänvisningen till 22 a § innebär att radio- och TV-företags rättigheter enligt förevarande paragraf inte utgör hinder mot sådan inspelning med stöd av 22 a §.

Hänvisningen till 22 b och 22 c §§ medför att sådant bevarande resp. sådan exemplarframställning som där sägs är tillåten utan hinder av radio- och TV-företags rättigheter enligt förevarande paragraf.

49 §

Paragrafen innehåller bestämmelser om det s. k. katalogskyddet. Katalog, tabell eller annat dylikt arbete vari sammanställts ett stort antal uppgifter får enligt paragrafens första stycke inte eftergöras utan framställarens samtycke förrän tio år har förflutit efter det år när arbetet gavs ut.

I andra stycket görs vissa av de inskränkningar som gäller för den egentliga upphovsrätten tillämpliga också på skyddet enligt förevarande paragraf. Detta gäller 9 och 24 §§ (visst fritt utnyttjande av myndigheters handlingar), 11 § första stycket (framställning av exemplar för enskilt bruk), 14 § (citaträtt) och 24 a § (tillhandahållande av allmän hand-

ling utan hinder av upphovsrätt). Vidare anges att om arbetet eller någon del därav är föremål för upphovsrätt även denna får göras gällande.

I paragrafens andra stycke har tagits in en hänvisning till 22 a—22 c §§.

Hänvisningarna innebär att inspelning, förvaring och kopiering enligt nämnda paragrafer får ske utan hinder av skyddet enligt 49 §.

11.10.3 Förslaget till lag om ändring i lagen om rätt till fotografisk bild

12 §

Enligt 1 § FotoL har den som har framställt en fotografisk bild ensamrätt att genom fotografi, tryck, teckning eller annat förfarande framställa exemplar av bilden och att visa den offentligt. I 2 § finns bestämmelser om ett visst ideellt skydd. Detta innebär att fotografen skall anges i den omfattning och på det sätt som god sed kräver när exemplar av bilden framställs eller bilden visas offentligt. Vidare får bilden inte ändras eller visas offentligt på ett sätt som är kränkande för fotografen.

I 5—11 §§ FotoL finns föreskrifter om vissa inskränkningar i fotografirätten, vilka liknar dem som gäller i fråga om den egentliga upphovsrätten. Vidare föreskrivs i 12 § första stycket att fotografisk bild får fritt utnyttjas i rättsvårdens och den allmänna säkerhetens intresse. I paragrafens andra stycke finns vissa regler om rätt att fritt använda fotografier vilka ingår i myndigheters handlingar och i tredje stycket sägs att allmän handling utan hinder av rätt till fotografisk bild skall tillhandahållas i den ordning som TF föreskriver.

I förevarande paragraf har som ett nytt fjärde stycke tagits in en bestämmelse om att 22 a—22 c §§ URL skall ha motsvarande tillämpning i fråga om rätten till fotografisk bild.

Hänvisningen till 22 a § URL innebär att sådan inspelning av TV-program, som är tillåten enligt den nämnda paragrafen, får ske utan hinder av den rätt som fotografen kan ha till de enskilda bilder som ingår i utsändningen. Bestämmelsen har betydelse dels i fall då utsändningen avser ett upphovsrättsligt skyddat verk, dels också i fall då programmet som sådant är oskyddat och den enda rättighet som föreligger — utöver radioföretagets egen rätt enligt 48 § URL — är fotografirätten. Hänvisningen innebär vidare att sådant bevarande av TV-sändningar resp. sådan kopiering som enligt 22 b § URL får ske av filmverk kan äga rum utan hinder av fotografens rätt till de enskilda bildrutorna i filmverket. Undantagsregeln får betydelse även i fråga om sådana filmer som inte är att anse som verk och som därför inte berörs av 22 b §. Genom att denna paragraf har getts motsvarande tillämpning på fotografisk bild får överföring med stöd av paragrafen utan hinder av fotografirätten ske även av filmer som inte är att anse som verk.

På motsvarande sätt innebär hänvisningen till 22 c § URL att exemplar får framställas på sätt och för ändamål som där sägs utan hinder av

fotografirätten. Hänvisningen får på samma sätt som hänvisningen till 22 a och 22 b §§ betydelse även när det material som skall kopieras inte utgörs av ett skyddat verk.

11.10.4 Ikraftträdande- och övergångsbestämmelser beträffande URL och FotoL

De föreslagna ändringarna i URL och FotoL bör träda i kraft den 1 juli 1978.

De nya bestämmelserna bör tillämpas även på verk som har tillkommit före ikraftträdandet.

Vad som nu har sagts bör också äga tillämpning på ändringarna i reglerna om s. k. närstående rättigheter och i reglerna om arbeten som avses i 49 § URL samt på ändringen i FotoL.

12 Hemställan

Jag hemställer att lagrådets yttrande inhämtas över förslagen till

1. lag om pliktexemplar av skrifter och ljud- och bildupptagningar,
2. lag om ändring i lagen (1960: 729) om upphovsrätt till litterära och konstnärliga verk,
3. lag om ändring i lagen (1960: 730) om rätt till fotografisk bild.

13 Beslut

Regeringen beslutar i enlighet med föredragandens hemställan.

*Bilaga 1**Förslag av utredningen
om pliktexemplar av
skrift***1 Förslag till****Lag om pliktexemplar av skrift**

1 § Denna lag gäller skrift, på vilken tryckfrihetsförordningen är tillämplig.

2 § Av inom landet framställd skrift skall framställaren leverera vardera ett exemplar till kungl. biblioteket och Lunds universitetsbibliotek (nationalexemplar) samt var sitt exemplar till universitetsbiblioteken i Stockholm, Uppsala, Linköping, Göteborg och Umeå.

3 § National- och övriga pliktexemplar av skrift skall levereras utan ersättning. Ersättning kan dock utgå i vissa fall enligt bestämmelser som regeringen meddelar.

4 § Av läromedelspaket och konstnappar med konstverk i original skall endast nationalexemplar levereras. Detsamma gäller skrift som utgör ny framställning av en tidigare framställd skrift och som har alldeles samma innehåll och utförande som denna.

5 § Av tidningar, mycket stora affischer samt visitkort och notifikationcr, adresskort, etiketter, blanketter, reklam- och emballagestryck eller därmed jämförliga alster skall intet pliktexemplar levereras. Ej heller skall något pliktexemplar levereras av skrift, som framställts uteslutande för internt bruk hos någon.

6 § Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer äger medge undantag från den i 2 § föreskrivna leveransplikten.

7 § Av utomlands framställd skrift, för vilken utgivningsbevis skall finnas eller ändå utfärdats, skall utgivaren leverera exemplar enligt vad i 2 § sägs.

Sprides inom landet annan utomlands framställd skrift, som helt eller till någon del är avfattad på svenska språket och ej införes endast i enstaka exemplar, skall förläggaren eller, om förläggare ej finns, den som låtit utlämna skriften för spridning inom landet leverera exemplar av skriften i samma mån som gäller för inom landet framställd skrift.

8 § National- och övriga pliktexemplar av skrift skall levereras för varje kalenderkvartal inom en månad från kvartalets utgång. De levererade exemplaren skall vara åtföljda av en leveransförteckning.

Pliktexemplar skall vara fullständigt och felfritt samt i övrigt i samma skick som de för spridning avsedda exemplaren.

9 § Den som åsidosätter sin leveransskyldighet enligt lagen dömes till böter. Kungl. biblioteket äger förelägga honom vid vite att fullgöra skyldigheten.

10 § Talan mot kungl. bibliotekets beslut enligt 9 § föres hos kammar-rätten genom besvär.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1978, då lagen (1949: 166) an-gående skyldighet att avlämna för bibliotek avsedda exemplar av tryckt skrift skall upphöra att gälla utom i fråga om förhållande som hänför sig till tiden före ikraftträdandet.

2 Förslag till

Lag om pliktexemplar av skrifter samt vissa ljud- och bildupptag-ningar

1 § Denna lag gäller

- 1) skrift, på vilken tryckfrihetsförordningen är tillämplig, och
- 2) ljudupptagning och upptagning av rörliga bilder, som utlämnats för spridning inom landet bland allmänheten.

2 § Av inom landet framställd skrift skall framställaren leverera var-dera ett exemplar till kungl. biblioteket och Lunds universitetsbibliotek (nationalexemplar) samt var sitt exemplar till universitetsbiblioteken i Stockholm, Uppsala, Linköping, Göteborg och Umeå.

3 § National- och övriga pliktexemplar av skrift skall levereras utan ersättning. Ersättning kan dock utgå i vissa fall enligt bestämmelser som regeringen meddelar.

4 § Av läromedelspaket och konstmappar med konstverk i original skall endast nationalexemplar levereras. Detsamma gäller skrift som ut-gör ny framställning av en tidigare framställd skrift och som har alldeles samma innehåll och utförande som denna.

5 § Av tidningar, mycket stora affischer samt visitkort och notifika-tioner, adresskort, etiketter, blanketter, reklam- och emballagetryck eller därmed jämförliga alster skall intet pliktexemplar levereras. Ej heller skall något pliktexemplar levereras av skrift, som framställts uteslutande för internt bruk hos någon.

6 § Av utomlands framställd skrift, för vilken utgivningsbevis skall finnas eller ändå utfärdats, skall utgivaren leverera exemplar enligt vad i 2 § sägs.

Sprides inom landet annan utomlands framställd skrift, som helt eller till någon del är avfattad på svenska språket och ej införes endast i en-staka exemplar, skall förläggaren eller, om förläggare ej finns, den som låtit utlämna skriften för spridning inom landet leverera exemplar av skriften i samma mån som gäller för inom landet framställd skrift.

7 § Av ljudupptagning och upptagning av rörliga bilder skall den som mångfaldigat upptagningen eller, om mångfaldigandet ägt rum ut-omlands, den som har infört exemplaren till landet utan ersättning leve-rera ett exemplar till den institution, som regeringen bestämmer.

8 § Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer, äger medge undantag från i 2 och 7 §§ föreskriven leveransplikt.

9 § Pliktexemplar av skrift och av ljud- eller bildupptagning skall levereras för varje kalenderkvartal inom en månad från kvartalets utgång. De levererade exemplaren skall vara åtföljda av en leveransförteckning.

Pliktexemplar skall vara fullständigt och felfritt samt i övrigt i samma skick som de för spridning avsedda exemplaren.

10 § Den som åsidosätter sin leveransskyldighet enligt lagen dömes till böter. Myndighet som regeringen bestämmer, äger förelägga honom vid vite att fullgöra skyldigheten.

11 § Talan mot myndighets beslut enligt 10 § föres hos kammarrätten genom besvär.

*Bilaga 2**Tidningsfilmnings-
kommitténs förslag***Förslag till****Lag om skyldighet att avlämna exemplar av tidning m. m. för mikrofilmning**

1 § Av varje tidning som utgör tryckt skrift och har framställts här i riket samt utgivits här, skall i enlighet med vad nedan sägs avlämnas ett exemplar (filmningsexemplar) till kungliga biblioteket för att bilda underlag för framställning av exemplar genom mikrofilmning eller liknande förfarande.

Vad som sägs i första stycket om tidning gäller även löpsedlar, bilagor och därmed jämförligt material.

2 § Skyldighet som sägs i 1 § skall åvila den som trycker tidningen.

Har den som trycker tidningen, i fall som avses i 4 kap. 5 § tryckfrihetsförordningen, låtit sätta ut uppgift om sitt boktryckeri på tidningen, fastän denna helt eller delvis framställts på annat tryckeri, skall skyldighet att avlämna filmningsexemplar åvila honom.

3 § Filmningsexemplar skall avlämnas utan ersättning.

4 § Filmningsexemplar skall för varje period om två månader avlämnas inom en månad från periodens utgång.

5 § Filmningsexemplar skall avlämnas fullständigt och felfritt samt i övrigt i samma skick som de för spridning avsedda exemplaren.

6 § Vad i 1 §, 2 § första stycket och 3—5 §§ sägs skall äga motsvarande tillämpning på tidning som tryckts utom riket och utlämnats för spridning inom riket, om utgivningsbevis enligt vad därom är föreskrivet skall finnas för skriften eller ändock utfärdats.

Skyldighet att avlämna filmningsexemplar enligt första stycket skall åvila utgivaren.

7 § Den som enligt denna lag är skyldig att avlämna filmningsexemplar skall under en tid av sex månader från det att exemplaret senast skolat avlämnas bevara och på begäran av kungliga biblioteket avlämna ytterligare ett exemplar av ifrågavarande tidning (reservexemplar). I fråga om reservexemplar skall vad som sägs i 3 och 5 §§ äga motsvarande tillämpning.

8 § Regeringen bestämmer vilka tidningar som skall omfattas av avlämningskyldighet enligt 1—7 §§.

Regeringen eller myndighet som regeringen bestämmer får, då särskilda skäl föranleder härtill, medge undantag från föreskrifterna i denna lag.

9 § Avlämnas icke filmningsexemplar eller reservexemplar av tidning

enligt vad som föreskrives i denna lag och med stöd därav utfärdade föreskrifter dömes till böter, högst femhundra kronor.

Domstol äger på talan av allmän åklagare vid vite tillhålla den försumlige att fullgöra sin skyldighet.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1977.

Bilaga 3

DAK:s förslag

1 Förslag till ändring i tryckfrihetsförordningen

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

2 kap.

7 §

Vad i detta kapitel stadgas om allmänna handlingar äge ej tillämpning å exemplar av tryckt skrift, som avses i 4 kap. 7 §, eller å enskilda brev, skrifter eller upptagningar, vilka överlämnats till allmänt arkiv eller bibliotek eller eljest till myndighet uteslutande för förvaring och vård eller forsknings- och studieändamål. Angående tillhandahållande av handlingar och upptagningar som nu nämnts gälle vad särskilt är föreskrivet.

Vad i detta kapitel stadgas om allmänna handlingar äge ej tillämpning å exemplar av tryckt skrift, som avses i 4 kap. 7 §, eller å *upptagning av rundradiosändning, som verkställts för att säkerställa framtida bevisning, ej heller* å enskilda brev, skrifter eller upptagningar, vilka *anskaffats eller* överlämnats till allmänt arkiv eller bibliotek eller eljest till myndighet uteslutande för förvaring och vård eller forsknings- och studieändamål. *Samma gäller upptagning av rundradiosändning, som förvaras i allmänt arkiv uteslutande för forsknings- och studieändamål.* Angående tillhandahållande av handlingar och upptagningar som nu nämnts gälle vad särskilt är föreskrivet.

2 Förslag till

Lag om ändring i lagen (1960: 729) om upphovsrätt till litterära och konstnärliga verk

Härigenom förordnas i fråga om lagen (1960: 729) om upphovsrätt till litterära och konstnärliga verk, dels att 45, 46, 48, 49 och 58 §§ skall ha nedan angivna lydelse, dels att i lagen skall införas två nya paragrafer, betecknade 22 a och 22 b §§, av nedan angivna lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

22 a §

Verk, som återgives i ljudradio- eller televisionsutsändning, som äger rum i Sverige, må, med rege-

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

ringens tillstånd och på de villkor som däri angivas, överföras på anordning, genom vilken det kan återgivas, för att bevaras i officiellt arkiv.

I fråga om filmverk gäller bestämmelsen i första stycket även verk som göres tillgängligt för allmänheten på annat sätt än där säges.

22 b §

Om exemplar av verk, som har gjorts tillgängligt för allmänheten, har omhändertagits i officiellt arkiv, som avses i 22 a §, må ytterligare exemplar därav framställas för arkivets verksamhet enligt de närmare föreskrifter som regeringen meddelar.

Om arkivet på grund av avtal med organisation som företräder ett flertal svenska upphovsmän på området äger rätt att utöver vad som följer av första stycket framställa exemplar av verk, må arkivet förfara på samma sätt med till samma art hänförligt offentliggjort verk av någon som icke tillhör organisationen; upphovsmanen äger rätt till ersättning härför.

45 §

En utövande konstnärns framförande av ett litterärt eller konstnärligt verk må icke utan hans samtycke upptagas på grammofonskiva, film eller annan anordning, genom vilken det kan återgivas, och ej heller utsändas i ljudradio eller television eller genom direkt överföring göras tillgängligt för allmänheten.

Ej må framförande, som upptagits på anordning varom i första stycket sägs, utan konstnärns samtycke överföras från en sådan anordning till en annan, förrän tjugufem år förflutit efter det år, då upptagningen ägde rum.

Beträffande upptagning, utsändning och överföring, som avses i denna paragraf, skall vad i 3 och 9 §§, 11 § första stycket, 14 § första stycket, 17, 20 och 21 §§, 22 § första stycket, 24, 24 a, 27—29 samt 41 och 42 §§ sägs äga motsvarande tillämpning.

Beträffande upptagning, utsändning och överföring, som avses i denna paragraf, skall vad i 3 och 9 §§, 11 § första stycket, 14 § första stycket, 17, 20 och 21 §§, 22 § första stycket, 22 a, 22 b, 24, 24 a, 27—29 samt 41 och 42 §§ sägs äga motsvarande tillämpning.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

46 §

Grammofonskiva eller annan anordning, på vilken ljud upptagits, må ej utan framställarens samtycke eftergöras förrän tjugufem år förflutit efter det år, då upptagningen ägde rum. Såsom eftergörande anses även att upptagningen överföres från en sådan anordning till en annan.

Beträffande förfarande, som enligt denna paragraf är beroende av framställarens samtycke, skall vad i 9 §, 11 § första stycket, 14 § första stycket, 17 och 21 §§, 22 § första stycket samt 24 och 24 a §§ sägs äga motsvarande tillämpning.

Beträffande förfarande, som enligt denna paragraf är beroende av framställarens samtycke, skall vad i 9 §, 11 § första stycket, 14 § första stycket, 17 och 21 §§, 22 § första stycket samt 22 a, 22 b, 24 och 24 a §§ sägs äga motsvarande tillämpning.

48 §

Ljudradio- eller televisionsutsändning må icke utan radio- eller televisionsföretagets samtycke återutsändas eller upptagas på anordning, genom vilken den kan återgivas. Utan sådant samtycke må ej heller televisionsutsändning återgivas för allmänheten i biograf eller därmed jämförlig lokal.

Ej må utsändning, som upptagits på anordning varom i första stycket sägs, utan radio- eller televisionsföretagets samtycke överföras från en sådan anordning till en annan förrän tjugufem år förflutit efter det år, då utsändningen ägde rum.

Vad i 9 §, 11 § första stycket, 14 § första stycket, 17, 20 och 21 §§, 22 § första stycket samt 24 och 24 a §§ sägs skall äga motsvarande tillämpning i fall som avses i denna paragraf.

Vad i 9 §, 11 § första stycket, 14 § första stycket, 17, 20 och 21 §§, 22 § första stycket samt 22 a, 22 b, 24 och 24 a §§ sägs skall äga motsvarande tillämpning i fall som avses i denna paragraf.

49 §

Katalog, tabell eller annat dylikt arbete, vari sammanställts ett stort antal uppgifter, må ej utan framställarens samtycke eftergöras, förrän tio år förflutit efter det år, då arbetet utgavs.

Vad i 9 §, 11 § första stycket samt 14, 24 och 24 a §§ sägs skall äga motsvarande tillämpning beträffande arbete som avses i denna paragraf. Är sådant arbete eller del därav föremål för upphovsrätt, må den ock göras gällande.

Vad i 9 §, 11 § första stycket samt 14, 22 a, 22 b, 24 och 24 a §§ sägs skall äga motsvarande tillämpning beträffande arbete som avses i denna paragraf. Är sådant arbete eller del därav föremål för upphovsrätt, må den ock göras gällande.

58 §

Rätt domstol i mål om ljudradio- eller televisionsutsändning i strid mot denna lag är Stockholms tingsrätt. Samma lag vare i mål

Rätt domstol i mål om ljudradio- eller televisionsutsändning i strid mot denna lag är Stockholms tingsrätt. Samma lag vare i mål

Nuvarande lydelse

om ersättning som avses i 9 § andra stycket, 14 § andra stycket, 16 §, 22 § andra stycket eller 47 §.

Föreslagen lydelse

om ersättning som avses i 9 § andra stycket, 14 § andra stycket, 16 §, 22 § andra stycket, 22 b § andra stycket eller 47 §.

3 Förslag till**Lag om ändring i lagen (1960: 730) om rätt till fotografisk bild**

Härigenom förordnas i fråga om lagen (1960: 730) om rätt till fotografisk bild att 6 och 20 §§ skall ha nedan angivna lydelse.

*Nuvarande lydelse**Föreslagen lydelse*

6 §

Med Konungens tillstånd och på de villkor, som däri angivas, må arkiv och bibliotek för sin verksamhet framställa exemplar av fotografisk bild.

Vad i 22 b § andra stycket lagen (1960: 729) om upphovsrätt till litterära och konstnärliga verk är stadgat om exemplar av verk skall äga motsvarande tillämpning i fråga om exemplar av fotografisk bild.

20 §

Rätt domstol i mål om televisionsutsändning i strid mot denna lag är Stockholms tingsrätt. Samma lag vare i mål om ersättning som avses i 7 eller 9 § eller 12 § andra stycket.

Rätt domstol i mål om televisionsutsändning i strid mot denna lag är Stockholms tingsrätt. Samma lag vare i mål om ersättning som avses i 6 § andra stycket, 7 eller 9 § eller 12 § andra stycket.

4 Förslag till**Lag om arkivexemplar av vissa ljud- och bildupptagningar**

Härigenom förordnas som följer

1 § Av varje ljudupptagning och upptagning av rörliga bilder, varav exemplar utlämnas för spridning eller göres tillgängliga för allmänheten på annat sätt, skall, i den mån ej annat föreskrives i det följande, ett exemplar (arkivexemplar) utan ersättning avlämnas till det arkiv som regeringen bestämmer.

2 § Arkivexemplar skall vara fullständigt, felfritt och försett med samma uppgifter som de exemplar som göres tillgängliga för allmänheten. Om dessa exemplar är inneslutna i fodral eller annat omslag, skall arkivexemplaret vara inneslutet på samma sätt.

3 § Arkivexemplar skall avlämnas av den, på vars beställning exemplar av upptagningen har framställts, eller, om exemplar har framställts endast utom riket, av den som har infört exemplaren till riket.

Regeringen eller, efter dess bemyndigande, det arkiv som avses i 1 § kan föreskriva att arkivexemplar i stället skall avlämnas av den som har framställt exemplar eller har gjort exemplar tillgängligt för allmänheten.

4 § Arkivexemplar skall avlämnas inom tre veckor från den dag då exemplar av upptagningen först gjordes tillgängligt för allmänheten.

Regeringen eller, efter dess bemyndigande, det arkiv som avses i 1 § kan medgiva att arkivexemplar avlämnas senare.

5 § Med upplaga avses i denna lag vad som på en gång framställs här i riket eller införes hit.

6 § Från avlämningskyldigheten undantages

1. ljudupptagning med en upplaga av mindre än tjugo exemplar,
2. ljudupptagning med en upplaga av lägst tjugo men mindre än ett-hundra exemplar, under förutsättning att inom den i 4 § föreskrivna tiden i stället anmälan med uppgifter om upptagningen göres till arkivet; den som gjort sådan anmälan skall bevara ett arkivexemplar av upptagningen i tre veckor därefter och på begäran avlämna detta,

3. ljudupptagning, av vilken arkivexemplar har avlämnats i samband med att annan upplaga har gjorts tillgänglig för allmänheten, om den nya upplagan ej innefattar någon förändring,

4. ljud- eller bildupptagning, av vilken exemplar skall användas endast i ljudradio- eller televisionsutsändning,

5. ljud- eller bildupptagning, av vilken exemplar skall användas endast som ett led i offentligt framförande, om användandet ej är det huvudsakliga i framförandet.

Regeringen eller, efter dess bemyndigande, det arkiv som avses i 1 § kan även i andra fall medgiva undantag från avlämningskyldigheten.

7 § Den som avlämnat arkivexemplar av bildupptagning har rätt att få tillbaka exemplaret sedan arkivet haft skälig tid för framställning av kopia för arkivering.

8 § Den som uppsåtligen eller av oaktsamhet bryter mot 1—4 §§ dömes till böter.

9 § Den som icke fullgör avlämnings- eller anmälningskyldigheten kan på allmän åklagares begäran av domstol vid vite föreläggas att fullgöra sin skyldighet.

Bilaga 4

De remitterade
förslagen**1 Förslag till****Lag om pliktexemplar av skrifter och ljud- och bildupptagningar**

Härigenom föreskrivs följande.

Inledande bestämmelser

1 § I denna lag ges föreskrifter om skyldighet att till bibliotek eller arkiv lämna exemplar av skrifter, ljud- och bildupptagningar samt vissa kombinationer av sådant material (pliktexemplar).

Pliktexemplar skall bevaras och tillhandahållas för forskningsändamål enligt föreskrifter som meddelas av regeringen eller myndighet som regeringen bestämmer.

2 § I denna lag förstås med

skrift tryckt skrift och annan skrift, som avses i 1 kap. 5 § tryckfrihetsförordningen,

dagstidning skrift, som utgör allmän nyhetstidning av dagspresskarakter och som normalt kommer ut med minst ett nummer varje vecka, samt löpsedel och bilaga,

fonogram upptagning, som uteslutande innehåller ljud och vars innehåll kan avlyssnas endast med tekniskt hjälpmedel,

videogram upptagning, vars innehåll är avsett att återges i form av rörliga bilder, med eller utan ljud, genom anordning där upptagningens innehåll i något skede föreligger i form av elektriska signaler.

Pliktexemplar av skrifter

3 § Av skrift, som har framställts här i riket och utgivits här, skall ett pliktexemplar lämnas till vart och ett av kungl. biblioteket och biblioteken vid universiteten i Stockholm, Uppsala, Linköping, Lund, Göteborg och Umeå, om ej annat följer av 6, 7 eller 8 §.

4 § Av periodisk skrift, som har framställts utom riket och för vilken utgivningsbevis finns eller skall finnas, skall ett pliktexemplar lämnas till vart och ett av kungl. biblioteket och biblioteken vid universiteten i Stockholm, Uppsala, Linköping, Lund, Göteborg och Umeå, om ej annat följer av 6, 7 eller 8 §.

5 § Av skrift, som inte är periodisk och som har framställts utom riket, skall ett pliktexemplar lämnas till vart och ett av kungl. biblioteket och biblioteken vid universiteten i Stockholm, Uppsala, Linköping, Lund, Göteborg och Umeå, om

1. skriften har lämnats ut för spridning här i riket,
2. skriften helt eller delvis är avfattad på svenska språket eller, om så inte är fallet, den huvudsakligen är avsedd att spridas inom riket och
3. skriften ej har förts in till riket endast i enstaka exemplar.

Föreskrifterna i första stycket gäller dock ej om annat följer av 6 eller 8 §.

6 § Om skrift som avses i någon av 3—5 §§ har samma innehåll och utförande som tidigare framställd skrift, föreligger endast skyldighet att lämna ett pliktexemplar till kungl. biblioteket och ett pliktexemplar till biblioteket vid universitetet i Lund, under förutsättning att pliktexemplar av den tidigare framställda skriften har lämnats eller lämnas samtidigt.

7 § I fråga om tryckt dagstidning gäller, i stället för vad som följer av 3, 4 och 6 §§, följande.

Av tidningen skall lämnas två pliktexemplar till kungl. biblioteket och ett pliktexemplar till biblioteket vid universitetet i Lund.

Om tidningen ges ut i flera olika editioner, skall pliktexemplar lämnas av den edition som har utgivits först och, om tidningen ges ut i minst tre olika editioner, också av den edition som har utgivits sist.

Har sida eller löpsedel ändrats, skall pliktexemplar lämnas av varje sålunda ändrad sida eller löpsedel. Detta gäller dock ej om den ändrade sidan eller den ändrade löpsedeln ingår i pliktexemplar som lämnas enligt tredje stycket.

8 § Skyldighet att lämna pliktexemplar enligt 3—7 §§ föreligger inte i fråga om

1. visitkort, notifikation, adresskort, etikett, blankett, reklam- och emballagetryck eller därmed jämförlig skrift,

2. protokoll, arbetspromemoria eller liknande skrift, som har framställts hos myndighet,

3. skrift som har framställts i punktskrift,

4. skrift, som skall lämnas såsom tillbehör till pliktexemplar enligt 24 §, eller

5. skrift som ingår eller är avsedd att ingå i kombinerat material enligt 18—23 §§.

9 § Pliktexemplar skall lämnas i fråga om

1. skrift, som har framställts här i riket, av framställaren,

2. periodisk skrift, som har framställts utom riket, av utgivaren här i riket,

3. annan skrift än periodisk skrift, som har framställts utom riket, av förläggaren här i riket eller, om sådan förläggare inte finns, av den som har låtit lämna ut skriften för spridning här i riket.

10 § Pliktexemplar skall lämnas i fråga om

1. dagstidning som avses i 7 §, inom en månad efter utgången av varje period om två kalendermånader under vilken tidningen utgavs,

2. annan skrift, inom en månad efter utgången av det kalenderkvartal under vilket skriften utgavs.

Regeringen bestämmer om periodindelning som avses i första stycket 1.

Pliktexemplar av ljud- och bildupptagningar

Ljudradio- och televisionsprogram

11 § Av upptagning av ljudradio- och televisionsprogram, som har sänts av sådant programföretag som avses i 5 § radiolagen (1966: 755),

skall programföretaget lämna ett pliktexemplar till arkivet för ljud och bild.

Pliktexemplar enligt första stycket skall utgöras av upptagning, som programföretaget enligt särskilda föreskrifter skall göra för att säkerställa framtida bevisning om innehållet i program. Pliktexemplaret skall lämnas inom en månad från den dag då programföretagets skyldighet att bevara upptagningen enligt dessa föreskrifter upphörde.

Film

12 § Av film, som är 16 eller 35 millimeter bred och som har godkänts av statens biografbyrå för visning vid biograf föreställning, skall den, som har påkallat granskningen hos biografbyrån, lämna ett pliktexemplar till arkivet för ljud och bild.

Pliktexemplar enligt första stycket skall lämnas inom en månad från den dag då filmen första gången visades offentligt här i riket. Den som har lämnat pliktexemplaret skall få tillbaka detta sedan arkivet har haft skälig tid för att framställa en kopia.

Fonogram och videogram

13 § Av fonogram eller videogram, som har mångfaldigats här i riket i minst 50 exemplar och som har gjorts tillgängligt för allmänheten här, skall ett pliktexemplar lämnas till arkivet för ljud och bild, om ej annat följer av 15 §.

Fonogram eller videogram görs tillgängligt för allmänheten, när åtgärd vidtages som anges i 2 § tredje stycket lagen (1960: 729) om upphovsrätt till litterära och konstnärliga verk.

14 § Av fonogram eller videogram, som har mångfaldigats utom riket och har gjorts tillgängligt för allmänheten här i riket, skall ett pliktexemplar lämnas till arkivet för ljud och bild. Detta gäller dock endast om

1. den som har låtit föra in exemplaren till riket har fört in minst 50 exemplar och
2. fonogrammet eller videogrammet helt eller delvis innehåller verk av svensk upphovsman eller framförande av svensk konstnär eller framförande på svenska språket eller skildring av svenska förhållanden.

Föreskrifterna i första stycket gäller dock ej om annat följer av 15 §.

15 § Skyldighet att lämna pliktexemplar enligt 13 eller 14 § föreligger inte i fråga om sådant fonogram eller videogram

1. som har samma innehåll och utförande som tidigare mångfaldigat fonogram eller videogram, av vilket pliktexemplar har lämnats, eller
2. som ingår eller är avsett att ingå i kombinerat material enligt 18—23 §§.

16 § Pliktexemplar skall lämnas i fråga om

1. fonogram eller videogram, som har mångfaldigats inom riket, av den som har beställt mångfaldigandet eller, om sådan beställare inte finns, av den som har utfört mångfaldigandet,
2. fonogram eller videogram, som har mångfaldigats utom riket, av den som har låtit föra in exemplaren till riket.

17 § Pliktexemplar av fonogram eller videogram skall lämnas inom en månad från den dag då fonogrammet eller videogrammet först gjordes tillgängligt för allmänheten här i riket.

Pliktexemplar av kombinerat material

18 § Med kombinerat material förstås i 19—23 §§, i fråga om material som ej utgör läromedel, material vari tillsammans ingår

1. skrift, fonogram och videogram,
2. skrift och fonogram eller
3. skrift och videogram.

Med kombinerat material förstås i 19—23 §§, i fråga om läromedel, material vari tillsammans ingår

1. skrift och fonogram,
2. skrift, fonogram och sådant bildmaterial, som är avsett att visas med tekniskt hjälpmedel,
3. skrift och sådant bildmaterial, som är avsett att visas med tekniskt hjälpmedel, eller
4. fonogram och sådant bildmaterial, som är avsett att visas med tekniskt hjälpmedel.

I fall som avses i första stycket och andra stycket 1—3 skall skriften utgöras av annan skrift än som anges i 8 § 1—4.

19 § Av kombinerat material, som har mångfaldigats här i riket i minst 50 exemplar och som har lämnats ut för spridning här, skall ett pliktexemplar lämnas till kungl. biblioteket och ett pliktexemplar till biblioteket vid universitetet i Lund, om ej annat följer av 21 § andra stycket.

20 § Av kombinerat material, som helt eller delvis har mångfaldigats utom riket, skall ett pliktexemplar lämnas till kungl. biblioteket och ett pliktexemplar till biblioteket vid universitetet i Lund, om

1. materialet har lämnats ut för spridning här i riket i minst 50 exemplar och
2. materialet innehåller framställning eller framförande på svenska språket eller huvudsakligen är avsett att spridas här i riket.

Föreskrifterna i första stycket gäller ej om annat följer av 21 § andra stycket.

21 § Skyldighet att lämna pliktexemplar av kombinerat material enligt 19 eller 20 § omfattar endast sådana beståndsdelar som särskilt anges i 18 §.

Skyldighet att lämna pliktexemplar enligt 19 eller 20 § föreligger inte i fråga om sådant kombinerat material som har samma innehåll och utförande som tidigare mångfaldigat kombinerat material, av vilket pliktexemplar har lämnats.

22 § Pliktexemplar skall lämnas i fråga om

1. kombinerat material, som har mångfaldigats inom riket, av den som har beställt mångfaldigandet eller, om sådan beställare inte finns, av den som har låtit lämna ut materialet för spridning här i riket,
2. kombinerat material, som helt eller delvis har mångfaldigats utom riket, av förläggaren här i riket eller, om sådan förläggare inte finns, av den som har låtit lämna ut materialet för spridning här i riket.

23 § Pliktexemplar skall lämnas i fråga om kombinerat material, som har lämnats ut i fullständigt skick för spridning här i riket, inom en månad efter utgången av det kalenderkvartal under vilket materialet lämnades ut.

I annat fall än som anges i första stycket skall pliktexemplar av material som utgör del av kombinerat material lämnas, i fråga om

1. skrift eller annat bildmaterial än videogram, inom en månad efter utgången av det kalenderkvartal under vilket materialet lämnades ut för spridning,
2. fonogram eller videogram, inom en månad från den dag då fonogrammet eller videogrammet först gjordes tillgängligt för allmänheten här i riket.

Gemensamma föreskrifter

24 § Pliktexemplar, som skall lämnas enligt föreskrifterna i denna lag, skall även omfatta omslag, fodral, folder, broschyr och liknande mindre tillbehör som följer med varje exemplar när detta sprids. Pliktexemplar jämte tillbehör skall vara i samma skick som de exemplar som är avsedda att spridas.

25 § Den som åsidosätter skyldigheten att lämna pliktexemplar enligt denna lag kan av myndighet som regeringen bestämmer föreläggas att vid vite fullgöra sin skyldighet. Vitesföreläggande skall delges.

Talan mot myndighets beslut enligt första stycket förs hos kammarrätten genom besvär.

26 § Regeringen eller myndighet som regeringen bestämmer får för visst fall medge undantag från skyldigheten att lämna pliktexemplar enligt denna lag.

-
1. Denna lag träder i kraft den 1 januari 1979. Den skall tillämpas på
    - a. skrift som har utgivits efter utgången av december 1978,
    - b. upptagning av sådant ljudradio- eller televisionsprogram som har sänts efter utgången av juni 1978,
    - c. film, som har lämnats till statens biografbyrå för granskning efter utgången av december 1978,
    - d. fonogram eller videogram, som har gjorts tillgängligt för allmänheten här i riket efter utgången av december 1978, och
    - e. kombinerat material i fråga om vilket samtliga beståndsdelar har lämnats ut för spridning efter utgången av december 1978.
  2. Genom den nya lagen upphävs lagen (1949: 166) angående skyldighet att avlämna för bibliotek avsedda exemplar av tryckt skrift.
  3. I fråga om tryckt skrift som har utgivits före ikraftträdandet gäller äldre föreskrifter.
  4. Föreskrifterna i 6 § i den nya lagen skall även tillämpas i fråga om skrift, av vilken enligt äldre föreskrifter exemplar har lämnats eller lämnas samtidigt med pliktexemplar av den nya framställningen enligt 6 §.
  5. Pliktexemplar av fonogram enligt 13 och 14 §§ skall under tiden den 1 januari—30 juni 1979 lämnas till nationalfonoteket vid kungl. biblioteket.

2 Förslag till

Lag om ändring i lagen (1960: 729) om upphovsrätt till litterära och konstnärliga verk

Härigenom föreskrivs i fråga om lagen (1960: 729) om upphovsrätt till litterära och konstnärliga verk

dels att i 12 §, 18 § andra stycket, 22, 51 och 62 §§ ordet "Konungen" i olika böjningsformer skall bytas ut mot "regeringen" i motsvarande form,

dels att 45, 46, 48 och 49 §§ skall ha nedan angivna lydelse,

dels att i lagen skall införas tre nya paragrafer, 22 a—22 c §§, av nedan angivna lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

22 a §

Har företag som avses i 22 § första stycket rätt att i utsändning återgiva verk, må företaget för att säkerställa framtida bevisning om innehållet i program upptaga verket på anordning genom vilken det kan återgivas. Utöver vad som följer av 22 b § må sådan upptagning icke utnyttjas för annat än bevisändamål.

22 b §

Upptagning som gjorts med stöd av 22 a § må, om den har dokumentariskt värde, bevaras i arkiv som avses i lagen (1978: 000) om pliktexemplar av skrifter och ljud- och bildupptagningar.

För bevarande i arkiv som sägs i första stycket må arkivet överföra offentliggjort filmverk på anordning genom vilken det kan återgivas.

22 c §

Har exemplar av offentliggjort verk överlämnats till arkiv som sägs i 22 b §, må enstaka exemplar av verket framställas, om det är påkallat från beredskaps- eller skyddssynpunkt. Enstaka exemplar må framställas även för forskningsändamål. Exemplar som framställts med stöd av denna paragraf må ej utnyttjas för annat ändamål.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

45 §¹

En utövande konstnärs framförande av ett litterärt eller konstnärligt verk må icke utan hans samtycke upptagas på grammofonskiva, film eller annan anordning, genom vilken det kan återgivras, och ej heller ut-sändas i ljudradio eller television eller genom direkt överföring göras tillgängligt för allmänheten.

Ej må framförande, som upptagits på anordning varom i första stycket sägs, utan konstnärens samtycke överföras från en sådan anordning till en annan, förrän tjugufem år förflutit efter det år, då upptagningen ägde rum.

Beträffande upptagning, utsändning och överföring, som avses i denna paragraf, skall vad i 3 och 9 §§, 11 § första stycket, 14 § första stycket, 17, 20 och 21 §§, 22 § första stycket, 24, 24 a, 27, 28, 41 och 42 §§ sägs äga motsvarande tillämpning.

Beträffande upptagning, utsändning och överföring, som avses i denna paragraf, skall vad i 3 och 9 §§, 11 § första stycket, 14 § första stycket, 17, 20 och 21 §§, 22 § första stycket, 22 a—22 c, 24, 24 a, 27, 28, 41 och 42 §§ sägs äga motsvarande tillämpning.

46 §²

Grammofonskiva eller annan anordning, på vilken ljud upptagits, må ej utan framställarens samtycke eftergöras förrän tjugufem år förflutit efter det år, då upptagningen ägde rum. Såsom eftergörande anses även att upptagningen överföres från en sådan anordning till en annan.

Beträffande förfarande, som enligt denna paragraf är beroende av framställares samtycke, skall vad i 9 §, 11 § första stycket, 14 § första stycket, 17 och 21 §§, 22 § första stycket samt 24 och 24 a §§ sägs äga motsvarande tillämpning.

Beträffande förfarande, som enligt denna paragraf är beroende av framställares samtycke, skall vad i 9 §, 11 § första stycket, 14 § första stycket, 17 och 21 §§, 22 § första stycket, 22 a—22 c, 24 och 24 a §§ sägs äga motsvarande tillämpning.

48 §³

Ljudradio- eller televisionutsändning må icke utan radio- eller televisionsföretagets samtycke återutsändas eller upptagas på anordning, genom vilken den kan återgivras. Utan sådant samtycke må ej heller televisionutsändning återgivras för allmänheten i biograf eller därmed jämförlig lokal.

Ej må utsändning, som upptagits på anordning varom i första stycket sägs, utan radio- eller televisionsföretagets samtycke överföras från en sådan anordning till en annan förrän tjugufem år förflutit efter det år, då utsändningen ägde rum.

Vad i 9 §, 11 § första stycket, 14 § första stycket, 17, 20 och

Vad i 9 §, 11 § första stycket, 14 § första stycket, 17, 20 och

¹ Senaste lydelse 1976: 192.

² Senaste lydelse 1973: 363.

³ Senaste lydelse 1973: 363.

Nuvarande lydelse

21 §§, 22 § första stycket samt 24 och 24 a §§ sägs skall äga motsvarande tillämpning i fall som avses i denna paragraf.

Föreslagen lydelse

21 §§, 22 § första stycket, 22 a—22 c, 24 och 24 a §§ sägs skall äga motsvarande tillämpning i fall som avses i denna paragraf.

49 §⁴

Katalog, tabell eller annat dylikt arbete, vari sammanställts ett stort antal uppgifter, må ej utan framställarens samtycke eftergöras, förrän tio år förflutit efter det år, då arbetet utgavs.

Vad i 9 §, 11 § första stycket samt 14, 24 och 24 a §§ sägs skall äga motsvarande tillämpning beträffande arbete som avses i denna paragraf. Är sådant arbete eller del därav föremål för upphovsrätt, må den ock göras gällande.

Vad i 9 §, 11 § första stycket, 14, 22 a—22 c, 24 och 24 a §§ sägs skall äga motsvarande tillämpning beträffande arbete som avses i denna paragraf. Är sådant arbete eller del därav föremål för upphovsrätt, må den ock göras gällande.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1978. Den skall tillämpas även på verk som tillkommit före ikraftträdandet. Vad sålunda har föreskrivits om verk skall ha motsvarande tillämpning på framförande, ljudupptagning, ljudradioutsändning och televisionsutsändning som avses i 45, 46 och 48 §§ samt på arbete som avses i 49 §.

3 Förslag till**Lag om ändring i lagen (1960: 730) om rätt till fotografisk bild**

Härigenom föreskrivs i fråga om lagen (1960: 730) om rätt till fotografisk bild

dels att i 6, 9, 11 och 23 §§ ordet "Konungen" i olika böjningsformer skall bytas ut mot "regeringen" i motsvarande form,

dels att 12 § skall ha nedan angivna lydelse.

*Nuvarande lydelse**Föreslagen lydelse***12 §¹**

I rättsvårdens och den allmänna säkerhetens intresse må fotografisk bild fritt utnyttjas.

I fråga om rätten till fotografisk bild skall vad i 9 och 24 §§ lagen (1960: 729) om upphovsrätt till litterära och konstnärliga verk är stadgat äga motsvarande tillämpning, varvid dock vad som där sägs om alster av bildkonst i stället skall gälla fotografisk bild som äger konstnärligt eller vetenskapligt värde.

Allmän handling skall utan hinder av rätt till fotografisk bild tillhandahållas i den ordning 2 kap. tryckfrihetsförordningen stadgar.

⁴ Senaste lydelse 1973: 363.

¹ Senaste lydelse 1973: 362.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

I fråga om rätten till fotografisk bild skall vad i 22 a—22 c §§ lagen (1960: 729) om upphovsrätt till litterära och konstnärliga verk är stadgat äga motsvarande tillämpning.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1978. Den skall tillämpas även på fotografisk bild som har framställts före ikraftträdandet.

LAGRÅDET

Utdrag
PROTOKOLL
vid sammanträde
1978-02-23

Närvarande: justitierådet Hesser, regeringsrådet Hamdahl, justitierådet Höglund, justitierådet Hessler.

Enligt protokoll vid regeringssammanträde den 26 januari 1978 har regeringen på hemställan av statsrådet Wikström beslutat inhämta lagrådets yttrande över förslag till

1. lag om pliktexemplar av skrifter och ljud- och bildupptagningar,
2. lag om ändring i lagen (1960 : 729) om upphovsrätt till litterära och konstnärliga verk,
3. lag om ändring i lagen (1960 : 730) om rätt till fotografisk bild.

Förslagen har inför lagrådet föredragits, det under 1) upptagna av hovrättsassessorn Lars Bergman och de under 2) och 3) upptagna av hovrättsassessorn Agne Henry Olsson.

Förslagen föranleder följande yttrande av *lagrådet*:

Förslaget till lag om pliktexemplar av skrifter och ljud- och bildupptagningar

2 §

I paragrafen definieras några av de termer som används i den föreslagna lagen, bl. a. fonogram och videogram.

Med *fonogram* skall sålunda förstås upptagning, som uteslutande innehåller ljud och vars innehåll kan avlyssnas endast med tekniskt hjälpmedel.

Bestämmelsen synes inte vara helt klar eftersom den kan avse antingen det materiella underlag på vilket en ljudupptagning fixerats (t. ex. en grammofonskiva eller en ljudkasset) eller också den sekvens av ljud som upptagits. Möjligen kan bådadera åsyftas. Enligt lagrådets mening bör bestämmelsen förtydligas.

Bestämmelser som anknyter till fonogram finns redan i den upphovsrättsliga lagstiftningen, låt vara att denna ej använder själva ordet. I 46 § upphovsrättslagen (URL) ges sålunda bestämmelser om att "grammofonskiva eller annan anordning, på vilken ljud upptagits" ej må eftergöras utan framställarens samtycke. Vad som här åsyftas är tydligen det materiella underlaget — anordningen — för upptagningen. I denna mening används begreppet fonogram också i internationella konventioner

till vilka Sverige anslutit sig, se t. ex. art. 3 i 1961 års internationella konvention om skydd för utövande konstnärer, framställare av fonogram samt radioföretag (prop. 1962 : 151) och art. 1 i 1971 års konvention rörande skydd för framställare av fonogram mot olovlig kopiering av deras fonogram (prop. 1972 : 136).

Enligt lagrådets mening vore det lämpligt att anknyta till den terminologi som utbildat sig inom den upphovsrättsliga lagstiftningen. Definitionen av fonogram bör alltså ange att med fonogram avses det materiella underlaget för en upptagning. I enlighet härmed bör en bestämmelse i ämnet innehålla, att med fonogram skall förstås anordning, på vilken uteslutande upptagits ljud och vars innehåll kan avlyssnas endast med tekniskt hjälpmedel.

Med *videogram* skall enligt förslaget förstås upptagning, vars innehåll är avsett att återges i form av rörliga bilder, med eller utan ljud, genom anordning där upptagningens innehåll i något skede föreligger i form av elektriska signaler.

Definitionen lider av samma brist som definitionen av fonogram. Det är sålunda oklart om med *videogram* betecknas det materiella underlaget för en viss upptagning eller den sekvens av bilder, med eller utan ljud, som upptagningen innehåller eller bådadera.

Bestämmelser som uteslutande anknyter till *videogram* finns ännu inte i svensk lagstiftning. Inte heller finns det ännu några internationella konventionsbestämmelser som uteslutande behandlar *videogram*. I den internationella diskussion som pågår för att förbereda eventuella sådana bestämmelser är meningarna delade: enligt en åsikt bör termen användas för det materiella underlaget för en upptagning medan enligt en annan åsikt termen bör avse såväl detta underlag som upptagningens innehåll.

När det gäller den nu föreslagna lagen synes det lämpligt att man definierar *videogram* på motsvarande sätt som fonogram, dvs. såsom avseende det materiella underlaget för upptagningen. Enligt lagrådets mening bör med *videogram* alltså förstås en anordning på vilken det finns en upptagning av det slag det här gäller. Om termen framdeles skulle anses böra bestämmas på annat sätt i upphovsrättslig eller annan lagstiftning om *videogram* eller om det aktualiseras av den tekniska utvecklingen, får självfallet övervägas om definitionen bör ändras.

Vad angår definitionens närmare innehåll i övrigt har enligt remissprotokollet beaktats vissa huvudformer av *videogram*, nämligen videoband, videokassetter och videokivor. Dessa medier har gemensamt att, såsom framgår av den föreslagna definitionen, upptagningen i något skede föreligger i form av elektriska signaler. I lagrådet har emellertid upplysts att under senaste tid framkommit ytterligare ett medium som kan återges med videoteknik. Det gäller upptagning på vanlig film (i s. k. super-8-format), som är insatt i kassett avsedd för återgivning genom videoapparat. Bildupptagningen sker här utan användande av elektriska signaler. Däremot sker återgivningen, som nyss angivits, med

videoteknik. Enligt lagrådets mening bör även medier av detta slag omfattas av definitionen. Detta kan ske genom att låta definitionen anknyta, inte till upptagningen utan till återgivningen och ange att denna skall ske genom videoteknik.

I enlighet med det anförda bör definitionen av videogram ange att med videogram förstås anordning, på vilken finns upptagning avsedd att återges i form av rörliga bilder, med eller utan ljud, genom teknik, som i något skede utnyttjar elektriska signaler.

13 §

Enligt paragrafens första stycke skall i princip leveransplikt föreligga i fråga om fonogram eller videogram som har mångfaldigats här i riket i visst antal exemplar och som har gjorts tillgängligt för allmänheten här. I andra stycket föreskrivs att fonogram eller videogram görs tillgängligt för allmänheten, när åtgärd vidtas som anges i 2 § tredje stycket URL.

Nämnda lagrum i URL innebär att litterärt eller konstnärligt verk görs tillgängligt för allmänheten dels då det framförs offentligt dels då exemplar därav sprids till allmänheten eller visas offentligt. Vidare sägs att lika med offentligt framförande anses framförande som i förvärvsverksamhet anordnas inför en större sluten krets.

Bestämmelserna avser två principiellt skilda sätt att förfoga över verket. För det första avses fall då *verket* — vad som ibland kallas det immateriella verket (se t. ex. SOU 1956 : 25 s. 38) — framförs offentligt. För det andra avses fall då *exemplar* av verket sprids till allmänheten eller visas offentligt. Med exemplar åsyftas föremål på eller i vilka verket fixerats, t. ex. böcker och grammofonskivor (a.a. s. 93).

Enligt vad lagrådet uttalat under 2 § bör med fonogram eller videogram förstås det materiella underlaget för den upptagning det gäller. Däremot bör ej avses upptagningen själv.

Det sagda innebär att 2 § tredje stycket URL kan tillämpas på fonogram eller videogram endast till den del lagrummet avser spridning eller visning av exemplar. Syftet är emellertid att ett fonogram eller videogram skall anses ha gjorts tillgängligt för allmänheten även då det använts för offentligt framförande utan att någon spridning av detta ägt rum.

Det nämnda syftet kan alltså enligt lagrådets mening inte uppnås genom en hänvisning till 2 § tredje stycket URL. I stället bör direkt i 13 § andra stycket anges de olika åtgärder som avses.

Lagrådet föreslår att lagrummet erhåller följande lydelse: "Fonogram eller videogram görs tillgängligt för allmänheten, när exemplar därav lämnas ut för spridning eller används för offentligt framförande. Lika med offentligt framförande anses framförande som i förvärvsverksamhet anordnas inför en större sluten krets."

Förslaget till lag om ändring i lagen (1960: 729) om upphovsrätt till litterära och konstnärliga verk**22 a—22 c §§**

I dessa paragrafer ges bestämmelser om de inskränkningar i upphovsrätten som behövs för att det nya arkivet för ljud och bild (ALB) skall kunna bedriva sin arkiveringsverksamhet när det gäller verk som skyddas enligt URL. Genom hänvisningar i 45, 46, 48 och 49 §§ URL och i 12 § lagen om rätt till fotografisk bild (FotoL) kommer bestämmelserna att gälla även andra i URL skyddade prestationer och genom FotoL skyddade fotografier.

Till grund för regleringen ligger tanken att radio- och TV-program skall bevaras genom att de s. k. referensupptagningar som programföretagen gör enligt radioansvarighetslagen skall överlämnas till ALB. I 22 a § ges bestämmelser om programföretagens rätt att göra referensupptagningar. I 22 b § stadgas om rätt för ALB dels att bevara referensupptagningar, som har dokumentariskt värde, dels att för sitt arkiv kopiera till ALB överlämnat filmverk. I 22 c § ges bestämmelser om rätt att kopiera ALB:s material, såvitt avser skyddade verk.

Av grundläggande betydelse är självfallet om den föreslagna ordningen är förenlig med de internationella förpliktelser som Sverige åtagit sig genom sin anslutning till Bernkonventionen. I denna fråga uttalar departementschefen att referensupptagningarna får när det gäller skyddade verk och prestationer anses vara ett slags efemära upptagningar i den mening som avses i art. 11 bis i Bernkonventionen. I fortsättningen uttalas att Bernkonventionen här måste anses ge utrymme för en inte obetydlig inspelnings- och arkivverksamhet så länge man tillgodoser bestämmelsens huvudsyfte, nämligen att hindra en inspelnings- och arkivverksamhet som kan innebära risker för uphovsmännens rätt att bestämma över sina verk.

Enligt lagrådets mening är det möjligen att gå för långt att beteckna referensupptagningarna som ett slags efemära upptagningar i Bernkonventionens mening. Konventionen stadgar uttryckligen att efemära upptagningar får framställas av radioföretaget för att brukas vid radioföretagets egna utsändningar. Detta villkor är inte uppfyllt i fråga om upptagningar vilka, såsom fallet är med referensupptagningar, görs för bevisändamål. Att upptagningar av detta slag står de efemära upptagningarna nära är dock tydligt. Härtill kommer att det är allmänt erkänt att det är förenligt med konventionen att, utöver de i konventionen uttryckligen medgivna inskränkningarna i upphovsrätten, göra även andra inskränkningar, om de är av mindre betydelse och avser bl. a. kulturella ändamål (se SOU 1956: 25 s. 230). Med beaktande av det anförda och av att förslaget med de begränsningar som skall gälla i fråga om kopiering av arkiverat material inte kan anses medföra någon inskränkning av praktisk betydelse i uphovsmännens rätt att bestämma över arkiv-

materialets utnyttjande, finner sig lagrådet kunna biträda departementschefens uppfattning att de föreslagna bestämmelserna är förenliga med Bernkonventionen. Det kan tilläggas att andra konventioner rörande upphovsrätt och närstående rättigheter som är att beakta i detta sammanhang — främst Världskonventionen om upphovsrätt samt de förut nämnda konventionerna av år 1961 och 1971 — i vart fall ej kan anses ge ett starkare skydd än Bernkonventionen och alltså ej heller utgör hinder för den föreslagna regleringen.

I fråga om de i 22 a och 22 b §§ föreslagna reglerna vill lagrådet förordna en omdisposition. Enligt förslaget behandlas referensupptagningar, såsom förut berörts, dels i 22 a § som ger programföretag rätt att göra sådan upptagning, dels i 22 b § första stycket som föreskriver att upptagningen, om den har dokumentariskt värde, får bevaras hos ALB. Bestämmelsen i 22 b § andra stycket avser däremot ej referensupptagningar utan ALB:s rätt att kopiera film. I 22 a § föreskrivs ytterligare att, utöver vad som följer av 22 b §, referensupptagning inte må utnyttjas för annat än bevisändamål. Enligt lagrådets mening skulle bestämmelserna vinna i överskådlighet om bestämmelsen i 22 b § första stycket om bevarande av referensupptagning togs upp i omedelbar anslutning till bestämmelsen i 22 a § om framställning av referensupptagning. Huvudbestämmelserna om referensupptagningar skulle på så sätt komma att ges i en och samma paragraf.

Förslaget innebär att den i 22 a § gjorda hänvisningen till 22 b § utgår. Meningen torde ha varit att denna hänvisning skulle ha inbegripit en hänvisning till 22 c §. Med lagrådets förslag bör göras en direkt hänvisning till 22 c §.

Med den omdisposition som nu förordas kan bestämmelsen i 22 b § andra stycket behållas och få utgöra hela innehållet i paragrafen. Hänvisningen till 22 b § första stycket får emellertid i stället avse 22 a §.

Vad slutligen angår 22 c § inleds denna med en bestämmelse att, om exemplar av offentliggjort verk har överlämnats till ALB, enstaka exemplar av verket må framställas om det är påkallat från beredskaps- eller skyddssynpunkt. Vidare sägs att enstaka exemplar må framställas även för forskningsändamål.

I dessa bestämmelser anges icke vem som får framställa exemplar. Tanken torde vara att ALB normalt självt skall utföra förekommande kopieringar genom sin personal. Man torde emellertid ha avsett att möjliggöra att även t. ex. en forskare skall kunna kopiera material som utlämnats till honom för studium. Enligt lagrådets mening bör man emellertid för att förebygga en alltför extensiv tolkning av lagtexten uttryckligen ange att kopieringsrätten tillkommer arkivet. Så har skett i 12 § URL i fråga om arkivs och biblioteks rätt att fotokopiera verk. Formuleras bestämmelsen i enlighet härmed, utesluter detta inte att kopieringsåtgärd i det enskilda fallet kan, med arkivets tillstånd, vid-

tagas av forskare eller annan. Om arkivet lämnat sådant tillstånd, får det nämligen anses ha ansvaret för åtgärden och i rättslig mening anses ha utfört kopieringen.

Lagrådet föreslår i enlighet med det anförda att 22 a—22 c §§ får följande lydelse:

”22 a §

Har företag som avses i 22 § första stycket rätt att i utsändning återgiva verk, må företaget för att säkerställa framtida bevisning om innehållet i program upptaga verket på anordning genom vilken det kan återgivas. Har sådan upptagning dokumentariskt värde, må den bevaras i arkiv som avses i lagen (1978 : 000) om pliktexemplar av skrifter och ljud- och bildupptagningar.

Upptagning som avses i första stycket får utnyttjas endast för bevisändamål, om ej annat följer av 22 c §.

22 b §

För bevarande i arkiv som sägs i 22 a § må arkivet överföra offentliggjort filmverk på anordning genom vilken det kan återgivas.

22 c §

Har exemplar av offentliggjort verk överlämnats till arkiv som sägs i 22 a §, må arkivet framställa enstaka exemplar av verket om det är påkallat från beredskaps- eller skyddssynpunkt. Arkivet må även framställa enstaka exemplar för forskningsändamål. Exemplar som framställts med stöd av denna paragraf må ej utnyttjas för annat ändamål.”

Förslaget till lag om ändring i lagen (1960: 730) om rätt till fotografisk bild

Förslaget lämnas utan erinran.

UTBILDNINGSDEPARTEMENTET

Utdrag
PROTOKOLL
vid regerings-
sammanträde
1978-02-23

Närvarande: statsråden Ahlmark, ordförande, och Bohman, Turesson, Antonsson, Mogård, Olsson, Dahlgren, Åsling, Söder, Troedsson, Mundebo, Krönmark, Ullsten, Burenstam Linder, Wikström, Johansson, Friggebo

Föredragande: statsrådet Wikström

Proposition om åtgärder för att bevara skrifter och ljud- och bildupptagningar

---

Föredraganden erinrar om att han vid regeringssammanträdet den 26 januari 1978 lagt fram förslag till organisation, resurser m. m. för bevarande av skrifter och ljud- och bildupptagningar. Han anmäler därefter lagrådets yttrande¹ över förslag till

1. lag om pliktexemplar av skrifter och ljud- och bildupptagningar,
2. lag om ändring i lagen (1960 : 729) om upphovsrätt till litterära och konstnärliga verk,
3. lag om ändring i lagen (1960 : 730) om rätt till fotografisk bild.

Föredraganden redogör för lagrådets yttrande och anför.

Lagrådet har föreslagit att definitionerna av termerna fonogram och videogram i 2 § i det remitterade förslaget till lag om pliktexemplar av skrifter och ljud- och bildupptagningar skall förtydligas på visst sätt. Jag har intet att erinra häremot. Som jag har anförts i bl. a. avsnitt 11.3 bör det ankomma på riksarkivet att följa den tekniska utvecklingen på området. De olika definitionerna i lagen bör vid behov anpassas till denna utveckling.

Av de skäl som lagrådet har anförts bör 13 § andra stycket i lagen om pliktexemplar av skrifter och ljud- och bildupptagningar få den lydelse som lagrådet har föreslagit.

Efter samråd med chefen för justitiedepartementet har jag inte heller någon invändning mot lagrådets förslag i fråga om utformningen av 22 a — 22 c §§ i lagen om upphovsrätt till litterära och konstnärliga verk (URL) och kan tillstyrka att lagtexten avfattas i enlighet med vad lagrå-

¹ Beslut om lagrådsremissen fattat vid regeringssammanträde den 26 januari 1978.

det har föreslagit. Jag vill emellertid understryka att frågan om hur dessa bestämmelser slutligen bör inordnas i URL får prövas av utredningen (Ju 1976: 02) om upphovsrätt i samband med utredningens översyn av lagen.

Regeringen har den 16 februari 1978 beslutat proposition med förslag om radions och televisionens fortsatta verksamhet m. m. (prop. 1977/78: 91). I propositionen föreslås att 5 § radiolagen (1966: 755) ändras. Den hänvisning till 5 § radiolagen som har gjorts i 11 § första stycket i det remitterade förslaget till lag om pliktleveranser av skrifter och ljud- och bildupptagningar bör med anledning härav i stället avse 5 § första stycket radiolagen. Detta innebär ingen ändring i fråga om vilka upptagningar av ljudradio- och TV-program som är leveranspliktiga.

Med hänvisning till vad jag nu har anfört hemställer jag att regeringen föreslår riksdagen

dels att antaga de av lagrådet granskade förslagen till

1. lag om pliktexemplar av skrifter och ljud- och bildupptagningar,
2. lag om ändring i lagen (1960: 729) om upphovsrätt till litterära och konstnärliga verk,

3. lag om ändring i lagen (1960: 730) om rätt till fotografisk bild,
dels att

4. till *Vissa bibliotekskostnader inom högskolan* för budgetåret 1978/79 under nionde huvudtiteln anvisa ett reservationsanslag av 500 000 kr.,

5. besluta att en central myndighet, arkivet för ljud och bild, skall inrättas den 1 januari 1979 enligt de riktlinjer jag har förordat,

6. till *Arkivet för ljud och bild* för budgetåret 1978/79 under nionde huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 3 800 000 kr.,

7. bemyndiga regeringen att vidta de övergångsbestämmelser och åtgärder i övrigt som behövs för att genomföra förslagen rörande den nya myndigheten.

Regeringen ansluter sig till föredragandens överväganden och beslutar att genom proposition föreslå riksdagen att antaga de förslag som föredraganden har lagt fram.

Innehållsförteckning

Propositionen	1
Propositionens huvudsakliga innehåll	1
Lagförslag	3
1 Förslag till Lag om pliktexemplar av skrifter och ljud- och bild- upptagningar	3
2 Förslag till Lag om ändring i lagen (1960: 729) om upphovsrätt till litterära och konstnärliga verk	8
3 Förslag till Lag om ändring i lagen (1960: 730) om rätt till foto- grafisk bild	10
Utdrag av regeringsprotokoll den 26 januari 1978	12
1 Inledning	12
2 Utgångspunkter	15
2.1 Utredningen om pliktexemplar av skrift	15
2.2 Tidningsfilmingskommittén	16
2.2.1 Bakgrund	16
2.2.2 Nuvarande tidningshantering och tidningsfilmning	16
2.2.3 Framförliggande tidningsfilmning	17
2.3 Dataarkiveringskommittén	17
2.3.1 Nuläge	17
2.3.2 Tidigare framförda reformförslag	18
2.3.3 Principställningstagande i DAK:s betänkande	19
Utredningen om pliktexemplar av skrift	21
3 Pliktexemplar av skrift	21
3.1 Kommitténs förslag	21
3.1.1 Skäl för leveransskyldighet	21
3.1.2 Utnyttjande av pliktexemplar m. m.	21
3.1.3 Pliktleverans eller leverans efter rekvisition	22
3.1.4 Pliktexemplarens antal och mottagare	23
3.1.5 Leveransskyldighetens omfattning	24
3.1.6 Leveransförfarande	25
3.1.7 Frågor om gallring	26
3.1.8 Resursfrågor	27
3.2 Remissyttrandena	27
3.2.1 Allmänna synpunkter	27
3.2.2 Pliktleverans eller leverans efter rekvisition	28
3.2.3 Pliktexemplarens antal och mottagare	28
3.2.4 Leveranspliktens omfattning	29
3.2.5 Leveransförfarande	30
3.2.6 Gallring	31
3.2.7 Resursfrågor	31
Utredningen om dagspress på mikrofilm	33
4 Utredningens förslag	33
4.1 Organisatoriska och rättsliga frågor	33
4.1.1 Organisatoriska frågor	33
4.1.2 Rättsliga frågor	33
4.2 Leveransskyldighet	34

4.2.1	Allmänna synpunkter på författningsregleringen	34
4.2.2	Den föreslagna lagen	35
4.2.3	Förslag till förordning med tillämpningsföreskrifter till den föreslagna lagen om skyldighet att avlämna exemplar av tidningar m. m. för mikrofilmning	37
4.3	Remissyttrandena	38
	Dataarkiveringskommittén	40
5	Lagringsambitioner	40
5.1	Utredningsförslag	40
5.1.1	DAK	40
5.1.2	Betänkandet Pliktexemplar av skrift	41
5.2	Remissyttrandena	41
5.2.1	Remissyttrandena över DAK:s förslag	41
5.2.2	Remissyttrandena över betänkandet Pliktexemplar av skrift	42
6	Databärare och inspelningsteknik	43
6.1	DAK	43
6.1.1	Allmänt	43
6.1.2	Radiosändningarna	43
6.1.3	TV-sändningarna	43
6.1.4	Fonogrammen	44
6.1.5	Filmen	44
6.1.6	Videokassetter, bildskivor m. m.	44
6.2	Remissyttrandena	44
6.2.1	Allmänt	44
6.2.2	Radiosändningarna	44
6.2.3	TV-sändningarna	45
6.2.4	Fonogrammen	45
6.2.5	Filmen	45
6.2.6	Videokassetter, bildskivor m. m.	46
7	Gallring av radio- och TV-sändningar	46
7.1	DAK	46
7.2	Remissyttrandena	46
8	Rättsliga frågor	47
8.1	Rättsliga utgångspunkter för ett vidgat bevarande	47
8.2	Leveransplikt m. m.	48
8.2.1	Allmänt	48
8.2.1.1	DAK	48
8.2.1.2	Remissyttrandena	49
8.2.2	Radio- och TV-sändningar	49
8.2.2.1	DAK	49
8.2.2.2	Remissyttrandena	49
8.2.3	Fonogram, film och vissa bildupptagningar	50
8.2.3.1	Utredningsförslag	50
8.2.3.1.1	DAK	50
8.2.3.1.2	Betänkandet Pliktexemplar av skrift	51
8.2.3.2	Remissyttrandena	51
8.2.3.2.1	Remissyttrandena över DAK:s förslag	51
8.2.3.2.2	Remissyttrandena över betänkandet Pliktexemplar av skrift	52
8.3	Utnyttjanderätt	53
8.3.1	DAK	53
8.3.1.1	Allmänt	53

8.3.1.2	Tryckfrihetsförordningens tillämpning på arkivmaterial	53
8.3.1.3	Rätt att framställa kopior för arkivets verksamhet	53
8.3.1.4	Rätt till forskning och visst studium	54
8.3.1.5	Rätt till annat utnyttjande	55
8.3.2	Remissyttrandena	55
8.3.2.1	Allmänt	55
8.3.2.2	Tryckfrihetsförordningens tillämpning på arkivmaterial	55
8.3.2.3	Rätt att framställa kopior för arkivets verksamhet	55
8.3.2.4	Rätt till forskning och visst studium	56
8.3.2.5	Rätt till annat utnyttjande	56
9	Organisatoriska frågor	57
9.1	DAK	57
9.1.1	En eller flera arkivinstitutioner	57
9.1.2	Arkivinstitutionens arbetsuppgifter	57
9.1.3	Övertagande av arkivmaterial från andra institutioner	58
9.1.4	Personalbehov	59
9.1.5	Lokalbehov	59
9.2	Remissyttrandena	59
9.2.1	En eller flera arkivinstitutioner	59
9.2.2	Arkivinstitutionens uppgifter	61
9.2.3	Övertagande av arkivmaterial från andra institutioner	62
9.2.4	Personalbehov	62
9.2.5	Lokalbehov	62
10	Kostnader	63
10.1	DAK	63
10.2	Remissyttrandena	63
11	Föredraganden	63
11.1	Inledning	63
11.2	Material som skall bevaras	66
11.2.1	Pliktexemplar av skrift	66
11.2.2	Pliktexemplar av dagstidningar	70
11.2.3	Pliktexemplar av ljud- och bildupptagningar	72
11.3	Tekniska frågor rörande ljud- och bildupptagningar	75
11.4	Gallring m. m.	79
11.5	Rättsliga frågor	81
11.5.1	Leveransskyldigheten	81
11.5.1.1	Allmänt	81
11.5.1.2	Pliktexemplar av skrifter	82
11.5.1.3	Pliktexemplar av ljud- och bildupptagningar	86
11.5.1.4	Pliktexemplar av kombinerat material	87
11.5.2	Tryckfrihetsförordningens tillämpning på arkivmaterial	89
11.5.3	Upphovsrättsliga frågor	92
11.5.3.1	Det upphovsrättsliga regelsystemet	92
11.5.3.2	Förhållandet till upphovsrätten såvitt gäller litterära och konstnärliga verk	94
11.5.3.3	S. k. närstående rättigheter och rätten till fotografi	99
11.6	Organisatoriska frågor	100
11.6.1	Skrifter m. m.	100
11.6.2	Ljud- och bildupptagningar	102
11.7	Resursfrågor	106

11.7.1	Skrifter m. m.	106
11.7.2	Ljud- och bildupptagningar	108
11.8	Anslagsberäkningar för budgetåret 1978/79	109
11.9	Upprättade lagförslag	110
11.10	Specialmotivering till upprättade lagförslag	110
11.10.1	Förslaget till lag om pliktexemplar av skrifter och ljud- och bildupptagningar	110
11.10.2	Förslaget till lag om ändring i lagen om upphovsrätt till litterära och konstnärliga verk	127
11.10.3	Förslaget till lag om ändring i lagen om rätt till foto- grafisk bild	134
11.10.4	Ikraftträdande och övergångsbestämmelser beträffande URL och FotoL	135
12	Hemställan	135
13	Beslut	135
<i>Bilaga 1.</i>	Förslag av utredningen om pliktexemplar av skrift	136
<i>Bilaga 2.</i>	Tidningsfilmingskommitténs förslag	139
<i>Bilaga 3.</i>	DAK:s förslag	141
<i>Bilaga 4.</i>	De remitterade förslagen	146
	Utdrag av lagrådets protokoll den 23 februari 1978	155
	Utdrag av regeringsprotokollet den 23 februari 1978	161